

Αόρατος πόλεμος

Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Καὶ δικαιοτάτη καὶ αὐτὴ ποὺ πρέπει εἶναι ἡ ἐπωνυμία ποὺ παίρνει τὸ ψυχοφελέστατο βιβλίον. Γιατὶ ἂν καὶ πολλὰ ἀπὸ τὰ ἱερὰ καὶ θεόπνευστα βιβλία τῆς Παλαιᾶς καὶ Νέας Διαθήκης, ὠνομάσθησαν ἀμέσως ἀπὸ αὐτὰ τὰ ἴδια πράγματα, ποὺ διδάσκουν (ἔτσι, γιὰ παράδειγμα, ἡ Γένεσις τοῦ Μωϋσῆ ὠνομάστηκε, ἐπειδὴ ἀναφέρει γιὰ τὴν ἀπὸ τὸ μηδὲν γέννησι καὶ Δημιουργία καὶ τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια, γιὰτὶ ἱστοριογραφοῦν τὰ καλὰ καὶ σωτηριώδη μηνύματα τῶν ἀνθρώπων. Ποιὸς δὲν βλέπει γιὰτὶ καὶ αὐτὸ ἐδῶ τὸ βιβλίον ὠνομάσθηκα κατάλληλα *Αόρατος Πόλεμος*, ἀπὸ αὐτὴν ἀμέσως τὴν ὕλη καὶ τὶς ὑποθέσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀσχολεῖται;

Γιατὶ διδάσκει αὐτὴ, (ὄχι γιὰ κάποιον ἀντιληπτὸ καὶ ὀρατὸ πόλεμο, ὄχι γιὰ ἐχθροὺς σωματικὸς καὶ ὀφθαλμοφανεῖς, ἀλλὰ γιὰ τὸν ἀόρατο πόλεμο ποὺ γίνεται στὸ μυαλό, στὸν ὁποῖο παίρνει μέρος κάθε χριστιανός, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ὥρα ποὺ θὰ βαπτισθῆ καὶ ὑποσχεθῆ ἀπέναντι στὸν Θεό, νὰ πολεμᾷ σὲ αὐτὸν μέχρι νὰ πεθάνῃ, γιὰ χάρι τοῦ θεοῦ αὐτοῦ ὀνόματος. Γι' αὐτὸ καὶ σχετικὰ μὲ αὐτὸν τὸν πόλεμο, παραβολικὰ γράφτηκε στὸς Ἀριθμοὺς... Γι' αὐτὸ λέγεται στὸ βιβλίον ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΥΡΙΟΥ (Ἀριθμ. 21,14), καὶ διδάσκει γιὰ ἐχθροὺς ἀσώματους καὶ ἀφανεῖς, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ διάφορα πάθη, οἱ θελήσεις τῆς σάρκα καὶ οἱ πονηροὶ δαίμονες, οἱ ὁποῖοι μισοῦν τοὺς ἀνθρώπους καὶ δὲν σταματᾶνε ἡμέρα καὶ νύκτα νὰ μᾶς πολεμᾶνε. Ὅπως εἶπε ὁ μακάριος Παῦλος «δὲν ἔχουμε νὰ παλαίψουμε μὲ ἀνθρώπους, ἀλλὰ μὲ ἀρχὲς καὶ ἐξουσίες, δηλαδὴ μὲ τοὺς κυρίαρχους τοῦ κόσμου τούτου, τὰ πονηρὰ πνεύματα ποὺ βρίσκονται ἀνάμεσα στὴ γῆ καὶ στὸν οὐρανό». (Ἐφεσ. 6,12).

Καὶ οἱ στρατιῶτες ποὺ πολεμοῦν σὲ αὐτὸ τὸν πόλεμο εἶναι ὅλοι οἱ χριστιανοί, ὅπως μαθαίνουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ βιβλίον. Ἀρχιστράτηγος τῶν χριστιανῶν παρουσιάζεται ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, περιτριγυρισμένος μὲ ὅλους τοὺς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους, δηλαδὴ μὲ ὅλα τὰ τάγματα τῶν «Ἀγγέλων καὶ τῶν Ἁγίων»· πεδίο ἀγῶνα καὶ τόπος καὶ πολεμῆστρα, μέσα στὸν ὁποῖο ὁ πόλεμος αὐτὸς γίνεται, εἶναι ἡ ἴδια ἡ καρδιά καὶ ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος, καὶ χρόνος τοῦ πολέμου εἶναι ὅλη μας ἡ ζωὴ.

Ποιά πάλι εἶναι τὰ ὄπλα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐξοπλίζει τοὺς στρατιῶτες τοῦ ὁ Ἄορατος αὐτὸς Πόλεμος; Ἀκοῦστε· ἡ περικεφαλαία αὐτῶν καὶ τὸ σκουτάρι, εἶναι ἡ ἐκπληρωμένη δυσπιστία καὶ ἡ ἀπελπισία τοῦ ἑαυτοῦ τους. Ἡ σημαία τους καὶ τὸ σιδερένιο πουκάμισο, εἶναι τὸ θάρρος πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ βέβαιη ἐλπίδα. Ὁ θώρακας καὶ τὸ περιστήθιό τους, εἶναι ἡ

μελέτη τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου. Ἡ ζώγη τους εἶναι ἡ ἀποχὴ ἀπὸ τὰ σαρκικὰ πάθη. Τὰ ὑποδήματά τους, εἶναι ἡ ταπείνωσις καὶ ἡ ἐπίγνωσις τῆς ἀσθένειάς τους. Ἡ ἀσπίδα, δηλαδὴ τὸ καλκάνι τους, εἶναι ἡ ὑπομονὴ στοὺς πειρασμοὺς καὶ ἡ ἀπομάκρυνσις τῆς ἀμέλειας. Ἡ μάχαιρα, πού κρατᾶνε ἀπὸ τὸ ἓνα χέρι, εἶναι ἡ ἱερὰ προσευχή, τόσο ἡ λεγόμενη νοερὰ καὶ προφορική, ὅσο καὶ αὐτὴ πού γίνεται μὲ τὴν μελέτη. Καί, τρίλογχο κοντάρι, πού κρατοῦνε ἀπὸ τὸ ἄλλο χέρι, εἶναι τὸ νὰ μὴ κάνουν συγκατάθεσις στὸ πάθος, πού τοὺς πολεμεῖ, νὰ τὸ διώχνουν μὲ ὀργὴ καὶ νὰ τὸ μισοῦν καὶ νὰ τὸ συχαίνωνται ἀπὸ τὴν καρδιά τους. Τροφή τους, ἀπὸ τὴν ὁποία παίρνουν γιὰ νὰ δυναμώσουν ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, εἶναι ἡ συνεχὴς μετάληψις τῆς θείας Κοινωνίας, τόσο τῆς θείας μυσταγωγίας τοῦ θυσιαστηρίου, ὅσο καὶ τῆς νοερᾶς, καὶ ἀέρας φωτεινὸς καὶ ἀνέφελος, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο βλέπουν ἀπὸ μακριὰ τοὺς ἐχθροὺς, εἶναι ἡ παντοτινὴ γύμνασις τοῦ νοῦ στὸ νὰ γνωρίζῃ σωστὰ τὰ πράγματα καὶ ἡ παντοτεινὴ γύμνασις τῆς θελήσεως, στὸ νὰ θέλῃ μόνον νὰ εὐαρεστῇ τὸ Θεό, καὶ ἡ εἰρήνη τῆς καρδιάς καὶ ἡ ἡσυχία.

Ἐδῶ, ἐδῶ σὲ αὐτὸν τὸν Ἄορατο Πόλεμο, ἢ νὰ ποῦμε καλύτερα, σὲ αὐτὸν τὸν Πόλεμο τοῦ Κυρίου, μαθαίνουν οἱ στρατιῶτες τοῦ Χριστοῦ τὶς διαφορὲς ἀπάτες, τὶς κάθε εἴδους μηχανοραφίες, τὰ δύσκολα στρατηγήματα καὶ τὶς τέχνες πού μεταχειρίζονται ἐναντίον αὐτῶν οἱ νοητοὶ ἐχθροὶ μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, μέσα ἀπὸ τὴν φαντασία, μέσα ἀπὸ τὴν στέρησι τῆς εὐλάβειας καὶ μάλιστα, μέσα ἀπὸ τὶς τέσσερες προσβολές, πού φέρνουν τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου, τῆς ἀπιστίας, λέω, τῆς ἀπογνώσεως, τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς μεταμορφώσεώς των σὲ φωτεινοὺς Ἀγγέλους. Καὶ στὴ συνέχεια, μελετᾶνε καὶ αὐτοί, πῶς νὰ λύνουν καὶ νὰ ἀντιπολεμοῦν, αὐτὲς τὶς μηχανὲς τῶν ἐχθρῶν. Καὶ ἐδῶ διδάσκονται, ποιά τάξι καὶ ποιό νόμο πρέπει νὰ κρατοῦν καὶ πόσο γενναῖα νὰ πολεμοῦν. Καὶ γιὰ νὰ πῶ μὲ συντομία, ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτὸ κάθε ἄνθρωπος πού ἀγαπᾷ τὴν σωτηρία του, μαθαίνει πῶς νὰ νικήσῃ τοὺς ἄορατους ἐχθροὺς του, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ *κούρση* καὶ θησαυροὺς, δηλαδὴ ἀρετὲς θεῖες καὶ ἀληθινὲς καὶ γιὰ νὰ πάρῃ βραβεῖο καὶ στεφάνι ἀμαράντινο, τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ ἔνωση μὲ τὸ Θεὸ καὶ στὸ τωρινὸ αἰῶνα καὶ στὸ μέλλοντα.

Δεχθεῖτε λοιπὸν αὐτὸ τὸ βιβλίον, φιλόχριστοι ἀναγνώστες, μὲ χαρὰ καὶ εὐνοϊκὰ καὶ μάθετε ἀπὸ αὐτὸ τὴν τέχνην τοῦ Ἄορατου Πολέμου· φροντίστε ὄχι μόνον νὰ πολεμῆτε ἀπλά, ἀλλὰ νὰ πολεμῆτε καὶ νόμιμα καὶ ὅπως πρέπει, γιὰ νὰ στεφανωθῆτε. Ἐπειδὴ, κατὰ τὸν Ἀπόστολο «ἐὰν καὶ ἀθλήται κανεὶς, δὲν στεφανώνεται, ἂν δὲν ἀθλήσῃ νόμιμα» (Β΄ Τιμόθ. 5)». Ἐξοπλισθῆτε μὲ τὰ ὄπλα πού σᾶς διδάσκει, γιὰ νὰ θανατώσετε μὲ αὐτὰ τοὺς νοητοὺς καὶ ἄορατους ἐχθροὺς σας, οἱ ὁποῖοι εἶναι τὰ πάθη πού φθείρουν τὴν ψυχὴ καὶ οἱ δαίμονες πού εἶναι οἱ δημιουργοὶ αὐτῶν τῶν παθῶν. «Ντυθῆτε τὴν πανοπλία τοῦ Θεοῦ γιὰ νὰ μπορέσετε νὰ ἀντισταθῆτε στὰ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου» (Ἐφεσ. 3,10). Νὰ θυμᾶστε ὅτι ὑποχεσθήκατε στὸ ἅγιον βάπτισμα ὅτι ἀπαρνήσθε καὶ πολεμᾶτε τὸν σατανᾶ καὶ ὅλα τὰ ἔργα του καὶ κάθε λατρεία του καὶ κάθε ἀμαρτία του, τὰ ὁποῖα ἔργα του εἶναι αὐτὰ τῆς φιληδονίας, τῆς φιλοδοξίας καὶ τῆς φιλαργυρίας καὶ τὰ ὑπόλοιπα πάθη. Ὅποτε καὶ νὰ ἀγωνίζεστε, ὅσο μπορεῖτε, γιὰ νὰ κατατροπώσετε, γιὰ νὰ τὸν ντροπιάσετε καὶ γιὰ νὰ τὸν νικήσητε μὲ ὅλη σας τὴν τελειότητα. Ποιὰ δὲ εἶναι ἡ πληρωμὴ καὶ ὁ

μισθός, πού έχετε νὰ πάρετε γιὰ αὐτὴ τὴ νίκη σας; Πολὺς καὶ μεγάλος. Καὶ ἀκοῦστε αὐτὸ ἀτολεξεί ἀπὸ τὸ ἴδιο τὸ στόμα τοῦ Κυρίου, ὅπου μᾶς τὸ ὑπόσχεται στὴν Ἱερὴ Ἀποκάλυψι. «Σὲ ὅποιον νικήσει θὰ τοῦ δώσω νὰ φάῃ τὸν καρπὸ ἀπὸ τὸ δένδρο τῆς ζωῆς, πού βρίσκεται στὸν παράδεισο τοῦ Θεοῦ μου» (κεφ. 2,7). «Τὸν νικητὴ δὲν θὰ τὸν πειράξῃ ὁ δεῦτερος θάνατος» (Ἀποκ. 2,11). «Σὲ ὅποιον νικήσῃ θὰ τοῦ δώσω ἀπὸ τὸ κρυμμένο μάννα» (Ἀποκ. 2,17). «Στὸ νικητὴ θὰ τοῦ δώσω τὴν ἐξουσία πού κι ἐγὼ πῆρα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου κι ἀκόμη θὰ τοῦ δώσω τὸ ἄστρο τὸ πρωινό» (Ἀποκ. 2,28). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν ντύσῃ ὁ Θεὸς μὲ τὰ λευκὰ ροῦχα τῆς νίκης· δὲν θὰ διαγράψω τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὸ βιβλίον τῆς ζωῆς καὶ θὰ τὸν ἀναγνωρίζω ὡς δικό μου μπροστὰ στὸν Θεὸ καὶ τοὺς ἀγγέλους του» (Ἀποκ. 3,5). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν κάνω στῦλο στὸ ναὸ τοῦ Θεοῦ μου» (Ἀποκ. 3,12). «Τὸν νικητὴ θὰ τὸν βάλω νὰ καθίσῃ μαζί μου στὸν θρόνον μου» (Ἀποκ. 3,21). «Ὁ νικητὴς θὰ τὰ κληρονομήσῃ ὅλα, κι ἐγὼ θὰ εἶμαι Θεὸς του κι αὐτὸς παιδί μου» (Ἀποκ. 21,7).

Βλέπετε ἀξιώματα; βλέπετε μισθούς; βλέπετε τὸ ὀκταπλάσιο αὐτὸ στεφάνι, τὸ ὁποῖο εἶναι γεμάτο ἄνθη καὶ ἀμαράντινο, ἀλλὰ πολλὰ περισσότερα στεφάνια θὰ σᾶς πλέξουν ἀδελφοί, ἂν νικήσετε τὸν διάβολο· σὲ αὐτὸ λοιπὸν μαθητεύετε, στὸ νὰ ἀγωνίζεστε καὶ νὰ ἐγκρατεύεστε «γιὰ νὰ μὴ πάρῃ κανένας τὸ στεφάνι σας» (Ἀποκαλ. 3,11). Γιατὶ, εἶναι ἀλήθεια, ὅτι εἶναι ντροπὴ μεγάλη, ἐκεῖνοι μὲν πού ἀγωνίζονται στοὺς σωματικούς καὶ ἐξωτερικούς ἀγῶνες καὶ στὰ πένταθλα νὰ ἐγκρατεύονται ἀπὸ ὅλα, γιὰ νὰ πάρουν ἓνα φθαρτὸ στεφάνι ἀπὸ ἀγριελιά, ἢ σέλινο ἢ ἀπὸ κλαδί κουκουναριάς, ἢ φοινικιάς ἢ δάφνης ἢ μυρσίνης ἢ κάποιου ἄλλου φυτοῦ. Καὶ ἐσεῖς πού ἔχετε νὰ πάρετε τέτοιο ἄφθαρτο στεφάνι, νὰ περναῖτε μὲ ἀμέλεια καὶ ἀδιαφορία τὴν ζωὴ σας. Καὶ ἂς σᾶς πείσῃ σὲ αὐτὸ ὁ Παῦλος πού λέει «Δὲν γνωρίζετε ὅτι οἱ δρομεῖς ὅλοι τρέχουν στὸ στάδιο, ἓνας ὅμως λαμβάνει τὸ βραβεῖο; Τρέχετε, λοιπὸν κι ἐσεῖς ἔτσι, ὥστε νὰ κατακτήσετε τὸ βραβεῖο. Οἱ ἀθλητὲς πού ἐτοιμάζονται γιὰ τὸν ἀγῶνα, ὑποβάλλονται σὲ κάθε εἶδους ἀποχή· ἐκεῖνοι γιὰ νὰ λάβουν ἓνα στεφάνι πού μαραίνεται, ἐνῶ ἐσεῖς ἀμάραντο» (Α΄ Κορινθ. 9,24).

Αὐτὴ λοιπὸν τὴ νίκη καὶ τὴ λαμπρότητα αὐτῶν τῶν στεφανίων εὐχομαι νὰ ἀπολαύσουμε· νὰ θυμηθῆτε, ἀδελφοί μου, νὰ δεηθῆτε στὸ Κύριο καὶ γιὰ τὴν συγχώρεσι τῶν ἁμαρτιῶν ἐκείνου, πού ἔγινε βοηθός σας αὐτοῦ τοῦ ὠραίου, μέσα ἀπὸ τὸ βιβλίον αὐτῆς τῆς ἐκδόσεως· πάνω ἀπὸ ὅλα, ὅμως, θυμηθῆτε νὰ σηκώσετε τὰ μάτια στὸν οὐρανὸ, καὶ νὰ εὐχαριστήσετε καὶ νὰ δοξάσετε τὸν Πρωταίτιο καὶ Αὐτοδίδακτο αὐτῆς τῆς νίκης Θεὸ καὶ Ἀρχιστράτηγό σας Ἰησοῦ Χριστό, καὶ ἂς λέγῃ ὁ καθένας πρὸς αὐτὸν ἐκεῖνο πού εἶπε ὁ Ζοροβάβελ «Ἀπὸ ἐσένα προέρχεται ἡ νίκη... Καὶ ἡ δόξα εἶναι δική σου, καὶ ἐγὼ δικός σου συγγενής» (Β΄ Ἑσδρ. 59). Καὶ αὐτὸ τοῦ Προφήτη Δαβὶδ «Σὲ σένα ἀνῆκει, Κύριε, ἡ μεγαλωσύνη, καὶ ἡ δύναμις, καὶ τὸ καύχημα, καὶ ἡ νίκη, καὶ ἡ ἐξομολόγησις, καὶ ἡ ἰσχὺς» (Α΄ Παραλειπ. 29,11). Τώρα καὶ στοὺς αἰῶνες τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄.

Σε τί βρίσκεται ή χριστιανική τελειότητα. Για να την αποκτήση κάποιος, πρέπει να πολεμά. Τα τέσσερα αναγκαία σ' αυτόν τον πόλεμο.

Το μεγαλύτερο και τελειότερο κατόρθωμα, που μπορεί να πη ή να συλλογισθῆ ὁ ἄνθρωπος, εἶναι τὸ νὰ πλησίαση κάπως στὸ Θεὸ καὶ νὰ ἔνωθεῖ μὲ αὐτόν. Λοιπόν, ἐὰν ἐσύ, ἀγαπητέ μου ἐν Χριστῷ ἀναγνώστη, ἐπιθυμεῖς νὰ φθάσης σὲ αὐτὴν τὴν κορυφή, πρῶτα πρέπει νὰ γνωρίσης, ἀπὸ τί ἀποτελεῖται ἡ πνευματικὴ ζωὴ καὶ ἡ χριστιανικὴ τελειότητα (1). Γιατὶ, εἶναι πολλοί, που λένε, πὼς αὐτὴ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τελειότητα βρίσκεται στὶς νηστεῖες, στὶς ἀγρυπνίες, στὶς γονυκλισίες, στὶς χαμαι-κοιτίες καὶ σὲ ἄλλες παρόμοιες σκληραγωγίες τοῦ σώματος. Ἄλλοι πάλι λένε πὼς βρίσκεται στὶς πολλὰ προσευχὰς καὶ στὶς μεγάλες ἀκολουθίες. Καὶ ἄλλοι πολλοὶ νομίζουν, ὅτι ἡ τελειότητα βρίσκεται ὀλόκληρη στὴ νοερὰ προσευχὴ (2), στὴ μοναξιά καὶ στὴν ἀναχώρησι, στὴ σιωπὴ καὶ στὴν ἐκπαίδευσί μὲ τὸν κανόνα· δηλαδή, τὸ νὰ βαδίζουν μὲ τὸν κανόνα καὶ τὸ μέτρο, καὶ οὔτε νὰ φτάνουν σὲ ὑπερβολές, οὔτε σὲ ἐλλείψεις. Οἱ ἀρετὲς ὅμως αὐτὲς, μόνες τους, δὲν εἶναι αὐτὸ που ζητᾶμε ὡς χριστιανικὴ τελειότητα, ἀλλὰ εἶναι ἄλλοτε μέσα καὶ ὄργανα, γιὰ νὰ ἀπολαύση κάποιος τὴν χάρι τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἄλλοτε πάλι εἶναι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.

Καὶ ὅτι μὲν εἶναι πολὺ δυνατὰ ὄργανα, γιὰ τὴν ἀπόλαυσι τῆς χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, δὲν ὑπάρχει καμμία ἀμφιβολία, γιατί βλέπουμε πολλοὺς ἐνάρετους που τὰ μεταχειρίζονται ὅπως πρέπει, μὲ αὐτὸ τὸν σκοπὸν, γιὰ νὰ ἀποκτήσουν δηλαδή ἰσχὺ καὶ δύναμι κατὰ τῆς κακίας καὶ τῆς χαλαρότητας, γιὰ νὰ δυναμώνουν ἐναντίον τῶν πειρασμῶν καὶ τῆς πλάνης τῶν τριῶν κοινῶν ἐχθρῶν, δηλαδή τῆς σάρκας, τοῦ κόσμου καὶ τοῦ διαβόλου, γιὰ νὰ παίρνουν ἀπὸ ἐκεῖνες τὴν πνευματικὴ βοήθεια, που εἶναι ἀναγκαῖες σὲ ὅλους τοὺς δούλους τοῦ Θεοῦ, καὶ μάλιστα στοὺς ἀρχαίους, καὶ ἀπλά, γιὰ νὰ ἀξιοθοῦν νὰ πάρουν τὰ χαρίσματα τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· δηλαδή, «Πνεῦμα γνώσεως καὶ εὐσεβείας· Πνεῦμα βουλής καὶ ἰσχύος· Πνεῦμα σοφίας καὶ συνέσεως· Πνεῦμα φόβου Θεοῦ», καθὼς τὰ ἀπαριθμεῖ ὁ Ἡσαΐας (11,2).

Ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις εἶναι καὶ καρπὸς τοῦ Πνεύματος καὶ ἔχουν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν «ἀγάπη, χαρὰ, πίστι, ἐγκράτεια» (Γάλ. 5,22), ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος, καὶ αὐτὸ εἶναι χωρὶς ἀμφιβολία. Γιατὶ οἱ πνευματικοὶ ἄνδρες παιδεύουν τὸ σῶμα μὲ αὐτὲς τὶς σκληραγωγίες, γιατί λύπησε τὸν Ποιητὴ του (3) καὶ γιὰ νὰ τὸ κρατᾶνε πάντα ταπεινωμένο καὶ ὑποταγμένο στὸ νὰ ἐργάζεται τὰ τοῦ Θεοῦ. Σιωποῦν καὶ μονάζουν, γιὰ νὰ ἀποφεύγουν καὶ τὴν παραμικρὴ λύπη πρὸς τὸν Θεό. Προσεύχονται καὶ προσέχουν στὴ λατρεία τοῦ Θεοῦ καὶ στὰ ἔργα τῆς εὐσεβείας, γιὰ νὰ ἔχουν τὸ πολίτευμά τους στοὺς οὐρανοὺς· μελετᾶνε τὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ Κυρίου μας, ὄχι γιὰ τίποτα ἄλλο, παρὰ νὰ γνωρίσουν περισσότερο τὴν δική τους κακία, καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ, ἀκολουθοῦν τὸν Ἰησοῦ

Χριστό με τὸ νὰ ἀπαρνοῦνται τὸν ἑαυτὸ τους καὶ με τὸ σταυρὸ στοὺς ὤμους, γιὰ νὰ θερμαίνωνται περισσότερο στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ στὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ των.

Οἱ ἀρετὲς ὅμως ποὺ ἀναφέρθηκαν, μποροῦν νὰ προξενήσουν σὲ ἐκείνους, ποὺ θέτουν ὅλο τους τὸ βάρος σὲ αὐτὲς, περισσοτέρη βλάβη ἀπὸ τὶς φανερὲς ἀμαρτίες· ὄχι ἐξαιτίας αὐτῶν (γιατί, αὐτὲς εἶναι ὅλες ἀγιώτατες), ἀλλ' ἐξ αἰτίας ἐκείνων ποὺ τὶς μεταχειρίζονται, ἐπειδὴ, αὐτοὶ προσέχοντας σ' αὐτὲς μόνο, ἀφήνουν τὴν καρδιά τους νὰ τρέχη στὰ δικά τους θελήματα καὶ τὰ θελήματα τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος βλέποντάς τους πὼς πηγαίνουν ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο, τοὺς ἀφήνει ὄχι μόνον νὰ ἀγωνίζονται με χαρὰ σὲ αὐτοὺς τοὺς σωματικούς ἀγῶνες, ἀλλὰ ἀκόμη νὰ ἐπεκτείνωνται, με τὸν μάταιο λογισμό τους, καὶ ὡς στὰ μεγαλεῖα του Παραδείσου. Ὅθεν καὶ νομίζουν οἱ τοιοῦτοι πὼς ὑψώθησαν μέχρι τὰ τάγματα τῶν Ἀγγέλων καὶ πὼς αἰσθάνονται τὸν Θεὸ μέσα τους· καὶ κάποτε, βυθισμένοι μέσα σὲ κάποιες σκέψεις καὶ λογισμοὺς περιέργους καὶ ὑψηλοῦς, νομίζουν πὼς ἄφησαν σχεδὸν τὸν κόσμον αὐτὸν καὶ ἀρπάγησαν μέχρι τὸν τρίτον οὐρανό.

Ἀλλά, σὲ πόσα σφάλματα εἶναι μπλεγμένοι αὐτοὶ καὶ πόσο εἶναι μακριὰ ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ τελειότητα, μπορεῖ νὰ τὸ καταλάβῃ ὁ κάθε ἕνας ἀπὸ τὴν ζωὴ καὶ τὰ ἥθη τους. Γιατί, αὐτοὶ θέλουν νὰ προτιμοῦνται ἀπὸ τοὺς ἄλλους σὲ κάθε τί ποὺ ὑπάρχει· εἶναι ἰδιορρυθμοὶ καὶ ἰσχυρογνώμονες στὸ θέλημά τους, εἶναι τυφλοὶ σε ὅλα τὰ δικά τους, με ἐπιμέλεια ὅμως ἐξετάζουν τοὺς λόγους καὶ τὶς πράξεις τῶν ἄλλων, ἂν τοὺς ἀγγίξῃ κάποιος λίγο στὴ μάταιη ὑπόληψι τῆς τιμῆς τους, ποὺ αὐτοὶ νομίζουν πὼς ἔχουν καὶ ποὺ (σὲ ὑπόληψι) θέλουν νὰ τοὺς ἔχουν καὶ οἱ ἄλλοι· ἢ ἐὰν τοὺς ἐμπόδισῃ κάποιος ἀπὸ κεῖνες τὶς εὐλάβειες καὶ τὶς ἀρετὲς, με τὶς ὁποῖες καταπιάνονται (ὁ Θεὸς νὰ φυλάει!) ἀμέσως συγχύζονται, ἀμέσως ἀνάβουν ὅλοι ἀπὸ θυμὸ καὶ γίνονται ἕξאלλοι.

Καί, ἂν ὁ Θεὸς θέλοντας νὰ τοὺς φέρῃ σὲ ἀκριβὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ στὸν ἀληθινὸ δρόμον τῆς τελειότητος, τοὺς στείλῃ θλίψεις καὶ ἀρρώστειες ἢ παραχωρήσῃ νὰ τοὺς ἔρθουν διωγμοὶ (οἱ ὁποῖοι εἶναι τὸ δοκιμαστήριον ποὺ δοκιάζει τοὺς γνήσιους καὶ ἀληθινοὺς δούλους του), τότε φανερώνουν τὰ κρυφὰ τῆς καρδιάς τους, πὼς εἶναι διεφθαρμένοι ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια. Γιατί, σὲ κάθε λυπηρὸ γεγονὸς ποὺ συμβαίνει, δὲν θέλουν νὰ ἀκολουθήσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μένουν ἀναπαυμένοι στὶς δίκαιες, ἂν καὶ κρυφὲς κρίσεις τοῦ Θεοῦ, οὔτε θέλουν κατὰ τὸ παράδειγμα τοῦ ταπεινωθέντα καὶ παθόντα Υἱοῦ αὐτοῦ, τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, νὰ ταπεινωθοῦν κάτω ἀπὸ ὅλα τὰ κτίσματα, ἔχοντας γιὰ ἀγαπητοὺς φίλους τους τοὺς διῶκτες, σὰν ὄργανα τῆς θείας ἀγαθότητος καὶ συνεργοὺς τῆς σωτηρίας τους.

Ὅποτε εἶναι φανερὸ πὼς βρίσκονται σὲ μεγάλο κίνδυνον. Γιατί, ἔχοντας τὸ ἐσωτερικὸ μάτι, δηλαδὴ τὸν νοῦ τους, σκοτεινὸ, βλέπουν με ἐκεῖνον τὸν ἑαυτὸν τους· καὶ σκεπτόμενοι νὰ πετύχουν τὶς ἐξωτερικὲς πράξεις ποὺ κάνουν, πὼς εἶναι καλές, νομίζουν πὼς ἔφτασαν στὴν τελειότητα· καὶ κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο ὑπερηφανευόμενοι, κατακρίνουν τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ ἀλλάξῃ ἄλλος κάποιους ἀπὸ αὐτούς, πάρα

μόνο μία ξεχωριστή βοήθεια του Θεού. Γιατί εύκολώτερα μετατρέπεται στο καλό ο φανερός άμαρτωλός, παρά ο απόκρυφος και σκεπασμένος με το κάλυμμα των φαινομενικών άρετών.

Τώρα λοιπόν πού γνώρισες πολύ καλά ότι η πνευματική ζωή και η τελειότητα δεν στέκεται σε αυτές τις άρετές, πού είπαμε, γνώριζε ότι δεν αποτελείται από άλλα παρά από (4) την γνώση της αγαθότητας και της μεγαλειότητας του Θεού και της δικής μας μηδενικότητας και κλίσεως σε κάθε κακό στη αγάπη του Θεού και στο μίσος του έαυτού μας· στην ύποταγή, όχι μόνο του Θεού, αλλά και όλων των κτισμάτων, για την αγάπη του Θεού στην άποστροφή κάθε δικού μας θελήματος, τέλειας ύπακοης στο Θείο θέλημα· και άκόμενη, να τὰ θέλουμε όλα αυτά και να τὰ κάνουμε ξεκάθαρα για τὴ δόξα του Θεού (5) και μόνο για να άρέσουμε σε αυτόν, και γιατί έτσι θέλει και αυτός και έτσι πρέπει να τον αγαπάμε και να τον υπηρετούμε.

Αυτός είναι ο νόμος της αγάπης, αυτός πού έχει γραφτεί από το χέρι του ίδιου του Θεού στις καρδιές των πιστών δούλων του. Αυτή είναι η άπαρνησις του έαυτού μας, την οποία ζητεί από εμάς ο Θεός. Αυτός είναι ο γλυκός ζυγός του Ίησοῦ και τὸ φορτίο του τὸ έλαφρό. Αυτή είναι η ύποταγή στο θέλημα του Θεού, στην οποία μάς προσκαλεί ο λυτρωτής μας και Διδάσκαλος με τὸ δικό του παράδειγμα και με τὴ φωνή του (6).

Λοιπόν, έσύ άδελφέ, πού έπιθυμείς να φθάσης στο ύψος αυτής της τελειότητας, επειδή και είναι ανάγκη να κάνης μία άκατάπαυστη πάλη με τον έαυτό σου, για να νικήσης γενναία και να έξουδετερώσης όλα τὰ θελήματα μεγάλα και μικρά, άναγκαστικά, πρέπει να έτοιμασθής με κάθε προθυμία της ψυχής σου σε αυτό τον πόλεμο (γιατί, τὸ στεφάνι δεν δίνεται σε άλλο, παρά μόνο στον γενναίο πολεμιστή)· ο οποίος πόλεμος, καθώς είναι δυσκολώτερος από κάθε άλλο πόλεμο (γιατί πολεμώντας έναντίον του έαυτού μας, πολεμούμαστε από τον ίδιον τον έαυτό μας), έτσι και η νίκη πού πετυχαίνουε σε αυτόν, θα είναι ένδοξότερη από κάθε άλλη, και περισσότερο εύπρόσδεκτη στον Θεό. Γιατί αν θελήσης να θανατώσης τὰ άτακτα πάθη σου, και τις έπιθυμίες και θελήματά σου, θα άρέσης στον Θεό περισσότερο, και θα τον υπηρετῆς καλύτερα, παρά να μαστιγώνεσαι μέχρι να βγάλης αίμα, και να νηστεύης περισσότερο από τους παλιούς έρημίτες, και παρά να επέστρεφες στο καλό χιλιάδες ψυχές, όντας έσύ κυριευμένος από τὰ πάθη (7).

Γιατί, αν κι ο Θεός αγαπά περισσότερο την έπιστροφή των ψυχών, από τὴ νέκρωσι ένός μικροῦ θελήματος, όμως έσύ, αγαπητέ, δεν πρέπει να θέλῃς, ούτε να κάνης τίποτα άλλο βασικώτερο, από εκείνο πού ο Θεός ζητᾶ, και θέλει πλέον αποκλειστικά από σένα· γιατί αυτός, βεβαιότατα, καλύτερα εύχαριστεῖται στο να άγωνίζεσαι για να άπονεκρώσης έσύ τὰ δικά σου πάθη, παρά στο να κάνης οποιοδήποτε άλλο πράγμα, και ᾶς είναι μεγάλο και σπουδαίο, παραβλέποντας τὰ πάθη σου.

Τώρα λοιπόν, πού έμαθες από τί αποτελείται η χριστιανική τελειότητα και ότι για να την άποκτήσης πρέπει να έχῃς ένα παντοτινό και σκληρότατο πόλεμο έναντίον του έαυτού σου, είναι ανάγκη να

προμηθευτῆς τέσσερα πράγματα, σὰν ὄπλισμὸ πολὺ ἀσφαλῆ καὶ ἀναγκαῖο, γιὰ νὰ γίνῃς νικητῆς σὲ αὐτὸν τὸν ἀόρατο πόλεμο καὶ νὰ λάβῃς τὸ στεφάνι. Καὶ αὐτὰ εἶναι: α) τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι ποτὲ τὸν ἑαυτὸν σου, β) τὸ νὰ ἔχῃς πάντα ὄλο σου τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεὸ γ) τὸ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντα· καὶ δ) τὸ νὰ προσεύχεσαι. Γιὰ αὐτὰ θέλω νὰ σοῦ μιλήσω ξεχωριστά, σὺν Θεῷ, σύντομα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄.

Δὲν πρέπει νὰ ἐμπιστευώμαστε, οὔτε νὰ δίνουμε θάρρος ποτὲ στὸν ἑαυτό μας.

Τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι τὸν ἑαυτὸν σου (8), ἀγαπητέ μου ἀδελφέ, εἶναι τόσο ἀναγκαῖο σε αὐτὸν τὸν πόλεμο, πὺ χωρὶς αὐτό, νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι, ὄχι μόνον δὲν θὰ μπορέσεις νὰ πετύχεις τὴ νίκη πὺ ἐπιθυμεῖς, ἀλλ’ οὔτε κὰν νὰ ἀντισταθεῖς στὸ παραμικρὸ καὶ αὐτό, ἄς τυπωθεῖ καλὰ στὸ νοῦ σου.

Γιατὶ, ἐμεῖς πράγματι, ὄντας φυσικὰ διεφθαρμένοι ἀπὸ τὴ φύσι μας ἀπὸ τὸν καιρὸ τῆς παραβάσεως τοῦ Ἀδάμ, ἔχουμε σὲ μεγάλη ὑπόληψι τὸν ἑαυτό μας, ἢ ὁποῖα ἂν καὶ δὲν εἶναι ἀλήθεια, παρὰ ἓνα ψέμα καὶ τίποτα ἄλλο, ἐμεῖς ὅμως, νομίζουμε μὲ μία ἀπατηλὴ ἐντύπωση, πὺ εἴμαστε κάποιοι (9). Αὐτὸ εἶναι ἓνα ἐλάττωμα, πὺ πολὺ δύσκολα ἀναγνωρίζεται, καὶ πὺ δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, ὁ ὁποῖος ἀγαπᾷ νὰ ἔχουμε ἐμεῖς μία γνῶσι χωρὶς δόλο γι’ αὐτὴ τὴν βεβαιότατη ἀλήθεια.

Δηλαδή, νὰ ξέρουμε, ὅτι κάθε χάρι καὶ ἀρετὴ πὺ ἔχουμε, προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν μόνο, πὺ εἶναι ἡ πηγὴ κάθε ἀγαθοῦ καὶ ὅτι, ἀπὸ μᾶς, δὲν μπορεῖ νὰ προέλθῃ κανένα καλὸ, οὔτε κανένας καλὸς λογισμὸς, πὺ νὰ τοῦ ἀρέσῃ. Ἄν καὶ αὐτὴ ἡ ἀναγκαιότατη ἀλήθεια (δηλαδή, τὸ νὰ μὴ πιστεύουμε στὸν ἑαυτόν μας) εἶναι ἔργο τοῦ θεϊκοῦ του χεριοῦ, πὺ συνηθίζει νὰ τὸ δίνῃ στοὺς ἀγαπημένους του φίλους, πότε μὲ ἐμπνεύσεις καὶ φωτισμούς, πότε μὲ σκληρὰ μαστιγώματα καὶ θλίψεις, πότε μὲ βίαιους καὶ σχεδὸν ἀνίκητους πειρασμούς, καὶ πότε μὲ ἄλλα μέσα, πὺ ἐμεῖς δὲν καταλαβαίνουμε· μὲ ὅλα αὐτά, θέλει νὰ γίνεταί καὶ ἀπὸ μέρους μας ἐκεῖνο, πὺ ἀνήκει, καὶ εἶναι δυνατὸν σὲ μᾶς. Γι’ αὐτὸ λοιπὸν, ἀδελφέ μου, σοῦ σημειώνω ἐδῶ τέσσερεις τρόπους, μὲ τοὺς ὁποῖους μπορεῖς, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ, νὰ πετύχῃς αὐτὴ τὴν ἀμφιβολία τοῦ ἑαυτοῦ σου, δηλαδή, τὸ νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι ποτὲ τὸν ἑαυτό σου.

Ὁ α΄ εἶναι τὸ νὰ γνωρίσῃς τὴν μηδαμινότητά σου (10) καὶ νὰ σκεφθῆς, ὅτι ἀπὸ μόνος σου δὲν μπορεῖς νὰ κάνῃς κανένα καλὸ, γιὰ τὸ ὁποῖο νὰ γίνῃς ἄξιος τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν.

Ὁ β΄ τὸ νὰ ζητῆς γι’ αὐτὸ πολλὰς φορὰς βοήθεια ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ θερμὰς καὶ ταπεινὰς δεήσεις, ἐπειδὴ αὐτὸ εἶναι χάρισμα δικό Του· καὶ ἂν θέλῃς νὰ τὸ πάρῃς, πρέπει πρῶτα νὰ σκεφθῆς τὸν ἑαυτό σου, ὄχι μόνον γυμνὸ ἀπὸ αὐτὴ τὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὰ πάντα ἀδύνατο νὰ τὴν ἀπόκτησῃς· ἔπειτα, νὰ μιλᾷς μὲ οἰκειότητα πολλὰς φορὰς μπροστὰ στὴ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ, καὶ πιστεύω σταθερά, ἐξ αἰτίας τοῦ

πελάγους τῆς εὐσπλαγχνίας του, θὰ σοῦ τὴν δώση, ὅταν αὐτὸς γνωρίση, μὴν ἀμφιβάλλης καθόλου, ὅτι θὰ τὴν ἀπολαύσεις.

Ὁ γ' τρόπος, εἶναι τὸ νὰ συνηθίσῃς νὰ φοβᾶσαι πάντα τὸν ἑαυτό σου· νὰ φοβᾶσαι τοὺς ἀναρίθμητους ἐχθρούς, στοὺς ὁποίους, δὲν εἶσαι δυνατὸς νὰ κάνῃς οὔτε τὴν παραμικρὴ ἀντίστασι, νὰ φοβᾶσαι τὴ πολὺ δυνατὴ τοὺς συνήθεια στὸ νὰ πολεμοῦν τὶς πανουργίες, τὰ στρατηγήματά τους, τὶς μεταμορφώσεις τους σὲ ἀγγέλους φωτός· τὰ ἀναρίθμητα τεχνάσματα καὶ παγίδες, ποὺ σοῦ στήνουν κρυφὰ στὸν ἴδιο τὸ δρόμο τῆς ἀρετῆς.

Ὁ δ' τρόπος εἶναι, ὅταν πέσης σὲ κανένα ἐλάττωμα νὰ σκεφθῆς καθαρὰ τὴν ἀπόλυτη ἀδυναμία σου· ἐπειδὴ, γι' αὐτὸ τὸ σκοπὸ παραχώρησε ὁ Θεὸς νὰ πέσης, γιὰ νὰ μάθῃς καλύτερα τὴν ἀσθένεια σου (11) καὶ ἔτσι νὰ μάθῃς, ὅχι μόνο νὰ περιφρονῆς ἐσὺ ὁ ἴδιος τὸν ἑαυτό σου σὰν ἕνα τίποτα, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλῃς νὰ σὲ καταφρονοῦν καὶ οἱ ἄλλοι σὰν τέτοιου εἴδους ἀσθενῆ. Γιατὶ χωρὶς αὐτὴ τὴν θέλησι, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γίνῃ αὐτὴ ἡ ἐνάρετη δυσπιστία τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἡ ὁποία ἔχει τὸ θεμέλιό της στὴν ἀληθινὴ ταπεινώσι καὶ στὴν προλεγόμενη ἔμπρακτη γνῶσι τῆς δοκιμῆς.

Ὅποτε, καθ' ἕνα βλέπει πόσο ἀπαραίτητο εἶναι σ' ἐκεῖνον ποὺ θέλει νὰ ἐνωθῆ μετὰ τὸ οὐράνιο φῶς, τὸ νὰ γνωρίση τὸν ἑαυτό του, τὴν ὁποία γνῶσι συνηθίζει νὰ τὴν δίνη ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ στοὺς ὑπερήφανους καὶ προληπτικούς, μέσα ἀπὸ τὶς πτώσεις, ἀφίνοντάς τους δηλαδὴ μετὰ δίκαιο τρόπο νὰ πέφτουν σὲ κανένα ἐλάττωμα (ἀπὸ τὸ ὁποῖο νομίζουν πῶς ἔμπορουν νὰ φυλαχτοῦν) γιὰ νὰ γνωρίσουν τὴν ἀδυναμία τους, καὶ νὰ μὴ ἐπιστεύωνται πλέον στὸν ἑαυτὸν τους καθόλου.

Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ μέσο, τὸ τόσο ἄθλιο καὶ ἀναγκαστικό, δὲν συνηθίζει νὰ τὸ μεταχειρίζεται πάντοτε ὁ Θεός, παρά, ὅταν τὰ ἄλλα μέσα, τὰ πιὸ ἐλεύθερα, ὅπως εἶπαμε, δὲν προξενοῦν στὸν ἄνθρωπο αὐτὴ τὴν ἐπίγνωσι τοῦ ἑαυτοῦ του· γιὰτὶ τότε παραχωρεῖ νὰ πέση ὁ ἄνθρωπος σὲ σφάλματα τόσο μεγαλύτερα ἢ μικρότερα, ὅσο εἶναι μεγαλύτερη ἢ μικρότερη καὶ ἡ ὑπερηφάνεια καὶ ἡ ὑπόληψις, ποὺ ἔχει γιὰ τὸν ἑαυτό του· ὥστε, ὅπου δὲν ὑπάρχει καμία ἀπολύτως ὑπόληψις, καθὼς συνέβη στὴν Παρθένο Μαρία, ἐκεῖ δὲν ὑπάρχει παρομοίως οὔτε καὶ καμία πτώσις· λοιπόν, ὅταν ἐσὺ πέσεις, τρέξε ἀμέσως μετὰ τὸν λογισμό στὴ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου, καὶ μετὰ ἐπίμονη προσευχὴ ζήτησε ἀπὸ τὸ Θεὸ νὰ σοῦ δώση τὸ ἀληθινὸ φῶς, γιὰ νὰ γνωρίσης τὴν μηδαμινότητά σου καὶ νὰ μὴ δείχνῃς ἐμπιστοσύνη καθόλου στὸν ἑαυτὸν σου, ἐὰν θέλῃς νὰ μὴ πέσης πάλι καὶ μάλιστα σὲ μεγαλύτερη βλάβη καὶ φθορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'.

Ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό.

Εἶναι πολὺ ἀναγκαῖο σε αὐτὸν τὸν πόλεμο, τὸ νὰ μὴν ἐμπιστευώμαστε τὸν ἑαυτὸν μας, ὅπως εἶπαμε· παρόλα αὐτά, ἐὰν ἀπελπισθοῦμε μόνο,

δηλαδή, εάν αποβάσουμε, μόνον κάθε πεποίθησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, βέβαια, ἢ τραποῦμε σὲ φυγή, ἢ θὰ νικηθοῦμε, καὶ θὰ κυριευθοῦμε ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς. Γι' αὐτό, κοντὰ στὴ ὀλοκληρωτικὴ ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, χρειάζεται ἀκόμη καὶ ἡ πλήρης ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνη στὸ Θεό, ἐλπίζοντας δηλαδὴ ἀπὸ αὐτὸν μόνον κάθε καλὸν καὶ κάθε βοήθεια καὶ νίκη. Γιατὶ, καθὼς ἀπὸ τὸν ἑαυτό μας, ὅπου εἴμαστε τὸ τίποτα, τίποτα ἄλλο δὲν περιμένουμε, παρὰ γκρεμίσματα καὶ πτώσεις, γιὰ τὰ ὁποῖα καὶ πρέπει νὰ μὴν ἔχουμε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μας τελείως, κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο θὰ ἀπολαύσουμε ὅπωςδὴποτε ἀπὸ τὸν Θεὸν κάθε νίκη, ἀμέσως μόλις ὀπλίσουμε τὴν καρδιά μας μὲ μίαν ζωντανὴ ἐλπίδα σὲ αὐτόν, ὅτι θὰ λάβουμε τὴν βοήθειά του σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο τὸ ψαλμικὸ «σ' αὐτὸν ἔλπισε ἡ καρδιά μου καὶ βοηθήθηκα» (Ψαλμ. 27,9).

Αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, μαζὶ καὶ βοήθεια, μπορούμε νὰ πετύχουμε γιὰ τέσσερις λόγους.

α) Γιατὶ τὴν ζητᾶμε ἀπὸ ἕνα Θεό, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ νὰ εἶναι Παντοδύναμος, ὅ,τι θέλει μπορεῖ νὰ τὸ κάνῃ καὶ στὴ συνέχεια μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ καὶ μᾶς.

β) Γιατὶ, τὴν ζητᾶμε ἀπὸ ἕνα Θεὸ ὁ ὁποῖος, ὄντας ἄπειρα σοφός, ὅλα, τὰ πάντα γνωρίζει μὲ πλήρη τελειότητα, καὶ ἐπομένως γνωρίζει ὅλο ἐκεῖνο πὸν ταιριάζει στὴ σωτηρία μας.

γ) Γιατὶ ζητᾶμε αὐτὴ τὴν βοήθεια, ἀπὸ ἕνα Θεό, ὁ ὁποῖος, γιὰ νὰ εἶναι ἀτέλειωτα ἀγαθός, μὲ μία ἀγάπη καὶ θέλησι πὸν δὲν περιγράφεται, εἶναι πάντα ἔτοιμος γιὰ νὰ δώσῃ ἀπὸ ὦρα σὲ ὦρα, καὶ ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴ, ὅλη τὴ βοήθεια πὸν μᾶς χρειάζεται, γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ὀλοκληρωτικὴ νίκη τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀμέσως ὅταν τρέξουμε στὴν ἀγκαλιά του μὲ σταθερὴ ἐλπίδα.

Καὶ πῶς εἶναι δυνατόν, ὁ καλὸς ἐκεῖνος Ποιμένας μας, πὸν ἔτρεχε τριαντατρία χρόνια ἀναζητώντας τὸ χαμένο πρόβατο, μὲ τόσο δυνατὲς φωνές, πὸν βράχνιασε ὁ λάρυγκας, πὸν περπάτησε δρόμο τόσο κοπιαστικὸ καὶ ἀκανθώδη, πὸν ἔχυσε ὅλο του τὸ αἷμα καὶ ἔδωσε τὴ ζωὴ, πῶς εἶναι δυνατόν, λέω, τώρα πὸν αὐτὸ τὸ πρόβατο ἀκολουθεῖ πίσω του, καὶ μὲ ἐπιθυμία φωνάζει, καὶ τὸν παρακαλεῖ, νὰ μὴ γυρίσῃ σὲ αὐτὸ τοὺς ὀφθαλμούς του; πῶς μπορεῖ νὰ μὴν τὸ ἀκούσῃ; καὶ νὰ μὴν τὸ βάλῃ στοὺς θεῖους του ὦμους, κάνοντας γιορτὴ μὲ ὅλους τοὺς Ἀγγέλους τοῦ οὐρανοῦ; καὶ ἂν ὁ Θεός μας δὲν παύει ἀπὸ τὸ νὰ γυρεύῃ μὲ μεγάλη ἐπιμέλεια καὶ ἀγάπη, νὰ βρῇ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴ παραβολή, τὴ χαμένη δραχμὴ, τὸν τυφλὸ καὶ κωφὸ ἀμαρτωλό, πῶς γίνεται τώρα νὰ ἐγκαταλείψῃ αὐτόν, πὸν σὰν χαμένο πρόβατο, φωνάζει καὶ καλεῖ τὸν δικό του Ποιμένα; καὶ ποιὸς θὰ πιστέψῃ ποτέ, πῶς ὁ Θεός, πὸν χτυπάει πάντα τὴν καρδιά τοῦ ἀνθρώπου, ἐπιθυμώντας νὰ μῆ μέσα καὶ νὰ δειπνήσῃ, σύμφωνα μὲ τὴν ἱερὴ Ἀποκάλυψι (12), δίνοντας σὲ αὐτόν τὰ χαρίσματά του, ὅτι, ὅταν τοῦ ἀνοίγῃ τὴν καρδιά ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸν προσκαλῇ, αὐτὸς θὰ ἔπρεπε νὰ κάνῃ μὲ τὴν θέλησί του τὸν κωφὸ καὶ νὰ μὴ θέλῃ νὰ μῆ;

Ὁ δ' τρόπος γιὰ ν' ἀπόκτηση κάποιος αὐτὴν τὴν στὸ Θεὸν ἐλπίδα καὶ βοήθεια, εἶναι τὸ νὰ τρέξη μὲ τὴν μνήμη του στὴν ἀλήθεια τῶν θείων Γραφῶν, οἱ ὁποῖες, σὲ τόσα μέρη ἅς δείχνουν φανερά, ὅτι δὲν ἔμεινε ποτὲ ντροπιασμένος καὶ ἀβοήθητος, ὅποιος ἔλπισε στὸν Θεό. «Κοιτάξτε τὶς ἀρχαῖες γενεές καὶ στοχασθῆτε· ποιὸς ἐμπιστεύθηκε στὸν Κύριο καὶ καταντροπιάσθηκε;» (Σειρὰχ 2,9) (13).

Μὲ τὰ τέσσαρα λοιπὸν αὐτὰ ὄπλα ὀπλίσου, ἀδελφέ μου. Καὶ ἄρχισε τὸ ἔργο, καὶ πολέμησε γιὰ νὰ νικήσης· καὶ βέβαια ἀπὸ αὐτὰ θὰ ἀποκτήσης, ὄχι μόνον τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐλπίδα στὸν Θεό, ἀλλὰ καὶ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀπελπισία στὸν ἑαυτό σου, γιὰ τὴν ὁποία δὲν παραλείπω νὰ σοῦ ὑπενθυμίσω καὶ σὲ αὐτὸ τὸ κεφάλαιο, ὅτι ἔχεις πολλὴ ἀνάγκη ἀπὸ τὴν γνῶσι τῆς· ἐπειδὴ, στὸν ἄνθρωπο εἶναι τόσο πολὺ προσκολλημένη ἢ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του, ὅτι εἶναι κατὰ κάποιον τρόπο κάτι καὶ τόσο λεπτή, πὺρ σχεδὸν πάντα ζῆ κρυφὰ μέσα στὴν καρδιά μας, καὶ μᾶς φαίνεται πὺρ δὲν ἔχομε ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό μας καὶ ἔχομε ἐλπίδα στὸ Θεό. Ὅποτε, γιὰ νὰ φεύγῃς ἐσύ, ὅσο μπορεῖς, αὐτὴ τὴν μάταιη ὑπόληψι, καὶ νὰ ἐργάζεσαι μὲ τὴν ἔλλειψι ἐμπιστοσύνης στὸν ἑαυτό σου καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη νὰ προπορεύεται ἢ σκέψις τῆς ἀδυναμίας σου, πρὶν ἀπὸ τὴν σκέψη τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, καὶ πάλι αὐτὲς οἱ δυὸ μαζὶ νὰ προπορεύονται πρὶν ἀπὸ κάθε μας πρᾶξι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ'.

Πὺρ μπορεῖ νὰ γνωρίσει κάποιος ἂν ἐργάζεται μὲ τὴν μὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του καὶ μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἐλπίδα στὸν Θεό.

Πολλὲς φορὲς νομίζουν μερικοὶ αὐθάδεις ὅτι δὲν ἔχουν κανένα θάρρος στὸν ἑαυτό τους καὶ ὅτι ὅλη τους τὴν ἐλπίδα καὶ πεποίθησι, τὴν ἔχουν στὸν Θεό· ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι· καὶ γι' αὐτὸ βεβαιώνονται ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμα πὺρ ἔρχεται σὲ αὐτοὺς ἀπὸ τὸν ξεπεσμό τους, ὅταν συμβῆ. Γιατὶ ἂν ἴσως αὐτοὶ λυποῦνται στὸν ξεπεσμό τους καί, κατὰ κάποιον τρόπο, ἀπελπίζονται καὶ νομίζουν ὅτι μποροῦν στὸ ἐξῆς νὰ κάνουν καλό, αὐτὸ εἶναι σίγουρο σημεῖο, ὅτι καὶ πρὸ τοῦ ξεπεσμοῦ τους πίστευαν στὸν ἑαυτό τους καὶ ὄχι στὸν Θεό. Καὶ ἂν ἡ λύπη καὶ ἡ ἀπελπισία τους εἶναι μεγάλη, εἶναι ὀλοφάνερο ὅτι καὶ πολὺ πίστευαν στὸν ἑαυτό τους καὶ λίγο στὸ Θεό, γιὰτὶ ὅποιος δὲν ἐμπιστεύεται πολὺ στὸν ἑαυτό του καὶ ἐλπίζει στὸ Θεό, ὅταν ξεπέσει, δὲν ἀπορεῖ τόσο πολὺ, οὔτε λυπᾶται ὑπερβολικά, ἐφόσον γνωρίζει, ὅτι αὐτὸ τοῦ συμβαίνει γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ τὴν λίγη ἐλπίδα πὺρ ἔχει στὸν Θεό μάλιστα τότε ἀπιστεῖ περισσότερο στὸν ἑαυτό του καὶ μὲ περισσότερη ταπείνωσι ἐλπίζει στὸ Θεό καὶ μισώντας περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλον τὰ ἄτακτα πάθη, πὺρ εἶναι ἡ αἰτία τοῦ ξεπεσμοῦ του, μὲ ἕνα μεγάλο πόνο ἡσυχὸ καὶ εἰρηνικό, γιὰ τὴ λύπη τοῦ Θεοῦ, ἀποκτᾶ βέβαια τὴν ἀπιστία στὸν ἑαυτό του, καταδιώκει ὅμως τοὺς ἐχθροὺς του μέχρι θανάτου μὲ μεγαλύτερη γενναιότητα καὶ ἀποφασιστικότητα.

Αὐτὰ ποὺ εἶπα, ἐπιθυμῶ νὰ τὰ σκεφθοῦν μερικοί, ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι ἐνάρετοι καὶ πνευματικοί, οἱ ὁποῖοι, ὅταν πέσουν σὲ κανένα ἐλάττωμα, δὲν μποροῦν, οὔτε θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν καὶ μερικὲς φορές θέλοντας νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ τὴν πολλὴ λύπη καὶ τὴν ἐνόχλησι, ποὺ τοὺς συμβαίνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ τους, τρέχουν ἀμέσως γι' αὐτὸ καὶ μόνο στὸν πνευματικὸ πατέρα, στὸν ὁποῖον ἔπρεπε κυρίως νὰ πηγαίνουν γιὰ νὰ ξεπλυθοῦν ἀπὸ τὴν μόλυνσι τῆς ἁμαρτίας καὶ νὰ λάβουν δύναμι κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ τους, μὲ τὸ ἀγιώτατο μυστήριον τῆς μετανοίας καὶ τῆς ἐξομολογήσεως.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄.

Τὸ λάθος ποὺ κάνουν πολλοὶ νομίζοντας ὡς ἀρετὴ τὴν μικροψυχία.

Σχετικὰ μὲ αὐτό, βρίσκονται σὲ πλάνη πολλοί, ὅσοι νομίζουν γιὰ ἀρετὴ τὴν ὀλιγοψυχία καὶ τὴν ὑπερβολικὴ λύπη ποὺ τοὺς συνοδεύει ὕστερα ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, μὴ γνωρίζοντας ὅτι αὐτὴ προέρχεται ἀπὸ κρυφὴ ὑπερηφάνεια καὶ πρόληψι, ποὺ ἔχουν κάνει θεμέλια πάνω στὴν ἐλπίδα καὶ στὸ θάρρος ποὺ ἔχουν στὸ ἑαυτὸ τους καὶ στὶς δυνάμεις τους. Γιατὶ αὐτοί, ὑπολογίζοντας τὸν ἑαυτὸ τους ὅτι εἶναι κάτι, κατὰ κάποιον τρόπο, ξεθάρρεψαν πολὺ, καὶ βλέποντας μὲ τὴν δοκιμὴ τῆς πτώσεως, ὅτι δὲν ἔχουν καμμία δύναμι, ταράζονται καὶ ἀποροῦν, σὰν γιὰ κανένα πρᾶγμα καινούργιο καὶ ὀλιγοψυχοῦν βλέποντας πεσμένο στὴ γῆ ἐκεῖνο στὸ ὁποῖο βασίσθηκαν (δηλαδὴ τὸν ἑαυτὸν τους), πάνω στὸν ὁποῖο εἶχαν ἀποθέσει τὸ θάρρος καὶ τὴν ἐλπίδα τους. Αὐτὸ ὅμως δὲν γίνεται καὶ στὸν ταπεινὸ, ὁ ὁποῖος μόνο στὸ Θεὸ ἔχει τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος του, χωρὶς νὰ ἔχη καμμία ἐλπίδα στὸν ἑαυτὸ του. Γι' αὐτό, ὅταν πέση σὲ κάθε εἶδους σφάλμα, ἂν καὶ αἰσθάνεται πόνος καὶ λύπη, μὲ ὅλο τοῦτο δὲν ταράσσεται, οὔτε ἀπορεῖ. Γιατὶ ξέρεῖ ὅτι αὐτὸ τοῦ συνέβη ἀπὸ τὴν ἀθλιότητα καὶ τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ του, ἢ ὁποῖα γνωρίζεται πολὺ καλὰ μὲ τὸ φῶς τῆς ἀλήθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄.

Ἄλλες ἐμπειρίες, μέσα ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀποκτᾶται ἡ ἀπιστία στὸν ἑαυτὸ μας καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη καὶ τὸ θάρρος στὸ Θεό.

Ἐπειδὴ ὅλη ἡ δύναμις μὲ τὴν ὁποῖα νικῶνται οἱ ἐχθροὶ μας, γεννιέται ἀπὸ τὴν μὴ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτὸ μας καὶ ἀπὸ τὴν ἐλπίδα στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη νὰ προμηθευθῆς ἀδελφέ μου, ἀπὸ τὶς εἰδήσεις αὐτές, γιὰ νὰ ἀποκτήσης τὴν δύναμι αὐτή, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, γνώριζε λοιπὸν μὲ βεβαιότητα, ὅτι, οὔτε ὅλα τὰ προτερήματα, εἴτε φυσικὰ εἶναι, εἴτα ἀποκτημένα, οὔτε ὅλα τὰ χαρίσματα ποὺ δίνονται δωρεάν, οὔτε ἡ γνώσις ὅλη τῆς θείας Γραφῆς, οὔτε τὸ πῶς ἐργαστήκαμε πολλὰ χρόνια τὸ Θεὸ καὶ συνηθίσαμε στὴν ἐργασία του· ὅλα αὐτά, δὲν θὰ μᾶς κάνουν νὰ

ἐκπληρώσουμε τὸ θεῖο του θέλημα, ἂν καὶ σὲ κάθε καλὸ θεάρεστο, ποῦ θὰ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ σὲ κάθε κίνδυνο, ποῦ πρέπει νὰ ἀποφύγουμε καὶ σὲ κάθε σταυρὸ ποῦ πρέπει νὰ σηκώσουμε κατὰ τὸ θέλημά του, ἂν, λέω, δὲν ἀνυψώσῃ τὴν καρδιά μας μιὰ ξεχωριστὴ βοήθεια τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μᾶς δυναμώσῃ γιὰ νὰ τὰ ἐκτελέσουμε, καθὼς εἶπε ὁ Κύριος «χωρὶς ἐμένα δὲν μπορεῖτε νὰ κάνετε τίποτε» (Ἰωάν. 15,15). Ὡστε, ἐμεῖς πρέπει σὲ ὅλη μας τὴ ζωὴ καὶ σὲ ὅλες τὶς ἡμέρες καὶ ὥρες καὶ στιγμές, νὰ ἔχουμε αὐτὴ τὴν ἀποφασιστικὴ γνώμη, ὅτι μὲ κανένα τρόπο καὶ κανένα λογισμό, δὲν θὰ μπορέσουμε ποτὲ νὰ ἐμπιστευθοῦμε καὶ νὰ ἐλπίσουμε στὸν ἑαυτό μας.

Γιὰ τὴν στὸ Θεὸ ἐλπίδα, κοντὰ σ' ἐκεῖνα ποῦ σοῦ εἶπα στὸ γ' κεφάλαιο, γνώριζε, ὅτι δὲν εἶναι ἄλλο εὐκολώτερο στὸ Θεό, ὅσον τὸ νὰ νικήσῃ τοὺς ἐχθρούς σου, τόσο τοὺς λίγους, ὅσο καὶ τοὺς πολλούς· τόσο τοὺς παλιούς καὶ ἀνδρείους, ὅσο καὶ τοὺς νέους καὶ ἀδυνάτους. Λοιπὸν, μία ψυχὴ, ἃς εἶναι φορτωμένη ἀπὸ ἁμαρτίες, ἃς ἔχη ὅλα τὰ ἐλαττώματα τοῦ κόσμου· ἃς εἶναι μολυσμένη, ὅσο μπορεῖ νὰ φαντασθῇ κάποιος, ἃς δοκίμασε ὅσο θέλησε καὶ ὅσο μπόρεσε νὰ μεταχειρισθῇ κάθε μέσο καὶ ἀγῶνα, γιὰ νὰ ἀφήσῃ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ κάνῃ τὸ καλὸ καὶ δὲν μπόρεσε ποτὲ νὰ ἀποκτήσῃ κανένα μικρὸ μερίδιο καλοῦ, μάλιστα νὰ προχωρᾷ ἀκόμη πρὸ βαθεῖα στὸ κακό, ὅμως, μὲ ὅλα αὐτά, δὲν πρέπει νὰ σταματήσῃ ποτέ, νὰ ἐλπίζῃ στὸν Θεό, οὔτε πρέπει νὰ ἐγκαταλείψῃ ποτὲ τὰ ὄπλα καὶ τοὺς ἀγῶνες τοὺς πνευματικούς, ἀλλὰ πρέπει νὰ πολεμᾷ πάντα ἀνδρειωμένα. Γιατὶ, πρέπει νὰ γνωρίζῃς ὅτι σὲ αὐτὸ τὸν ἀόρατο πόλεμο δὲν χάνει ὅποιος δὲν παύσει ποτὲ ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμᾷ καὶ νὰ ἐλπίζῃ στὸν Θεό, τοῦ ὁποῖου ἡ βοήθεια, δὲν λείπει ποτὲ ἀπὸ τοὺς πολεμιστὲς του, μολονότι καὶ μερικὲς φορὲς ἐπιτρέπει νὰ μένουν πληγωμένοι· ἃς πολεμεῖ λοιπὸν ὁ καθένας, διότι σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο στηρίζεται τὸ πᾶν. Καὶ τὸ ἱατρικὸ εἶναι ἕτοιμο καὶ δραστικὸ, γιὰ νὰ δοθῇ στοὺς πολεμιστὲς, ποῦ γυρεύουν τὸν Θεὸ καὶ τὴν βοήθειά του, μὲ σταθερὴ ἐλπίδα. Γιατὶ σὲ καιρὸ ποῦ αὐτοὶ δὲν τὸ ἐλπίζουν, θὰ ἐξαφανισθοῦν οἱ ἐχθροὶ τους ὅπως ἔχει γραφῆ, «ἔχασε τὴν πολεμικὴ του δύναμι ὁ μαχητὴς τῆς Βαβυλῶνος» (Ἰερ. 51,30).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ζ΄.

Πῶς πρέπει νὰ ἐκπαιδεύουμε τὸ νοῦ μας, γιὰ νὰ τὸν φυλάξουμε ἀπὸ τὴν ἀμάθεια.

Ἄν ἡ δυσπιστία στὸν ἑαυτό μας καὶ ἡ ἐλπίδα στὸν Θεό, οἱ τόσο ἀπαραίτητες σ' αὐτὸν τὸν πόλεμον, μείνουν μοναχές, ὅχι μόνον δὲν θὰ νικήσουμε, ἀλλὰ καὶ θὰ γκρεισθοῦμε σὲ πολλὰ κακά. Γι' αὐτὸ τὸ λόγο, κοντὰ σὲ αὐτὲς χρειάζεται καὶ ἡ ἐκγύμνασι, ποῦ εἶναι τὸ τρίτο πρᾶγμα ποῦ εἶπαμε στὴν ἀρχή, ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνεταί πρῶτα μὲ τὸ νοῦ καὶ μὲ τὴ θέλησι. Καὶ τὸν μὲν νοῦ πρέπει νὰ φυλάξουμε ἀπὸ τὴν ἀγνωσία, ἡ ὁποία εἶναι σὲ αὐτὸν πολὺ ἀντίθετη, ἐπειδὴ τὸν σκοτίζει καὶ τοῦ ἐμποδίζει στὴν γνώσι τῆς ἀλήθειας, ἡ ὁποία εἶναι τὸ δικό του ἀντικείμενο. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ τὸν γυμνάσουμε, ὥστε νὰ γίνῃ λαμπρὸς καὶ καθαρὸς, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διακρίνῃ καλὰ ἐκεῖνο ποῦ μᾶς χρειάζεται γιὰ νὰ

καθαρίσουμε τὴν ψυχὴ μας ἀπὸ τὰ πάθη καὶ νὰ τὴν στολίσουμε μὲ τὶς ἀρετές.

Αὐτὴ λοιπὸν τὴν λαμπρότητα τοῦ νοῦ μπορούμε νὰ τὴν ἀποκτήσουμε μὲ δυὸ τρόπους· ὁ πρῶτος καὶ πλέον ἀναγκαῖος, εἶναι ἡ προσευχή, μὲ τὴν ὁποία παρακαλοῦμε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα νὰ καταδεχθῆ νὰ σκορπίσῃ τὸ θεῖο του φῶς μέσα στὶς καρδιές μας, τὸ ὁποῖο, βέβαια, θὰ τὸ κάνῃ ἂν ζητήσουμε πραγματικὰ μόνο τὸν Θεό, ἂν κάνουμε τὸ θέλημά του τὸ ἅγιο καὶ ἂν ὑποτάξουμε κάθε τί μας στὴ συμβουλή καὶ ἐρώτησι τῶν ἐμπείρων καὶ πνευματικῶν μας Πατέρων.

Ὁ δεῦτερος τρόπος εἶναι, μία παντοτεινὴ ἐκγύμνασις βαθειᾶς σκέψεως καὶ μελέτης τῶν πραγμάτων, γιὰ νὰ γνωρίσουμε μὲ αὐτὴ, ποῖα πράγματα εἶναι καλὰ, ποῖα κακά, ὅχι ὅπως τὰ κρίνει λαυθασμένα ἢ αἴσθησις καὶ ὁ κόσμος, ἀλλὰ καθὼς τὰ κρίνει ὁ ὀρθὸς λόγος καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, δηλαδή, ἡ ἀλήθεια τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν καὶ τῶν πνευματοφόρων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας μας. Γιατὶ, ὅταν αὐτὴ ἡ σκέψις καὶ μελέτη γίνῃ σωστὴ καὶ ὅπως πρέπει, μᾶς κάνει νὰ γνωρίσουμε καθαρὰ ὅτι πρέπει νὰ θεωροῦμε μηδὲν καὶ μάταια καὶ ψεύτικα ὅλα ἐκεῖνα ποὺ ἀγαπᾶ καὶ μὲ διαφόρους τρόπους ζητάει ὁ τυφλὸς καὶ διεφθαρμένος κόσμος.

Δηλαδή, ὅτι οἱ τιμές καὶ οἱ ἡδονές καὶ ὁ πλοῦτος τοῦ κόσμου δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο, παρὰ ματαιότητα καὶ θάνατος τῆς ψυχῆς· ὅτι οἱ βρισιές καὶ οἱ δυσφημίσεις ποὺ μᾶς κάνει ὁ κόσμος, προξενοῦν σὲ μᾶς ἀληθινὴ δόξα καὶ οἱ θλίψεις χαρὰ· μὲ τὸ νὰ συγχωρᾶμε τοὺς ἐχθροὺς μας καὶ νὰ τοὺς κάνουμε καλὰ, εἶναι μεγαλοψυχία καὶ μία ἀπὸ τὶς μεγαλύτερες ὁμοιότητες μὲ τὸν Θεό· ὅτι περισσότερο ἰσχύει τὸ νὰ καταφρονήσῃ κάποιος τὸν κόσμο, παρὰ νὰ εἶναι ἐξουσιαστὴς ὅλου τοῦ κόσμου· ὅτι τὸ νὰ ὑπακούῃ κάποιος πρόθυμος, εἶναι μία πρᾶξις μᾶλλον μεγαλόψυχη καὶ γενναία, παρὰ τὸ νὰ ὑποτάσῃ καὶ νὰ προστάζει μεγάλους βασιλεῖς.

Ὅτι ἡ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας, πρέπει νὰ τιμᾶται περισσότερο ἀπὸ τὸ ὕψος ὅλων τῶν ἐπιστημῶν, ὅτι τὸ νὰ νικήσουμε καὶ νὰ νεκρώσουμε τὰ θελήματατά μας καὶ τὶς ὀρέξεις μας, ὅσο καὶ ἂν εἶναι μικρές, εἶναι ἄξιο μεγαλυτέρου ἐπαίνου, παρὰ τὸ νὰ καταπολεμήσουμε πολλὰ κάστρα, νὰ κατατροπώσουμε δυνατὰ στρατόπεδα μὲ τὰ ὅπλα στὰ χέρια καὶ τὸ νὰ κάνουμε θαύματα ἢ νὰ ἀναστήσουμε νεκρούς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Η΄

Γιατί δὲν διακρίνουμε σωστὰ τὰ πράγματα καὶ μὲ ποιὸν τρόπο μπορούμε νὰ τὰ γνωρίζουμε.

Ἡ αἰτία ποὺ δὲν διακρίνουμε ὀρθὰ ὅλα αὐτὰ τὰ πράγματα ποὺ εἶπαμε καὶ ἄλλα πολλά, εἶναι γιατί δὲν τὰ σκεφτόμαστε στὸ βάθος τους ποῖα εἶναι, ἀλλὰ πιάνουμε τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος σὲ αὐτά, ἀμέσως ἀπὸ μόνη τὴν ἐξωτερικὴ τους μελέτη καὶ ἐμφάνισι. Ἔτσι ὅταν, ἡ ἀγάπη τους ἢ τὸ μῖσος

προλαβάνουν και σκοτίζουν τὸ νοῦ μας καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ νὰ τὰ διακρίνη σωστά, ὅπως εἶναι στὴν ἀλήθεια (14). Λοιπὸν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, ἐὰν θέλῃς νὰ μὴν βρῆς τόπον ἢ πλάνη αὐτὴ στὸ νοῦ σου, πρόσεχε καλά· καὶ ὅταν, ἢ βλέπῃς μὲ τὰ μάτια ἢ μελετᾷς μὲ τὸ νοῦ κανένα πρᾶγμα, κράτα ὅσο μπορεῖς τὴν θέλησί σου καὶ μὴ τὴν ἀφήσης νὰ τὸ ἀγαπήσῃ ἢ νὰ τὸ μισήσῃ, ἀλλὰ παρατήρησέ το μὲ τὸ νοῦ μοναχά.

Πρὶν ἀπ' ὅλα, ὅμως, σκέψου φρόνιμα, ὅτι ἂν αὐτὸ εἶναι ὀδυνηρὸ καὶ ἀντίθετο στὴν φυσικὴ σου κλίσι, παρακινεῖσαι ἀπὸ τὸ μῖσος νὰ τὸ ἀποστρέφῃσαι. Ἄν ὅμως σοῦ προξενῇ εὐχαρίστησι, παρακινεῖσαι ἀπὸ τὴν ἀγάπη νὰ τὸ θέλῃς. Γιατὶ, τότε ποῦ ὁ νοῦς σου δὲν εἶναι ζαλισμένος ἀπὸ τὸ πάθος, εἶναι ἐλεύθερος καὶ καθαρὸς καὶ μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀλήθεια καὶ νὰ διαπεράσῃ μέσα στὸ βάθος τοῦ πράγματος, ποῦ τὸ κακὸ εἶναι κρυμμένο κάτω ἀπὸ τὴν ψεύτικη εὐχαρίστησι ἢ ποῦ τὸ καλὸ εἶναι σκεπασμένο κάτω ἀπὸ τὴν ἐπιφάνεια τοῦ κακοῦ.

Ἄν ὅμως ἡ θέλησις πρόλαβε νὰ τὸ ἀγαπήσῃ ἢ νὰ τὸ μισήσῃ, δὲν μπορεῖ πλέον ὁ νοῦς νὰ τὸ γνωρίσῃ καλά, καθὼς πρέπει· διότι ἐκείνη ἢ διάθεσις, ἢ καλύτερα νὰ πῶ, ἐκεῖνο τὸ πάθος ποῦ μπῆκε στὸ μέσο, σὰν τεῖχος, ζαλίζει τὸ νοῦ τόσο, ποῦ νομίζει τὸ πρᾶγμα ἄλλο ἀπὸ ἐκεῖνο ποῦ εἶναι στὴν ἀλήθεια καὶ τὸ περνᾷ ὡς τέτοιο στὴν ἐπιθυμία, ἢ ὁποῖα ὅσο πηγαίνει μπροστὰ καὶ περισσότερο ἀγαπᾷ ἢ μισεῖ τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο, τόσο καὶ ὁ νοῦς σκοτίζεται περισσότερο καὶ ἔτσι σκοτισμένος, κάνει πάλι νὰ φαίνεται στὴν ἐπιθυμία τὸ πρᾶγμα ἐκεῖνο περισσότερο ὅσο ποτὲ ἀγαπητὸ ἢ μισητὸ. Ἔτσι ὅταν δὲν τηρῆται ὁ παραπάνω κανόνας ποῦ εἶπα, (ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ ἀναγκαῖος σὲ ὅλη αὐτὴ τὴν ἐκγύμνασι), δηλαδή, τὸ νὰ κρατᾷς τὴν ἐπιθυμία σου ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τοῦ πράγματος, αὐτὲς οἱ δυὸ δυνάμεις τῆς ψυχῆς, ὁ νοῦς δηλαδή καὶ ἡ θέλησις, προχωροῦν πάντα κακῶς, σὰν σὲ κύκλο, ἀπὸ τὸ σκοτάδι σὲ βαθύτερο σκοτάδι καὶ ἀπὸ τὸ σφάλμα σὲ μεγαλύτερο σφάλμα.

Λοιπὸν, φυλάξου, ἀγαπητέ, μὲ κάθε εἶδους προσοχή, ἀπὸ τὴν ἐμπαθῆ ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τοῦ κάθε πράγματος, τὸ ὁποῖο δὲν ἔφθασες νὰ ἐρευνήσῃς καλὰ πρότερα μὲ τὸ φῶς τοῦ νοῦ καὶ τοῦ ὀρθοῦ λόγου, μὲ τὸ φῶς τῶν θείων Γραφῶν, μὲ τὸ φῶς τῆς χάριτος καὶ τῆς προσευχῆς καὶ μὲ τὴν κρίσι τοῦ πνευματικοῦ σου πατρὸς γιὰ νὰ μὴν κάνῃς λάθος καὶ νὰ ὑπολογίζῃς τὸ ἀληθινὰ καλὸ γιὰ κακὸ καὶ τὸ ἀληθινὰ κακὸ γιὰ καλὸ. Καθὼς αὐτὸ συμβαίνει νὰ γίνεται, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, σὲ κάποια ἔργα, τὰ ὁποῖα φαίνονται μὲν καθ' ἑαυτὰ πῶς εἶναι καλὰ καὶ ἅγια, γιὰ μερικὲς ὅμως περιστάσεις· δηλαδή γίνονται ἢ παράκαιρα ἢ σὲ σχετικὸ τόπο ἢ μὲ ἀνάλογο μέτρο, προξενοῦν ὅμως μεγάλη βλάβη σὲ ἐκείνους ποῦ τὰ ἐπιχειροῦν, καθὼς γνωρίζουμε πολλοὺς ποῦ κινδύνευσαν σὲ παρόμοια ἐπαινετὰ καὶ ἀγιώτατα ἔργα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'.

Πῶς πρέπει νὰ φυλάξῃς τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν πολυπραγμοσύνη καὶ τὴν περιέργεια.

Καθώς είναι ανάγκη να φυλάμε τὸ νοῦ μας ἀπὸ τὴν ἀγνωσία, ὅπως εἶπαμε πρὶν, ἔτσι παρομοίως εἶναι ανάγκη νὰ τὸν φυλάμε ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴν πολυπραγμοσύνη, τὴν ἀντίθετὴ τῆς ἀγνωσίας. Γιατὶ, ἀφοῦ τὸν γεμίσαμε ἀπὸ πολλοὺς λογισμοὺς μάταιους καὶ ἄτακτους καὶ βλαπτικούς, τὸν κάνουμε ἀδύνατο καὶ δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ ἐκεῖνο ποὺ ταιριάζει στὴν ἀληθινὴ ἀπονέκρωσί μας καὶ τελειότητα. Γι' αὐτό, πρέπει νὰ εἶσαι σὰν πεθαμένος ἐντελῶς, σὲ κάθε ἔρευνα τῶν ἐπιγείων πραγμάτων, τὰ ὁποῖα, ἂν καὶ μπορεῖ νὰ ἐπιτρέπωνται, δὲν εἶναι ὅμως καὶ ἀναγκαῖα. Καὶ μαζεύοντας πάντα τὸ νοῦ σου, ὅσο μπορεῖς μέσα στὸν ἑαυτό σου, κάνε τὸν ἀμαθῆ ἀπὸ τὰ πράγματα ὅλου τοῦ κόσμου τὰ πράγματα.

Τὰ μηνύματα, οἱ καινούργιες εἰδήσεις καὶ ὅλες οἱ μεταβολές καὶ οἱ ἀλλοιώσεις, μικρὲς καὶ μεγάλες τοῦ κόσμου καὶ τῶν βασιλείων, ἄς εἶναι γιὰ σένα τέτοιου εἴδους, σὰν νὰ μὴν ὑπάρχουν καθόλου (15). Ἀλλὰ καὶ ἂν σοῦ προσφέρονται ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἐναντιώσου σὲ αὐτά, ἀπομάκρυνέ τα ἀπὸ τὴν καρδιὰ καὶ τὴ φαντασία σου. Ἄς εἶσαι δὲ προσεκτικὸς ἐραστής στὸ νὰ καταλάβῃς τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ οὐράνια, μὴ θέλοντας νὰ γνωρίζῃς ἄλλο μάθημα στὸν κόσμο, παρὰ τὸν Ἐσταυρωμένο καὶ τὴ ζωὴ του καὶ τὸν θάνατο καὶ τὸ τί ζητάει αὐτὸς ἀπὸ σένα· καὶ βέβαια θὰ εὐχαριστήσῃς πολὺ τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος ἔχει γιὰ ἐκλεκτοὺς καὶ ἀγαπημένους του ἐκείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν καὶ φροντίζουν νὰ κάνουν τὸ θέλημά του.

Ἐπειδὴ, κάθε ἄλλο ζήτημα καὶ ἔρευνα, εἶναι ἐγωισμὸς καὶ ὑπερηφάνεια, δεσμὰ καὶ παγίδες τοῦ διαβόλου, ὁ ὁποῖος σὰν πανοῦργος, βλέποντας ὅτι ἡ θέλησις ἐκείνων ποὺ προσέχουν στὴν πνευματικὴ ζωὴ εἶναι δυνατὴ καὶ ἰσχυρὴ, γυρεύει νὰ νικήσῃ τὸ νοῦ τους μὲ τέτοιες περιέργειες, γιὰ νὰ κυριεύσῃ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο καὶ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἄλλο. Ὅποτε, συνηθίζει πολλὰς φορές νὰ τοὺς δύνῃ σκέψεις δῆθεν ὑψηλές, λεπτές καὶ περίεργες καὶ μάλιστα στοὺς εὐστροφούς στὸ νοῦ καὶ σὲ ἐκείνους ποὺ εἶναι εὐκόλοι νὰ ὑψηλοφρονήσουν.

Γιατὶ αὐτοὶ αἰχμαλωτισμένοι ἀπὸ τὴν ἡδονὴ καὶ τὴ συνομιλία ἐκείνων τῶν ὑψηλῶν σκέψεων, στίς ὁποῖες νομίζουν ψεύτικα ὅτι ἀπολαμβάνουν τὸν Θεό, ξεχνοῦν νὰ καθάρισουν τὴν καρδιὰ τους καὶ νὰ προσέχουν στὴν ταπεινὴ γνώσι τοῦ ἑαυτοῦ τους καὶ στὴν ἀληθινὴ ἀπονέκρωσι· καὶ ἔτσι ἀφοῦ δεθοῦν μὲ τὸ δεσμὸ τῆς ὑπερηφάνειας, γίνονται εἰδωλο τοῦ ἴδιου τοῦ νοῦ τους· καὶ στὴ συνέχεια, λίγο λίγο, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, φθάνουν νὰ λογαριάσουν, ὅτι δὲν ἔχουν ἀνάγκη πλέον ἀπὸ τὴν συμβουλή καὶ τὴ νουθεσία τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ συνήθισαν νὰ προστρέχουν σὲ κάθε τους ἀνάγκη στὸ εἰδωλο τῆς δικῆς τους κρίσεως· πράγμα, ποὺ εἶναι πολὺ ἐπικίνδυνο καὶ δύσκολο νὰ ἰατρευθῇ· διότι ἡ ὑπερηφάνεια τοῦ νοῦ εἶναι πλέον περισσότερο ἐπικίνδυνη ἀπὸ ἐκείνη τῆς θελήσεως.

Ἐπειδὴ, ἡ μὲν ὑπερηφάνεια τῆς θελήσεως, ὄντας φανερὴ στὸ νοῦ, εὐκόλα θὰ μπορῇ καμιά φορὰ νὰ ἰατρευθῇ, ὑποτασσόμενη σ' ἐκεῖνο ποὺ πρέπει. Ὁ νοῦς ὅμως ὅταν ἔχη σταθερὴ γνώμη ὅτι ἡ κρίσις του εἶναι καλύτερη ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀπὸ ποιόν θὰ μπορῇ νὰ ἰατρευθῇ καὶ πῶς νὰ ὑποταχθῇ στὴν κρίσι τῶν ἄλλων, ἐκεῖνος ποὺ δὲν τὴν ἔχει τόσο καλὴ σὰν τὴν δική

του; Ἄν ὁ ὀφθαλμὸς τῆς ψυχῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ νοῦς, μὲ τὸν ὁποῖο ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ γνωρίσῃ καὶ νὰ καθαρῖσῃ τὴν ὑπερηφάνεια τῆς θελήσεως, εἶναι ὁ ἴδιος ἀσθενής, τυφλὸς καὶ γεμάτος ἀπὸ ὑπερηφάνεια, ποιὸς ἔπειτα μπορεῖ νὰ τὸν γιατρέψῃ; καὶ ἂν τὸ φῶς εἶναι σκοτάδι καὶ ὁ κανόνας εἶναι λάθος, πῶς θέλει νὰ φωτίσῃ ἢ νὰ διορθώσῃ τὰ ἄλλα; Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ἀντισταθῆς τὸ γρηγορώτερο σὲ αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ὑπερηφάνεια τοῦ μυαλοῦ, προτοῦ νὰ διαπεράσῃ μέσα στὸ νοῦ τῶν κοκκάλων σου καὶ ἀντιστεκόμενος, βάλε χαλινάρι στὴν ὀξύτητα τοῦ νοῦ σου καὶ ὑπόβαλε τὴ δική σου γνώμη στὴ γνώμη τῶν ἄλλων καὶ γίνε ἀνόητος γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ εἶσαι σοφώτερος ἀπὸ τὸν Σολομώντα· «Ὅποιος νομίζει ὅτι εἶναι σοφὸς μὲ τὰ μέτρα αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ αἰῶνα, ἅς γίνῃ μωρὸς, γιὰ νὰ γίνῃ πραγματικὰ σοφός» (Α΄ Κορινθ. 3,10).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄.

Πῶς πρέπει νὰ ἐξασκοῦμε τὴ θέλησί μας γιὰ νὰ θέλῃ σὲ ὅλες μας τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς πράξεις, ὡς τελειωτικὸ σκοπὸ μόνον τὴν εὐχαρίστησι τοῦ Θεοῦ.

Πέρα ἀπὸ τὴν ἐκγύμνασι τοῦ νοῦ σου πρέπει νὰ κυβερνήσῃς καὶ τὴν θέλησί σου μὲ τέτοιο τρόπο, πού νὰ μὴν τὴν ἀφήσῃς νὰ στρέφεται πρὸς τὶς ἐπιθυμίες της, καὶ ἡ ὁποία πρέπει νὰ γίνῃ ὅλη ἓνα μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκέψου καλὰ ὅτι δὲν εἶναι ἀρκετὸ σε σένα αὐτὸ μόνον, τὸ νὰ θέλῃς καὶ νὰ ζητᾷς ἐκεῖνα πού ἀρέσουν στὸν Θεό, ἀλλὰ ἐπιπλέον ἀκόμη, καὶ τὸ νὰ θέλῃς, ὡς κινούμενος ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ γιὰ μόνον τὸ τέλος, νὰ ἀρέσῃς σ' αὐτὸν καθαρὰ. Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτό, ἔχουμε μεγαλύτερη φιλονεικία μὲ τὴ φύσι, παρὰ γιὰ ὅλα τὰ παραπάνω πού ἔχουμε πεῖ. Ἐπειδὴ ἡ φύσις μας παρεκκλίνει μόνη της τόσο πολὺ, πού σὲ ὅλα τὰ πράγματα, μερικὲς φορὲς ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὰ τὰ καλὰ καὶ τὰ πνευματικὰ, ζητᾷ τὴν ἀνάπαυσί της καὶ τὴν εὐχαρίστησί της καὶ ἀπὸ αὐτό, σὰν τελείως ἀνυποψίαστα, τρέφεται μὲ λαχτάρια σὰν ἀπὸ τροφή.

Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν μᾶς προσφέρωνται τὰ πνευματικὰ, ἀμέσως τὰ ἐπιθυμοῦμε καὶ τὰ βλέπομε ὄχι ὅμως παρακινημένοι ἀπὸ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἢ γιὰ μόνον τὸ νὰ ἀρέσουμε στὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἐκείνη τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴν χαρὰ, πού προέρχεται σὲ μᾶς, θέλοντας ἐκεῖνα πού θέλει ὁ Θεός. Αὐτὴ ἡ ὁποία πλάνη εἶναι τόσο περισσότερη κρυμμένη, ὅσο εἶναι ἀπὸ μόνον του καλύτερο καὶ πνευματικώτερο ἐκεῖνο πού θελήσαμε. Γιατὶ δὲν φθάνει μόνον τὸ νὰ θέλουμε ἐκεῖνα πού θέλει ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ τὰ θέλουμε, καθὼς καὶ ὅταν καὶ ὅπως καὶ γιὰτὶ ἐκεῖνος τὰ θέλει (16), ὥστε καὶ στὸ νὰ ἐπιθυμοῦμε καὶ αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸ Θεό, συνήθως βρίσκονται σ' αὐτὸ πολλὰς ἀπάτες τῆς δικῆς μας ἀγάπης, δηλαδὴ τῆς φιλαυτίας. Ἐπειδὴ πολλὰς φορὲς ἀποβλέπομε περισσότερο στὸ δικό μας συμφέρον καὶ καλό, παρὰ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος γιὰ μόνον τὴν δόξα του, εὐαρεστεῖται καὶ θέλει νὰ τὸν ἀγαπᾶμε, νὰ τὸν ἐπιθυμοῦμε καὶ νὰ τοῦ κάνουμε ὑπακοὴ ὅπως εἶπαμε πρὶν.

Λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, γιὰ νὰ φυλαχθῆς ἀπὸ αὐτὸ τὸν δεσμό, ποὺ ἐμποδίζει τὸν δρόμο τῆς τελειότητας καὶ γιὰ νὰ προκόψῃς στὸ νὰ θέλῃς καὶ νὰ κάνῃς κάθε σου πρᾶξι γιὰ μόνο τὸ θέλημα καὶ τὴ δόξα καὶ εὐαρέστησι τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ νὰ ὑπηρετῆς μόνον αὐτὸν (ὁ ὁποῖος, σὲ κάθε μας πρᾶξι καὶ λογισμό, θέλει νὰ εἶναι μόνος αὐτός, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος) χρησιμοποίησε αὐτὸν τὸν τρόπο.

Ὅταν πρόκειται νὰ ἐπιχειρήσῃς καμμιά πρᾶξι, τὴν ὁποία θέλει ὁ Θεός, ἢ ὁποία εἶναι ἀπλὰ καλὴ· μὴ στρέφῃς τὴν ἐπιθυμία σου ἀμέσως στὸ νὰ τὴν θέλῃς, ἂν πρῶτα δὲν ὑψώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, νὰ δῆς ἂν εἶναι καὶ θέλημα δικό του τὸ νὰ τὴν θελήσῃς καὶ ἂν αὐτὸς ἔτσι θέλῃ καὶ ἂν μέσα ἀπὸ αὐτὴ ἀρέσεις σὲ αὐτὸν μόνο. Καὶ ὅταν σκεφθῆς ὅτι ἀπὸ αὐτὴν τὴν θεία θέλησι εἶναι παρακινημένη ἢ δική σου κλίσις, τότε νὰ θέλῃς τὴν πρᾶξι ἐκεῖνη καὶ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃς, γιὰ τὴν θέλει ὁ Θεός καὶ εἶναι γιὰ μόνο τὴν δόξα καὶ τὴν ὑπακοή του.

Κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο, ὅταν θέλῃς νὰ ἀποστραφῆς ἐκεῖνο ποὺ δὲν θέλει ὁ Θεός, δηλαδή τὸ κακό, μὴν τὸ ἀποστραφῆς ἀμέσως, ἂν πρῶτα δὲν προσηλώσῃς τὸ βλέμα τοῦ νοῦ σου στὴν θεία του θέλησι, ἢ ὁποία θέλει νὰ τὸ ἀποστραφῆς γιὰ νὰ ἀρέσῃς σὲ αὐτόν. Γιὰ τὴν ἡ ἀπάτη τῆς φύσεως εἶναι πολὺ λεπτὴ καὶ γι' αὐτὸ εἶναι σὲ λίγους γνωστή, ἐπειδὴ αὐτὴ ἀναζητᾶει κρυφὰ τὸν ἑαυτὸ της πάντα· καὶ πολλὰ φορὲς κάνει νὰ φαίνεται σὲ μᾶς, ὅτι ὁ δικός της σκοπὸς εἶναι νὰ ἀρέσουμε μόνο στὸν Θεό, ὅμως δὲν εἶναι ἔτσι ἡ ἀλήθεια.

Γι' αὐτὸ συμβαίνει πολλὰ φορὲς νὰ νομίζουμε ἐκεῖνο ποὺ θέλουμε, ἢ δὲν θέλουμε γιὰ δικό μας συμφέρον ὅτι τὸ θέλουμε ἢ δὲν τὸ θέλουμε γιὰ νὰ ἀρέσουμε μόνο καὶ μόνο στὸ Θεό. Λοιπόν, γιὰ νὰ ἀποφύγουμε αὐτὴν τὴν ἀπάτη, ἢ καθ' ἑαυτοῦ θεραπεία εἶναι ἡ καθαρὴ τῆς καρδιᾶς, ἢ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τὸ νὰ ἀποβάλλουμε τὸν παλιὸ ἄνθρωπο καὶ νὰ ντυθοῦμε τὸν νέο (καὶ σὲ αὐτὸ προσανατολίζεται ὅλος αὐτὸς ὁ πόλεμος).

Ὅμως, γιὰ νὰ σὲ μάθω τὴν τέχνη νὰ κάνῃς αὐτό, ἄκουσε. Στὴν ἀρχὴ κάθε σου πράξεως πρέπει νὰ βγῆς ὅσο μπορεῖς, ἀπὸ κάθε θέλημα δικό σου καὶ νὰ μὴ θελήσῃς οὔτε νὰ κάνῃς οὔτε νὰ ἀποστραφῆς κανένα πρᾶγμα, ἂν πρῶτα δὲν καταλάβῃς ὅτι παρακινεῖσαι καὶ παρασύρεσαι σὲ αὐτό, ἀπὸ μόνο τὴν ἀπλὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐὰν σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα τὰ ἐξωτερικά, καὶ μάλιστα στὰ ἐσωτερικά της ψυχῆς, δὲν μπορῆς νὰ αἰσθάνεσαι ἐνεργεῖα πάντα αὐτὴ τὴν ἀπὸ τὸ Θεὸ παρακίνησι καὶ εὐαρέστησι (17) τουλάχιστον νὰ ἔχῃς τὴν εὐχαρίστησι νὰ τὴν ἔχῃς δυνάμει· δηλαδή, νὰ ἔχῃς ἐσὺ πάντα ἀπὸ μόνος σου ἄποψι ἀληθινὴ, νὰ ἀρέσῃς μόνο στὸν Θεό σου σὲ κάθε σου ἔργο.

Στὰ ἔργα ὅμως ποὺ θὰ κρατήσουν κάποιο διάστημα, ὄχι μόνο στὴν ἀρχὴ εἶναι καλὸ νὰ παρακινῆς τὸν ἑαυτὸ σου σὲ αὐτὴ τὴν εὐχαριστία πρὸς τὸν Θεόν, ἀλλὰ καὶ ἕως τέλους ἔχεις χρέος νὰ φροντίζεις νὰ ἀνανεώνεις πολλὰ φορὲς αὐτὴ μὲ τὴν ὑπενθύμιση γιὰ τὴν (18), ἂν δὲν κάνεις ἔτσι, κινδυνεύεις νὰ μπλεχτεῖς πάλι στὸν δεσμό τῆς φυσικῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἢ ὁποία, μὲ τὸ νὰ παρεκκλίνει περισσότερο στὸν ἑαυτὸ της παρὰ στὸν Θεό, συνηθίζει πολλὰ φορὲς μὲ τὸ διάστημα τοῦ χρόνου, νὰ

μᾶς κάνει νὰ ἀλλάζουμε ἀστόχαστα τὰ πράγματα καὶ νὰ μεταβάλουμε τὰ τέλη καὶ τοὺς πρώτους σκοπούς μας.

Ὅποτε, ὁποῖος δὲν προσέχει καλὰ σ' αὐτό, ἀρχίζει πολλές φορές νὰ κάνη κανένα ἔργο, μὲ σκοπὸν γιὰ νὰ ἀρέση μόνο στὸν Κύριό του· ἀλλ' ἔπειτα, μετὰ ἀπὸ ὀλίγο, ὀδηγεῖται χωρὶς νὰ τὸ καταλαλάβη, νὰ τοῦ ἀρέση καὶ αὐτοῦ αὐτὸ μὲ τὴν δική του θέλησι, ἔτσι πὺ λησμονεῖ τὸ θεῖο θέλημα· καὶ δένεται τόσο πολὺ μὲ τὴν εὐχαρίστησι ἐκείνου τοῦ ἔργου, πὺ ἂν ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸν ἐμποδίση μὲ κάποια ἀσθένεια ἢ μὲ πειρασμὸ δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων ἢ μὲ ἄλλο μέσο κανενὸς κτίσματος, αὐτὸς συγχίζεται ὀλόκληρος καὶ ταρασσεται καὶ μερικὲς φορές κατακρίνει τὸν ἕνα καὶ τὸν ἄλλον, ὅτι τοῦ στάθηκαν ἐμπόδιο (γιὰ νὰ μὴν πῶ πῶς γογγύζει καὶ κατὰ τοῦ ἰδίου τοῦ Θεοῦ καμμία φορά), πρᾶγμα τὸ ὁποῖο εἶναι σημεῖο ὀλοφάνερο, ὅτι ἡ κρίσις του δὲν ἦταν ὅλη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ γεννήθηκε ἀπὸ τὴν σάπια καὶ διεφθαρμένη ρίζα τῆς φιλαυτίας.

Γιατὶ ἐκεῖνος πὺ κινεῖται γιὰ μόνο τὸ θέλημα καὶ τὴν εὐχαριστία τοῦ Θεοῦ, δὲν προτιμᾷ περισσότερο τὸ ἕνα ἔργο ἀπὸ τὸ ἄλλο, οὔτε ἂν εἶναι τὸ ἕνα εἶναι ὑψηλὸ καὶ μεγάλο, καὶ τὸ ἄλλο ταπεινὸ καὶ μικρὸ ἀλλὰ ἐξ ἴσου θέλει καὶ τὰ δυό, γιατί εἶναι ἀρεστὰ στὸ Θεὸ γιὰ τὸ καιρὸ ἢ γιὰ τὴ μέθοδο ἢ γιὰ ἄλλη κάποια περίστασι πὺ ἐκεῖνος μόνος γνωρίζει· ὁπότε αὐτὸς, εἴτε τὸ σημαντικὸ καὶ μεγάλο ἔργο παίρνει στὰ χέρια του, εἴτε τὸ ταπεινὸ καὶ μικρὸ, μένει τὸ ἴδιο εἰρηνικὸς καὶ ἀναπαυμένος· γιατί μὲ κάθε τρόπο ἀπολαμβάνει τὸ σκοπὸ του, πὺ ἦταν νὰ φανῆ εὐάρεστος στὸ Θεὸ σὲ ὅλα τὰ ἔργα του, εἴτε στὴ ζωὴ εἴτε στὸ θάνατο. «Γι' αὐτὸ καὶ ἀγωνιζόμεστε μὲ ζῆλο, γιὰ νὰ εἴμαστε εὐάρεστοι στὸν Θεό, εἴτε μείνουμε στὸ σῶμα, εἴτε φύγουμε ἀπὸ αὐτό» (Β' Κορινθ. 5,9). Ὅποτε, ἀγαπητέ, ἄς εἴσαι πάντα προσεκτικὸς καὶ συνεσταλμένος στὸν ἑαυτὸ σου καὶ προσπάθησε νὰ κατευθύνῃς τὶς πράξεις σου σὲ αὐτὸν τὸν τελικὸ σκοπὸ.

Ἐὰν πάλι καὶ καμιά φορά παρακινηθῆς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τῆς ψυχῆς σου νὰ κάνῃς τὸ καλὸ γιὰ νὰ ἀποφύγῃς τοὺς τόπους τιμωρίας καὶ γιὰ νὰ ἀπολαύσῃς τὸν Παράδεισο, μπορεῖς ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸ νὰ σκεφτεῖς γιὰ τελευταῖο σκοπὸ σου τὴν εὐαρέστησι καὶ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ μῆς στὴ βασιλεία του καὶ νὰ μὴν πᾶς στὸν Ἄδη. Αὐτὴ τὴν αἰτία, δηλαδὴ τὸ τέλος, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ γνωρίση κανεὶς σωστά, πόση ἐξουσία καὶ δύναμι ἔχει.

Γιατὶ ἕνα ἔργο, ἄς εἶναι πολὺ ταπεινὸ, ἄς εἶναι πολὺ μικρὸ, ὅμως ὅταν γίνεται μὲ σκοπὸ γιὰ νὰ ἀρέση μόνο στὸ Θεὸ καὶ στὴ δόξα του, ἀξίζεῖ ἀπείρως περισσότερο (γιὰ νὰ πῶ ἔτσι), ἀπὸ ἄλλα πολλὰ ἔργα σπουδαῖα, ἔνδοξα καὶ πολὺ μεγάλα, πὺ γίνονται χωρὶς αὐτὸ τὸ σκοπὸ· ἔτσι κοντὰ στὸ Θεὸ περισσότερο εὐχάριστο εἶναι ἕνα μόνο λεπτό· ὅταν τὸ δώσης σὲ ἕνα φτωχό, γι' αὐτὴ μόνη τὴν αἰτία γιὰ νὰ ἀρέσης στὴ Θεία του μεγαλωσύνη, παρὰ τὸ νὰ ξεγυμνωθῆς ἀπὸ ὅλα τὰ πολλὰ ὑπάρχοντά σου, ὅταν τὸ κάνῃς μὲ κάποιον ἄλλο σκοπὸ καὶ ἂν τὸ κάνῃς γιὰ νὰ ἀπολαύσῃς τὰ οὐράνια ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα εἶναι σκοπὸς ὄχι ἀπλὰ καλός, ἀλλὰ καὶ πολὺ ἐπιθυμητός. Αὐτὴ ἡ ἐξάσκησις τὴν ὁποῖα πρέπει νὰ κάνῃς σὲ κάθε σου πρᾶξι, τὸ νὰ ἔχῃς δηλαδὴ ἕνα σκοπὸ, νὰ ἀρέσεις μόνον στὸ Θεό, ἢ ἄσκησις λέω αὐτὴ, καὶ στὴν ἀρχὴ θὰ σοῦ φανῆ δύσκολη, ὅμως μετὰ ἀπὸ

αὐτὰ θὰ σοῦ γίνῃ εὐκόλη, ἕνα μὲν ἀπὸ τὴν χρησιμοποίησι τῆς ὑποθέσεως καὶ ἄλλο δέ, ἀπὸ τὸ νὰ ἐπιθυμῆς πάντα τὸ Θεὸ καὶ γι' αὐτὸν νὰ ἀναπνέῃς μὲ ζωντανὴ διάθεσι τῆς καρδιάς σου, σὰν σὲ τελειότατο καὶ μοναδικὸ ἀγαθό, τὸ ὁποῖο εἶναι ἄξιο γιὰ μόνον τὸν ἑαυτὸ του νὰ ἀναζητῆται ἀπὸ ὅλα τὰ δημιουργήματα καὶ νὰ ὑπηρετῆται καὶ νὰ ἀγαπᾶται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο.

Αὐτὸς ὁ λογαριασμὸς τῆς ἀπειρῆς ἀξιομισθίας τοῦ Θεοῦ, ὅσο γίνεται πρὸ πολὺ βαθὺς καὶ πρὸ πολὺ συνεχῶς, τόσο θὰ εἶναι καὶ πρὸ πολὺ θερμὸς καὶ συνεχεῖς οἱ παραπάνω ἀναφερόμενες πράξεις τῆς θελήσεώς μας. Καὶ ἔτσι, πρὸ πολὺ εὐκολώτερα καὶ γρηγορότερα θὰ ἀποκτήσουμε τὴν συνήθεια νὰ κάνουμε κάθε μας πρᾶξι μόνον γιὰ τὴν ἀγάπη καὶ εὐχαρίστησι τοῦ Δεσπότη ἐκεῖνου, πὺ μόνος εἶναι ἄξιος νὰ ἀγαπᾶται. Τελευταῖα, ἂν θέλῃς νὰ καταλάβῃς ἂν ὁ Θεὸς σὲ παρακινήσῃ σὲ κάθε σου πρᾶξι, πρέπει νὰ ζητήσῃς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Θεὸ μὲ θερμὴ προσευχή, παρακαλῶντας τὸν νὰ σοῦ προσθέσῃ ἀκόμη καὶ αὐτὴ τὴ χάρι κοντὰ στὶς ἄλλες ἀναρίθμητες εὐεργεσίες καὶ χάρες πὺ σοῦ ἔκανε καὶ σοῦ κάνει συνέχεια, γιὰ μόνον τὴν ἀγάπη καὶ χωρὶς κανένα κέρδος δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΑ΄.

Μερικὲς σκέψεις πὺ παρακινοῦν τὴν ἐπιθυμίαν τοῦ ἀνθρώπου νὰ θέλῃ νὰ κάνη σὲ κάθε πρᾶγμα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ παρακινήσῃς τὴ θελήσί σου μὲ περισσοτέρη εὐκολία, νὰ θέλῃς σὲ ὅλα τὴν εὐχαρίστησι καὶ τὴ δόξα τοῦ Θεοῦ, θυμήσου συχνά, ὅτι αὐτὸς προτύτερα μὲ διαφόρους τρόπους σὲ τίμησε καὶ σὲ ἀγάπησε· σὲ δημιούργησε ἀπὸ τὸ τίποτα, κατ' εἰκόνα καὶ ὁμοίωσι δική του καὶ ὅλα τὰ ἄλλα κτίσματα τὰ ἔκανε στὴν δική σου ὑπηρεσία· σὲ λύτρωσε ἀπὸ τὴ σκλαβιά τοῦ διαβόλου, στέλνοντάς ὄχι ἕναν Ἄγγελον, ἀλλὰ τὸν Υἱὸν τοῦ τὸν Μονογενῆ γιὰ νὰ σὲ ἐξαγοράσῃ, ὄχι μὲ φθαρτὴ τιμὴ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου, ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο αἷμα του καὶ θάνατο τὸν πρὸ πολὺ βασανιστικὸ καὶ ἄτιμο καὶ πάλι μετὰ ἀπὸ αὐτά, κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή, σὲ φυλάει ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς· πολεμεῖ γιὰ σένα μὲ τὴ θεία του χάρι ἔχει ἔτοιμο γιὰ τροφή σου καὶ τιμὴ σου, τὸν ἀγαπητό του Υἱὸ στὰ ἄχραντα Μυστήρια.

Αὐτὸ εἶναι ἕνα σημάδι μιᾶς ὑπέροχης τιμῆς καὶ ἀγάπης, πὺ ἔχει γιὰ σένα ὁ Θεός, τόσο μεγάλη, πὺ δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ πόση τιμὴ κάνει ἕνας τόσο μεγάλος Βασιλιάς στὴν μηδαμινότητα καὶ ταλαιπωρία μας καὶ ἀντίθετα, πόση τιμὴ καὶ σεβασμὸ χρωστᾶμε νὰ κάνουμε ἑμεῖς, στὴν τόσο σημαντικὴ αὐτοῦ μεγαλειότητα, ὁ ὁποῖος ἔκανε γιὰ μᾶς τόσα καὶ τόσα θαυμάσια πρᾶγματα.

Καὶ ἔαν οἱ ἐπίγειοι βασιλεῖς, ὅταν τιμῶνται ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ τοὺς πρὸ ἀσήμαντους καὶ εὐτελεῖς, εἶναι ὀφειλέτες νὰ τοὺς κάνουν τὴν ἀνταπόδοσι, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ κάνουμε ἑμεῖς οἱ τιποτένιοι στὸν ὑπέρτατον Βασιλιὰ τοῦ σύμπαντος, ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἴμαστε τόσο

πολὺ τιμημένοι καὶ ἀγαπημένοι; Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὸ πὸ εἶπαμε, ἔχε πάντα στὴν θύμησί σου περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, ὅτι, ὅπως εἶπαμε πρὶν, ἡ θεία μεγαλειότητα ἀπὸ μόνη τῆς εἶναι ἀπεριόριστα ἄξια νὰ τιμᾶται καὶ νὰ ὑπηρετῆται καθαρὰ ἀπὸ ὅλους κατὰ τὸν τρόπο πὸ τῆς ἀρέσει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΒ΄.

Τὰ πολλὰ θελήματα καὶ οἱ ἐπιθυμίες, πὸ ὑπάρχουν στὸν ἄνθρωπο καὶ ἡ μάχη πὸ ὑπάρχει ἀνάμεσά τους.

Γνώριζε ὅτι στὸν πόλεμο αὐτό, δυὸ θελήσεις ὑπάρχουν μέσα μας ἀντίθετες ἀναμεταξύ τους· ἡ μία, τοῦ λογικοῦ καὶ γι' αὐτὸ λέγεται, θέλησις λογική, καὶ ἀνώτερη· ἡ ἄλλη, τῆς αἰσθήσεως καὶ γι' αὐτὸ ὀνομάζεται, θέλησις αἰσθητική καὶ κατώτερη, ἡ ὁποία ἀκόμη πὸ συνηθισμένα, ὀνομάζεται θέλησις ἄλογη, θέλησις διαθέσεως σάρκας καὶ πάθους· μὲ τὴν ἀνώτερη καὶ λογική θέλησι ἐπιθυμοῦμε ὅλα τὰ καλά· καὶ μὲ τὴν κατώτερη καὶ παράλογη θέλησι, ἐπιθυμοῦμε ὅλα τὰ κακά· λοιπὸν, ὅταν ἐμεῖς θέλουμε κανένα πρᾶγμα μὲ μόνον τὴν αἴσθησι, ἕως πὸ δὲν ταιριάζουμε μὲ τὴν ἀνώτερη καὶ λογική θέλησι νὰ τὸ θέλουμε, δὲν λογαριάζεται, ὅτι τὸ θέλουμε στὰ ἀλήθεια. Ὅποτε ὅλος ὁ ἀόρατος πόλεμος, πρῶτα σε αὐτὸ μένει, δηλαδή, στὸ νὰ μὴ γέρνει ἡ ἀνώτερη θέλησι στὴ κατώτερη. Γιατὶ, ἡ λογική θέλησι, ἡ ὁποία βρῖσκεται ἀνάμεσα στὴ θέλησι τοῦ Θεοῦ, πὸ μένει πάνω τῆς καὶ σὲ ἐκείνη τῆς αἰσθήσεως, πὸ εἶναι κάτω τῆς, πολεμεῖται πάντα καὶ ἀπὸ τὴ μία καὶ ἀπὸ τὴν ἄλλη. Ἐπειδὴ καὶ κάθε μία ἀπὸ αὐτὲς θέλει νὰ τὴν παρασύρη καὶ νὰ τὴν ὑποτάξη στὸν ἑαυτὸ τῆς (19).

Γι' αὐτό, μεγάλη δοκιμασία καὶ κόπο, καὶ μάλιστα στὴν ἀρχή, δοκιμάζουν ἐκεῖνοι, πὸ συνήθισαν στὸ κακό, ὅταν ἀποφασίσουν νὰ ἀλλάξουν τὴν κοσμική καὶ σαρκική τους ζωὴ καὶ νὰ παραδοθοῦν στὴν ἀγάπη καὶ ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, τὶς ἀντιθέσεις πὸ δέχεται ἡ λογική θέλησί τους, ἀπὸ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπὸ τὴν θέλησι τῆς αἰσθήσεως, οἱ ὁποῖες μένουν ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο καὶ τὴν πολεμοῦν, εἶναι τόσο δυνατές, πὸ μὲ μεγάλη δοκιμασία τὶς αἰσθάνονται, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν συβαίνει σὲ ἐκείνους, πὸ συνήθισαν ἤδη, ἢ στὶς ἀρετὲς ἢ στὶς κακίες καὶ πὸ ἀναπαύονται νὰ ζοῦν ἢ σὲ ἐκεῖνες ἢ σὲ αὐτές.

Γιατὶ, οἱ μὲν ἐνάρετοι, συμφωνοῦν εὐκόλα στὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, οἱ δὲ κακοί, κλίνουν σὲ ἐκείνη τῆς αἰσθήσεως, χωρὶς καμία ἀντίθεσι (20). Ὅποτε, ἄς μὴν καυχᾶται κανεὶς, πὸς μπορεῖ νὰ ἀποκτήσῃ τὶς ἀληθινὲς χριστιανικὲς ἀρετὲς καὶ νὰ ὑπηρετήσῃ τὸν Θεό, καθὼς πρέπει, ἂν δὲν βιάσῃ στὰ ἀλήθεια τὸν ἑαυτὸ του γιὰ νὰ ἐγκαταλείψῃ ὄχι μόνον τὶς μεγαλύτερες εὐχαριστήσεις, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὶς μικρότερες, στὶς ὁποῖες ἦταν πρὶν ἀφοσιωμένος μὲ κοσμική ἀγάπη. Καὶ ἀπὸ αὐτὸ συμβαίνει νὰ φθάνουν στὴν τελειότητα πολὺ λίγοι (21). Γιατὶ, ἀφοῦ κατάκτησαν μὲ κόπο τὶς μεγαλύτερες εὐχαριστήσεις, δὲν θέλουν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ πιέσουν τὸν ἑαυτὸ τους, στὸ νὰ νικήσουν καὶ τὶς μικρότερες καὶ ἀσήμαντες ἐπιθυμίες τους, οἱ ὁποῖες κάθε ὥρα τοὺς κατακτοῦν.

Γιὰ παράδειγμα· ὑπάρχουν μερικοί, πὸν δὲν παίρνουν τὸ ξένο πρᾶγμα, ἀλλὰ ὅμως ἀγαπᾶνε μὲ ὑπερβολὴ τὸ δικό τους· εἶναι ἄλλοι πὸν δὲν ζητᾶνε τιμὲς μὲ ἀθέμιτα καὶ ἄπρεπα μέσα· ὅμως, δὲν τὶς συχαίνονται, καθὼς ἔχουν χρέος, ἀλλὰ καὶ τὶς ἐπιθυμοῦν, καὶ κάποιες φορές τὶς γυρεύουν μὲ ἄλλους διαφόρους τρόπους. Ἄλλοι πάλι, κρατᾶνε τὶς νομοθετημένες νηστεῖες κατὰ τὴν ὑποχρέωσί τους, ὅμως κυριεύονται ἀπὸ τὴν ἀδηφαγία καὶ τὴν βουλιμία, τρώγοντας περισσότερο ἀπὸ αὐτὸ πὸν τοὺς εἶναι ἀρκετό. Ἄλλοι ζοῦν μὲ ἐγκράτεια, ὅμως δὲν ξεκολλᾶνε ἀπὸ κάποιες παρέες, πὸν τοὺς ἀρέσουν, οἱ ὁποῖες τοὺς προξενοῦν μεγάλο ἐμπόδιο στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ στὴ ἔνωσι μὲ τὸ Θεό· καὶ μάλιστα, οἱ ἐκεῖνες οἱ συναναστροφές, πὸν γίνονται μὲ πρόσωπα νέα καὶ εὐλαβῆ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα ὅσο λιγώτερο φοβᾶται κάποιος, τόσο περισσότερο πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγῃ (22).

Ὅποτε, ἀπὸ αὐτὰ πὸν εἶπαμε, ἀκολουθεῖ σὲ αὐτοὺς τὸ γεγονὸς ὅτι κάνουν τὰ καλὰ ἔργα, ἀτελῆ, ἔλλιπῆ καὶ ταιριασμένα μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς τιμῆς καὶ τῶν ἐπαίνων τοῦ κόσμου. Ἀπὸ αὐτὰ, σὰν ἐπακόλουθο ἔρχεται τὸ νὰ μὴ προκόβουν στὸ δρόμο τῆς σωτηρίας, ἀλλὰ νὰ ἐπιστρέφουν καὶ πίσω καὶ νὰ ξαναπέφτουν στὰ πρῶτα κακά· γιατί δὲν ἀγαπᾶνε τὴν ἀληθινὴ ἀρετὴ, οὔτε φαίνονται εὐχάριστοι στὸ Θεό, πὸν τοὺς λύτρωσε πρὶν ἀπὸ τὴν τυραννία τοῦ διαβόλου· ἀπὸ αὐτὰ ἀκόμη ἀκολουθεῖ νὰ εἶναι αὐτοὶ ἀμαθεῖς πάντα καὶ τυφλοὶ στὸ νὰ μὴ βλέπουν τὸν κίνδυνο πὸν βρίσκονται σὲ κάποια στιγμή, πὸν νομίζουν πῶς εἶναι ἀσφαλεῖς καὶ ἀκίνδυνοι.

Καὶ ἐδῶ φανερώνεται μία πλάνη, τόσο περισσότερο ἐπιζήμια, ὅσο εἶναι λιγώτερο γνωστή· ἐπειδὴ, εἶναι πολλοὶ πὸν ἀκολουθοῦν τὴν πνευματικὴ ζωὴ, ἀγαπᾶνε ὅμως περισσότερο ἀπὸ ὅ,τι πρέπει τὸν ἑαυτό τους (ἂν καὶ στὴν πραγματικότητα δὲν γνωρίζουν νὰ τὸν ἀγαποῦν). Γιατὶ, καταπαύονται περισσότερο, μὲ ἐκεῖνα τὰ ἀγωνίσματα, πὸν γέρνει ἢ ἐπιθυμία τους καὶ ἀφήνουν τὰ ἄλλα, πὸν ἔρχονται σὲ ἀντίθεσι μὲ τὴ φυσικὴ τους κλίσι καὶ στὶς ἐπιθυμίες τῶν αἰσθήσεων, τὶς ὁποῖες, ἔπρεπε μὲ κάθε δίκαιο νὰ πολεμοῦν μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις.

Γιὰ αὐτό, ἀγαπητὲ ἐν Κυρίῳ, ἀδελφέ μου, σοῦ παραγγέλλω νὰ ἀγαπᾶς πάντα τὴν δυσκολία καὶ τὴ δοκιμασία, πὸν φέρνει μαζί του αὐτὸς ὁ πόλεμος, ἀκόμη καὶ ἂν νικηθῆς κάποτε σὲ αὐτόν. Γιατὶ λέει ὁ Σειράχ· «Μὴ μισήσης κουραστικὴ ἐργασία» (7,16). Γιατὶ ἐδῶ βρίσκονται τὰ πάντα. Ἐπειδὴ καὶ ὅσο πιὸ δυνατὰ ἀγαπήσης τὴ δυσκολία πὸν δείχνει στοὺς ἀρχάριους ἢ ἀρετὴ καὶ ὁ πόλεμος, τόσο περισσότερο καὶ πιὸ γρήγορα θὰ νικήσης· τί λέω; ἔαν ἐσὺ ἀγαπήσης περισσότερο τὸν βασανιστικὸν πόλεμον τῶν παθῶν, παρὰ τὶς δικές σου ἀρετὲς καὶ τὶς νίκες, φυσικὰ πολὺ πιὸ γρήγορα θὰ ἀποκτήσης κάθε καλό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΓ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κάποιος ἐναντίον τῆς παραλόγου θελήσεως τῶν αἰσθήσεων καὶ σχετικὰ μὲ τὶς πράξεις πὸν πρέπει

***νὰ πραγματοποίησι ἢ θέλησις, προκειμένου νὰ ἀποκτήσῃ τις
συνήθειες τῶν ἀρετῶν.***

Κάθε φορά, πὺ παραλόγη ἐπιθυμία τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος καὶ ἢ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ ἄλλο, πολεμοῦν τὴν λογικὴ σου ἐπιθυμία καὶ θέλει κάθε μία νὰ νικήσῃ, πρέπει νὰ γυμνάζῃσαι ἐσὺ μὲ πολλοὺς τρόπους γιὰ νὰ νικήσῃ ὀλοκληρωτικὰ ἢ ἐπιθυμία τοῦ Θεοῦ.

Καὶ α΄, ὅταν πολεμηθῆς ἀπὸ τις κινήσεις καμμιᾶς παράλογης ἐπιθυμίας τῶν αἰσθήσεων, πρέπει νὰ ἀντισταθῆς δυνατὰ, γιὰ νὰ μὴ γίνῃ ἀποδεκτὴ ἀπὸ ἐκεῖνες ἢ ἀνωτέρω θέλησις τοῦ λογικοῦ.

β΄. Ἀφοῦ σταματήσῃ, σήκωσε αὐτὲς πάλι κατεπάνω σου γιὰ νὰ τις νικήσῃ καὶ νὰ τις διώξῃ μακριὰ σου μὲ μεγαλύτερη σφοδρότητα καὶ δύναμι.

Καὶ πάλι, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ, ἀνακάλεσε αὐτὲς στὸν γ΄ πόλεμο, στὸν ὁποῖο θὰ συνηθίσῃς νὰ τις μισήσῃς μὲ ὅλη σου τὴν ψυχὴ καὶ τις συχαίνῃσαι (23).

Αὐτοὶ οἱ τρεῖς πόλεμοι, πρέπει νὰ γίνωνται σὲ κάθε μας ἄτακτη ἐπιθυμία (ἐκτὸς ἀπὸ τὰ πάθη τὰ σαρκικά, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ μιλήσω στὸ κατάλληλο σημεῖο).

Τελευταῖα, πρέπει νὰ κάνῃς καὶ πράξεις ἀντίθετες μὲ καθένα ἀπὸ τὰ πάθη σου.

Γιὰ παράδειγμα, ἂν κάποιος σὲ ἀτίμασε καὶ σὺ νιώθῃς πόλεμο ἀπὸ τις κινήσεις τῆς ἀνυπομονησίας, πρόσεχε καλὰ καὶ θὰ νιώσῃς ὅτι αὐτὲς οἱ κινήσεις πολεμοῦν πάντα τὴν ἀνώτερη καὶ λογικὴ θέλησι καὶ προσπαθοῦν νὰ τὴν ὑποτάξουνε καὶ νὰ τὴν κάνουν νὰ συγκατατεθῇ· ὁπότε, ἐσὺ στὸν α΄ πόλεμο ἀντιστάσου στὶς κινήσεις αὐτὲς μὲ ὅλες σου τις δυνάμεις καὶ βιάσου νὰ μὴ παρεκλίνης, οὔτε νὰ κάνῃ συγκατάθεσι σὲ αὐτὲς ἢ λογικὴ σου ἐπιθυμία, λέγοντας καὶ σὺ μαζὶ μὲ τὸν Ὡσηέ: «Ἀντιτασσόμενος θὰ τοὺς συντρίψω» (1,2), καὶ νὰ μὴ σταματήσῃς ποτὲ αὐτὴ τὴν μάχη, ἕως ὅτου γνωρίσεις, ὅτι ὁ ἐχθρὸς σχεδὸν κουρασμένος παρέμεινε σὰν νεκρωμένος καὶ νικημένος· (πρόσεχε ὅμως καλὰ καὶ φυλάξου ἀπὸ τὴν πονηριὰ τοῦ διαβόλου. Γιατὶ, ὅταν αὐτὸς καταλάβῃ ὅτι ἀντιστεκόμαστε δυνατὰ στὶς κινήσεις κάποιου πάθους, ὄχι μόνο δὲν τις ξεσηκώνει τότε καταπάνω μας, ἀλλὰ καὶ ἂν εἶναι σηκωμένες, προσπαθεῖ νὰ τις σταματήσῃ, νὰ μὴ μᾶς πολεμοῦνε, γιὰ νὰ μὴν ἀποκτήσουμε μὲ τὴν ἐκγύμνασι ἐκείνη τὴν συνήθεια τῶν ἀρετῶν καὶ ἐπιπλέον, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ πέσουμε καὶ σὲ κενοδοξία καὶ σὲ ὑπερηφάνεια, κάνοντάς μας μὲ τρόπο ἐπιδέξιο νὰ νομίσουμε πὺς σὰν γενναῖοι στρατιῶτες κατατροπώσαμε γρήγορα τοὺς ἐχθρούς μας).

Γι' αὐτὸ ἐσὺ, ἀγαπητέ, πέρασε στὸν β΄ πόλεμο, δηλαδὴ ξεσήκωσε κατεπάνω σου μὲ τὴν ἐνθύμησι ἐκείνους τοὺς λογισμούς, πὺ σοῦ ἔγιναν αἰτία τῆς ἀνυπομονησίας· καὶ μὲ συχνὲς ἐπιθυμίες καὶ μὲ περισσότερη βία ἀπὸ τὴν πρώτη, καταδίωξε τις κινήσεις τους μακριὰ ἀπὸ σένα,

λέγοντας με τὸν Δαβίδ· «Θὰ κυνηγήσω τοὺς ἐχθροὺς μου καὶ δὲν θὰ ὑποχωρήσω μέχρις ὅτου νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσω» (Ψαλμ. 17,41). Μὰ ἐπειδὴ δὲν εἶναι ἀρκετὸ τὸ νὰ διώξουμε μόνο τοὺς ἐχθροὺς μας, ἀλλὰ πρέπει καὶ νὰ τοὺς μισήσουμε ἀπὸ τὴν καρδιά μας γιὰ νὰ μὴ νικηθοῦμε ἀπὸ αὐτοὺς ἄλλη φορά, γι' αὐτὸ καὶ ἐσὺ με τὸν γ' πόλεμο πρέπει νὰ ἐναντιωθῆς με τὴν τόση σφοδρότητα στοὺς λογισμοὺς τῆς ἀνυπομονησίας, ἕως νὰ τοὺς μισήσης καὶ νὰ τοὺς συχαθῆς λέγοντας ἐκεῖνο τὸ ψαλμικό. «Τὴν ἀδικία τὴν μίσησα καὶ τὴν σιχάθηκα» (Ψαλμ. 118,162), καί, «Μὲ τέλειο μίσος τοὺς μίσησα· ἔγιναν προσωπικοὶ μου ἐχθροί» (Ψαλμ. 118,21). Τελευταῖα, γιὰ νὰ κάνης τέλεια τὴν ψυχὴ σου με τὶς ἔξεις (24) τῶν ἀρετῶν, πρέπει νὰ κάνης ἀκόμη καὶ πράξεις ἐσωτερικὲς ποὺ νὰ εἶναι ἀντίθετες ἀπευθείας στὴν ἀνυπομονησία σου· κατὰ τὸ «Ἀπομακρύνσου ἀπὸ τὸ κακὸ καὶ κάνε τὸ καλὸ» (Ψαλμ. 33,14).

Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἐπιθυμῆς νὰ ἀποκτήσης τελείως τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς, δὲν φθάνει μόνον νὰ ἐξασκῆσαι με τοὺς τρόπους τοῦ πολέμου, ποὺ εἶπα, ἀλλὰ πρέπει ἀκόμη καὶ νὰ ἀγαπᾷς τὴν περιφρόνησι, ποὺ ἔλαβες ἀπὸ ἐκεῖνον ποὺ σὲ ἀτίμασε ἢ σὲ ἔβρισε, ἐπιθυμώντας νὰ ἀτιμασθῆς πάλι καὶ νὰ βρισθῆς ὅπως καὶ πρῶτα ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν ἄνθρωπο· καὶ νὰ εἶσαι προετοιμασμένος νὰ ὑπομείνης ἀκόμη βαρύτερες ἀτιμίες καὶ βρισιές, ἐπειδὴ καὶ οἱ παρόμοιες πράξεις εἶναι ἀναγκαῖες, γιὰ νὰ μᾶς κάμουν τέλειους στὶς ἀρετές. Γιατὶ ἀλλιῶς, οἱ ἄλλες πράξεις ὅσο πολλές καὶ δυνατὲς καὶ ἂν εἶναι, δὲν εἶναι ὅμως ἱκανὲς νὰ ἀποσπάσουν τὴν κακία ἀπὸ τὶς ρίζες της. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη, ἐκεῖ ποὺ ἦταν προηγουμένως φυτευμένη καὶ ριζωμένη ἡ κακία, ἐκεῖ ἀντὶ αὐτῆς νὰ φυτευθῆ καὶ νὰ ριζωθῆ ἡ ἀντίθετή της ἀρετὴ (25), γιὰ νὰ γίνουν κατὰ τοὺς ἰατροὺς τὰ ἀντίθετα θεραπεία τῶν ἀντιθέτων.

Ἔτσι ἂν ἐμεῖς δὲν συνηθίσουμε με πολλές καὶ συχνὲς πράξεις νὰ ἀγαπᾶμε τὴν καταφρόνησι καὶ νὰ χαιρώμαστε με αὐτὴν, πάνω στὴν ὁποία ἀγάπη τῆς καταφρονησεως θεμελιώνεται καὶ ριζώνει ἡ ὑπομονή, δὲν θὰ ἐλευθερωθοῦμε ποτὲ ἀπὸ τὴν κακία τῆς ἀνυπομονησίας, ἡ ὁποία θεμελιώνεται πάνω στὸ μῖσος τῆς καταφρονησεως· γι' αὐτὸ καὶ μένοντας ζωντανὴ ἡ ρίζα τῆς κακίας, φυτρώνει πάντα με τρόπο ποὺ μαραίνει τὴν ἀρετὴ, μερικὲς φορὲς δὲ καὶ τὴν πνίγει ἐντελῶς· καὶ ἐμᾶς κάνει νὰ κινδυνεύουμε, γιὰ νὰ ξαναπέσουμε πάλι με κάθε εὐκαιρία ποὺ θὰ μᾶς τύχη· εἶναι, λοιπόν, βέβαιο, ὅτι χωρὶς τὶς ἀντίθετες πράξεις ποὺ εἶπαμε, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀποκτήσουμε τὴν ἀληθινὴ συνήθεια τῶν ἀρετῶν.

Γνώριζε δὲ καὶ αὐτό, ὅτι αὐτὲς οἱ πράξεις πρέπει νὰ εἶναι τόσο συχνὲς καὶ τόσο πολλές, ποὺ νὰ μποροῦν νὰ καταστρέψουν τελειωτικὰ τὴν συνήθεια τῆς κακίας, ἡ ὁποία καθὼς ριζώθηκε καὶ κατέκτησε τὴν καρδιά μας ἀπὸ τὶς πολλὲς κακὲς πράξεις, ἔτσι πρέπει νὰ ξεριζωθῆ ἀπὸ αὐτὴ με τὶς πολλὲς καλὲς πράξεις, καὶ τότε νὰ ριζώσουμε στὴν καρδιά μας τὴν συνήθεια τῶν ἀρετῶν, μάλιστα λέω, ὅτι πρέπει νὰ εἶναι πολὺ περισσότερες οἱ καλὲς πράξεις ἀπὸ τὶς κακὲς γιὰ νὰ γίνῃ ἡ συνήθεια ἐνάρετη· ἐπειδὴ οἱ καλὲς πράξεις δὲν εἶναι σὰν τὶς πράξεις τῆς κακίας ποὺ ὑποστηρίζονται ἀπὸ τὴν φύση, ἡ ὁποία εἶναι διεφθαρμένη ἀπὸ τὴν ἁμαρτία.

Σοῦ λέω ἀκόμη καὶ τοῦτο· ὅτι ἂν ἡ ἀρετὴ πὸ ἀσκεῖσαι τὸ ἀπαιτῆ, πρέπει ἀκόμη νὰ κάνης καὶ ἐξωτερικὲς πράξεις παρόμοιες μὲ τὶς ἐσωτερικὲς· γιὰ παράδειγμα· γιὰ νὰ ἀποκτήσης τὴν ὑπομονὴ ὄχι μόνο πρέπει νὰ ἀγαπᾷς μὲ τὴν καρδιά σου ἐκείνους πὸ σὲ ἐξευτέλισαν ἢ σὲ ἐνόχλησαν μὲ κάθε τρόπο, ἀλλὰ καὶ νὰ λὲς σὲ αὐτοὺς λόγια πραότητος καὶ ἀγάπης· καὶ ἂν μπορῆς καὶ νὰ τοὺς ὑπηρετεῖς ἀκόμη μὲ ἔργα καὶ νὰ τοὺς βάλλης μετάνοια (26). Καὶ αὐτὲς οἱ πράξεις καὶ οἱ ἐσωτερικὲς καὶ οἱ ἐξωτερικὲς, νὰ σοῦ φαίνωνται δύσκολες τόσο γιὰ τὴν ἀδυναμία τοῦ νοῦ σου, ὅσο καὶ γιὰ τὴν δυσκολία πὸ σοῦ φέρνει σὲ αὐτὰ ἡ ἐπιθυμία σου, ὅμως μὲ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ τὶς ἐγκαταλείψης, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεσαι νὰ τὶς κάνης. Γιατὶ, ὅσο ἀδύνατες καὶ ἂν εἶναι, σὲ κρατοῦνε σταθερὸ καὶ γενναῖο στὸν πόλεμο καὶ σοῦ διευκολύνουν τὸν δρόμο γιὰ νὰ νικήσης.

Στάσου μὲ προσοχὴ καὶ συμμαζέψου καλὰ στὸν ἑαυτὸ σου γιὰ νὰ πολεμήσης ὄχι μόνο τὶς μεγάλες καὶ ἀποτελεσματικὲς ἐπιθυμίες σου, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τὶς μί-κρὲς καὶ ἐλαφριὲς τοῦ κάθε σου πάθους· γιατί οἱ μικρὲς ἀνοίγουν τὸν δρόμο στὶς μεγάλες, ὅποτε καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ γεννιοῦνται μέσα μας οἱ κακὲς ἐπιθυμίες· καὶ ἀπὸ τὴν λίγη φροντίδα πὸ ἔχουν μερικοὶ στὸ νὰ ἀποσπᾶσιν ἀπὸ τὴν καρδιά τους τὶς μικρὲς ἐπιθυμίες, ἀφοῦ κυρίευσαν τὶς μεγάλες τοῦ ἰδίου πάθους, ἀκολουθεῖ σὲ αὐτοὺς ἀνέλπιστα καὶ ξαφνικά, νὰ βλαφθοῦν καὶ νὰ νικηθοῦν ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς τους μὲ δύναμι καὶ φθορὰ περισσότερη παρὰ ἀπὸ ὅ,τι πρὶν.

Σοῦ ὑπενθυμίζω ἀκόμη νὰ περικόβης καὶ νὰ ἀπονεκρώνης τὶς ἐπιθυμίες καὶ τὰ θελήματά σου, ἀκόμη καὶ γιὰ πράγματα πὸ ἐπιτρέπονται μὲν ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπαραίτητα (καὶ τέτοια εἶναι οἱ πολλὲς συνομιλίες, τὰ λιπαρώτερα φαγητὰ καὶ τὰ παρόμοια). Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ σὲ ἀκολουθήσουν πολλὰ καλὰ. Γιατὶ αὐτὰ θὰ σὲ κάνουν περισσότερο προετοιμασμένο καὶ πιὸ πρόθυμο νὰ νικᾷς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ στὰ ἄλλα. Γιατὶ θὰ γίνης δυνατώτερος καὶ ἐμπειρότερος στὸν πόλεμο τῶν πειρασμῶν γιατί θὰ ἀποφύγης διάφορες παγίδες τοῦ διαβόλου καὶ θὰ κατορθώσης πράγματα πολὺ ἀρεστὰ στὸ Θεό.

Λοιπὸν ἔαν ἀκολουθήσης, ἀγαπητέ, μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν πὸ σοῦ εἶπα αὐτὰ τὰ ἅγια γυμνάσματα, νὰ εἶσαι βέβαιος πὸς σὲ λίγο καιρὸ θὰ προκόψης πολὺ καὶ θὰ γίνης ἄνθρωπος πνευματικὸς ἀληθινὰ καὶ πραγματικὰ καὶ ὄχι ψεύτικα καὶ στὸ ὄνομα μόνο. Γιατὶ ἂν ἐπιχειρήσης ἄλλο τρόπο καὶ ἄλλα γυμνάσματα εὐχάριστα στὴν ἐπιθυμία σου, τόσο πὸ νὰ νομίζης ὅτι ἐνώθηκες μὲ τὸν Θεὸ καὶ τοῦ συνομιλεῖς γλυκὰ, γνώριζε, ὅτι δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἀποκτήσης τὴ χάρι τοῦ ἀγίου Πνεύματος ἢ καμμία ἀρετὴ ἐπειδὴ ἡ χάρις τοῦ Πνεύματος, καθὼς εἶπα στὸ α' κεφάλαιο, δὲν ἀποτελεῖται οὔτε γεννιέται ἀπὸ γυμνάσματα εὐχαριστήσεως καὶ παρόμοια μὲ τὴ φύσι μας, ἀλλὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πὸ βάζουν τὴ φύση στοὺς σταυροὺς καὶ τὶς κακοπάθειες, καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα πὸ ἀνακαινίζεται ὁ ἄνθρωπος μέσα ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν καὶ ἐνώνεται μὲ τὸν ἐσταυρωμένο του Ποιητῆ.

Γνώριζε καὶ αὐτό, ὅτι καθὼς οἱ συνήθειες τῶν κακῶν γίνονται μὲ πολλὲς καὶ συχνὲς πράξεις τῆς λογικῆς θελήσεως, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι πὸ παραδίδεται στὶς παράλογες ἐπιθυμίες τῆς αἰσθήσεως. Ἔτσι καὶ οἱ

συνήθειες τῶν εὐαγγελικῶν ἀρετῶν, ἀποκτῶνται μὲ τὸ νὰ κάνης πράξεις συχνές καὶ πολλές καὶ νὰ παραδίνεσαι στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὸ ὁποῖο εἴμαστε προσκαλεσμένοι πότε στὴ μία ἀρετὴ καὶ πότε στὴν ἄλλη. Γιατὶ καθὼς ἡ λογικὴ θέλησί μας, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι κακὴ καὶ γήινη, ὅσο καὶ ἂν πολεμῆται ἀπὸ τὴν παράλογη ἐπιθυμία τῆς σάρκας καὶ ἀπὸ τὴν κακία, ἂν δὲν παραδοθεῖ μόνη τῆς σὲ αὐτὴ καὶ ὑποταχτεῖ· ἔτσι πάλι αὐτὴ, δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἐνάρετη καὶ ἐνωμένη μὲ τὸν Θεό, ἂν καὶ προσκαλῆται ἀπὸ τὴν χάρι του, ἂν δὲν παραδοθῆ ὀλοκληρωτικὰ στὸ θέλημα καὶ στὴ χάρι αὐτοῦ, τόσο μὲ τὶς ἐσωτερικὲς πράξεις ὅσο καὶ μὲ τὶς ἐξωτερικὲς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΔ΄.

Τί πρέπει νὰ γίνεται, ὅταν ἡ ἀνώτερη λογικὴ θέλησις φαίνεται νικημένη ἀπὸ τὴν παράλογη καὶ κατώτερη καὶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς.

Ἄν καμμία φορὰ σκεφθῆς ὅτι ἡ λογικὴ σου θέλησις δὲν μπορεῖ νὰ ἀντισταθῆ ποτὲ καθόλου στὴν παράλογη ἐπιθυμία καὶ στοὺς ἐχθροὺς ποὺ σὲ πολεμοῦνε, ἐπειδὴ καὶ δὲν αἰσθάνεσαι νὰ ἔχης μία προθυμία ζωντανὴ ἐναντίον τους· σὺ ὅμως, νὰ παραμείνης, ἀδελφέ μου, σταθερὸς καὶ μὴν ἐγκαταλείψης τὸν πόλεμο, γιατί θὰ θεωρῆσαι ὡς νικητής, ἐφόσον δὲν βλέπης φανερὰ νικημένο τὸν ἑαυτό σου. Διότι ὅπως ἡ ἀνώτερη θέλησί μας δὲν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὶς κατώτερες ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ προσβάλλη τὶς πράξεις τῆς, ἔτσι ἂν αὐτὴ ἡ ἴδια δὲν θέλῃ, δὲν μπορεῖ νὰ πιεσθῆ ποτὲ καὶ νὰ νικηθῆ ἀπὸ αὐτὲς μὲ ὅσο σκληρὸ πόλεμο καὶ ἂν τῆς κάνουν. Γιατὶ, ὁ Θεὸς χάρισε στὴ θέλησί μας τόση ἐλευθερία καὶ δύναμι, ὥστε καὶ ἂν ὅλες οἱ αἰσθήσεις, καὶ ὅλοι οἱ δαίμονες καὶ ὅλος ὁ κόσμος μαζὶ ὀπλισθοῦν ἐναντίον τῆς καὶ τὴν πολεμοῦν δυνατὰ, παρόλα αὐτά, μπορεῖ ἡ θέλησί μας μὲ κάθε ἐλευθερία, νὰ τὰ περιφρονήσῃ καὶ νὰ θέλῃ ἐκεῖνο, ποὺ θέλει, ἢ νὰ μὴ θέλῃ ἐκεῖνο, ποὺ δὲν θέλει καὶ ὅσες φορὲς θέλει καὶ γιὰ τὸ σκοπὸ ἐκεῖνο ποὺ τῆς ἀρέσει καλύτερα.

Ἐὰν δὲ καὶ καμιά φορὰ οἱ νοητοὶ ἐχθροὶ καὶ ἡ παράλογή σου ἐπιθυμία, τόσο δυνατὰ σὲ πολεμοῦνε καὶ σὲ καταπιέζουν, ὥστε ἀποδυναμωμένος, δὲν μπορεῖς νὰ κάνης ἐναντίον τους κανένα ἔργο πνευματικὸ γιὰ νὰ βοηθηθῆς, σοῦ λέω, νὰ μὴ δειλιάσῃς οὔτε σὲ αὐτὴ τὴν περίπτωσι, οὔτε νὰ ρίξῃς στὴ γῆ τὰ ἄρματα· ἀλλὰ χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸ ὄχημα, ἐναντίον αὐτῶν καὶ λέγε πρὸς τοὺς ἐχθρούς· «δὲν ὑποχωρῶ ἀπὸ τὸν πόλεμο, δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω οὔτε τώρα ἀπλήγωτους». «Ὁ Κύριος εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ σωτηρία μου, ποιὸν θὰ φοβηθῶ; Ὁ Κύριος τὸ καταφύγιο τῆς ζωῆς μου, ἀπὸ ποιὸν θὰ πανικοβληθῶ;» (Ψαλμ. 26,1). «Ἐγὼ στὸ ὄνομά του θὰ ἐξουθενώσω τοὺς ἐχθρούς μου» (Ψαλμ. 43,7)· καὶ ἂν τώρα δυναμωθῆς, ἀλλὰ πάλι νικηθῆς, ὅπως γράφτηκε· «Ὅσο καὶ ἂν συνασπίζεσθε, θὰ συντριβῆτε· ἐξοπλισθῆτε ὅσο θέλετε, πάλι θὰ συντριβῆτε» (Ἠσ. 8,9). Ὅποτε ὅπως κάνει ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἐναντίον του τὸν ἐχθρὸ καὶ τὸν καταδυναστεύει· ὁ ὁποῖος, μὴ μπορώντας νὰ τὸν χτυπήσῃ κατευθείαν, τὸν χτυπᾷ πλάγια καὶ δοκιμάζει νὰ κάνῃ ἓνα πήδημα παραπίσω, γιὰ νὰ

μπορέση νὰ τὸν πληγώση καὶ κατ' εὐθεΐαν ἔτσι κάνε καὶ σύ· μάζεψε τοὺς λογισμοὺς σου μέσα στὸν ἑαυτὸ σου καὶ σκέψου ὅτι δὲν ἔχεις καμμία δύναμι καὶ ἔτσι καταφεύγοντας στὸ Θεό, πὸν μπορεῖ τὰ πάντα, κάλεσέ τον μὲ θερμὴ ἐλπίδα καὶ δάκρυα, ἐνάντια στὸ πάθος πὸν σὲ πολεμεῖ, λέγοντας· «Κύριε, βοήθησέ με· Θεέ μου, Θεέ μου, βοήθησέ με· Ἰησοῦ μου, βοήθησέ με· πολέμισε τοὺς πολεμοῦντάς με· πᾶρε ἀσπίδα καὶ ὄπλο καὶ ἔλα βοήθησέ με» (Ψαλμ. 34,1). «Θεοτόκε Παρθένε, βοήθησέ με, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὸν ἐχθρὸ νὰ μὲ νικήση».

Ἐὰν δὲ τὸ πάθος καὶ ὁ ἐχθρὸς σου δίνη χρόνο, μπορεῖς ἀκόμη νὰ βοηθήσης τὴν ἀδυναμία τῆς θελήσεώς σου κατὰ τοῦ πάθους, μὲ τοὺς στοχασμοὺς καὶ αὐτὲς τὶς ἀσκήσεις. Παραδείγματος χάριν, ὅταν ἐσὺ πέσης σὲ καμμία δυσκολία ἢ ἄλλη κάποια τιμωρία καὶ ἡ ἐπιθυμία σου δὲν μπορῇ ἢ δὲν θέλῃ νὰ τὴν ὑπομείνῃ, βοήθησέ την μὲ αὐτά.

Α'. Σκέψου, ὅτι ἡ δοκιμασία αὐτὴ πὸν ὑποφέρεις, πρέπει νὰ τὴν πάθῃς ἄξια, γιὰτι ἐσὺ ἔδωσες τὴν ἀφορμὴ καὶ μὲ κάθε δίκαιο χρωστᾶς νὰ ὑποφέρῃς ἐκείνην τὴν πληγὴ, πὸν ἐσὺ μὲ τὰ χέρια σου ἔδωσες στὸν ἑαυτὸ σου.

Β'. Ἐὰν ἐσὺ δὲν ἔχῃς στὴ δοκιμασία αὐτὴ κανένα φταίξιμο, γύρισε τὸν λογισμό σου στὰ πολλὰ ἄλλα καὶ μεγάλα σου σφάλματα καὶ σκέψου, πὸς γι' αὐτὰ δὲν σοῦ ἔδωσε ἀκόμη ὁ Θεὸς τὴν τιμωρίαν πὸν σοῦ ἀρμόζει, ἀλλὰ οὔτε ἐσὺ τὰ σωφρόνισες καθὼς πρέπει· ὁπότε ἡ εὐσπλαχνία τοῦ Θεοῦ σὲ ἐλέησε καὶ γιὰ νὰ μὴ βασανισθῇς αἰώνια, σοῦ ἔστειλε τὴν προσωρινὴ αὐτὴ δοκιμασία· καὶ λοιπὸν πρέπει νὰ τὴ δεχθῇς μὲ χαρὰ καὶ εὐχαριστία.

Γ. Σκέψου, ὅτι ἂν καὶ πρόλαβες καὶ ἔκανες ἀρκετὸ κανόνα γιὰ τὰ ἀμαρτήματά σου ἐκεῖνα μὲ τὰ ὁποῖα λύπησες τὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ (τὸ ὁποῖο δὲν πρέπει ποτὲ νὰ σκεφθῇς)· σκέψου ὅμως πὸς στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν δὲν μπαίνει κανεὶς ἄλλος, παρὰ μέσα ἀπὸ τὴν στενὴ πύλη τῶν δοκιμασιῶν καὶ τῶν θλίψεων. «Πρέπει νὰ περάσουμε ἀπὸ πολλὰς θλίψεις γιὰ νὰ μποῦμε στὴν Βασιλεία τοῦ Θεοῦ» (Πράξ. 14,21).

Δ'. Ὅτι ἂν καὶ σὺ μπορεῖς νὰ μπῆς σὲ αὐτὴ τὴν βασιλεία μέσα ἀπὸ ἄλλο δρόμο, δηλαδὴ μέσα ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ὅμως αὐτὸ δὲν πρέπει οὔτε κἂν νὰ τὸ σκεφθῇς· ἐπειδὴ καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ μὲ ὅλους τοὺς φίλους, μπῆκε σὲ αὐτὴ μέσα ἀπὸ ἀγκάθια καὶ σταυρούς.

Ε. Σκέψου πὸς αὐτὴ ἡ δοκιμασία πὸν ὑποφέρεις, εἶναι κατὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ (τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ σκέφτεσαι στὴν ἀρχὴ κάθε σου πράξεως καὶ θλίψεως πὸν θὰ σοῦ συμβαίῃ, ὅπως σου εἶπα πρὶν, στὸ ι' καὶ ια' κεφάλαιο, δηλαδὴ τὸ νὰ θέλῃς νὰ γίνεσαι σὲ κάθε σου ἔργο καὶ σὲ κάθε ἄλλο γεγονὸς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ), ὁ ὁποῖος γιὰ τὴν ἀγάπη πὸν σοῦ ἔχει, εὐχαριστιέται καὶ χαίρεται νὰ σὲ βλέπῃ νὰ ὑποφέρῃς ὡς πιστὸς του καὶ γενναῖος πολεμιστῆς. Λοιπὸν καὶ σὺ γιὰ νὰ ἀνταποκριθῇς σὲ αὐτὴ του τὴν ἀγάπη, ὅσο εἶναι ἄδικη καὶ βαριὰ ἡ δοκιμασία πὸν ὑποφέρεις, τόσο ἀγωνίσου νὰ τὴν ὑπομείνῃς μὲ εὐχαριστία. Γιὰτι κάνοντας ἔτσι, φαίνεσαι πὸς ὑπομένεις στὴν πρᾶξι καὶ ἀγαπᾶς καὶ σὲ αὐτὰ ἀκόμη τὰ σκληρότατα

βασανιστήρια μόνον τὴν θεία του θέλησι, γιὰ τὴν ὁποία καὶ κοντὰ στὴν ὁποία, κάθε τί πικρὸ φαίνεται γλυκὸ καὶ κάθε ἄτακτο ἔχει τάξι καὶ κανόνα τέλειο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΕ΄.

Πρέπει νὰ πολεμᾷ κανεὶς μὲ ὅλες του τὶς δυνάμεις καὶ παντοτεινὰ καὶ γενναῖα.

Ἐὰν θέλῃς νὰ νικᾷς τοὺς ἐχθρούς σου πρὸ γρήγορα καὶ εὐκόλα, εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμᾷς, ἀδελφε καὶ γιὰ πάντα καὶ γενναῖα, ἐναντίον ὅλων σου τῶν παθῶν, περισσότερο ὅμως καὶ εἰδικὰ ἐναντίον τῆς φιλαυτίας σου, δηλαδὴ τῆς ὑπερβολικῆς ἀγάπης τοῦ ἑαυτοῦ σου, συνηθίζοντας νὰ ἔχῃς γιὰ φίλους σου ἀγαπητοὺς τὶς περιφρονήσεις καὶ τὶς θλίψεις, πὺ μπορεῖ ποτὲ νὰ σοῦ δώσῃ ὁ κόσμος· γιατί, μὲ τὸ νὰ μὴ γνωρίζῃ κάποιος αὐτὸν τὸν πόλεμο τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ μὲ τὸ νὰ τὸν ὑπολογίζῃ λίγο, συνέβηκε καὶ συμβαίνει πάντα νὰ εἶναι οἱ νίκες δύσκολες, σπάνιες, ἀτελεῖς καὶ ἀνύπαρκτες.

Λοιπὸν, αὐτὸς ὁ πόλεμος πρέπει νὰ γίνεται πάντοτε, ἀσταμάτητα, δηλαδὴ συνεχῶς, ὡς τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου καὶ μὲ γενναῖα ψυχὴ, τὴν ὁποία εὐκόλα θὰ ἀποκτήσῃς ἐὰν τὴν ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεό· ἐὰν ὅμως σκεφθῆς τὴν μανιασμένη ὀρμὴ καὶ τὸ παντοτεινὸ μῖσος, πὺ ἔχουν ἐναντίον σου οἱ ἐχθροὶ δαίμονες καὶ τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν παρατάξεων καὶ στρατευμάτων του, σκέψου ὅμως ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ καὶ ὅτι εἶναι πολὺ μεγαλύτερη ἡ δύναμι τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἀγάπη πὺ σοῦ ἔχει καὶ ὅτι πολλοὶ περισσότεροι εἶναι οἱ Ἄγγελοι τοῦ οὐρανοῦ καὶ οἱ προσευχῆς τῶν Ἀγίων, πὺ πολεμοῦν κρυφὰ μὲ τὸ μέρος μας, ὅπως γράφτηκε γιὰ τὸν Ἀμαλήκ· «Μὲ μυστικὸ καὶ ἀόρατο χέρι πολεμᾷ ὁ Κύριος» (Ἐξοδ. 17,16). Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σκέψι παρακινήθηκαν τόσες γυναῖκες καὶ τόσα ἀνήλικα παιδιὰ καὶ κατέκτησαν καὶ νίκησαν ὅλη τὴ δύναμι καὶ σοφία τοῦ κόσμου, ὅλες τὶς προσβολές τοῦ ἐχθροῦ διαβόλου καὶ ὅλη τὴ μανία του.

Ὅποτε, δὲν πρέπει νὰ φοβηθῆς ποτέ, ἂν καὶ σοῦ φαίνεται ὅτι ὁ πόλεμος τῶν ἐχθρῶν εἶναι δυνατὸς κατὰ πολὺ, ὅτι θὰ παραμείνῃ γιὰ ὅλη σου τὴν ζωὴ καὶ ἄς σὲ φοβερίζῃ μὲ πτώσεις ἀπὸ διάφορα μέρη. Γιατί, κάθε δύναμι καὶ γνῶσι τῶν ἐχθρῶν μας, βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ θείου μας Ἀρχιστρατήγου Ἰησοῦ Χριστοῦ, γιὰ τοῦ ὁποίου τὴν τιμὴ πολεμεῖσαι. Ὁ ὁποῖος, ἐπειδὴ μόνος του σὲ προσκαλεῖ μὲ πίεσι στὸν πόλεμο, εἶναι φανερό, ὅτι ὄχι μόνο δὲν θὰ ἀφήσῃ ποτὲ νὰ ὑπάρξῃ σὲ βάρους σου κάποια ἐξουσία καὶ νίκη ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς (γιατί αὐτὸ τὸ θεωρεῖ ὡς προσβολὴ του)· ἀλλὰ πολεμώντας αὐτὸς γιὰ σένα, θὰ τοὺς δώσῃ στὰ χέρια σου νικημένους, ὅταν τοῦ φανῆ εὐχάριστο, ὅπως γράφτηκε «Ὁ Κύριος ὁ Θεός σου πηγαينوέρχεται μέσα στὸ στρατόπεδό σου γιὰ νὰ σὲ προστατεύσῃ καὶ γιὰ νὰ συλλάβῃ τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ τοὺς παραδώσῃ στὰ χέρια σου». (Δευτερ. 23,14).

Ἐὰν ὅμως καὶ αὐτὸς ἀργοπορήσῃ μέχρι τὴν τελευταία μέρα τῆς ζωῆς σου, νὰ κάνῃς αὐτὴ τὴν νίκη (27), αὐτὸ θὰ εἶναι γιὰ μεγαλύτερο κέρδος σου· μόνον ἐσύ, αὐτὸ πρέπει νὰ κάνῃς, τὸ νὰ πολεμᾷς μεγαλόψυχα· καὶ ἂν πολλὰς φορὲς μείνης πληγωμένος στὸν πόλεμο, μὴν ἀφήσῃς ποτέ σου τὰ ὅπλα, οὔτε νὰ φύγῃς· τέλος πάντων, γιὰ νὰ παρακινήσῃς νὰ πολεμᾷς γενναῖα, πρέπει νὰ γνωρίζῃς, ὅτι αὐτὸν τὸν πόλεμο δὲν μπορεῖ νὰ τὸν ἀποφύγῃ κανένας ἄνθρωπος, εἴτε στὴ ζωὴ εἴτε στὸ θάνατο· καὶ ὅποιος δὲν πολεμᾷ γιὰ νὰ νικήσῃ τὰ πάθη καὶ τοὺς ἐχθρούς του, ἀναγκαστικὰ πρέπει νὰ συλληφθῇ ἀπὸ ἐδῶ ἢ ἀπὸ ἐκεῖ καὶ νὰ πεθάνῃ.

Γι' αὐτό, πρέπει νὰ πολεμᾷμε γενναῖα καὶ πάντα, γιατί ἔχουμε νὰ κάνουμε μὲ τέτοιους ἐχθρούς, οἱ ὁποῖοι τόσο πολὺ μᾶς μισοῦν, πού δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἐλπίζουμε ποτέ ἀπὸ αὐτοὺς οὔτε εἰρήνη, οὔτε διωρία ἢ καμμία ἀνακωχὴ καὶ κατάπαυσι τοῦ πολέμου. Γιατὶ καλὸ ἦταν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ μὴν ἀνοίξουμε πόρτα καὶ νὰ βάλουμε τοὺς ἐχθρούς καὶ τὰ πάθη μέσα στὴν ψυχὴ καὶ καρδιά μας· ἀφοῦ ὅμως τοὺς βάλουμε μία φορά, δὲν μπορούμε πιά νὰ ἀδιαφορήσουμε, ἀλλὰ πρέπει νὰ πολεμᾷμε γιὰ νὰ τοὺς βγάλουμε, ἐπειδὴ αὐτοὶ εἶναι ἀναιδεῖς καὶ ἀδιάντροποι, δὲν βγαίνουν μὲ ἄλλον τρόπο παρὰ μὲ τὸν πόλεμο (28).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΣΤ΄.

Μὲ ποιὸ τρόπο ξημερώνοντας πρέπει νὰ βγαίνη στὴ μάχη τὸ πρωὶ ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ γιὰ νὰ πολεμᾷ.

Ἀφοῦ ξυπνήσῃς τὸ πρωὶ καὶ προσευχηθῆς ἀρκετὴ ὥρα λέγοντας, Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με, τὸ πρῶτο πρᾶγμα πού πρέπει νὰ σκεφθῆς εἶναι αὐτό, τὸ νὰ νομίσης ὅτι βλέπῃς τὸν ἑαυτό σου κλεισμένο μέσα σὲ ἓνα τόπο καὶ στάδιο (29), τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ ἴδια σου καρδιά καὶ ὅλος ὁ ἐσωτερικὸς ἄνθρωπος· μὲ αὐτὸν τὸ νόμο, ὅτι ὅποιος ἐκεῖ δὲν πολεμήσῃ, θὰ μένη γιὰ πάντα πεθαμένος· καὶ μέσα σὲ αὐτὸ φαντάσου πὼς βλέπῃς μπροστά σου ἐκεῖνο τὸν ἐχθρὸ καὶ ἐκείνη τὴν κακὴ σου ἐπιθυμία, τὴν ὁποία ἀποφάσισες νὰ πολεμήσῃς καὶ εἶσαι ἔτοιμος νὰ πληγωθῆς καὶ νὰ πεθάνῃς, ἀρκεῖ μόνο νὰ τὴν νικήσῃς. Καὶ ἀπὸ μὲν τὸ δεξιὸ μέρος τοῦ σταδίου, πίστεψε πὼς βλέπῃς τὸν νικηφόρο σου Ἀρχιστράτηγο, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ μὲ τὴν Παναγία του Μητέρα καὶ μὲ πολλὰ τάγματα Ἀγγέλων καὶ Ἁγίων καὶ μάλιστα τὸν Ἀρχάγγελο Μιχαήλ· καὶ ἀπὸ τὴν ἀριστερὴ πλευρᾶ, ὅτι βλέπῃς τὸν ὑπόγειο διάβολο μὲ τοὺς δικούς του δαίμονες, γιὰ νὰ ξεσηκώσουν τὸ πάθος ἐκεῖνο καὶ τὴν κακὴ ἐπιθυμία καταπάνω σου, καὶ νὰ σὲ παρακινήσουν νὰ ἐγκαταλείψῃς τὸν πόλεμο καὶ νὰ ὑποταχθῆς σὲ αὐτό· φαντάσου καὶ πὼς ἀκοῦς μία φωνή, σὰν ἀπὸ τὸν φύλακά σου Ἄγγελο, νὰ σοῦ λήῃ τὰ ἐξῆς: Ἐσὺ σήμερα θὰ πολεμήσῃς ἐναντίον αὐτοῦ τοῦ πάθους καὶ τῶν ἄλλων σου ἐχθρῶν ἢ καρδιά σου ἄς μὴ δειλιάσῃ πλήρως καὶ ἀποφύγῃς τὸν πόλεμον γιὰ τὸν φόβο ἢ ἄλλο περιορισμὸ μὲ κανένα τρόπο· διότι ὁ Κύριος μας καὶ Ἀρχιστράτηγός μας Ἰησοῦς στέκεται ἐδῶ περιτριγυρισμένος μαζὶ μὲ ὅλους τοὺς χιλιάρχους καὶ ἑκατοντάρχους του, δηλαδή μὲ ὅλα του τὰ δοξασμένα τάγματα, γιὰ νὰ πολεμήσῃ ὅλους τοὺς ἐχθρούς σου καὶ νὰ μὴ

τοὺς ἀφήσῃ νὰ σὲ καταπιέσουν ἢ νὰ σὲ νικήσουν «Ὁ Κύριος θὰ πολεμήσῃ γιὰ σᾶς» (Ἐξοδ. 14,14). Ὅποτε, στάσου σταθερός, βίασε τὸν ἑαυτό σου, ὑπόμεινε τὸν πόνο πὸ θὰ θέλῃς νὰ αἰσθανθῆς κάποια φορά, φώναζε πολλές φορές ἀπὸ τὰ σπλάγχνα τῆς καρδιάς σου· «μὴ μὲ παραδώσῃς στὴ βουλιμία τῶν ἐχθρῶν μου» (Ψαλμ. 26,18). Φώναζε τὸν Κύριό σου καὶ τὴν Παρθένο καὶ ὄλους τοὺς Ἁγίους καὶ τὶς Ἁγίες· καὶ θὰ νικήσῃς ὅπωςδήποτε· γιὰτὶ λέει· «Σᾶς γράφω νέοι μου γιὰ νὰ σᾶς βεβαιώσω ὅτι ἔχετε νικήσει τὸν πονηρό» (Ἰωάν. α΄ 2,13). Καὶ ἂν ἐσὺ εἶσαι ἀδύνατος καὶ κακομαθημένος, ἐνῶ οἱ ἐχθροί σου εἶναι δυνατοὶ καὶ πολλοί, πολὺ περισσότερες εἶναι οἱ βοήθειες ἐκείνου πὸ σὲ ἔπλασε καὶ σὲ λύτρωσε καὶ ἀσύγκριτα δυνατώτερος εἶναι ὁ Θεὸς στὸν πόλεμον αὐτόν, ὅπως γράφτηκε· «Ὁ Κύριός σου εἶναι κραταιὸς καὶ δυνατὸς στὸν πόλεμο» (Ψαλμ. 23,8). Καὶ περισσότερο πόθο ἔχει αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ σώσῃ, παρὰ αὐτόν πὸ ἔχει ὁ ἐχθρος γιὰ νὰ σὲ καταστρέψῃ. Γι' αὐτὸ πολέμα καὶ μὴ βαρεθῆς ποτέ σου τὸν κόπο. Γιατὶ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ ἀπὸ τὴν βία καὶ τὴν δοκιμασία, πὸ αἰσθάνεσαι γιὰ τὴν συνήθεια πὸ ἔδειξες στὸ κακό, γεννᾶται ἡ νίκη καὶ ὁ μέγας θησαυρός, μὲ τὸν ὁποῖο ἀγοράζεται ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν καὶ ἐνώνεται ἡ ψυχὴ γιὰ πάντα μὲ τὸ Θεό.

Λοιπὸν ἄρχισε στὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ νὰ πολεμᾷς μὲ τὰ ὄχηματά τῆς ἀπιστίας στὸν ἑαυτό σου καὶ τῆς ἐλπίδας καὶ τοῦ θάρρους στὸ Θεό σου, μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ τὴν ἐκγύμνασι· μάλιστα δὲ μὲ τὸ ὄχημα τῆς καρδιακῆς καὶ νοερῆς προσευχῆς, τὸ ὁποῖο εἶναι τό· Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, ὄνομα τόσο φοβερό, πὸ σὰν μαχαίρι μὲ δυὸ στόματα στρέφεται μέσα στὴ καρδιά, μασάει καὶ κατακόβει τοὺς δαίμονες καὶ τὰ πάθη· γι' αὐτὸ σχετικὰ εἶπε ὁ Ἰωάννης τῆς Κλίμακας. «Ἰησοῦ ὀνόματι, μᾶστιζε πολεμίους»· γιὰ τὸ ὁποῖο μιλάμε ξεχωριστὰ στὸ με' κεφάλαιο. Μὲ αὐτά, λέω, πολεμᾷς ἐκεῖνο τὸν ἐχθρὸ καὶ ἐκεῖνο τὸ πάθος καὶ τὴν κακὴ ἐπιθυμία, πὸ σὲ πολεμᾷς τὴν ὁποία εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ νικήσῃς μὲ τὴν σειρά, πὸ σοῦ εἶπα στὸ 1γ' κεφάλαιο· δηλαδὴ πότε μὲ τὴν ἀντίστασι, νὰ τὸν πληγώνεις μέχρι θανάτου, πότε μὲ τὸ μῖσος, πότε μὲ τὶς πράξεις τῆς ἀντίθετης ἀρετῆς· καὶ ἔτσι, νὰ κάνῃς πράγματα πὸ ἀρέσουν στὸ Θεό σου, ὁ ὁποῖος, μὲ ὅλη τὴν θριαμβεύουσα στὸν οὐρανὸ Ἐκκλησία στέκεται ἀόρατα καὶ βλέπει τὸν πόλεμό σου· γιὰ τὸν ὁποῖο πόλεμο, δὲν πρέπει νὰ λυπᾶσαι σκεπτόμενος, ὅτι ἀφενὸς μὲν εἶναι ἡ ὑποχρέωσις πὸ ἔχουμε ὄλοι μας νὰ δουλεύουμε καὶ νὰ ἀρέσουμε στὸ Θεὸ καὶ ἀφετέρου ἡ ἀνάγκη πὸ ἔχουμε νὰ πολεμᾶμε, καθὼς σοῦ εἶπα ἀπὸ πρὶν. Γιατὶ, ἂν ἐγκαταλείψουμε αὐτὸν τὸν πόλεμο, ὅπωςδήποτε θὰ θανατωθοῦμε. Ἐπειτα, καὶ ἂν φύγῃς πρὸς στιγμή ἀπὸ τὸν κατὰ Θεὸν αὐτὸ πόλεμο σὰν ἀποστάτης καὶ παραδοθῆς στὸ κόσμον καὶ σὲ ὅλες τὶς καλοπεράσεις καὶ ἀναπαύσεις τῆς σάρκας, ὕστερα ὅμως καὶ μὲ τὴν πίεσί σου πάλι πρέπει νὰ πολεμήσῃς καὶ μὲ τόσες ἀντιθέσεις, πὸ πολλές φορές νὰ ἰδρώνῃ τὸ πρόσωπό σου καὶ νὰ καταπληγώνεται ἡ καρδιά σου μὲ θανατηφόρες λυποθυμίες. Πότε; τὴν ὥρα τῶν γηρατειῶν σου καὶ τοῦ θανάτου σου. Ὅταν οἱ δαίμονες καὶ ὅλα τὰ πάθη σου, πιθανὸν νὰ σὲ ἔχουν περικυκλώσει. Καὶ τόσο νὰ σὲ συντρίψουν, πὸ ἐσὺ μὴ μπορώντας, ποιὸ πρῶτα νὰ πολεμήσῃς, θὰ παραδοθῆς σὲ αἰώνιο θάνατο. Γι' αὐτό, μὴ γίνῃς τόσο ἀνόητος, ἀγαπητέ, πὸ νὰ θέλῃς νὰ πολεμᾷς τότε σὲ μίαν ὥρα ἀσύμφορη ἀλλὰ σὰν φρόνιμος, ὑπόμεινε τώρα τὴν κούρασι τοῦ πολέμου, γιὰ νὰ νικήσῃς, νὰ στεφανωθῆς καὶ νὰ ἐνωθῆς μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἐδῶ καὶ

ἐκεῖ στή βασιλεία του τὴν οὐράνια· «Θυμήσου τὸν δημιουργό σου τὶς μέρες τῆς νεότητός σου, πρὶν ἔλθουν οἱ μέρες οἱ κακὲς καὶ φθάσουν τὰ χρόνια ἐκεῖνα ποὺ δὲν θὰ ἔχῃς δύναμι» (Ἐκκλ. 12,1).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΖ΄.

Μὲ ποιά τάξι πρέπει νὰ πολεμοῦμε ἐναντίον τῶν παθῶν μας

Πολὺ σὲ συμφέρει, ἀδελφέ, νὰ γνωρίζῃς καὶ τὴν τάξι, ποὺ πρέπει νὰ κρατᾶς, γιὰ νὰ πολεμᾶς ὅπως πρέπει καὶ ὄχι ἀπλᾶ καὶ ὅπως ἔτυχε, καθὼς κάνουν πολλοὶ καὶ βλάπτονται. Ἡ τάξι τοῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τῶν κακῶν σου ἐπιθυμιῶν, εἶναι αὐτή· νὰ μπῆς μέσα στή καρδιά σου καὶ νὰ ἐρευνήσῃς μὲ ἐπιμέλεια, ἀπὸ ποιούς λογισμοὺς καὶ ἀπὸ ποιὲς ἐπιθυμίες καὶ προσπάθειες εἶναι αὐτὴ περικυκλωμένη καὶ ἀπὸ ποιοὺ πάθος περισσότερο κυριεύεται καὶ βασανίζεται· καὶ πρῶτα, κατὰ ἐκείνου τοῦ πάθους νὰ πιάσῃς τὰ ὄπλα καὶ νὰ πολεμήσῃς· ἐὰν ὅμως συμβῆ νὰ πειραχθῆς καὶ ἀπὸ ἄλλα πάθη, ἐστὶν πρέπει πάντα νὰ πολεμᾶς τὸ πιὸ κοντινὸ πάθος, ποὺ τότε ἔμπρακτα σὲ πολεμᾷ καὶ πάλι νὰ γυρίζῃς τὸν πόλεμο σὲ ἐκεῖνο ποὺ περισσότερο σὲ κατακυριεύει.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΙΗ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κάποιος ἀντίθετα στὰ ξαφνικὰ κινήματα τῶν παθῶν

Ἄν ἀκόμη δὲν εἶσαι συνηθισμένος, ἀγαπητέ, νὰ πολεμᾶς ἀντίθετα στὰ ξαφνικὰ χτυπήματα καὶ ἐπιθέσεις τῶν προσβολῶν, ἢ ἄλλων κάποιων ἀντίθετων ποὺ σοῦ τυχαίνουν, σὲ συμβουλεύω νὰ κάνῃς τὸ ἐξῆς: Δηλαδή, συνηθίζε πάντα νὰ ἐρευνᾶς ἀπὸ πρὶν, καθισμένος στὸ σπίτι σου, ὅτι θὰ σοῦ συμβοῦν πολλὲς προσβολές, ἀτιμίες, πολλὲς φορὲς δὲ καὶ πληγὲς καὶ ἄλλα πολλὰ ἀντίθετα· καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο νὰ εἶσαι προετοιμασμένος, ὥστε νὰ μὴν ταραχθῆς, ἀλλὰ νὰ τὰ ὑπομείνῃς μὲ εὐχαριστία χωρὶς ταραχή. Τὴν προετοιμασία αὐτὴ πρέπει μάλιστα νὰ κάνῃς ὅταν εἶσαι ἔτοιμος νὰ βγῆς ἔξω ἀπὸ τὸ σπίτι σου καὶ νὰ πᾶς σὲ κάποιον ἄλλον τόπο καὶ μάλιστα ὅταν θὰ συνομιλήσῃς μὲ πρόσωπα ποὺ θυμώνουν εὐκόλα. Γιατὶ, μία τέτοια προετοιμασία καὶ προγύμνασι, πιστεύει ὅτι εἶναι εὐκαταφρόνητα καὶ τὰ πιὸ φοβερὰ καὶ ξαφνικὰ περιστατικὰ καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ, δὲν ἀφήνει νὰ ταραχθῆ· «ἐτοιμάσθηκα καὶ δὲν ταραχθῆκα» (Ψαλμ. 118,60) (30).

Κοντὰ δὲ στὴν προμελέτη καὶ τὴν προετοιμασία αὐτὴ, χρησιμοποίησε καὶ αὐτὸν τὸν τρόπο. Ὅταν, σὲ κάποια περίπτωσι, ἀρχίσῃ κάποιος ξαφνικὰ καὶ χωρὶς νὰ τὸ περιμένῃς, ἢ νὰ σὲ χτυπᾷ, ἢ νὰ σὲ βρίζῃ καὶ νὰ σοῦ προξενῆ ἄλλη ἀτιμία, στάσου γιὰ λίγο· καὶ ἀφοῦ συμμαζέψῃς τοὺς λογισμοὺς σου μέσα στὴν καρδιά σου, βάλε ὅλη τὴν προσοχή καὶ ἐπιφυλακὴ στὸ νοῦ σου, στὸ νὰ προσέξῃ καλὰ καὶ νὰ μὴ ταραχθῆ

καθόλου ἀπὸ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ ἢ καρδιά σου· ἐὰν ὅμως προλάβῃ νὰ ταραχθῆ, νὰ μὴν ἀφήσῃς νὰ βγῆ ἔξω τὸ πάθος καὶ νὰ σὲ παρακινήσῃ στὸ νὰ βρίσῃς καὶ σὺ καὶ νὰ ἐκδικηθῆς· «μέσα μου, λέγει, συνταράσσεται ἡ καρδιά μου» (Ψαλμ. 14) (31).

Στὴ συνέχεια βίασε τὸν ἑαυτό σου νὰ σηκώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεό, σκέψου τὴν ἄπειρη ἀγάπη ποὺ σοῦ ἔχει, γιὰ τὴν ὁποία σοῦ ἔστειλε τὸν ἀνέλπιστο αὐτὸ πειρασμὸ καὶ τὴ δοκιμασία, γιὰ νὰ σὲ καθαρῶσῃ περισσότερο καὶ νὰ σὲ ἐνώσει μαζί του καλύτερα. Αὐτά, λέω, σκεπτόμενος γύρισε στὸν ἑαυτό σου καὶ ἐλέγχοντάς τον, πὲς μέσα σου· «Ἔ, ἄθλιε καὶ ταλαίπωρε! καὶ γιατί δὲν θέλεις ἐσὺ νὰ ἀγκαλιάσῃς αὐτὸν τὸν σταυρὸ καὶ τὴν δοκιμασία ποὺ σοῦ ἔστειλε, ὄχι κάποιος ἄλλος, ἀλλὰ αὐτὸς ὁ ἴδιος σου ὁ Πατέρας ὁ οὐράνιος; μετὰ γύρισε στὸ σταυρὸ καὶ ἀγκάλιασέ τον νοερὰ μὲ τὴν πιὸ μεγάλη χαρά, ποὺ μπορεῖς, λέγοντας, ὦ σταυρέ, ποὺ ἰδρῦθηκες ἀπὸ τὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, πρὶν νὰ γίνω ἐγώ! ὦ σταυρέ, ποὺ γλυκάθηκες ἀπὸ τὴν γλυκειὰ ἀγάπη τοῦ ἐσταυρωμένου, κάρφωσε καὶ προσήλωσέ με σὲ σένα γιὰ νὰ μπορέσω ὀλοκληρωτικὰ νὰ ἐνωθῶ μὲ ἐκεῖνο, ποὺ μὲ λύτρωσε, πεθαίνοντας πάνω σὲ σένα». Ἐὰν ὅμως καὶ τὸ πάθος τοῦ θυμοῦ προλάβῃ καὶ κινηθῆ μέσα σου καὶ δὲν σὲ ἀφήσῃ στὴ ἀρχὴ νὰ ὑψώσῃς τὸ νοῦ σου στὸ Θεὸ ὅμως, πάλι μελέτησε νὰ τὸν ὑψώσῃς τὸ γρηγορώτερο, σὰν νὰ μὴν ἔχῃς ταραχθῆ καθόλου· γιατί θὰ βοηθηθῆς.

Ἡ καλύτερη ὅμως καὶ πιὸ ἀποτελεσματικὴ θεραπεία τους νὰ μὴ κινουῦνται ξαφνικὰ τὰ πάθη, εἶναι, τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν οἱ αἰτίες ἀπὸ τίς ὁποῖες προέρχεται αὐτὴ ἡ κίνησις. Αὐτὲς γενικὰ εἶναι δύο· ἡ ἀγάπη καὶ τὸ μῖσος. Ὄποτε, ἐὰν ἐσὺ ἀγαπητέ, ἔφθασες νὰ ἔχῃς ἐμπαθῆ ἀγάπη σὲ κανένα πρόσωπο, ἢ σὲ ἄλλο κανένα μικρὸ πρᾶγμα, ἢ μεγάλο καὶ ἀμέσως μόλις ἰδῆς νὰ σοῦ τὸ ἀρπάξουν ἢ τὸ πειράξουν, ταραξέσαι ξαφνικὰ καὶ σκανδαλίζεται ἀπὸ τὴν συμπάθεια ἢ καρδιά σου, πρέπει νὰ πολεμᾶς, νὰ βγάλῃς ἀπὸ τὴν καρδιά σου τὴν κακὴ ἐκείνη ἀγάπη ποὺ ἔχεις σὲ αὐτό, γιατί, ὅσο αὐτὴ εἶναι μεγαλύτερη ἢ μικρότερη, τόσο μεγαλύτερη ἢ μικρότερη εἶναι καὶ ἡ ξαφνικὴ κίνησις τοῦ πάθους.

Ἐὰν ὅμως ἀντίθετα καὶ ἔχεις μῖσος σὲ κάποιον, ἢ σὲ ἄλλο κανένα πρᾶγμα καὶ ἀπὸ αὐτὸ ταραξέσαι ξαφνικὰ καὶ ἀηδιάζῃς, ὅταν τὸ βλέπῃς ἢ ἀκοῦς κάποια θαυμαστή του ἐνέργεια, πρέπει νὰ πιέζῃς τὴ θέλησί σου, μέχρι νὰ τὸ ἀγαπήσῃς· ὄχι μόνο γιατί εἶναι καὶ αὐτὸ πλάσμα τοῦ Θεοῦ, σὰν καὶ ἐσένα φτιαγμένο κατ' εἰκόνα αὐτοῦ καὶ ὁμοιότητα ἀπὸ τὸ ὑψιστὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· ὄχι μόνον γιατί καὶ αὐτὸς σὰν ἐσένα εἶναι ἀναγεννημένος μὲ αὐτὸ τὸ πολύτιμο αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὄχι μόνο γιατί εἶναι ἀδελφός σου καὶ μέλος σου καὶ δὲν πρέπει νὰ τὸν μισῆς, οὔτε μὲ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν σκέψι σου καὶ τὸν λογισμό σου, ὅπως γράφτηκε «μὴν κρατᾶς κακία στὴν καρδιά σου γιὰ τὸν ἀδελφό σου» (Λευϊτ. 19,17) (32). Ἀλλά, καὶ γιατί, ἂν εἶναι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο κακὸ καὶ ἄξιο μίσους, ὅμως, ὅταν ἐσὺ τὸ ἀγαπᾶς, μοιάζεις μὲ τὸν Θεὸ ὁ ὁποῖος ἀγαπᾶ ὅλα του τὰ δημιουργήματα καὶ κανένα ποτὲ δὲν συχαίνεται, καθὼς λέει ὁ Σολομώντας: «Ὅλα εἶναι δικά σου καὶ γι' αὐτὸ τὰ φροντίζεις Κύριε, ἐσὺ ποὺ ἀγαπᾶς τὴν ζωὴ» (Σοφ. Σολομ. 11,). Καὶ μάλιστα, διότι ὁ Θεὸς παραβλέποντας τίς κακίες τῶν ἀνθρώπων «τὸν ἥλιον αὐτοῦ ἀνατέλλει

ἐπὶ πονηροὺς καὶ ἀγαθοὺς καὶ βρέχει ἐπὶ δικαίους καὶ ἀδίκους» (Ματθ. 5,45).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄.

Πῶς πρέπει νὰ πολεμᾷ κανεὶς κατὰ τῶν σαρκικῶν παθῶν.

Ἐναντίον τῶν σαρκικῶν παθῶν θὰ πολεμᾷς, ἀδελφέ, μὲ ξεχωριστὸ καὶ διαφορετικὸ τρόπο ἀπὸ τοὺς ἄλλους. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ πολεμᾷς μὲ τὴν τάξι, πρέπει νὰ σκέπτεσαι ὅτι ὑπάρχουν τρεῖς χρόνοι καὶ τρεῖς πόλεμοι· πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμό, στὸ καιρὸ τοῦ πειρασμοῦ καὶ ἀφοῦ περάσει ὁ πειρασμός.

Ὁ πόλεμος πρὶν ἀπὸ τὸν πειρασμὸ θὰ εἶναι, κατὰ τῶν αἰτιῶν, πού συνήθως γίνονται ἀφορμὴ αὐτοῦ τοῦ πειρασμοῦ· δηλαδή, πρῶτα, ἐσὺ πρέπει νὰ πολεμᾷς κατὰ αὐτοῦ τοῦ πάθους· ὄχι ἀντιστεκόμενος σ' αὐτό, ὅπως σου εἶπα νὰ κάνῃς στὰ ἄλλα πάθη, ἀλλὰ ἀποφεύγοντας μὲ ὅλη σου τὴ δύναμι ἀπὸ κάθε εἶδους ἀφορμὴ καὶ πρόσωπο, τὸ ὁποῖο σοῦ προξενεῖ πειρασμὸ στὴ σάρκα. Καί, ἐὰν καμιά φορὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ μιλήσῃς μὲ κανένα τέτοιον, μίλησε μὲ συντομία καὶ μὲ πρόσωπο σεμνὸ καὶ σοβαρὸ· μάλιστα, τὰ λόγια σου, ἅς ἔχουν κάποια σκληρότητα περισσότερη, παρὰ γλυκύτητα.

«Μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη στὸν ἐχθρό σου ποτέ», λέγει ὁ Σειράχ (12,11). Καὶ σύ, μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη ποτέ στὸν ἑαυτό σου. Γιατὶ, καθὼς ὁ χαλκὸς γεννάει ἀπὸ μόνος του τὴν σκουριὰ ἔτσι καὶ ἡ διεφθαρμένη φύσις σου γεννᾷ ἀπὸ μόνη της τὴν κακία· «ὅπως ὁ χαλκὸς σκουριάζει, ἔστι καὶ κακία του» (αὐτόθι)· μὴν ἔχῃς ἐμπιστοσύνη, πάλι σου λέω, στὸν ἑαυτό σου, καὶ ἂν μπορῇ νὰ εἰπωθῇ ἔτσι ὅτι καὶ ἐσὺ δὲν αἰσθάνεσαι, οὔτε ἀκόμη αἰσθανθῆς τόσο καιρὸ τὶς αἰχμὲς τῆς σάρκας· διότι αὐτὴ ἡ κατηραμένη κακία, ἐκεῖνο πού δὲν ἔκανε σὲ πολλοὺς χρόνους, τὸ κάνει σὲ μία ὥρα καὶ πολλὰς φορές κάνει τὶς ἐτοιμασίαις της κρυφὰ καὶ ὅσο περισσότερο κάνει τὸν φίλο καὶ δίνει λιγώτερο ὑποψία γιὰ αὐτὴ, τόσο περισσότερο βλάπτει καὶ ἀθεράπευτα πληγώνει (33).

Γι' αὐτό, πολλὰς φορές πρέπει νὰ φοβᾷται κανεὶς περισσότερο (καθὼς ἡ πεῖρα τὸ ἀπέδειξε καὶ τὸ ἀποδεικνύει), ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πρόσωπα, μὲ τὰ ὁποῖα νομίζει εὐλόγο νὰ συναναστρέφεσαι ἢ γιὰτὶ εἶναι συγγενεῖς του ἢ γιὰτὶ εἶναι εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετα (34) ἢ γιὰτὶ εὐεργετήθηκε ἀπὸ αὐτοὺς καὶ κρίνει σὰν ὑποχρέωσι νὰ τὰ συγχοχαιρετᾷ. Διότι μὲ τὴν ἀπερίσκεπτη αὐτὴ συναναστροφή, ἀνακατώνεται ἡ φαρμακερὴ εὐχαρίστησις τῆς αἰσθήσεως, ὥστε ἀνεπαίσθητα λίγο λίγο διαπερνᾷ ὡς καὶ στὸ νοῦ τῆς ψυχῆς καὶ σκοτεινιάζει τόσο τὴ λογικὴ, μὲ τρόπο, πού ἀρχίζουν ὕστερα νὰ μὴν ὑπολογίζουσι καθόλου τὰ ἐπικίνδυνα αἴτια τῆς ἀμαρτίας· δηλαδή, τὰ ἐρωτικὰ βλέμματα, τὰ γλυκὰ λόγια τοῦ ἑνα καὶ τοῦ ἄλλου μέρους· τὶς ἄσεμνες κινήσεις καὶ μορφασμούς· τὰ πιασίματα τῶν χειρῶν καὶ ἐπειτα καταντοῦν νὰ πέσουν ἢ στὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀμαρτία ἢ στὰ ἄλλα διαβολικὰ πάθη, ἀπὸ τὰ ὁποῖα δύσκολα μποροῦν νὰ ἐλευθερωθοῦν.

Γι' αυτό, πρέπει, ἀδελφέ, νὰ ἀποφεύγῃς τὴν φωτιά, γιατί εἶσαι πανὶ καὶ μὴν ξεθαρρέψῃς ποτὲ ὅτι εἶσαι στουπὶ βρεγμένο καὶ καλὰ γεμάτο ἀπὸ νερὸ καλῆς καὶ δυνατῆς θελήσεως· ὄχι· ἀλλὰ πὼς εἶσαι στουπὶ ξερὸ καὶ ἀμέσως πλησιάζοντας τὴν φωτιά, κατακαίγεσαι, σύμφωνα μὲ αὐτὸ ποὺ ἔχει γραφεῖ γιὰ τὸν Σαμψών, ὅτι «ἔσπασε τὰ νεῦρα ὅπως σπάει ἡ κλωστή τοῦ στουπιοῦ, ὅταν πλησιάσῃ στὴν φωτιά» (Κρίτ. 16,9), οὔτε νὰ λογαριάσῃς ὅτι ἔχεις σταθερὴ ἀπόφασιν καὶ προθυμίαν καλύτερα νὰ πεθάνῃς παρὰ νὰ λυπήσῃς τὸν Θεὸ μὲ τὴν ἁμαρτία. Γιατὶ, ἂν ὑποθέσουμε ὅτι εἶσαι στουπὶ βρεγμένο, ἀλλὰ ὅμως μὲ τὴν συχνὴ συναναστροφή καὶ τὸ θέαμα, ἡ φωτιά μὲ τὴν θερμότητά της ξηραίνει λίγο λίγο τὸ νερὸ τῆς καλῆς σου θελήσεως καὶ ἀνέλπιστα, τόσο θὰ προσκολληθῆς στὸ διαβολικὸ ἔρωτα, ὥστε νὰ μὴν ντραπῆς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε νὰ σεβασθῆς συγγένειαν ἢ φιλίαν, οὔτε νὰ φοβηθῆς τὸν Θεόν, οὔτε νὰ ὑπολογίσῃς τὴν τιμὴν, οὔτε τὴν ζωὴν, οὔτε τὶς τιμωρίες ὅλες τῆς κολάσεως· ἀλλὰ νὰ ἐκτελέσῃς τὴν ἁμαρτία. Γι' αὐτό, φεῦγε, φεῦγε ὅσο μπορείς.

Α'. Ἀπὸ τίς συναναστροφές τῶν προσώπων ποὺ σκανδαλίζουν, ἂν ἀληθινὰ δὲν θέλῃς νὰ πιασθῆς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ θανατωθῆς (35)

Β'. Ἀπόφευγε τὴν ἀνεργίαν καὶ ὀκνηρίαν καὶ στάσου ἄγρυπνος καὶ νηφάλιος μὲ τοὺς λογισμοὺς καὶ μὲ τὰ ἔργα, ποὺ ταιριάζουν στὴν στάσιν σου.

Γ. Μὴν παρακούσῃς ποτέ σου, ἀλλὰ ὑποτάξου εὐκόλῃα στοὺς προεστῶτες καὶ Πνευματικoὺς σου Πατέρες, κάνοντας μὲ προθυμίαν καὶ γρήγορα ἐκεῖνα ποὺ σὲ προστάζουν καὶ μάλιστα, ἐκεῖνα ποὺ σὲ ταπεινώνουν καὶ εἶναι ἀντίθετα τῆς θελήσεώς σου καὶ τῆς φυσικῆς σου κλίσεως.

Δ'. Μὴ κάνῃς ποτὲ κρίσιν ἀλαζονικὴν γιὰ τὸν πλησίον σου· δηλαδή, μὴν τὸν κατακρίνῃς καὶ μάλιστα, γι' αὐτὴν τὴν ἴδιαν σαρκικὴν ἁμαρτίαν, γιὰ τὴν ὁποία μιλάμε, ἂν καὶ εἶναι φανερὰ πεσμένος σὲ αὐτὴν, ἀλλὰ συμπάθησέ του καὶ μὴν ἀγανακτήσῃς ἐναντίον του, οὔτε νὰ τὸν κοροϊδέψῃς, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ παράδειγμά του, ταπεινώσου ἐσὺ καὶ γνώρισε τὸν ἑαυτό σου, ὅτι εἶσαι ἀσθενὴς καὶ σκόνῃ καὶ στάχτη λέγοντας· ἐκεῖνος ἔπεσε σήμερον, ἐγὼ θὰ πέσω αὔριον. Γιατὶ, ἂν σὺ εὐκόλῃα κρίνεις τοὺς ἄλλους καὶ τοὺς καταφρονεῖς, ὁ Θεὸς παραδειγματικὰ θὰ σὲ ἐκπαιδεύσῃ, παραχωρώντας νὰ πέσῃς κι ἐσὺ στὸ ἴδιο ἐλάττωμα. «Νὰ μὴν κρίνετε, λέγει, καὶ δὲν θὰ κριθῆτε» (Ματθ.)· γιὰ νὰ γνωρίσῃς μὲ τὸ πέσιμό σου τὴν ὑπερηφάνειάν σου καὶ νὰ ταπεινωθῆς καὶ ἔτσι νὰ ζητήσῃς θεραπείαν καὶ γιὰ τὰ δύο· καὶ γιὰ τὴν ὑπερηφάνειάν σου καὶ γιὰ τὴν πορνείαν σου. Ἐὰν ὅμως καὶ σὲ φυλάξῃ ὁ Θεὸς καὶ δὲν πέσῃς, οὔτε ἀλλάξῃς λογισμόν, ὅμως πάλιν μὴ δώσῃς ἐμπιστοσύνην στὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ πάντα νὰ φοβᾶσαι καὶ νὰ ἀμφιβάλῃς γιὰ τὴν στάσιν σου.

Ε'. Πρόσεχε καλά, ἐὰν ἀπόκτησες κανένα χάρισμα θεϊκὸ ἢ βρίσκεσαι σὲ καλὴν κατάστασιν, νὰ μὴ βάλῃς στὸν λογισμόν σου κάποια περιττὴν ἰδέαν καὶ φαντασίαν, πὼς εἶσαι κάποιος καὶ πὼς οἱ ἐχθροί σου δὲν θὰ σὲ πολεμήσουν πιά, μὲ τὸ νὰ φαίνεσαι ὅτι πρὸς τὸ παρὸν τοὺς μισεῖς καὶ τοὺς ἀποστρέφεις. Γιατὶ, ἂν σὲ αὐτὸ εἶσαι ἀπροφύλακτος, εὐκόλῃα θὰ πέσῃς.

Αυτά, λοιπόν, είναι εκείνα, πού πρέπει να φυλάξης πριν από τον πειρασμό του σαρκικού πάθους.

Στον καιρό όμως του πειρασμού, πρέπει να σκεφθής από ποῦ προέρχεται αὐτός ὁ πόλεμος· ἀπὸ ἐσωτερικὴ αἰτία, ἢ ἀπὸ ἐξωτερικὴ. Ἐξωτερικὴ αἰτία εἶναι ἡ περιέργεια τῶν ὀφθαλμῶν, τὰ γλυκὰ στὴν ἀκοὴ λόγια καὶ τραγούδια· ἡ ἀπαλότητα καὶ ὁ στολισμὸς τῶν φορεμάτων, τὰ εὐωδιαστὰ μυριστικὰ τῆς ὀσφρήσεως· οἱ συνομιλίαι καὶ οἱ κινήσεις καὶ τὰ πιασίματα, πού παρακινοῦν στὴν ἀμαρτία αὐτή· ἡ θεραπεία σὲ αὐτὰ τὰ ἀπαντήματα εἶναι· ἡ σεμνότητα καὶ ἡ ταπεινότητα τῶν φορεμάτων, τὸ νὰ μὴ θέλῃς οὔτε νὰ δῆς, οὔτε νὰ ἀκούσης, οὔτε νὰ μυρίσης, οὔτε νὰ μιλήσης ἢ νὰ πιάσης ὅλα ἐκεῖνα, πού παρακινοῦν σὲ αὐτὴ τὴν κακία καὶ πρὸ πάντων ἡ ἀποφυγὴ τῆς συναναστροφῆς, ὅπως εἶπαμε παραπάνω. Ἡ ἐσωτερικὴ αἰτία προέρχεται ἢ ἀπὸ τὴν καλοζωία τοῦ σώματος ἢ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς τοῦ νοῦ πού μᾶς ἔρχονται ἀπὸ τὶς κακὲς μας συνήθειαι καὶ τὰ πάθη ἢ ἀπὸ τὴν παρακίνησι τοῦ διαβόλου.

Καὶ ἡ μὲν καλοζωία τοῦ σώματος, πρέπει νὰ σκληραγωγῆται μὲ νηστεῖαι, ἀγρυπνίαι, χαμαικοιτίαι καὶ μάλιστα γονυκλισίαι καὶ ἄλλαι παρόμοιαι ταλαιπωρίαι· καθὼς ἐξηγεῖ ἡ διάκρισις καὶ ἡ διδασκαλία τῶν θείων Πατέρων τῶν δὲ λογισμῶν, ἀπὸ ὅπου κι ἂν προέρχονται, οἱ θεραπείαι εἶναι αὐτές· τὸ νὰ ἀσχολῆσαι μὲ διάφορα γυμνάσματα, ἀρμόδια γιὰ τὴν κατάστασί σου, τὰ ὁποῖα εἶναι ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερῶν βιβλίων, καὶ μάλιστα, τοῦ ἀγίου Ἐφραίμ, τῆς Κλίμακας, τοῦ Εὐεργετινοῦ, τῆς Φιλοκαλίας καὶ ἄλλων παρόμοιων, ἡ μελέτη καὶ ἡ προσευχή· ἡ ὁποία ἄς γίνεταί ἔτσι. Ὅταν ἀρχίσουν αὐτοὶ οἱ λογισμοὶ τῆς πορνείας νὰ σὲ ἐνοχλοῦν, ἀμέσως θυμίσου μὲ τὸν νοῦ σου τὸν ἐσταυρωμένον καὶ ἐκ βάθους ψυχῆς λέγε· «Ἰησοῦ μου, Ἰησοῦ μου γλυκύτατε, βοήθησέ με γρήγορα, γιὰ νὰ μὴν αἰχμαλωτισθῶ ἀπὸ αὐτὸν τὸν ἐχθρό». Καὶ κάποιαι φορὲς ἀγκαλιάζοντας (νοερά, ἢ αἰσθητά, ἂν εἶναι παρών), τὸν σταυρὸ στὸν ὁποῖο κρέμεται ὁ Κύριός σου, ἀσπάσου πολλὰς φορὲς τὶς πληγὲς του, λέγοντας μὲ ἀγάπη· «ὠραιότατες πληγὲς, πληγὲς ἀγιώτατες πληγὲς ἀγνότατες, πληγώσατε αὐτὴν τὴν ἀθλία καὶ ἀκάθαρτη καρδιά μου καὶ ἐμποδίστε με ἀπὸ τὸ νὰ σᾶς βλάψω».

Ἡ δὲ θεραπεία σου κατὰ τὴν χρονικὴ περίοδο πού πληθαίνουν οἱ λογισμοὶ τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν, ἃς μὴ γίνεταί κατ' εὐθεΐαν ἐναντίον αὐτῶν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο καὶ μερικὰ βιβλία γράφουν ἔτσι (ὅπως εἶναι τὸ νὰ σκεφθῆς τὴν βρῶμα καὶ τὴν ἀηδία τῆς σαρκικῆς ἡδονῆς· τὸν ἔλεγχο τῆς συνειδήσεως πού θὰ σοῦ προξενήσῃ, τὶς πίκραις πού ἀκολουθοῦν, τοὺς κινδύνους, τὴν φθορὰ τῆς περιουσίας καὶ τῆς παρθενίας σου, τὴν κατηγορία τῆς τιμῆς καὶ ἄλλα παρόμοια)· ἡ μελέτη σου λέω, ἃς μὴν γίνεταί σὲ αὐτά, γιὰτὶ αὐτὴ ἡ φροντίδα δὲν εἶναι πάντα μέσο ἀσφαλές, γιὰ νὰ νικήσης τὸν πειρασμό τῆς σάρκα· μάλιστα μπορεῖ νὰ προξενήσῃ βλάβη. Γιὰτὶ ἂν καὶ ὁ νοῦς ἀποβάλλῃ τοὺς λογισμοὺς προσωρινὰ μὲ τὴν παρόμοια μελέτη, ὅμως μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀσθενὴς καὶ ἐμπαθὴς, ὅταν τὰ μελετᾷ αὐτά, ἀποτυπώνει καλύτερα τὴν εὐχαρίστησι καὶ εὐχαριστιέται καὶ συγκατατίθεται σὲ αὐτή. Ὅποτε ἡ ἀληθινὴ θεραπεία τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν εἶναι, τὸ νὰ ἀποφεύγουμε πάντα, ὄχι μόνο ἀπὸ αὐτές, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ κάθε τί ἄλλο (ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐναντίον τους), πού μᾶς τὶς

ὑπενθυμίζει. Γι' αυτό, ἡ μελέτη σου ἄς εἶναι σὲ ἄλλα· δηλαδή, στὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ ἐσταυρωμένου μας Ἰησοῦ, στὴ φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου σου, στὴν τρομερὴ ἡμέρα τῆς Κρίσεως καὶ στὰ διάφορα εἶδη τῆς κολάσεως.

Ἐὰν ὅμως καὶ οἱ σαρκικοὶ αὐτοὶ λογισμοὶ σὲ πολεμοῦνε περισσότερο ἀπὸ τὸ συνηθισμένο (ὅπως αὐτὸ συμβαίνει), μὴ δειλιάσης γι' αὐτό, οὔτε νὰ ἀφήσης τὴν μελέτη τῶν παραπάνω, γιὰ νὰ στραφῆς σ' αὐτούς, γιὰ νὰ τοὺς ἀντισταθῆς, ὄχι, ἀλλὰ ἀκολούθησε ὅσο περισσότερο συνοπτικὰ μπορεῖς, τὴν μελέτη σου αὐτή, μὴ φροντίζοντας ἐντελῶς γιὰ τοὺς λογισμοὺς αὐτούς, σὰν νὰ μὴν ἦταν δικοὶ σου. Γιατὶ, δὲν ὑπάρχει καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ ἀντισταθῆς σ' αὐτούς, ἂν καὶ συνεχῶς σὲ πολεμοῦν, ἀπὸ τὸ νὰ τοὺς καταφρονῆς καὶ νὰ μὴ θέλῃς καθόλου νὰ τοὺς θυμηθῆς· μετὰ ἀπὸ αὐτά, θὰ τελειώσης τὴν ἐνασχόλησί σου, μὲ αὐτὴν (ἢ παρόμοια δέησι).

«Ἐλευθέρωσέ με, πλάστη μου καὶ λυτρωτά μου ἀπὸ τοὺς ἐχθροὺς μου, στὴν τιμὴ τοῦ πάθους σου καὶ τῆς ἀνείπωτῆς σου ἀγαθότητος». Καὶ μὴ στρέψῃς τὸ νοῦ σου στὴ σαρκικὴ αὐτὴ κακία. Γιατὶ καὶ μοναχὴ τῆς ἡ ἐνθύμησί της, δὲν εἶναι χωρὶς κίνδυνο. Ἀλλά, οὔτε νὰ στέκεσαι νὰ συνομιλῆς μὲ αὐτὸν τὸν πειρασμὸ καὶ νὰ ἐρευνᾷς τὸν ἑαυτό σου ἂν συγκατατέθηκες σ' αὐτὲς ἢ ὄχι. Γιατὶ, αὐτὴ ἡ ἐρευνα, ἂν καὶ φαίνεται ὅτι εἶναι καλὴ, ὅμως στ' ἀλήθεια εἶναι μία πλάνη τοῦ διαβόλου ἢ γιὰ νὰ σὲ ἐνοχλῆ καὶ νὰ σὲ κάνῃ νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ μικροψυχῆς ἢ γιὰ νὰ σὲ κρατᾷ πάντα μπλεγμένο σ' αὐτούς τοὺς λογισμοὺς καὶ ἀπὸ αὐτούς νὰ σὲ κάνει νὰ πέσης καὶ σὲ αὐτὴ ἢ ἄλλῃ ἁμαρτία.

Γι' αὐτό, σὲ αὐτὸ τὸν πειρασμὸ (ὅταν ἡ συγκατάθεσις δὲν εἶναι φανερὴ) εἶναι ἄρκετὸ τὸ νὰ τὸ ὁμολογήσης αὐτὸ μὲ συντομία στὸν πνευματικὸ σου, ἔχοντας ἀναπαύσει τὴν γνώμη σου, χωρὶς νὰ σκέπτεσαι πλέον τίποτα. Καὶ φανέρωσέ του ἀληθινὰ κάθε σου λογισμὸ σχετικὰ μὲ αὐτό, χωρὶς νὰ σὲ κρατᾷ ποτὲ καμμία συστολὴ ἢ ντροπὴ. Γιατὶ, ἂν μὲ ὅλους μας τοὺς ἐχθροὺς χρειαζώμαστε τὴν δύναμι τῆς ταπεινώσεως γιὰ νὰ τοὺς νικήσουμε, πόσο μάλλον τὴν χρειαζώμαστε στὸ σαρκικὸ αὐτὸ πόλεμο, περισσότερο παρὰ σὲ κάτι ἄλλο. Ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ ἡ κακία εἶναι σχεδὸν πάντα ποινὴ καὶ ἐπακόλουθο καὶ βλάστημα τῆς ὑπερηφάνειας (36). Ἐπειτα, ἀφοῦ περάσει ὁ πειρασμὸς, ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις νὰ κάνῃς εἶναι αὐτό· ὅσο καὶ ἂν σοῦ φαίνεται ὅτι εἶσαι ἐλευθερωμένος ἀπὸ τὸν πόλεμο τῆς σάρκας καὶ γιὰ ὅλα βέβαιος, πρέπει ὅμως νὰ στέκεσαι μὲ τὸ νοῦ μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ὑποθέσεις καὶ τὰ πρόσωπα, ποὺ ἔγιναν αἰτία τοῦ πειρασμοῦ· καὶ μὴ σκεφθῆς ὅτι πρέπει νὰ τὰ συναναστρέφεις, γιὰτὶ εἶναι συγγενῆ ἢ ἐνάρετα ἢ καὶ εὐεργέτες σου· γιὰτὶ καὶ αὐτὴ εἶναι μία πλάνη τῆς κακῆς φύσεως καὶ παγίδα τοῦ πανούργου μας ἐχθροῦ διαβόλου, ποὺ μεταμορφώνεται σὲ ἄγγελο φωτός, γιὰ νὰ μᾶς βάλει στὸ σκοτάδι ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος (Β' Κορινθ. 11,14).

Πώς πρέπει να πολεμᾷ κάποιος ἐναντίον τῆς ἀμελείας.

Γιὰ νὰ μὴ πέσης στὴν ἄθλια κακία τῆς ἀμελείας, ἡ ὁποία σοῦ ἐμποδίζει τὸν δρόμο τῆς τελειότητας καὶ σὲ προδίδει στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν, πρέπει νὰ ἀποφεύγης κάθε περιέργεια καὶ κάθε γήϊνο προσκόλλημα καὶ κάθε εἶδους ἀσχολία, πὺ δὲν ταιριάζει στὴν κατάστασί σου. Ἐπειτα πρέπει νὰ βιάσης τὸν ἑαυτό σου, νὰ ὑπακούης γρήγορα σὲ κάθε καλὴ συμβουλή καὶ σὲ κάθε προσταγὴ τῶν προεστώτων καὶ πνευματικῶν σου, κάνοντας κάθε πρᾶγμα σὲ ἐκεῖνο τὸν χρόνο καὶ μὲ ἐκεῖνο τὸν τρόπο πὺ τοὺς ἀρέσει. Σὲ κάθε ἔργο πὺ ἔχεις νὰ κάνεις, μὴν ἀργοπορήσης ἐντελῶς· γιατί ἐκεῖνη ἢ μικρὴ πρώτη ἀργοπορία φέρνει μαζί της καὶ τὴν δεύτερη καὶ ἡ δεύτερη τὴν τρίτη καὶ ἡ τρίτη τὶς ὑπόλοιπες, στὶς ὁποῖες παρεκκλίνει ἢ αἰσθησις εὐκολώτερα παρὰ στὴν πρώτη. Ἐπειδὴ καὶ περισσότερο τραβήχθηκε καὶ αἰχμαλωτίστηκε ἀπὸ τὴν ἡδονή, πὺ δοκίμασε στὴ δεύτερη καὶ τρίτη καὶ ὑπόλοιπες ἀργοπορίες. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ πρᾶξις ἢ ἀρχίζει πολὺ ἀργά, ἢ ἐγκαταλείπεται ἐντελῶς πολλὰς φορές ὡς ἐνοχλητικὴ· καὶ ἔτσι λίγο λίγο γίνεται ἡ συνήθεια τῆς ἀμελείας, ἡ ὁποία φτάνει μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σὲ τέτοιο σημεῖο, πὺ μὲ ἄλλο τρόπο δὲν ἀναγνωρίζεται, παρὰ ἂν ἐμεῖς ἀφοῦ βαρεθοῦμε πλέον τὴν ἀμέλεια, δοθοῦμε ὀλοκληρωτικὰ σὲ ἔργα σημαντικὰ καὶ προσεκτικὰ. Γιατὶ ἀπὸ τὴν τελευταία μας αὐτὴ φροντίδα μάθαμε ὅτι σταθήκαμε ἕως τότε πολὺ ἀμελεῖς, μὲ ντροπὴ καὶ βλάβη τῶν καλῶν ἔργων, πὺ θὰ μπορούσαμε νὰ κάνουμε.

Αὐτὴ ἡ ἀμέλεια τρέχει παντοῦ καὶ μὲ τὸ φαρμάκι της, ὅχι μόνο τὴν θέλησι φαρακώνει καὶ τὴν κάνει νὰ ἀποστρέφεται κάθε ἐργόχειρο καὶ κάθε πνευματικὸ κόπο καὶ ὑπηρεσία, ἀλλὰ ἀκόμη τυφλώνει καὶ τὸ νοῦ, γιὰ νὰ μὴ θεωρήσῃ σὲ ποιὸ παράλογο καὶ κακὸ λογισμὸ στηρίζεται αὐτὴ ἢ θέλησις καὶ γιὰ νὰ μὴν παρακινήσῃ, ἀπὸ αὐτὴ τὴν παρατήρησι, αὐτὴ τὴν θέλησι νὰ φροντίσῃ νὰ τελέσῃ γρήγορα κάθε ὀφειλόμενη ὑπηρεσία καὶ νὰ μὴ τὴν ἀφήνῃ παντελῶς ἢ νὰ τὴν ἀναβάλλῃ γιὰ ἄλλο χρόνο. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι μόνο ἀρκετὸ τὸ νὰ κάνῃς γρήγορα τὸ ἔργο πὺ ἔχεις νὰ κάνεις, ἀλλὰ πρέπει νὰ τὸ κάνῃς καὶ σὲ καιρὸ κατάλληλο, πὺ ἀπαιτεῖ ἢ ποιότητα καὶ τὸ εἶναι ἐκεῖνου τοῦ ἔργου καὶ μὲ ὅλη ἐκεῖνη τὴν φροντίδα πὺ ταιριάζει σὲ αὐτό, γιὰ νὰ ἔχῃ κάθε δυνατὴ τελειότητα. Ἐπειδὴ εἶναι γραμμένο· «Καταραμένος ὅποιος κάνει τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου μὲ ἀμέλεια» (Ἱερ. 48,10). Καὶ ὅλο αὐτὸ τὸ κακὸ συμβαίνει, γιατί δὲν σκέφτεσαι τὴν δύναμι ἐκεῖνου τοῦ καλοῦ ἔργου νὰ τὸ κάνῃς στὸν καιρὸ του καὶ μὲ γνώμη ἀποφασιστικὴ, γιὰ νὰ νικήσῃς τὸν κόπο καὶ τὴν δυσκολία, πὺ φέρει ἢ ἀμέλεια στοὺς ἀρχαρίους στρατιῶτας.

Λοιπὸν, ἐσὺ πρέπει νὰ σκέφτεσαι πολλὰς φορές ὅτι μία μόνη ἀνύψωσι τοῦ νοῦ στὸ Θεὸ καὶ μία ταπεινὴ γονυκλιτικὴ μετάνοια στὴ γῆ, πὺ γίνεται στὸ ὄνομα καὶ τὴν τιμὴ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ἀξίζει περισσότερο, ἀπὸ ὅλους τοὺς θησαυροὺς τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι, κάθε φορὰ πὺ ἀφήνουμε τὴν ἀμέλεια καὶ βιάζουμε τὸν ἑαυτό μας μὲ ἐπιμελῆ ἔργα, οἱ Ἄγγελοι φέρνουν στὴν βασιλεία τῶν οὐρανῶν, ἕνα στεφάνι ἐνδοξῆς νίκης· καὶ ὅτι ἀντίθετα πάλι στοὺς ἀμελεῖς, ὅχι μόνο δὲν δίνει στεφάνια ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ παίρνει ἀπὸ αὐτοὺς λίγο λίγο τὶς χάρες πὺ ἔχει δοσμένες, ἀφήνοντάς τους νὰ στερηθοῦν καὶ τῆς βασιλείας του γιὰ τὴν ἀμέλεια

τους· γιατί ἔχει γραφεῖ ὅτι· «Οἱ καλεσμένοι στοὺς οὐρανίους γάμους ἀδιαφόρησαν καὶ πῆγαν ἄλλος στὸ χωράφι του καὶ ἄλλος στὸ ἐμπόριό του» (Ματθ. 22,5).

Αὐξάνει δὲ τὶς χάρες αὐτὲς στοὺς ἐπιμελεῖς καὶ βιαστὲς τοῦ ἑαυτοῦ τους, κάνοντάς τους νὰ μποῦν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ στὴν οὐράνια βασιλεία του· «ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν κερδίζεται μὲ προσπάθεια καὶ τὴν κερδίζουν αὐτοὶ ποὺ ἀγωνίζονται» (Ματθ. 11,12).

Ἐὰν ὅμως καὶ ὁ κακὸς λογισμὸς, πολεμώντας νὰ σὲ ρίξει στὴν ἀμέλεια, σοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὅτι, γιὰ νὰ ἀποκτήσης μία ἀρετὴ ποὺ ἐπιθυμεῖς, θὰ κοπιάσης πολὺ καὶ γιὰ πολλὰς ἡμέρες, καὶ ὅτι οἱ ἐχθροὶ σου εἶναι δυνατοὶ καὶ πολλοὶ καὶ ἐσὺ εἶσαι ἕνας καὶ ἀδύνατος, καὶ ὅτι χρειάζεσαι νὰ κάνης πολλὰς καὶ μεγάλες πράξεις γιὰ νὰ τὴν κατορθώσεις· ἂν λέω, αὐτὰ σοῦ φέρνει στὸ νοῦ ὁ λογισμὸς τῆς ἀμελείας, μὴ τὸν ἀκούσης· ἀλλὰ ἄρχισε νὰ φέρνης στὸ νοῦ σου πράξεις σὰν νὰ ἔχης νὰ κάνης λίγες καὶ σὰν νὰ πρέπη νὰ κοπιάσης λίγο καὶ γιὰ λίγες ἡμέρες· καὶ σὰν νὰ ἔχης νὰ πολεμήσης ἐναντίον ἐνὸς ἐχθροῦ μόνο καὶ σὰν νὰ μὴν ἦταν ἄλλοι νὰ σὲ πολεμήσουν καὶ μὲ μία τόσο μεγάλη ἐλπίδα, σὰν νὰ εἶσαι (ὅπως καὶ εἶσαι), μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, πῶς δυνατὸς ἀπὸ ἐκείνους. Γιατὶ ἂν κάνης ἔτσι, θὰ ἀρχίση νὰ ἐξασθενῇ ἀπὸ σένα ἡ ἀμέλεια καὶ θὰ ἔχης διάθεσι κατόπιν νὰ μπῆ στὴν ψυχὴ σου λίγο λίγο ἢ ἀντίθετη ἀρετὴ τῆς ἐπιμέλειας.

Τὸ ἴδιο αὐτὸ κάνε καὶ γιὰ τὴν προσευχή· γιὰ παράδειγμα, ἂν ὁ καιρὸς τὸ ἀπαιτῇ νὰ κάνης μία ὥρα προσευχὴ καὶ αὐτὸ φαίνεται σκληρὸ στὴν ἀμέλειά σου, ἄρχισε τὴν προσευχὴ, σὰν νὰ ἔχης νὰ προσευχηθῆς μισὸ τέταρτο τῆς ὥρας καὶ μετὰ εὐκόλα θὰ περάση στὸ ἄλλο μισὸ καὶ ἀπὸ ἐκεῖνο στὸ ἄλλο, κ.τ.λ. Καὶ ἂν καμιά φορὰ καταλάβεις στὸ διάστημα αὐτὸ δυσκολία καὶ ἀντίστασι πολὺ πιεστικὴ, ἄφησε γιὰ τὴν ὥρα τὴν προσευχὴ, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀντιπαθήσης καὶ μετ' ἀπὸ λίγο ξανακάνε πάλι τὴν προσευχὴ ποὺ ἄφησες· τὸν ἴδιο αὐτὸ τρόπο πρέπει νὰ χρησιμοποιήσης καὶ στὸ ἐργόχειρο καὶ στὴν ὑπηρεσία σου, ὅταν συμβαίη νὰ ἔχης νὰ κάνης πράγματα, τὰ ὁποῖα, μὲ τὸ νὰ φαίνωνται στὴν ἀμέλειά σου πολλὰ καὶ δύσκολα, ἐσὺ ταράζεσαι ὀλόκληρος. Γι' αὐτὸ ἄρχιζε μὲ τὴν καρδιά σου ἡσυχὰ ἀπὸ τὸ ἕνα, σὰν νὰ μὴν εἶχες νὰ κάνης ἄλλο. Καὶ ἔτσι ἐνεργώντας μὲ ἐπιμέλεια, θὰ τὰ κάνης ὅλα μὲ πολὺ λιγότερο κόπο, ἀπὸ κεῖνον, ποὺ φαίνονται στὴν ἀμέλειά σου. Γι' αὐτό, ἂν δὲν κάνης ἔτσι καὶ ἂν δὲν σκεφθῆς νὰ πολεμήσης τὸν κόπο καὶ τὴν δυσκολία, ποὺ σοῦ δείχνεται ἀπὸ τὸν ἐχθρὸ γιὰ κάθε ἀρετὴ, θὰ ὑπερισχύση ἡ ἀμέλεια μέσα σου, ὅποτε ὄχι μόνον ὅταν εἶναι παρῶν ὁ κόπος καὶ ἡ δυσκολία, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μακριὰ ἀκόμη, θὰ σὲ κάνη νὰ ἀνυπομονῆς καὶ νὰ φοβᾶσαι, ὅτι θὰ ἔχης πάντα κόπους καὶ δυσκολίες καὶ ὅτι θὰ σὲ πειράζουν πάντα οἱ ἐχθροὶ σου. Ὅποτε καὶ στὴν ἴδια σου τὴν ἀνάπαυσι, θὰ ἔχης ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς σου ἐνόχλησι.

Γνώριζε, δηλαδή, παιδί μου, ὅτι τὸ πάθος τῆς ἀμελείας μὲ τὸ κρυφὸ του φαρμάκι, λίγο λίγο σαπίζει, ὄχι μόνον τὶς πρῶτες καὶ μικρὲς ρίζες, οἱ ὁποῖες ἐπρόκειτο νὰ βλαστήσουν τὶς συνήθειες τῶν ἀρετῶν, ἀλλὰ σαπίζει καὶ ἐκεῖνες ἀκόμη τὶς ρίζες τῶν καλῶν συνηθειῶν, ποὺ

προηγούμενως ἀποκτήθηκαν. Καὶ ὅπως ὁ σκώληκας τρώει τὸ ξύλο, ἔτσι καὶ αὐτὸ τὸ πάθος προχωράει, κατατρώνοντας ἀνεπαίσθητα καὶ καταναλίσκει τὸ νοῦ τῆς πνευματικῆς ζωῆς· καὶ μὲ τὸ μέσο αὐτό, γνωρίζει νὰ στήνῃ τὶς παγίδας καὶ τὶς θηλιές ὁ διάβολος σὲ κάθε ἄνθρωπο, ἰδιαίτερα, ὅμως, στὶς πνευματικὲς ψυχές, γνωρίζοντας ὅτι εὐκόλα πέφτει στὶς ἐπιθυμίες κάθε ἀργὸς καὶ ἀμελῆς, καθὼς εἶναι γραμμένο· «Σὲ ἐπιθυμίες βρίσκεται κάθε ἄνεργος» (Παροιμ. 13,4).

Λοιπὸν, ἐσὺ νὰ ἀγρυπνᾷς πάντα προσευχόμενος καὶ ἐπιμελούμενος καλὰ ὡς ἀνδρεῖος ἀγωνιστῆς· «χεῖρες ἀνδρείων, ἐν ἐπιμελείᾳ» (Παροιμ. 13,4). Καὶ μὴ περιμένῃς νὰ ὑφαίνῃς τὸν νυμφικὸ σου χιτῶνα, ὅταν πρόκειται νὰ πᾶς ἐκεῖ στολισμένος, γιὰ νὰ συναντήσῃς τὸ Νυμφίο Χριστό. Καὶ θυμήσου κάθε μέρα, ὅτι τὸ σήμερα εἶναι δικό σου, τὸ αὐριο εἶναι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι, ἐκεῖνος ποὺ σοῦ ἔδωσε τὸ πρωί, δὲν σοῦ ὑπόσχεται νὰ σοῦ δώσῃ καὶ τὸ βράδυ. Γι' αὐτὸ μὴν ἀκούσῃς τὸν διάβολο, ποὺ σοῦ λέει νὰ τοῦ δώσῃς τὸ σήμερα καὶ τὸ αὐριο νὰ δώσῃς στὸ Θεό, ὄχι· ἀλλὰ ξόδεψε ὅλες τὶς στιγμές τῶν ὠρῶν τῆς ζωῆς σου, καθὼς ἀρέσει στὸ Θεό. Καὶ σὰν νὰ μὴν πρόκειται νὰ σοῦ δοθῇ πλέον ἄλλος καιρὸς. Καὶ λογάριαζε, ὅτι, γιὰ κάθε στιγμή, θὰ δώσῃς ἀκριβέστατο λογαριασμὸ ἐπειδὴ πολύτιμος εἶναι στὰ ἀλήθεια ὁ καιρὸς, ποὺ ἔχεις στὰ χέρια καὶ θὰ ἔρθῃ ἡ ὥρα νὰ τὸν ζητήσῃς καὶ νὰ μὴ τὸν βρῆς.

Νόμιζε ἀκόμη σὰν χαμένη ἐκείνη τὴν ἡμέρα (ἂν καὶ νὰ ἔκανες πολλὰ ἄλλα ἔργα), στὴν ὁποία δὲν ἀπόκτησες πολλὰς νίκες κατὰ τῶν κακῶν σου κλίσεων καὶ θελημάτων καὶ κατὰ τὴν ὁποία δὲν εὐχαρίστησες τὸν Θεό, ὄχι μόνο γιὰ τὶς εὐεργεσίες ποὺ σοῦ ἔκανε, καὶ μάλιστα γιὰ τὸ βασανιστικὸ του πάθους, ὁ ὁποῖος γιὰ σένα ὑπέφερε· ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πατρικὴ γλυκεῖα ἐκπαίδευσί τῶν θλίψεων ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ στείλῃ καμμία φορὰ. Τελειώνοντας καὶ σοῦ παραγγέλλω· «ἀγωνίσου πάντα τὸν καλὸ ἀγῶνα» (Α' Τιμ. 6,12), γιὰτὶ πολλὰς φορὲς μία μόνον ὥρα ἐπιμελείας, κέρδισε τὸν παράδεισο καὶ γιὰ μία ὥρα ἀμελείας, τὸν ἔχασε. Καὶ γίνε ἐπιμελής, ἂν θέλῃς νὰ εἶναι ἀσφαλῆς ἡ ἐλπίδα τῆς σωτηρίας σου πρὸς Θεό· «ὅποιος ἔχει ἐμπιστοσύνη στὸν Θεό, ὅλα θὰ τὰ ἔχῃ ἄφθονα» (Παροιμ. 28,25)(37).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΑ΄.

***Ἡ διόρθωσις τῶν ἐξωτερικῶν αἰσθήσεων. Καὶ μὲ ποιὸ τρόπο
μπορεῖ κάποιος νὰ περάσῃ ἀπὸ αὐτὲς στὴ θεωρία καὶ δοξολογία
τοῦ Θεοῦ.***

Μεγάλῃ σκέψις καὶ παντοτεινὴ ἐξάσκησις χρειάζεται γιὰ νὰ κυβερνηθοῦν καὶ νὰ διορθωθοῦν καλὰ οἱ πέντε ἐξωτερικὲς μας αἰσθήσεις· δηλαδὴ ἡ ὄρασις, ἡ ἀκοή, ἡ ὄσφρησις, ἡ γεῦσις καὶ ἡ ἀφή. Γιατὶ ἡ παράλογη ἐπιθυμία τῆς καρδιᾶς, ποὺ εἶναι σὰν στρατηγὸς τῆς διεφθαρμένης μας φύσεως, γέρνει μὲ ὑπερβολὴ στὸ νὰ ζητᾷ πάντα τὶς εὐχαριστήσεις καὶ τὶς ἀναπαύσεις καὶ μὴ μπορώντας μόνῃ της νὰ τὶς ἀποκτήσῃ, μεταχειρίζεται τὶς αἰσθήσεις τοῦ σώματος σὰν στρατιῶτες

καὶ ὄργανα φυσικά, γιὰ νὰ συλλαμβάνη τὰ ἀπ' ἕξω ἀντικείμενά τους, δηλαδή τὰ αἰσθητὰ πράγματα, τῶν ὁποίων τὶς εὐχάριστες εἰκόνες καὶ φαντασίες ποὺ περνᾶνε παίρνοντάς της, τὶς τυπώνει στὴν ψυχὴ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἀκολουθεῖ ἢ εὐχαρίστησις. Αὐτὴ ἐξ αἰτίας τῆς συγγένειας ποὺ ὑπάρχει μεταξὺ τῆς ψυχῆς καὶ τῆς σάρκας, μοιράζεται σὲ ὅλα ἐκεῖνα τὰ μέρη τῶν αἰσθήσεων, ποὺ χωροῦν αὐτὴ τὴν εὐχαρίστησι· καὶ ἀπὸ αὐτὴν, συμβαίνει (ἀλλοίμου) στὴ ψυχὴ ὁ ἀθάνατος θάνατος· καὶ συμπληρώνεται αὐτὸ ποὺ γράφτηκε, ὅτι «ἀνέβη θάνατος διὰ τῶν θυρίδων» (Ἱερ.9,20). Δηλαδή μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις, τὶς ὁποῖες ἔχει σὰν παράθυρα ἢ ψυχὴ, γιὰ νὰ ἀπολαμβάνη τὰ αἰσθητά.

Βλέπεις, ἀδελφέ, τὴν μεγάλη ζημιὰ, ποὺ σοῦ προξενεῖται ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις; Πρόσεχε, λοιπὸν, νὰ τὴν θεραπεύσης, δηλαδή, φρόντιζε καλῶς, νὰ μὴν ἀφήνης νὰ πηγαίνουν οἱ αἰσθήσεις σου ἐκεῖ, ποὺ αὐτὲς θέλουν, οὔτε νὰ τὶς μεταχειρισθῆς γιὰ μόνη τὴν ἀπόλαυσι τῶν αἰσθητῶν ἡδονῶν καὶ ὄχι γιὰ κανένα ἄλλο σκοπὸ καλὸ ἢ ὠφέλεια ἢ ἀνάγκη. Καὶ ἂν ὡς τώρα, χωρὶς νὰ τὰ γνωρίσης αὐτά, οἱ αἰσθήσεις σου δόθησαν ὀλοκληρωτικὰ στὶς αἰσθητὲς εὐχαριστίες, ὅμως, ἀπὸ τώρα καὶ ὕστερα, ἀγωνίσου ὅσο μπορεῖς, νὰ τὶς φέρης πίσω καὶ νὰ τὶς κυβερνήσης τόσο καλά, μὲ τρόπο ποὺ, ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ προτύτερα ὑποδουλώνονταν ἄθλια στὶς μάταιες καὶ ψυχοφθόρες ἡδονές, νὰ ἀποκτοῦν ὕστερα ἀπὸ κάθε κτίσμα καὶ ἀντικείμενο αἰσθητὸ, ψυχωφελῆ νοήματα καὶ νὰ τὰ φέρουν μέσα στὴ ψυχὴ· μέσα ἀπὸ τὰ νοήματα αὐτὰ ἢ ψυχὴ μπορεῖ νὰ συμμαζεύεται στὸν ἑαυτὸ της καὶ μὲ τὰ φτερὰ τῶν ἀύλων της δυνάμεων, νὰ ἀνεβαίνει στὴ μελέτη καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ (38)· αὐτὸ ὁποῖο μπορεῖς καὶ σὺ νὰ τὸ κάνης μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο.

Γιὰ παράδειγμα· ὅταν βρεθῆ μπροστὰ σὲ καμμία ἐξωτερικὴ σου αἴσθησι κανένα αἰσθητὸ ἀντικείμενο, εἴτε ὄρατό, εἴτε ἀκουστό, εἴτε ὄσφρατό, εἴτε γευστικὸ ἢ χειροπιαστό, ξεχώρισε μὲ τὸν λογισμό σου ἀπὸ τὸ ὑλικὸ πρᾶγμα ποὺ ἔχει τὸ ἄυλο πνεῦμα, δηλαδή τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ποὺ εἶναι σὲ αὐτό· καὶ σκέψου, ὅτι αὐτὸ ἀπὸ μόνου του, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη τὸ εἶναι ἢ ἄλλο τίποτε, ἀπὸ ὅσα βρίσκονται σὲ αὐτό· ἀλλὰ ὅλο του τὸ κάθε τί εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος μὲ τὸ πνεῦμα του ἀοράτως τοῦ δίνει ἐκεῖνο τὸ εἶναι, ἐκεῖνη τὴν ἀγαθότητα, ἐκεῖνη τὴν ὠραιότητα, ἐκεῖνη τὴν δύναμι, ἐκεῖνη τὴν σοφία καὶ κάθε ἄλλο καλὸ ποὺ ἔχει μέσα του. Ὅποτε ἐδῶ ἂς χαρῆ ἢ καρδιά σου, διότι μόνου ὁ Θεός σου εἶναι ἢ αἰτία καὶ ἢ ἀρχὴ τῶν διαφόρων, τῶν μεγάλων, τῶν θαυμαστῶν στὴν ἀκρίβεια πραγμάτων καὶ ὅτι αὐτὸς μὲ ὑπεροχὴ, ὅλα τὰ ἐμπεριέχει στὸν ἑαυτὸ του· καὶ ὅτι αὐτὲς οἱ τελειότητες ὅλων τῶν αἰσθητῶν κτισμάτων, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας ἐλάχιστος βαθμὸς ἢ ἕνας ἴσκιος τῶν ἀπείρων αὐτοῦ θεϊκῶν θαυμασιῶν καὶ τελειότητων. Καὶ λοιπὸν ὅταν ἐσὺ κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο συνηθίσῃς νὰ βλέπῃς τὰ αἰσθητὰ κτίσματα καὶ δὲν μένης στὸ ἐξωτερικὸ καὶ στὸ φαινόμενο μόνου, ἀλλὰ διαπερνᾷς μὲ τὸν νοῦ σου στὴν ἐσωτερικὴ καὶ κρυφὴ αὐτὴ ὠραιότητα (γιατὶ εἰκόνες τῶν νοητῶν εἶναι τὰ αἰσθητὰ κατὰ τὸν Διονύσιον τὸν Ἀρεοπαγίτη), τότε τὴν μὲν ἐξωτερικὴν τους ὠραιότητα, ὡς ἀσήμαντη καὶ ὑλική, θὰ τὴν καταφρονήσης καὶ θὰ τὴν προσπεράσης, στὴν δὲ κρυπτόμενη δύναμι καὶ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, θὰ προσηλώσης τὸ νοῦ σου, δοξολογώντας τὸν Κύριο.

Ἔτσι βλέποντας τὰ τέσσαρα στοιχεῖα, τὴ φωτιά, τὸν ἀέρα, τὸ νερὸ καὶ τὴν γῆ καὶ στοχαζόμενος τὴν οὐσία καὶ τὴν δύναμι καὶ τὴν ἐνέργεια πού ἔχουν, μὲ μεγάλη σου εὐχαρίστησι θὰ πῆς πρὸς τὸν τέλειο Δημιουργό, πὸν κατὰ τέτοιο τρόπο τὰ δημιούργησε· «ὦ θεία οὐσία! ὦ ἄπειρος Δύναμις καὶ ἐνέργεια ἄκρως ἐπιθυμητή, πόσο χαίρομαι καὶ εὐχαριστοῦμαι, διότι ἐσὺ εἶσαι μόνη ἡ ἀρχὴ καὶ αἰτία κάθε κτιστῆς οὐσίας τῶν ὄντων καὶ κάθε ἐνέργειας καὶ δυνάμεως»! (39) Ἔτσι ὅταν βλέπῃς τὰ οὐράνια καὶ φωτεινὰ σώματα, τὸν ἥλιο, τὴν σελήνη καὶ τὰ ἀστέρια καὶ σκεφθῆς ὅτι πῆραν τὸ φῶς καὶ τὴν λαμπρότητα ἀπὸ τὸν Θεό, θὰ φωνάξῃς· «ὦ φῶς, ὑπὲρ πᾶν φῶς, ἀπὸ τὸ ὁποῖο δημιουργήθηκε κάθε φῶς ἄϋλον καὶ ὑλικό· ὦ φῶς θαυμαστό, τὸ πρῶτο ἀντικείμενο τῆς χαρᾶς τῶν Ἀγγέλων καὶ τῆς ἀπολαύσεως τῶν ἀγίων, στοῦ ὁποῖου τὴν ἀκλινηθεωρίαν, θαμπώνονται οἱ ὀφθαλμοὶ τῶν Χερουβίμ, καὶ σὲ σύγκρισι αὐτοῦ, ὅλα τὰ αἰσθητὰ φῶτα φαίνονται σκοτάδι βαθύτατο, σὲ δοξολογῶ καὶ σὲ ὑπερυψῶ· ὦ φῶς ἀληθινό, ὅπου φωτίζεις κάθε ἄνθρωπο πὸν ἔρχεται στὸν κόσμο (Ἰωάν. α´)· ἀξίωσέ με νὰ σὲ δῶ νοερά, γιὰ νὰ χαρῆ μὲ τὴν τελειότητα ἢ καρδιά μου». Ἔτσι καὶ ὅταν βλέπῃς τὰ δένδρα, τὰ χόρτα καὶ ἄλλα διάφορα φυτὰ καὶ σκέφτεσαι μὲ τὸ μυαλό, πῶς ζοῦνε, τρέφονται, ἀυξάνουν καὶ γεννοῦν τὰ ὅμοιά τους καὶ πῶς ἀπὸ μόνα τους δὲν ἔχουν τὴν ζωὴ καὶ τὰ ὑπόλοιπα πὸν ἔχουν, ἀλλὰ ἀπὸ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο, πὸν ἐσὺ δὲν βλέπεις, τὸ ὁποῖο μόνο τὰ ζωογονεῖ· ἔτσι μπορεῖς νὰ πῆς· «Νά, ἐδῶ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ζωὴ, ἀπὸ τὴν ὁποία, στὴν ὁποία καὶ διὰ τῆς ὁποίας ζοῦν καὶ τρέφονται καὶ ἀυξάνουν τὰ πάντα, ὡ ζωντανὴ θεραπεία τῆς καρδιάς μου»! Παρόμοια καὶ ἀπὸ τὴν μορφή τῶν ἀλόγων ζῶων, θὰ ἐξυψώσης τὸ νοῦ σου στὸν Θεό, πὸν δίνει σὲ αὐτὰ τὴν αἴσθησι καὶ τὴν ἀπὸ τόπου σὲ τόπο κίνησι, λέγοντας· ὦ πρῶτον κινεῖν· τὸ ὁποῖο μολονότι κινεῖς τὰ πάντα, εἶσαι ἀκίνητο στὸν ἑαυτό σου· ὦ, πόσο χαίρομαι καὶ εὐφραίνομαι στὴν ἀκίνησι καὶ στερεότητά σου»!

Βλέποντας πάλι τὸν ἑαυτό σου ἢ καὶ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους καὶ σκεπτόμενος ὅτι μόνο ἐσὺ ἔχει ὄρθιο σχῆμα καὶ εἶσαι σωστός καὶ λογικός ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα ζῶα καὶ πῶς εἶσαι μία ἑνωσις καὶ ἕνας σύνδεσμος τῶν ἄϋλων καὶ ὑλικῶν κτισμάτων, παρακινήσου σὲ δοξολογία καὶ εὐχαριστία τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ σου καὶ πές· «ὦ Τριάς ὑπερούσιε, Πάτερ, Υἱὲ καὶ Πνεῦμα Ἅγιο, ἃς εἶσαι δεδοξασμένη στοὺς αἰῶνας. Πόσο χρεωστῶ νὰ σὲ εὐχαριστῶ πάντοτε, ὄχι μόνον διότι μὲ ἔπλασες ἀπὸ τὴν γῆ καὶ μὲ ἔκαμες βασιλέα ὄλων τῶν ἐπιγείων κτισμάτων ὄχι μόνον διότι μὲ τίμησες κατὰ τὴν φύσι μὲ τὴν δική σου εἰκόνα, μὲ νοῦν, λόγον καὶ πνεῦμα ζωοποιό του σώματος μου (40), ἀλλὰ καὶ διότι μοῦ ἔδωσες δύναμι νὰ γίνω προαιρετικὰ μὲ τὴν ἀρετὴν, καθ' ὁμοίωσιν δική σου, γιὰ νὰ μπορῶ ἔτσι νὰ σὲ ἀπολαμβάνω στοὺς αἰῶνας».

Ἔρχομαι τώρα στὴς πέντε αἰσθήσεις εἰδικώτερα καὶ σοῦ λέω· ἂν θέλῃς, ἀδελφέ, ἀπὸ τὴν ὠραιότητα καὶ τὸ κάλλος τῶν κτισμάτων, τὴν ὁποία βλέπουν τὰ μάτια σου, χῶρισε μὲ τὸν νοῦ σου ἐκεῖνο πὸν βλέπῃς, ἀπὸ τὸ πνεῦμα πὸν δὲν βλέπεις· καὶ σκέψου, ὅτι ὅλη ἐκείνη ἡ ὠραιότητα πὸν φαίνεται ἀπὸ τὸ ἔξω, εἶναι τοῦ μόνου ἀοράτου καὶ παγκαλεστάτου πνεύματος, ἀπὸ τὴν ὁποία λαμβάνει τὴν ἀφορμὴ ἐκείνη ἢ ἐξωτερικὴ ὠραιότητα· καὶ πές γεμάτος εὐχαρίστησι· «Νά τὰ ρυάκια τῆς ἄκτιστης

πηγῆς! Νά, οἱ ρανίδες τοῦ ἀπείρου πελάγους παντὸς ἀγαθοῦ! ὦ, καὶ πόσο χαίρομαι, ὦ εἰς τὰ ἐνδότερά της καρδιάς μου, συλλογιζόμενος τὴν αἰώνια καὶ ἄπειρη τοῦ Κτίστου μου ὠραιότητα, ποῦ εἶναι ἀρχὴ καὶ αἰτία πάσης κτιστῆς ὠραιότητος! ὦ, πόσο γλυκαίνομαι, στοχαζόμενος τὸ ἄφραστον καὶ ἀκατανόητο καὶ ὑπέρκαλο κάλλος τοῦ Θεοῦ μου, ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἔχει τὴν ἀρχὴ κάθε κάλλος».

Ὅταν ἀκούσης καμὶὰ γλυκεῖα φωνὴ ἢ ἀρμονία ἤχων καὶ τραγουδιῶν, στρέψε τὸ νοῦ σου στὸν Θεὸ καὶ πές· «ὦ ἀρμονία τῶν ἀρμονιῶν, Κύριέ μου! πόσο εὐφραίνομαι στίς ἄπειρές σου τελειότητες· ἐπειδὴ ὅλες μαζί σοῦ ἀποδίδουν ὑπερουράνια ἀρμονία· καὶ ἐνωμένες ἀκόμη μὲ τοὺς Ἀγγέλους στοὺς οὐρανοὺς καὶ μὲ ὅλα τὰ κτίσματα, δημιουργοῦν μεγάλη συμφωνία· πότε θὰ ἔλθῃ, Κύριέ μου, ἡ ὥρα, νὰ ἀκούσω μέσα στὰ ὦτα τῆς καρδιάς μου τὴν γλυκυτάτη φωνὴ σου νὰ μοῦ πῆς· «σοῦ δίνω τὴν δική μου εἰρήνη· τὴν εἰρήνη ἀπὸ τὰ πάθη· διότι ἡ φωνὴ σου εἶναι εὐχάριστη», σύμφωνα τὸ Ἄσμα (2,14).

Ἄν πάλι μυρίζῃς κανένα ἄρωμα ἢ λουλοῦδι εὐωδιαστό, πέρασε ἀπὸ τὴν ἐξωτερικὴ εὐωδία στὴν κρυμμένη μυρωδιὰ τοῦ ἀγίου Πνεύματος καὶ πές· «Νά, οἱ εὐωδίες τοῦ πανευώδους ἐκείνου ἄνθους καὶ τοῦ ἀκένωτου ἐκείνου μύρου, τὸ ὁποῖο δόθηκε σὲ ὅλα τὰ κτίσματά του· κατὰ τὸ Ἄσμα ἐγὼ ἄνθος τῆς πεδιάδος, κρίνο τῶν κοιλάδων (2, 10)· καὶ πάλι· «τὸ ὄνομά σου μύρο ποῦ σκορπιέται» (1,2). Νά, ἡ τῆς πηγαίας εὐωδίας διάδοσις, ἢ ὁποῖα ἄφθονα πλημμυρίζει τίς θεϊκὲς της πνοές, ἀπὸ τοὺς πάνω καὶ καθαρῶτατους Ἀγγέλους, μέχρι τὰ τελευταῖα κτίσματα καὶ τὰ κάνει ὅλα νὰ εὐωδιάζουν, σύμφωνα μὲ τὸν Ἀρεοπαγίτη Διονύσιο (Ἐκκλῆσ. Ἱεραρ. κεφ. Δ´)· σχετικὰ μὲ τὴν ὁποῖα εὐωδία εἶπε ὁ Ἰσαὰκ στὸ υἱὸ τοῦ Ἰακώβ· «ἡ εὐωδία τοῦ υἱοῦ μου εἶναι σὰν τοῦ ἀγροῦ, τὴν ὁποῖα εὐλόγησε ὁ Κύριος» (Γέν. 27,27).

Πάλι, ὅταν τρῶς ἢ πίνῃς, σκέψου πὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος, ποῦ δίνει σὲ ὅλα τὰ φαγητὰ νοστιμάδα καὶ μόνο μὲ αὐτὸν εὐχαριστημένος, μπορεῖς νὰ πῆς· «Νὰ χαίρεσαι ψυχὴ μου διότι, καθὼς ἔξω ἀπὸ τὸν Θεόν σου δὲν ὑπάρχει καμμία ἀνάπαυσις, ἔτσι ἔξω ἀπὸ αὐτόν, δὲν ὑπάρχει καὶ καμμία γλυκύτητα ἢ νοστιμάδα· ὅποτε, σὲ αὐτόν μόνο μπορεῖς νὰ εὐχαριστιέσαι, καθὼς ὁ Δαβὶδ σὲ παρακινεῖ λέγοντας «Δοκιμάστε καὶ δεῖτε πόσο καλὸς εἶναι ὁ Κύριος» (Ψαλμ. 33, 8). Καὶ ὁ Σολομώντας σὲ πληροφορεῖ λέγοντας σχετικὰ μὲ αὐτό· «ὅτι ὁ καρπὸς του εἶναι γλυκὸς στὸ λαρύγγι μου» (Ἄσμα 2,3).

Ὅταν κινήσῃς τὰ χέρια σου, γιὰ νὰ κάνῃς κανένα ἔργο, σκέψου, πὼς ὁ Θεὸς εἶναι ἡ πρώτη αἰτία ἐκείνου τοῦ ἔργου καὶ σύ, δὲν εἶσαι ἄλλο, παρὰ ἓνα ζωντανὸ ὄργανό του· στὸν ὁποῖο σηκώνοντας τὸν λογισμό σου, πές ἔτσι· «Πόση εἶναι ἡ χαρὰ ποῦ δοκιμάζω μέσα στὸν ἑαυτό μου, Ὑψιστε Θεέ τοῦ σύμπαντος! Γιατὶ ἐγὼ δὲν μπορῶ νὰ κάνω χωρὶς ἐσένα κανένα πράγμα· πράγματι, εἶσαι ὁ πρῶτος καὶ ὁ ἀρχικὸς δημιουργὸς κάθε πράγματος».

Ὅταν βλέπῃς σὲ ἄλλους ἀγαθότητα, σοφία, δικαιοσύνη καὶ ἄλλες ἀρετές, κάνοντας μὲ τὸ νοῦ σου αὐτὸν τὸν διαχωρισμό, πές στὸν Θεό σου· «ὦ

πλουσιώτατε θησαυρὲ τῆς ἀρετῆς, πόση εἶναι ἡ χαρά μου! διότι ἀπὸ σένα καὶ διὰ σοῦ μόνου προέρχεται κάθε καλό· καὶ διότι ὅλο τὸ καλό, κατὰ σύγκρισιν τῶν θείων σου τελειοτήτων, εἶναι μηδέν· σὲ εὐχαριστῶ, Θεέ μου, γι' αὐτὸ καὶ γιὰ κάθε ἄλλο καλὸ ποῦ ἔκανες στὸν πλησίον μου· ἀλλὰ θυμήσου, Θεέ μου, καὶ τὴ δική μου φτώχεια καὶ τὴν μεγάλη ἀνάγκη ποῦ ἔχω γιὰ τὴν ἀρετή».

Καὶ γιὰ νὰ πῶ γενικά, ὅσες φορές δῆς στὰ κτίσματα κάποιον πρᾶγμα νὰ σὲ ἀρέσει καὶ σὲ εὐχαριστῇ, μὴ σταματήσης σ' αὐτό, ἀλλὰ πέρασε μὲ τὸν λογισμό σου στὸ Θεὸ καὶ πές· «Ἄν Θεέ μου, τὰ κτίσματά σου εἶναι τόσο ωραῖα, τόσο χαροποιά, τόσο ἀρεστά, πόσο ἀράγε ωραῖος, πόσο χαροποιὸς καὶ γλυκύτατος εἶσαι ἐσὺ ὁ Κτίστης ὅλων αὐτῶν»!

Ἐὰν λοιπόν, ἀγαπητέ, ἔτσι κάνης, μπορεῖς νὰ ἀπολαμβάνης τὸν Θεὸ μέσα ἀπὸ τὶς πέντε αἰσθήσεις σου καὶ νὰ ἀνεβαίνης πάντα ἀπὸ τὰ κτίσματα στὸν Κτίστη, μὲ τρόπο ποῦ ἡ δημιουργία τῆς κτίσεως νὰ σοῦ γίνεται μία θεολογία καὶ ἀκόμη εὐρισκόμενος σ' αὐτὸν τὸν κόσμον τῶν αἰσθήσεων, νὰ φαντάζεσαι ἐκεῖνον τὸν νοητό. Ἐπειδὴ καὶ εἶναι ἀλήθεια, ὅλος ὁ κόσμος καὶ ὅλη ἡ φύσις, δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ ἕνας νόμος καὶ ἕνα ὄργανο κάτω ἀπὸ τὸ ὁποῖο ἀόρατα βρίσκεται ὁ Δημιουργὸς καὶ τεχνίτης, ἐνεργώντας καὶ δείχνοντας τὴν τέχνη του καὶ μὲ τὰ ὀρατὰ καὶ ὑλικά προβάλλει τὶς ἀόρατες καὶ ἀσώματες ἐνέργειες καὶ τελειότητές του (41).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΒ΄

Τὰ ἴδια αἰσθητὰ πράγματα ποῦ εἶπαμε, μᾶς χρησιμεύουν ὡς μέσα καὶ ὄργανα, γιὰ νὰ διορθώνουμε τὶς αἰσθήσεις μας, ἐὰν περνᾷ ἀπὸ αὐτὰ στὴ μελέτη τοῦ σαρκωθέντος Λόγου καὶ στὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του.

Παραπάνω σοῦ ἔδειξα, πῶς ἐμεῖς ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ μπορούμε νὰ ἀνεβάσουμε τὸν νοῦ στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ· τώρα μάθε καὶ ἄλλο τρόπο, γιὰ νὰ ἀνεβάσης τὸ νοῦ σου στὴ μελέτη τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, σκεπτόμενος τὰ ἀγιώτατα μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του. Ὅλα τὰ αἰσθητὰ πράγματα τοῦ σύμπαντος κόσμου, μπορούν νὰ βοηθήσουν σ' αὐτὴ τὴν μελέτη καὶ θεωρία, ἂν πρῶτα συλλογισθῆς σ' αὐτά, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, τὸν Κορυφαῖο Θεό, ὡς μοναδικὴ καὶ πρώτη αἰτία, ποῦ τοὺς ἔδωσε ὅλο ἐκεῖνο τὸ εἶναι, τὴν δύναμι, τὴν ωραιότητα καὶ ὅλες τὶς ἄλλες τελειότητες ποῦ ἔχουν καὶ ἂν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ σκεφθῆς, πόσο μεγάλη καὶ ἄπειρη στάθηκε ἡ ἀγαθότητα αὐτοῦ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὄντας μοναδικὴ ἀρχὴ καὶ Κύριος κάθε δημιουργήματος, θέλησε νὰ πέσει τόσο χαμηλά, νὰ γίνῃ ἄνθρωπος, νὰ πάθῃ καὶ νὰ πεθάνῃ γιὰ τὸν ἄνθρωπον, ἐπιτρέποντας στὰ ἴδια ἔργα τῶν χειρῶν του, νὰ ὀπλισθοῦν ἐναντίον του γιὰ νὰ τὸν σταυρώσουν.

Λοιπὸν ὅταν ἐσὺ βλέπης ἢ ἀκοῦς ἢ πιάνης ὄπλα, σχοινιά, ξυλοδαρμούς, στύλους, ἀγκάθια, καρφιά, σφυριά καὶ ἄλλα τέτοια, συλλογίσου μὲ τὸν νοῦ σου ὅτι ὅλα αὐτά, στάθηκαν ὄργανα τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου σου.

Πάλι, όταν βλέπης ἢ κατοικῆς σὲ σπίτια φτωχικά, ἄς ἔρχεται στὴν ἐνθύμησί σου τὸ σπήλαιο καὶ ἡ φάτνη τοῦ Δεσπότου σου. Ἄν δῆς νὰ βρέχη, θυμήσου ἐκείνη τὴν γεμάτη αἵματα βροχὴ τοῦ ἰδρώτα, ποὺ ἔσταζε στὸν κῆπο ἀπὸ τὸ ἱερώτατο σῶμα τοῦ γλυκύτατου μας Ἰησοῦ καὶ κατάβρεξε τὴν γῆ. Ἄν βλέπης τὴν θάλασσα καὶ τὰ καίκια, θυμήσου, πῶς ὁ Θεός σου περπάτησε σωματικὰ πάνω σὲ αὐτή, καὶ πῶς στεκότανε μέσα στὰ πλοῖα καὶ δίδασκε τοὺς ὄχλους ἀπὸ αὐτά. Οἱ πέτρες, ποὺ θὰ δῆς, θὰ σοῦ θυμήσουν ἐκεῖνες τὶς πέτρες, ποὺ συντρίφθηκαν στὸν θάνατό του· ἡ γῆ θὰ σοῦ θυμήσῃ ἐκεῖνο τὸ σεισμό, ποὺ ἔκανε τότε στὸ πάθος του.

Ὁ ἥλιος, θὰ σοῦ θυμίσῃ τὸ σκοτάδι, ποὺ τὸν σκοτείνιασε τότε· τὰ νερὰ θὰ σοῦ θυμήσουν ἐκεῖνο τὸ νερό, ποὺ ἔτρεξε ἀπὸ τὴν ἀγία του πλευρά, ὅταν τὸν ἐτύπησε ὁ στρατιώτης νεκρὸ στὸ σταυρό. Ἄν πίνης κρασί ἢ ἄλλο ποτό, θυμήσου τὸ ξύδι καὶ τὴν χολή, ποὺ πότισαν τὸν Δεσπότη σου. Ἄν σὲ θέλγῃ ἡ εὐωδία τῶν ἀρωμάτων, τρέξε νοερὰ στὴ δυσωδία, ποὺ ὁ Ἰησοῦς αἰσθανόταν στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ, τὸ ὁποῖο ἦταν τόπος τῆς καταδίκης, στὸ ὁποῖο ἀποκεφάλιζαν τοὺς ἀνθρώπους καὶ γι' αὐτὸ ἦταν δύσοσμο καὶ βρωμερό (42).

Ὅταν ντύνεσαι, θυμήσου, ὅτι ὁ αἰώνιος Λόγος ντύθηκε σάρκα ἀνθρώπου γιὰ νὰ ντύσῃ ἐσένα ἀπὸ τὴν θεότητά του. Ὅταν πάλι ξεντύνεσαι, σκέψου τὸν Χριστό σου, ποὺ ἔμεινε γυμνὸς γιὰ νὰ μαστιγωθῇ καὶ νὰ καρφωθῇ στὸ σταυρὸ γιὰ λογαριασμό σου. Ἐάν σου φανῇ καμμία φωνὴ γλυκειὰ καὶ νόστιμη, μετάθεσε τὴν ἀγάπη στὸ Σωτῆρα σου, στοῦ ὁποῖου τὰ χεῖλη ξεχύθηκε ὅλη ἡ χάρις καὶ νοστιμάδα, κατὰ τὸ ψαλμικὸ «ἐξεχύθη χάρις ἐν χεῖλεσί σου» (Ψαλμ. 44,3)· καὶ ἀπὸ τὴν γλυκύτητα τῆς γλώσσης του κρεμόταν ὁ λαός, κατὰ τὸν Εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ· «ὁ λαὸς ὅλος ὅταν τὸν ἄκουγε κρεμόταν ἀπὸ τὰ χεῖλη του» (κεφ. 19,48). Ἐὰν ἀκούσης ταραχές καὶ φωνές τοῦ λαοῦ, σκέψου ἐκεῖνες τὶς παράνομες φωνές τῶν Ἰουδαίων, «Ἄρον, Ἄρον, σταύρωσον αὐτόν», ποὺ ἀκούστηκαν δυνατὰ στὰ θεϊκὰ αὐτιά του. Ἄν δῆς κανένα ὁμορφο πρόσωπο, θυμήσου πῶς ὁ ὠραιότατος Ἰησοῦς Χριστός, πάνω ἀπὸ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ἔγινε ἄμορφος, καὶ ἀτιμασμένος, χωρὶς καμμία ὁμορφιὰ πάνω στὸ σταυρὸ γιὰ τὴν ἀγάπη σου. Κάθε φορά, ποὺ θὰ κτυπήσῃ τὸ ρολοῖ, ἄς ἔρθῃ στὸ νοῦ σου ἐκεῖνο τὸ λυποθύμισμα τῆς καρδιάς, ποὺ ἔνωσε ὁ Ἰησοῦς, ὅταν ἄρχισε στὸ κῆπο νὰ φοβᾶται τὴν ὥρα τοῦ πάθους καὶ τοῦ θανάτου, ποὺ πλησίασε· ἡ νόμισε πῶς ἀκοῦς ἐκείνους τοὺς σκληροὺς χτύπους ποὺ ἀκούγονταν ἀπὸ τὰ σφυριά, ὅταν τὸν κάρφωναν στὸ σταυρό. Καὶ γιὰ νὰ πῶ ἀπλά, σὲ κάθε λυπηρὴ ἀφορμὴ ποὺ θὰ σὲ βρῇ ἢ βρῇ ἄλλους, σκέψου πῶς δὲν εἶναι μηδὲν κάθε λύπη καὶ δοκιμασία, κατ' ἀναλογία καὶ ὁμοιότητα τῶν ἀνήκουστων δοκιμασιῶν, ποὺ καταπλήγωσαν καὶ συνέτριψαν τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ Κυρίου σου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΓ΄

Πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὶς αἰσθήσεις μας μὲ ἄλλους τρόπους, ὅταν μᾶς παρουσιάζονται τὰ ὁρατὰ ἀντικείμενά τους.

Όταν βλέπης πράγματα ώραία στὴν ὄψι καὶ τίμια στὴ γῆ, σκέψου, ὅτι ὅλα εἶναι μηδαμηνά, καὶ σὰν μιὰ κοπριά, σὲ σχέσι μὲ τὴν σύγκρισι τῶν ὠραιότητων καὶ πλουσιοτήτων τοῦ οὐρανοῦ, τὰ ὁποῖα μετὰ τὸ θάνατο θὰ ἀπολαύσης ἂν καταφρονήσης ὅλο τὸν κόσμο· στρέφοντας ὅλη τη ματιά σου πρὸς τὸν ἥλιο, σκέψου ὅτι περισσότερο ἀπὸ αὐτὸν εἶναι φωτεινὴ καὶ ὠραία ἡ ψυχὴ σου, ἂν σταματᾷς στὴ χάρι τοῦ Ποιητοῦ σου· διαφορετικὰ, εἶναι περισσότερο σκοτεινὴ καὶ σιχαμερὴ ἀπὸ τὸ καταχθόνιο σκοτάδι. Βλέποντας μὲ τὰ μάτια σου στὸν οὐρανὸ, πέρασε μὲ τὰ μάτια τῆς ψυχῆς σου ψηλότερα στὸ πύρινο οὐρανὸ (43), καὶ ἐκεῖ συγκετρώσου μὲ τὸν λογισμό, σὰν νὰ σοῦ εἶναι αὐτὸς ἕτοιμος γιὰ παντοτεινὴ εὐτυχέστατη κατοικία, ἐφ’ ὅσον ζήσεις ἐδῶ στὴ γῆ μὲ ἀθωότητα. Ἀκούγοντας τὰ κελαδίσματα τῶν πουλιῶν πάνω στὰ δέντρα τὴν ἐποχὴ τῆς ἀνοιξέως καὶ ἄλλα μελωδικὰ τραγούδια, ἀνέβασε τὸ νοῦ σου σὲ ἐκεῖνα τὰ γλυκοκελαδίσματα τοῦ Παραδείσου, καὶ σκέψου πὼς ἐκεῖ ἀκούγεται ἀσταμάτητα τὸ Ἀλληλοῦια καὶ οἱ ἄλλες ἀγγελικὲς δοξολογίες (44) καὶ παρακάλεσε τὸν Θεὸ νὰ σὲ ἀξιώσῃ νὰ τὸν ὑμῆς γιὰ πάντα, μαζί μὲ ἐκεῖνα τὰ οὐράνια πνεύματα «Καὶ μετὰ ταῦτα ἤκουσα φωνὴν ὄχλου πολλοῦ μεγάλῃν ἐν τῷ οὐρανῷ, λέγοντος Ἀλληλοῦια» (Ἀποκ. 19,3).

Όταν καταλάβῃς ὅτι νιώθεις εὐχαρίστησι ἀπὸ τὴν ὠραιότητα τῶν δημιουργημάτων, σκέψου, ὅτι ἐκεῖ παρακάτω ἀπὸ τὴν εὐχαρίστηση, βρίσκεται κρεμασμένο τὸ ὑποχθόνιο φίδι, πολὺ προσεκτικὸ καὶ πρόθυμο νὰ σὲ σκοτώσῃ ἢ ἀκόμη καὶ νὰ σὲ πληγώσῃ καὶ πὲς ἐναντίον του· «Ἄ, κατηραμένο φίδι! πὼς κάθῃσαι ἔτσι πού ἔχεις στείσει παγίδα, γιὰ νὰ μὲ καταφᾷς!» καὶ ἔπειτα ἀφοῦ στραφῆς πρὸς τὸ Θεό, πές· «Εὐλογητὸς εἶσαι, Θεέ μου, πού μοῦ φανέρωσες τὸ ἐχθρό μου καὶ μὲ ἐλευθέρωσες ἀπὸ τὸ λυσσασμένο του λάρυγγα καὶ τὸ ἄγγιστρο». Καὶ ἀμέσως κατάφυγε, κατάφυγε στὶς πληγὲς τοῦ ἐσταυρωμένου, συγκετρώσου σὲ αὐτές, καὶ σκέψου πόσο ὑπέφερε ὁ Κύριός μας στὴν ἀγιώτατη σάρκα του, γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὴν ἀμαρτία καὶ νὰ σὲ κάνῃ νὰ μισήσης τὶς ἡδονὲς τῆς σάρκας.

Σοῦ θυμίζω καὶ ἄλλο ἓνα πρᾶγμα, γιὰ νὰ ἀποφύγῃς αὐτὴ τὴν ἐπικίνδυνη ἀπόλαυσι καὶ εὐχαρίστησι τῆς σάρκας· καὶ αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ βυθίζῃς καλὰ τὸ νοῦ σου στὸ νὰ συλλογίζεται μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τί θὰ γίνῃ ἐκεῖνο τὸ πρόσωπο πού τότε σοῦ ἄρεσε· δηλαδή, ὅτι θὰ γίνῃ σάπιο καὶ γεμάτο σκουλίκια καὶ βρωμιά· ὅταν περπατᾷς σὲ κάθε βῆμα καὶ διασκελισμὸ ποδιοῦ πού κάνεις, θυμήσου πὼς κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο πηγαίνεις πλησιάζοντας στὸν τάφο. Βλέποντας πουλιὰ στὸν ἀέρα, ἢ νερὰ νὰ τρέχουν, σκέψου πὼς ἡ ζωὴ σου μὲ μεγαλύτερη ταχύτητα πετᾷ καὶ πηγαίνει στὸ τέλος τῆς. Όταν ξεσηκωθοῦν ἄνεμοι δυνατοὶ τὸν χειμῶνα, ἢ ἀστράφτει καὶ βροντάει ὁ οὐρανός, τότε θυμήσου τὴ φοβερὴ μέρα τῆς Κρίσεως· καὶ κλίνοντας τὰ γόνατα, προσκύνῃσε τὸν Θεὸ καὶ παρακάλεσέ τον νὰ σοῦ δώσῃ χάρι καὶ χρόνο, νὰ ἐτοιμασθῆς καλὰ, γιὰ νὰ παρουσιασθῆς τότε μπροστὰ στὴν Ὑψιστὴ Μεγαλειότητα.

Ἐὰν σὲ βροῦν διάφορα γεγονότα, ἐξασκήσου κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο· ὅταν, παραδείγματος χάριν, εἶσαι στενοχωρημένος ἀπὸ κανένα πόνο ἢ μελαγχολία ἢ ὑποφέρει ἀπὸ πυρετὸ ἢ κρύωμα ἢ κάτι ἄλλο θλιβερό, ἀνέβασε τὸ νοῦ σου στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο φάνηκε εὐχάριστο

για τὸ καλὸ σου νὰ ὑποφέρῃς σ' αὐτὸ τὸ μέτρο καὶ αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἐκεῖνη τὴν ἀρώστεια καὶ τὴν θλίψι, γιὰ τὴν ὁποία, χαρούμενος γιὰ τὴν ἀγάπη πὸ σου δείχνει ὁ Θεός, καὶ γιὰ τὴν ἀφορμὴ πὸ σου δίνει νὰ τὸν ὑπηρετήσῃς σὲ ὅλα ἐκεῖνα πὸ τοῦ ἀρέσουν περισσότερο, πὸς μὲ τὴν καρδιά σου· «Ἴδου εἰς ἐμὲ τὸ πλήρωμα τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ μου, τὸ ὁποῖο ἀπὸ πολλὰ χρόνια ὤρισε μὲ ἀγάπη νὰ ὑποφέρω ἐγὼ αὐτὴ τὴν θλίψι· ἄς εἶναι πάντα εὐλογημένος ὁ ἀγαθώτατός μου Δεσπότης». Καὶ πάλι, ὅταν ἔλθῃ στὸ νοῦ σου κανένας καλὸς λογισμὸς, στρέψου στὸ Θεὸ καὶ γνωρίζοντας ὅτι προῆλθε ἀπὸ αὐτόν, εὐχαρίστησέ τον.

Ὅταν κάνῃς ἀνάγνωσι, πίστεψε ὅτι βλέπεις τὸν Θεὸ κάτω ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ λόγια, καὶ δέξου τα σὰν νὰ προέρχονταν ἀπὸ τὸ θεϊκὸ του στόμα. Τὸν καιρὸ πὸ βλέπεις ὅτι βασιλεύει ὁ ἥλιος καὶ ἔρχεται ἡ νύχτα, λυπήσου καὶ παρακάλεσε τὸν Θεό, νὰ μὴν πέσῃς στὸ αἰώνιο σκοτάδι. Βλέποντας τὸν σταυρὸ, συλλογίσου πὸς αὐτὸς εἶναι ἡ σημαία καὶ τὸ λάβαρο τῆς ἐκστρατείας καὶ τοῦ πολέμου σου, καὶ πὸς, ἂν ἀπομακρυνθῆς ἀπὸ αὐτόν, θὰ παραδοθῆς στὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν ἂν ὅμως τὸν ἀκολουθήσῃς, θὰ φθάσῃς στὸν οὐρανὸ φορτωμένος μὲ ἔνδοξα βραβεῖα. Βλέποντας τὴν εἰκόνα τῆς Παναγίας, ἀφιέρωσε τὴν καρδιά σου σ' αὐτὴ πὸ βασιλεύει στὸν Παράδεισο καὶ εὐχαρίστησέ την, γιὰ τὴν στάθηκε πάντα ἔτοιμη στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ σου, γιὰ τὴν γέννησε, θήλασε, ἀνέθρεψε τὸν Λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, καὶ γιὰ τὴν δὲν λείπει στὸν ἀόρατό μας πόλεμο ἢ προστασία καὶ ἢ βοήθειά της. Οἱ εἰκόνες τῶν Ἁγίων, ἄς παραβάλλουν στὸ νοῦ σου ὅτι ἔχεις τόσους συμπαραστάτες καὶ μεσίτες στὸν Θεὸ καὶ παρακαλοῦν γιὰ σένα· αὐτοὶ ρίχνοντας μὲ γενναιότητα τὰ κοντάρια τους καὶ ἀφοῦ περπάτησαν, σοῦ ἀνοιξαν τὸν δρόμο, μέσα ἀπὸ τὸν ὁποῖο περπατώντας, θὰ στεφανωθῆς καὶ σὺ μαζί τους σὲ μιὰ δόξα παντοτεινὴ.

Ὅταν δῆς τὶς Ἐκκλησίες, ἀνάμεσα στὶς ἄλλες εὐλαβεῖς σκέψεις σου, συλλογίσου ὅτι ἡ ψυχὴ σου εἶναι ναὸς τοῦ Θεοῦ, σύμφωνα μὲ «ἐσεῖς εἴσθε ναὸς τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ » (Β' Κορινθ. 6,16) καὶ πρέπει νὰ τὴν διατηρῆς καθαρὴ καὶ ἀγνή. Ἀκούγοντας σὲ κάθε στιγμὴ τὸν ἀσπασμὸ τοῦ Ἀγγέλου τό, Θεοτόκε Παρθένε, κάνε αὐτὲς τὶς σκέψεις· α') εὐχαρίστησε τὸν Θεὸ γιὰ ἐκεῖνο τὸ μήνυμα, πὸ ἔστειλε ἀπὸ τὸν οὐρανὸ στὴ γῆ καὶ στάθηκε ἡ ἀρχὴ τῆς σωτηρίας μας. β') Χαῖρε μαζί μὲ τὴν Ἀειπαρθένο Μαρία γιὰ τὰ πολλὰ μεγαλεῖα της, στὰ ὁποῖα ὑψώθηκε γιὰ τὴν ἐξαίρετη τιμὴ καὶ βαθύτατη ταπεινώσί της. Καὶ γ') προσκύνησε μαζί μὲ αὐτὴν τὴν εὐτυχισμένη Μητέρα καὶ μὲ τὸν Ἀρχάγγελο Γαβριὴλ τὸ θεῖο της βρέφος, πὸ τότε ἀμέσως συνελήφθη στὴ παναγία της μήτρα· αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ ἐπαναλαμβάνῃς τρεῖς φορὲς τὴν ἡμέρα, τὸ βράδυ, τὸ πρωὶ καὶ τὸ μεσημέρι.

Τὴν δὲ Πέμπτη τὸ βράδυ, σκέψου τὴν λύπη τῆς Θεοτόκου γιὰ τὸν γεμάτο αἷματα ἰδρώτα, πὸ ἔτρεξε ἀπὸ τὸν ἀγαπητό της Υἱὸ μέσα στὸ Κῆπο πὸ προσευχόταν, ὅταν πῆγαν οἱ στρατιῶτες μὲ τὸν Ἰούδα καὶ τὸν ἔπιασαν καὶ γιὰ τὴν θλίψι πὸ εἶχε ὁ Υἱὸς της ὅλη ἐκεῖνη τὴν νύχτα· τὸ πρωὶ τῆς Παρασκευῆς, σκέψου τὶς λῦπες καὶ τοὺς πόνους πὸ δοκίμασε γιὰ τὴν παρουσίασι τοῦ μονογενοῦς Υἱοῦ της στὸν Πιλάτο καὶ στὸν Ἡρώδη, γιὰ τὴν ἀπόφασι τοῦ θανάτου καὶ γιὰ τὸ σῆκωμα τοῦ Σταυροῦ του· τὸ μεσημέρι, ἕως τὸ Σάββατο, σκέψου τὴν ρομφαία τῆς θλίψεως πὸ πέρασε

τὴν καρδιά αὐτῆς τῆς πολὺ ἄξιᾶς Κυρίας, γιὰ τὴν σταύρωσι καὶ τὸν θάνατο τοῦ μονάκριβου παιδιοῦ της, γιὰ τὸ σκληρότατο τρύπημα τῆς λόγχης τῆς ἀγίας του πλευρᾶς καὶ γιὰ τὴν ταφή του κ.τ.λ. Καὶ μὲ συντομία, ἄς εἶσαι πάντα ξάγρυπνος καὶ προσεκτικός, στὸ νὰ κυβερνᾷς τὶς αἰσθήσεις σου, καὶ σὲ κάθε τί πὺν τύχαινει, χαροποιοὺ ἢ λυπηρό, ἀγωνίσου νὰ κινῆσαι ἢ νὰ πηγαίνεις πίσω, ὄχι ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἢ τὸ μῖσος τῶν ἐπιγείων, ἀλλὰ ἀπὸ μόνη τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δέχεσαι αὐτὰ ἢ νὰ τὰ ἀποστρέφεται τόσο, ὅσο θέλει ὁ Θεός.

Λοιπὸν, ἄς γνωρίζης ὅτι τοὺς παραπάνω τρόπους, πὺν σοῦ φανέρωσα γιὰ τὴν κυβέρνησι τῶν αἰσθήσεων σου, δὲν σοῦ τοὺς ἔδωσα γιὰ νὰ ἀσχολῆσαι συνέχεια μὲ αὐτούς· ἐπειδὴ καὶ ἔχης ὑποχρέωσι σχεδὸν πάντα, νὰ ἔχης τὸ νοῦ σου μαζεμένο μέσα στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ στέκεσαι μαζί μὲ τὸν Κύριό σου, ὁ ὁποῖος θέλει νὰ προσέχης στὸ νὰ νικᾷς τοὺς ἐχθρούς σου καὶ τὰ πάθη σου, μὲ συνεχεῖς πράξεις, τόσο μὲ τὸ νὰ ἀντιστέκεσαι σ' αὐτὰ, ὅσο καὶ μὲ τὶς πράξεις τῶν ἀντίθετων ἀρετῶν, καθὼς σοῦ προεῖπα στὸ 1γ' κεφάλαιο· ἀλλὰ σοῦ τοὺς ἐρμήνευσα γιὰ νὰ γνωρίζης νὰ κυβερνᾷς τὸν ἑαυτό σου, ὅταν τὸ καλέση ἢ ἀνάγκη. Γιατὶ πολλοί, καὶ παλαιοὶ καὶ νέοι ἀσκητές, καὶ ἄλλοι μὲ παρόμοιες φαντασίες πλανήθηκαν καὶ χάθηκαν ἀπὸ τὸν διάβολο, ὁ ὁποῖος γνωρίζει καὶ συνηθίζει νὰ μετασχηματίζεται σὲ ἄγγελο φωτός, καθὼς εἶπε ὁ Παῦλος, γιὰ νὰ πλανήσῃ τὸν ἄνθρωπο· «Καὶ ὁ ἴδιος ὁ σατανᾶς μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο φωτός» (Β' Κορινθ. 11,14).

Γνώριζε ἐπίσης καὶ αὐτό, ὅτι καθὼς ἀπὸ τὴν αἴσθησι γεννιέται ἡ φαντασία, ἔτσι ἀντιστρόφως καὶ ἀπὸ τὴν φαντασία γεννιέται ἡ αἴσθησι, δηλαδὴ τόσο πολὺ χοντραίνει καὶ παχαίνει ἡ φαντασία σὲ μερικοὺς ἀνθρώπους, πὺν προκαλεῖ τὶς ἴδιες ἐνέργειες καὶ ἔχει τὰ ἴδια ἀποτελέσματα, πὺν κάνει καὶ ἡ αἴσθησις· γι' αὐτὸ πολλοὶ ὑποχόνδριοι καὶ φαντασιώδεις φοβοῦνται ἀπὸ τὶς φαντασίες τους, ὅπως φοβοῦνται καὶ ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις τους· καὶ ἡ γλυκαίνονται καὶ προσπαθοῦν ἢ πονοῦν καὶ ὑποφέρουν κάποιοι καὶ πεθαίνουν μόνο καὶ μόνο ἀπὸ αὐτὰ τὰ πρόσωπα καὶ πράγματα πὺν φαντάζονται, παρομοίως σὰν νὰ ἦταν παρόντα αἰσθητὰ καὶ πραγματικά, αὐτὰ τὰ ἴδια πρόσωπα καὶ πράγματα πὺν φαντάζονται. Καί, λοιπὸν, ποιὸς δὲν βλέπει πόσο κακὸ πρᾶγμα εἶναι ἡ φαντασία καὶ πόσο πρέπει νὰ τὴν ἀποφεύγουμε;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΔ'

Πῶς πρέπει νὰ κυβερνᾶμε τὴ γλῶσσα μας.

Ἀνάγκη μεγάλη εἶναι νὰ κυβερνᾷ κάποιος ὅπως πρέπει τὴν γλῶσσα του καὶ νὰ τὴν χαλιναγωγῇ. Γιατὶ, κάθε ἕνας κλίνει πολὺ στὸ νὰ τὴν ἀφήνῃ νὰ τρέχῃ καὶ νὰ ὀμιλῇ γιὰ ἐκεῖνα πὺν δίνουν εὐχαρίστησι στὶς αἰσθήσεις μας· ἢ πολυλογία, τὶς περισσότερες φορές, προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια, ἀπὸ τὴν ὁποία, φανταζόμενοι ἑμεῖς πῶς γνωρίζουμε πολλά, καὶ ἱκανοποιώντας τὴ γνώμη μας, πιεζόμαστε μὲ πολλὰς ἐπαναλήψεις τῶν λόγων μας, νὰ τυπώσουε τὴν γνώμη μας αὐτὴ στὶς καρδιὰς τῶν

ἄλλων, γὰρ νὰ τοὺς κάνουμε τὸν δάσκαλο, σὰν νὰ ἔχουν ἀνάγκη νὰ μάθουν ἀπὸ μᾶς· καὶ μάλιστα τὴν ἴδια ὑπερηφάνεια δείχνουμε ὅταν τοὺς διδάσκουμε χωρὶς αὐτοὶ νὰ μᾶς ρωτήσουν πρῶτα.

Τὰ κακὰ ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ τὴν πολυλογία, δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ τὰ περιγράψουμε μὲ λίγα λόγια· ἡ πολυλογία εἶναι μητέρα τῆς ἀκηδίας· ὑπόθεσις ἄγνοιας καὶ ἀνοησίας· πόρτα τῆς καταλαλιᾶς, ὑπηρέτης τῶν ψευμάτων καὶ ψυχρότητα τῆς εὐλαβοῦς θερμότητος· τὰ πολλὰ λόγια δυναμώνουν τὰ πάθη καὶ ἀπὸ αὐτὰ κινεῖται μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ἡ γλῶσσα μὲ περισσότερη εὐκολία στὴν ἀδιάκριτη συζήτησι. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Ἰάκωβος, θέλοντας νὰ φανερώσῃ πόσο δύσκολο εἶναι τὸ νὰ μὴν ἀμαρτάνῃ κάποιος στὰ λόγια ποὺ λέει, εἶπε ὅτι αὐτὸ εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν τελείων ἀνδρῶν· «Ἄν κάποιος δὲν κάνῃ σφάλματα μὲ τὰ λόγια, αὐτὸς εἶναι τέλειος ἄνθρωπος, ἱκανὸς νὰ χαλιναγωγῆσῃ ὅλο τοῦ τὸν ἑαυτό» (3). Γιατὶ, ἀφοῦ ἡ γλῶσσα ἀρχίσει μία φορὰ νὰ μιλάει, τρέχει σὰν ἀχαλίνωτο ἄλογο, καὶ δὲν μιλάει μόνο τὰ καλὰ καὶ αὐτὰ ποὺ πρέπει, ἀλλὰ καὶ τὰ κακὰ· γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται αὐτὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἀπόστολο, «μεστὴ ἀπὸ κακό, γεμάτη ἀπὸ δηλητήριο θανατηφόρο». Ὅπως σύμφωνα καὶ ὁ Σολομώντας εἶπε, ὅτι ἀπὸ τὴν πολυλογία δὲν θὰ ἀποφύγῃς τὴν ἀμαρτίαν· «ἐκ πολυλογίας οὐκ ἐκφεύξῃ ἀμαρτίαν» (Παρ. 10,20). Καὶ γὰρ νὰ μιλήσουμε γενικά, ὅποιος μιλάει πολὺ, δείχνει ὅτι εἶναι ἀνόητος· «ὁ ἄφρων πληθύνει λόγους» (Ἐκκλ. 10,14).

Μὴν ἀνοίξης μεγάλες συνομιλίες μὲ ἐκεῖνον, ποὺ σὲ ἀκούει μὲ κακὴ ὄρεξι, γὰρ νὰ μὴ τὸν ἀηδιάσῃς καὶ τὸν κάνῃς νὰ σὲ σιχαθῇ, ὅπως γράφτηκε: «Ὁ πλεονάζων λόγον, βδελυχθήσεται» (Σειράχ κεφ. 7). Ἀπόφευγε νὰ μιλάς ἀυστηρὰ καὶ μεγαλόφωνα. Γιατὶ καὶ τὰ δυὸ εἶναι πολὺ μισητὰ καὶ δίνουν ὑποψία ὅτι εἶσαι μάταιος καὶ ἔχεις μεγάλη ἰδέα γὰρ τὸν ἑαυτό σου· μὴν μιλάς ποτὲ γὰρ τὸν ἑαυτό σου καὶ γὰρ τίς ὑποθέσεις σου ἢ γὰρ τοὺς συγγενεῖς σου· παρὰ, ὅταν εἶναι ἀνάγκη καὶ ὅσο μπορεῖς περισσότερο, μὲ συντομία καὶ ὀλιγολογία. Καὶ ἂν σοῦ φανῇ πὼς ἄλλοι μιλοῦν γὰρ τὸν ἑαυτό τους παραπάνω, ἐστὶ πίεσε τὸν ἑαυτό σου νὰ μὴ τοὺς μιμηθῆς, ἂν ὑποτεθῇ ὅτι καὶ τὰ λόγια τους νὰ φαίνωνται ταπεινὰ καὶ τῶν ἴδιων κατηγορητικά. Γιὰ δὲ τὸν πλησίον σου καὶ γὰρ ὅσα ἀνάγονται σὲ αὐτό, μίλα ὅσο λιγώτερο μπορεῖς, ὅταν καὶ ἐκεῖ ποὺ εἶναι ἀνάγκη γὰρ τὸ καλὸ του (45).

Γιὰ τὸν Θεό, νὰ μιλάς μὲ ὅλη σου τὴν ὄρεξι καὶ μάλιστα γὰρ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν ἀγαθότητά του. Ἀλλὰ μὲ φόβο, σκεπτόμενος, ὅτι μπορεῖς νὰ κάνῃς λάθος ἀκόμη καὶ σὲ αὐτό. Ὅποτε, καλύτερα ἀγάπα νὰ προσέχῃς, ὅταν ἄλλοι μιλοῦν σχετικὰ μὲ αὐτά, φυλάττοντας τοὺς λόγους τους στὰ ἐσωτερικά της καρδιάς σου. Γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ μιλάει, μόνο ὁ ἦχος τῆς φωνῆς ἄς ἐνοχλῇ τὴν ἀκοή σου· ἀλλὰ ὁ νοῦς σου, ἄς στέκεται ἀνυψωμένος στὸ Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀκόμη εἶναι ἀνάγκη νὰ ἀκούσῃς ἐκεῖνον, ποὺ μιλάει γὰρ νὰ καταλάβῃς καὶ νὰ τοῦ ἀπαντήσῃς, καὶ τότε μὴν παραλείψῃς ἀνάμεσα νὰ ὑψώσῃς κάποιον μὲ τὸ λογισμὸ στὸν οὐρανό, ποὺ κατοικεῖ ὁ Θεός σου· καὶ σκέψου τὸ ὕψος του καὶ πὼς αὐτὸς βλέπει πάντα τὴν μηδαμινότητά σου, ἐξέταζε καλὰ ἐκεῖνα, ποὺ ἔρχονται στὴν καρδιά σου γὰρ νὰ πῆς, πρὶν νὰ περάσουν στὴ γλῶσσα καὶ θὰ βρῆς πολλά, ποὺ εἶναι καλύτερα νὰ μὴν βγοῦν ἀπὸ τὸ στόμα σου· ἀλλὰ ἀκόμη

γνώριζε, ὅτι καὶ ἀπὸ ἐκεῖνα, ποὺ σκέφτεσαι ὅτι εἶναι καλὰ νὰ πῆς, εἶναι πολὺ καλύτερο νὰ τὰ θάψης στὴ σιωπὴ καὶ θὰ τὸ γνωρίσης, ἀφοῦ περάση ἐκείνη ἡ συνομιλία.

Ἡ σιωπὴ, εἶναι μία μεγάλη ἐνδυνάμωσις τοῦ Ἀοράτου Πολέμου καὶ μία σίγουρη ἐλπίδα τῆς νίκης· ἡ σιωπὴ, εἶναι πολὺ ἀγαπημένη ἀπὸ ἐκεῖνον, ποὺ δὲν ἐμπιστεύεται τὸν ἑαυτό του, ἀλλὰ ἐλπίζει στὸ Θεό· εἶναι φύλακας τῆς ἱερᾶς προσευχῆς καὶ θαυμαστῆ βοήθεια στὴν ἐκγύμνασι τῶν ἀρετῶν (46)· καὶ ἀκόμη εἶναι σημεῖο φρονιμάδας. Γιατὶ, ἂν καὶ ἄλλος δὲν μιλάη, τὸ κάνει γιατί δὲν ἔχει λόγο νὰ πῆ· «Ἐστὶ σιωπῶν, οὐ γὰρ ἔχει ἀπόκρισιν» (Σειρᾶχ κεφ. 5)· καὶ ἄλλος, διότι φυλάττει τὸν κατάλληλο καιρὸ γιὰ νὰ μιλήσῃ· «Καὶ ἔστι σιωπῶν, εἰδὼς καιρόν» (αὐτόθι). Καὶ ἄλλος γιὰ ἄλλες αἰτίες (47)· γενικὰ ὅμως καὶ ὀλοκληρωτικά, ὅποιος δὲν μιλάει, δείχνει πὼς εἶναι φρόνιμος καὶ σοφός· «ἔστι σιωπῶν καὶ αὐτὸς φρόνιμος» (Σειρ. 14,27). «Ἐνας σιωπαίνει καὶ ἀποδεικνύεται σοφός» (Σειρ. 20,4).

Γιὰ νὰ συνηθίσῃς νὰ σιωπᾶς, σκέψου πολλὰς φορὰς τὶς ζημιὰς καὶ τοὺς κινδύνους τῆς πολυλογίας καὶ τὰ μεγάλα καλὰ τῆς σιωπῆς καὶ αὐτοὺς τοὺς τρεῖς τρόπους, ποὺ εἶπα στὰ προηγούμενα τρία κεφάλαια, δηλαδὴ τὸ νὰ ἀνεβαίνει κάποιος ἀπὸ τὰ αἰσθητὰ στὴ θεωρία τοῦ Θεοῦ, στὴ θεωρία τοῦ σαρκωθέντος Λόγου· καὶ στὸ στολισμὸ τῶν ἡθῶν, μποροῦν νὰ μεταχειρίζονται ἐκεῖνοι, ποὺ ἔχουν γνῶσι, διάκρισι καὶ δύναμι στὸ λογισμὸ, γιὰ νὰ διορθῶνουν τὶς αἰσθήσεις τους μὲ αὐτούς. Ὅσοι ὅμως δὲν ἔχουν αὐτὴ τὴν γνῶσι καὶ τὴν δύναμι, αὐτοὶ μὲ ἄλλον τρόπο μποροῦν νὰ διορθῶνουν τὶς αἰσθήσεις τους· δηλαδὴ, μὲ ὅλη τους τὴν δύναμι νὰ ἀπέχουν ἀπὸ ὅλα ἐκεῖνα τὰ αἰσθητὰ, ποὺ μποροῦν νὰ βλάπτουν τὴν ψυχὴ τους.

Καὶ λοιπόν, ἐσὺ ἀδελφέ μου, ἀ' μέν, πρέπει νὰ φυλάττῃς μὲ μεγάλη προσοχὴ τοὺς κακοὺς καὶ γρήγορους κλέφτες ποὺ ἔχεις, δηλαδὴ, τὰ μάτια σου, καὶ νὰ μὴν τὰ ἀφήνῃς νὰ τευτώνονται καὶ νὰ βλέπουν μὲ περιέργεια τὰ πρόσωπα τῶν γυναικῶν, τόσο τὰ ὄμορφα, ὅσο καὶ τὰ ἄσχημα ἢ τὰ πρόσωπα τῶν ἀνδρῶν καὶ μάλιστα τῶν νέων καὶ ἀγένειων ἢ νὰ βλέπουν τὴν ξεγύμνωσι ὄχι μόνο τῶν ξένων σωμάτων, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου σου σώματος. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν περιέργεια καὶ τὸ ἐμπαθὴ κοίταγμα, ἡ καρδιὰ συλλαμβάνει τὴν ἡδονὴ καὶ τὴν ἐπιθυμία τῆς πορνείας καὶ τῆς παιδεραστίας. Καθὼς εἶπε ὁ Κύριος. «Ὅποιος βλέπει γυναῖκα μὲ ἐπιθυμία πονηρῆ, ἔχει κιόλας μέσα του διαπράξει τὴν μοιχεία μὲ αὐτὴν» (Ματθ. 5,38). Καὶ κάποιος σοφὸς εἶπε «ἐκ τοῦ ὄραν, τίκτεται τὸ ἐρᾶν» (48). Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομώντας παραγγέλλει, νὰ μὴ πιαστοῦμε ἀπὸ τὰ μάτια μας, μήτε νὰ νικηθοῦμε ἀπὸ ἐπιθυμία ὠραιότητος· «υἱέ, μὴ σὲ νικήσῃ κάλλους ἐπιθυμία, μητὲ ἀγρευθῆς σοῖς ὀφθαλμοῖς» (Παρ. 6,25).

Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, φυλάξου νὰ μὴ βλέπῃς περίεργα τὰ ὄμορφα φαγητὰ καὶ ποτὰ, ἐνθυμούμενος τὴν πρώτη μητέρα τοῦ γένους μας Εὐὰ ἢ ὁποῖα, γιὰ νὰ δῆ τὸν ἀπαγορευμένο καρπὸ τοῦ ἐμποδισμένου ξύλου στὸν Παράδεισο, τὸν ἐπιθύμησε, τὸν πῆρε, τὸν ἔφαγε καὶ ἔτσι πέθανε· οὔτε νὰ βλέπῃς μὲ εὐχαρίστησι τὰ ὄμορφα ροῦχα ἢ τὸν χρυσὸ καὶ τὸ ἀργύριο ἢ τὶς λαμπρὰς δόξες τοῦ κόσμου, γιὰ νὰ μὴ περάσῃ ἀπὸ τὰ μάτια σου μέσα στὴ

ψυχήν σου τὸ πάθος τῆς φιλοδοξίας καὶ φιλαργυρίας. «Ἀπόστρεψαν γάρ, φησι, τοὺς ὀφθαλμούς μου, τοῦ μὴ ἰδεῖν ματαιότητα» (Ψαλμ. 118.)· καὶ γιὰ νὰ μιλήσω γενικά, φυλάξου νὰ μὴ βλέπῃς χορούς, παιχνίδια, τραπέζια, ξεφαντώματα, μαλώματα, παλαίσματα, τρεχάματα καὶ ὅλα τὰ ἄλλα ἄτακτα καὶ ἄσεμνα πράγματα, πὺ ἀγαπᾷ ὁ ἡλίθιος κόσμος καὶ ἔχει ἀπαγορευμένα ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ· ἀλλὰ ἀπόφευγε καὶ κλείσε τὰ μάτια σου ἀπὸ αὐτά, γιὰ νὰ μὴ γεμίσης τὴν καρδιὰ καὶ τὴν φαντασία σου ἀπὸ ἄσχημες εἰκόνες καὶ πάθη, καὶ ξεσηκώσης ταραχὴ καὶ νέο πόλεμο ἐναντίον σου, ἀφήνοντας τὸν ἀγῶνα, πὺ ἔχεις νὰ ἀγωνίζεσαι ἐναντίον τῶν παλαιῶν σου παθῶν. Ἀγάπα ὅμως νὰ βλέπῃς τὶς Ἐκκλησίες, τὶς ἁγίες εἰκόνες, τὰ ἱερὰ βιβλία, τὰ κοιμητήρια, τοὺς τάφους καὶ ὅσα ἄλλα εἶναι σεμνὰ καὶ ἅγια, τῶν ὁποίων ἡ θεωρία σὲ ὠφελεῖ.

Α΄. Πρέπει νὰ προφυλάττῃς τὰ αὐτιά σου. Πρῶτα γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ αἰσχρὰ καὶ ἐρωτικά λόγια, τὰ τραγούδια καὶ τὰ μουσικά ὄργανα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα γλυκαίνεται ἡ ψυχὴ σου καὶ ἡ καρδιὰ σου ἀνάβει ἀπὸ τὴν σαρκικὴ ἐπιθυμία. Γιατὶ εἶναι γραμμένο· «ἀπομάκρυνε ἀπὸ μένα τὰ ἐπονείδιστα λόγια» (Παρ. κζ΄ 11).

Κατὰ δεύτερο λόγο, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ ἀστεῖα καὶ τὰ γελωτοποιὰ λόγια, τὰ ὁποῖα μάλιστα εἶναι φαντασιώσεις καὶ τὰ κάθε εἶδους καὶ διάφορα τοῦ κόσμου ψέμματα, νοστιμευόμενος καὶ γλυκαινόμενος ἀπὸ αὐτά. Ἐπειδὴ δὲν εἶναι σωστὸ στὸ χριστιανὸ νὰ ἀκούῃ μὲ εὐχαρίστησι αὐτά, ἀλλὰ ἐκείνων τῶν διεφθαρμένων ἀνθρώπων, σχετικὰ μὲ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Παῦλος, ὅτι, «θὰ κλείσουν τὰ αὐτιά τους στὴν ἀλήθεια καὶ θὰ στραφοῦν στὰ παραμύθια» (Β΄ Τιμοθ. δ΄ 4.)

Τρίτο, γιὰ νὰ μὴν ἀκοῦς μὲ εὐχαρίστησι τὶς κατακρίσεις καὶ πολυλογίες πὺ οἱ ἄλλοι κάνουν ἐναντίον τοῦ πλησίον ἀλλὰ ἢ νὰ τὶς ἐμποδίζεις, ἂν μπορεῖς ἢ νὰ μὴν κάθεσαι νὰ τὶς ἀκοῦς. Ἐπειδὴ ὁ μέγας Βασίλειος θεωρεῖ ἄξιους ἀφορισμοῦ, τόσο ἐκείνους πὺ πολυλογοῦν, ὅσο καὶ ἐκείνους πὺ στέκονται καὶ ἀκοῦν τὶς συκοφαντίες· «Ἄν βρεθῇ κάποιος νὰ καταλαλή ἄλλον ἢ ἂν ἀκούῃ νὰ καταλαλοῦν καὶ δὲν τοὺς ἐπιτιμᾷ... μαζί μὲ αὐτὸν νὰ ἀφορίζεται» (49).

Τέταρτο, φυλάξου νὰ μὴ γλυκαίνεσαι καὶ ἀκοῦς τὰ περιττὰ καὶ μάταια λόγια καὶ τὶς φλυαρίες, στὶς ὁποῖες καταπιάνεται ὁ περισσότερος κόσμος· γιατί, εἶναι γραμμένο· «δὲν θὰ ἀκούσης λόγο μάταιο» (Ἐξοδ. 23,1). Καὶ ὁ Σολομώντας εἶπε· «μάταιο λόγο κἀντων μακρὰ μου» (Παρ. 30,8). Καὶ ὁ Κύριος εἶπε· «Γιὰ κάθε μάταιο λόγο πὺ θὰ ποῦν οἱ ἄνθρωποι, θὰ λογοδοτήσουν τὴν ἡμέρα τῆς κρίσεως» (Ματθ. 12,36).

Καὶ γιὰ νὰ ποῦμε σύντομα, φυλάξου νὰ μὴν ἀκοῦς ὅλα ἐκεῖνα τὰ λόγια καὶ ἀκούσματα, πὺ μποροῦν νὰ βλάψουν τὴν ψυχὴ σου· αὐτὰ κυρίως εἶναι οἱ κολακεῖες τῶν κολάκων καὶ οἱ ἔπαινοι, σχετικὰ γιὰ τοὺς ὁποίους εἶπε ὁ Ἡσαΐας «λαός μου, αὐτοὶ πὺ σᾶς καλοτυχίζουν, σᾶς κοροϊδεύουν» (3,11). Ἀγάπησε δὲ νὰ ἀκοῦς τὰ θεῖα λόγια, τὶς ἱερὲς μελωδίες καὶ ψαλμωδίες, καὶ ὅλα ὅσα εἶναι σεμνὰ, ἅγια, σοφὰ καὶ ψυχοφελῆ· καὶ μάλιστα ἀγάπα νὰ ἀκοῦς τὶς ἀτιμίες καὶ τὶς βρισιὲς πὺ σοῦ κάνουν οἱ ἄλλοι.

Ε΄. Φύλαξε τὴν ὄσφρησί σου ἀπὸ τὰ μυρωδικά, τοὺς μόσχους καὶ ἄλλα εὐωδιαστὰ ἀρώματα, τὰ ὅποια δὲν πρέπει οὔτε πάνω σου νὰ τὰ βάζης ἢ νὰ τὰ ἀλείφης, οὔτε μὲ ὑπερβολὴ νὰ μυρίζεσαι. Ἐπειδὴ αὐτά, ὅλα εἶναι χαρακτηριστικὸ τῶν ἀσέμνων γυναικῶν, καὶ ὄχι τῶν φρονίμων ἀνδρῶν, καὶ κοιμίζουσι τὴν γενναιότητα τῆς ψυχῆς, καὶ τὴν σπρώχνουσι σὲ πορνικὰ πάθη καὶ ἐπιθυμίες καὶ κάνουν νὰ ἔρχωνται σὲ αὐτοὺς ποὺ τὰ μεταχειρίζονται, οἱ προφητικὲς ἐκεῖνες κατάρεις, ποὺ λένε «Καὶ ἀντὶ τῆς εὐχάριστης εὐωδίας, θὰ ὑπάρχη μοῦχλα» (Ἠσ. 3,23), «Καὶ ἀλοίμονο σὲ ὅσους ἀλείφονται μὲ τὰ καλύτερα ἀρώματα» (Ἄμ. 6,6).

ΣΤ΄. Φύλαξε τὴν γεῦσι καὶ τὴν κοιλιὰ σου, γιὰ νὰ μὴν ὑποδουλώνεται σὲ παχυντικὰ καὶ εὐχάριστα καὶ πολυποίκιλα φαγητά, καὶ νόστιμα καὶ εὐώδη ποτά. Γιατὶ, τὰ τρυφερὰ αὐτὰ τραπέζια, πρὶν νὰ τὰ ἀποκτήσης, θὰ σὲ κάνουν νὰ πέσης σὲ κλεψιές, ψέματα, κολακεῖες, καὶ ἄλλα χίλια ὑπηρετικὰ πάθη καὶ κακά· ἀφοῦ ὅμως τὰ ἀποκτήσης, θὰ σὲ γκρεμίσουν στοὺς λάκκους τῶν σαρκικῶν ἡδονῶν καὶ κτηνόμορφων ἐπιθυμιῶν, ὅσες πραγματοποιοῦνται κάτω ἀπὸ τὴν κοιλιὰ· καὶ θὰ φέρουν ἐναντίον σου τὶς προφητικὲς ἐκεῖνες κατάρεις τοῦ Ἄμώς· «Ἀλοίμονο ἐσεῖς ποὺ τρῶτε τρυφερὰ ἀρνάκια καὶ καλοθρεμένα μοσχάρια ἀπὸ τὰ κοπάδια....» (6,4).

Ζ΄. Πρέπει νὰ φυλάγεσαι, νὰ μὴν πιάνης μὲ τὸ χέρι ὄχι μόνο ξένο σῶμα γυναικας, ἀνδρα ἢ γέροντα, τὸ ἴδιο καὶ νεώτερου, ἀλλὰ οὔτε τὸ δικό σου σῶμα καὶ μάλιστα τὰ ἀπόκρυφα σημεῖα σου, χωρὶς νὰ ὑπάρχη ἀνάγκη. Γιατὶ, ὅσο ἄκομπη εἶναι αὐτὴ ἡ αἴσθησις τῆς ἀφῆς, τόσο αἰσθητικὴ καὶ ζωντανὴ εἶναι καὶ παρακινεῖ τὰ πάθη τῆς σάρκας, καὶ γκρεμίζει τὸν ἄνθρωπο ὡς αὐτὴ τὴν πρᾶξι τῆς ἀμαρτίας. Καὶ ὅλες μὲν οἱ ἄλλες αἰσθήσεις, ὑπηρετοῦν τὴν ἀφή, καὶ κατὰ κάποιον τρόπο, ἀπὸ μακριὰ ἐργάζονται τὴν ἀμαρτία. Ἀλλὰ ὅταν κάποιος φθάσῃ στὴν ἀφή, δηλαδὴ φτάνῃ καὶ πιάνῃ, δύσκολα πιά μπορεῖ νὰ κρατηθῇ καὶ νὰ μὴν διαπράξῃ τὴν ἀμαρτία.

Στὴν αἴσθησι τῆς ἀφῆς, ἀναφέρεται καὶ ὁ στολισμὸς τῆς κεφαλῆς καὶ τοῦ σώματος καὶ τῶν ποδιῶν. Ὅποτε, φυλάξου νὰ μὴ στολίζης τὸ σῶμα σου μὲ μαλακὰ καὶ διάφορα καὶ λαμπρὰ ροῦχα ἢ μὲ πολυέξοδα καλύμματα τῆς κεφαλῆς ἢ μὲ πολύτιμα παπούτσια, γιὰ τὴν αὐτὰ ἀρμόζουσι στίς γυναικας καὶ στοὺς ἀνδρες δὲν ταιριάζουσι, ἀλλὰ μόνο νὰ φορᾶς σεμνὰ καὶ ταπεινὰ καὶ ὅσα εἶναι ἀναγκαῖα καὶ χρειάζονται, στὸ κρῦο τοῦ χειμῶνα καὶ στὸν καύσωνα τοῦ καλοκαιριοῦ γιὰ τὴν συντήρησι τοῦ σώματος, γιὰ νὰ μὴν ἀκούσης καὶ σὺ ἐκεῖνο, ποὺ ἄκουσε ὁ πλούσιος ποὺ ντύθηκε τὴν βασιλικὴ καὶ μεταξωτὴ ἐνδυμασία, δηλαδὴ, τό· «Ἀπέλαβες τὰ ἀγαθὰ σου ἐν τῇ ζωῇ σου» (Λουκ. 16,25) καὶ ἔλθη πάνω σου ἡ κατάρει ποὺ λέγει ὁ Ἰεζεκιήλ· «Θὰ βγάλουν τοὺς μανδύες τους καὶ θὰ πετάξουν ἀπὸ πάνω τους τὰ χρυσοκέντητα ροῦχα τους» (26,16).

Στὴν ἀφή ἀναφέρονται ἀκόμη καὶ οἱ ἄλλες ἀνέσεις τοῦ σώματος· ὅπως εἶναι, τὸ φτιάξιμο τῶν μαλλιῶν καὶ τὸ συχνὸ πλύσιμο τῶν γενιῶν, τὰ λαμπρὰ καὶ πολύτιμα σπῖτια, τὰ πολυέξοδα καὶ μαλακὰ στρώματα καὶ καθίσματα. Ἀπὸ αὐτὰ ὅλα νὰ φυλάγεσαι, ὡς βλαβερὰ τῆς συνέσεώς σου καὶ ὑπεύθυνα τῆς πορνείας καὶ τῶν σαρκικῶν παθῶν, γιὰ νὰ μὴν

κληρονομήσης τὸ οὐαὶ τοῦ Ἀμῶς, ποὺ λέγει· «Ἀλοίμονο σὲ σᾶς ποὺ
ξαπλώνετε σὲ ἀνάκλιντρα στολισμένα μὲ ἔλεφαντόδοντο» (6,4).

Αὐτὰ ποὺ σοῦ εἶπα ὡς τώρα, εἶναι ἡ γῆ, τὴν ὁποία κατεδικάστηκε νὰ
τρώῃ τὸ νοητὸ φίδι ὁ διάβολος. Αὐτὰ εἶναι, ἡ ὕλη καὶ ἡ τροφή, μὲ τὴν
ὁποία τρέφονται ὅλα τὰ πάθη τῆς σάρκας. Καὶ λοιπόν, ἐὰν ἐσὺ δὲν τὰ
καταφρονήσης, ὡς δῆθεν μικρά, ἀλλὰ πολεμήσης γενναῖα καὶ δὲν τὰ
ἀφήσης νὰ μοῦν μέσα ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις στὴν ψυχὴ καὶ τὴν καρδιά σου,
σὲ πληροφορῶ, ὅτι ἀλήθεια, εὐκόλα θὰ ἐξαφανίσης μὲ τὴν ἀτροφία τὸν
διάβολο καὶ τὰ πάθη καὶ σὲ λίγο καιρὸ θὰ φανῆς νικητῆς ἄριστος σὲ
αὐτὸν τὸν Ἀόρατο Πόλεμο.

Γιατὶ εἶναι γραμμένο στὸν Ἰώβ, ὅτι ὁ μυρμηκολέοντας (δηλαδὴ ὁ
διάβολος) ἐξαφανίστηκε καὶ χάθηκε μὴ ἔχοντας νὰ φάῃ τροφή,
«Μυρμηκολέων ὤλετο, παρὰ τὸ μὴ ἔχειν βορᾶν» (δ' 11) (50).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΕ΄

Πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησί μας.

Ἀφοῦ μιλήσαμε σχετικὰ γιὰ τὴν διόρθωσι τῶν αἰσθήσεών μας,
ἐπακόλουθο εἶναι νὰ ποῦμε ἐδῶ καὶ πῶς πρέπει νὰ διορθώνουμε τὴν
φαντασία καὶ ἐνθύμησί μας, ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὴν γνώμη ὄλων σχεδὸν
τῶν φιλοσόφων, ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐνθύμησις, δὲν εἶναι τίποτα ἄλλο,
παρὰ μία ἀποτύπωσις ὄλων ἐκείνων τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ποὺ
εἶδαμε, ἀκούσαμε καὶ μυριστήκαμε καὶ γευτήκαμε καὶ πιάσαμε. Καὶ γιὰ
νὰ πῶ μὲ συντομία, ἡ φαντασία καὶ ἐνθύμησις, εἶναι μία ἐσωτερικὴ κοινὴ
αἴσθησις, ἡ ὁποία φαντάζεται καὶ θυμᾶται καθαρὰ ὅλα, ὅσα οἱ
ἐξωτερικὲς πέντε αἰσθήσεις μας πρόλαβαν νὰ προαισθανθοῦν. Καὶ κατὰ
κάποιον τρόπο, ἡ μὲν αἴσθησις καὶ τὰ αἰσθητὰ, παρομοιάζονται μὲ τὴν
σφραγίδα, ἐνῶ ἡ φαντασία, μὲ τὸ ἀποτύπωμα τῆς σφραγίδας.

Ἡ φαντασία αὐτὴ καὶ ἡ ἐνθύμησις μᾶς δόθηκε μετὰ τὴν παράβασιν γιὰ νὰ
τὴν μεταχειρισθοῦμε, ὅταν οἱ ἐξωτερικὲς μας αἰσθήσεις ἡσυχάζουν καὶ
ὅταν δὲν ἔχουμε μπροστὰ μας παρόντα τὰ αἰσθητὰ ἐκεῖνα πράγματα, ποὺ
πέρασαν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ τυπώθηκαν σὲ αὐτὴν. Γιατὶ εἶναι ἀδύνατο
νὰ ἔχουμε πάντα παρόντα ὅλα ὅσα γνωρίσαμε καὶ ἀκούσαμε καὶ
μυρίσαμε καὶ γευθήκαμε καὶ πιάσαμε, γι' αὐτὸ τὰ φέρνουμε μπροστὰ μας
μὲ τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησι, ποὺ τὰ ἔχει τυπωμένα καὶ ἔτσι
μιλοῦμε γι' αὐτὰ καὶ σκεπτόμαστε, σὰν νὰ τὰ εἶχαμε καὶ μπροστὰ μας.

Γιὰ παράδειγμα· ἐσὺ πῆγες μία φορὰ καὶ εἶδες τὴν Σμύρνη, ἔπειτα ἔφυγες
ἀπὸ ἐκεῖ καὶ πλέον δὲν τὴν βλέπεις μὲ τὴν ἐξωτερικὴ αἴσθησι τῶν
ματιῶν, ἀλλὰ ὅμως μὲ τὴν ἐσωτερικὴ αἴσθησι δηλαδὴ, μὲ τὴν φαντασία
καὶ ἐνθύμησι, ὅταν θέλῃς, φέρνεις τὴν Σμύρνη μπροστὰ σου καὶ τὴν
βλέπεις, σὰν νὰ ἦταν καὶ παρόν, μὲ τὸ ἴδιο σχῆμα καὶ διάστημα καὶ
μέγεθος καὶ τοποθεσία, ποὺ ἔχει· ὄχι πῶς τότε πηγαίνεις καὶ βλέπεις τὴν

Σμύρνη, (καθώς νομίζουν μερικοί άμαθεῖς). Ἀλλά βλέπεις τὴν εἰκόνα τῆς Σμύρνης, τὴν ὁποία ἔχει τυπωμένη μέσα ἡ φαντασία καὶ ἡ ἐνθύμησίς σου. Αὐτὴ ἡ φαντασία τῶν αἰσθητῶν εἶναι, ποὺ μᾶς ἐνοχλεῖ καὶ μέσα στὸν ὕπνο καὶ μᾶς κάνει νὰ βλέπουμε τὰ διάφορα καὶ πολυποίκιλα ὄνειρα, στὰ ὁποῖα πρόσεχε νὰ μὴ πιστεύης ποτέ.

Ἐπειδὴ ὁμως ἡ φαντασία αὐτὴ, εἶναι μιὰ παράλογη καὶ χοντρὴ ἀποτύπωση τῶν πέντε αἰσθήσεων καὶ φαντάζεται τὰ αἰσθητὰ μὲ τὸ σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ τὸ μέγεθός τους, ὅπως εἶπαμε.

Α. Νὰ γνωρίζης, δὲ ὅτι ὁ Θεός, ὅπως εἶναι ἔξω ἀπὸ ὅλες τὶς αἰσθήσεις μαζί καὶ τὰ αἰσθητὰ καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ διάστημα καὶ τόπο, ὡς ἐντελῶς ἀσχημάτιστος καὶ ἄμορφος καὶ ὑπάρχει παντοῦ καὶ πάνω ἀπὸ ὅλα, ἔτσι εἶναι καὶ ἔξω ἀπὸ κάθε φαντασία. Καὶ στὴ συνέχεια, γνώριζε, ὅτι ἡ φαντασία εἶναι μία δύναμις τῆς ψυχῆς, ποὺ δὲν ἔχει ἐπιδεξιότητα νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Θεό, γιὰ αὐτὰ τῆς τὰ ἐλαττώματα (*Βλέπε στὴ Φιλοκαλία, ποὺ λέγει, ὅτι «καμία φαντασία δὲν ἔχει θέσι στὴν περίπτωση τοῦ Θεοῦ. Διότι γενικὰ εἶναι πάνω ἀπὸ κάθε ἐννοια»*).

Β'. Γνώριζε, ὅτι καὶ ὁ ἐωσφόρος καὶ ὁ πρῶτος τῶν Ἀγγέλων, ὄντας πρὶν ἀνώτερος τῆς παράλογης φαντασίας καὶ πέρα ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ χρῶμα καὶ αἴσθησι ὡς νοῦς λογικὸς καὶ ἄυλος καὶ ἀσχημάτιστος καὶ ἀσώματος, ὕστερα ἀφοῦ φαντάσθηκε καὶ ἐσχημάτισε μὲ τὸ νοῦ του τὴν ἰσοθεῖα, ἔπεσε ἀπὸ ἐκείνη τὴν ἄμορφη καὶ ἀσχημάτιστη καὶ ἀπαθῆ καὶ ἐνιαία, ἀσώματη κατάστασι τοῦ νοῦ, κάτω στὴ πολυσχημάτιστη καὶ πολυμέριστη καὶ παχυλὴ αὐτὴ φαντασία, ὅπως εἶναι γνώμη πολλῶν θεολόγων καὶ ἔτσι, ἀπὸ ἄγγελος ἀσχημάτιστος, ἄυλος καὶ ἀπαθῆς, ἔγινε διάβολος, ὑλικός, κατὰ κάποιον τρόπο, πολυσχημος καὶ ἐμπαθῆς (51). Γι' αὐτὸ καὶ ὀνομάζεται ἀπὸ τοὺς θεῖους Πατέρες ζωγράφος ποὺ μιμεῖται τὰ πάντα καὶ φίδι πολύμορφο καὶ τρώει τὴν γῆ τῶν παθῶν, φαντασιοκόπος καὶ ἄλλα παρόμοια ὀνόματα. Ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ παρομοιάζεται ὡς δράκος μὲ σῶμα, μὲ οὐρά, μὲ νεῦρα, μὲ πλευρά, μὲ ράχη, μὲ μύτη, μὲ μάτια, μὲ στόμα, μὲ χεῖλη, μὲ δέρμα, μὲ σάρκα καὶ μὲ ἄλλα παρόμοια μέλη. Καὶ βλέπε στὸ μ' καὶ μα' κεφάλαιο τοῦ Ἰώβ. Ὅποτε, ἀπὸ αὐτὰ μάθε, ἀγαπητέ, ὅτι ἡ φαντασία μὲ διάφορες μορφές, καθὼς εἶναι ἐφεύρεσι καὶ καρπὸς τοῦ διαβόλου, ἔτσι τοῦ εἶναι καὶ πολὺ ἐπιθυμητὴ. Ἐπειδὴ, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἁγίους (52) αὐτὴ εἶναι τὸ γεφύρι, μέσα ἀπὸ τὸ ὁποῖο περνώντας οἱ δολοφόνοι δαίμονες, ἐνώνουνται μὲ τὴν ψυχὴ καὶ ἔτσι τὴν κάνουν κατοικητήριον αἰσχυρῶν καὶ πονηρῶν καὶ βλάσφημων λογισμῶν καὶ ὅλων τῶν ἀκαθάρτων ψυχικῶν καὶ σωματικῶν παθῶν.

Γ. Γνώριζε, ὅτι κατὰ τὸν θεολογικώτατο Ἅγιο Μάξιμο καὶ ὁ πρωτόπλαστος Ἀδὰμ κτίστηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ χωρὶς φαντασία. Ἐπειδὴ, ὁ νοῦς ἐκείνου, καθαρὸς, μοναδικὸς καὶ πράγματι νοῦς ὢν, δὲν τυπωνόταν, οὔτε σχηματιζόταν ἀπὸ τὶς αἰσθήσεις καὶ τὰ διάφορα εἶδη τῶν αἰσθητῶν. Ἀλλὰ χωρὶς νὰ μεταχειρισθῆ τὴν κατώτερη δύναμι τῆς φαντασίας καὶ νὰ φαντασθῆ σχήματα καὶ χρώματα καὶ εἶδη καὶ διαστήματα, παρατηροῦσε μὲ τὴν ἀνώτερη δύναμη τῆς ψυχῆς, δηλαδὴ τὴν διάνοια, μόνους γυμνοὺς καὶ ψιλοὺς τοὺς λόγους τῶν ὄντων, ἄυλα, καθαρὰ καὶ πνευματικά(53). Ἀλλὰ ὁ ἀνθρωποκτόνος διάβολος, καθὼς αὐτὸς ἔπεσε ἀπὸ τὴν φαντασία,

ἔτσι ἔκανε καὶ τὸν Ἀδάμ, νὰ σχηματίσῃ τὸν νοῦ του μὲ τὴν ἰσοθειά καὶ νὰ πέσῃ ἀπὸ τὴν ἰδίᾳ αὐτὴ τὴν φαντασία καὶ ἔτσι ἀπὸ ἐκείνη τὴν νοερά, ἰσαγγελο, ἐνιαία, λογικὴ καὶ ἀσχημάτιστη ζωὴ, γκρεμίστηκε ὁ ταλαίπωρος, στὴν αἰσθητικὴ, πολυμέριστη καὶ πολυσχημάτιστη φαντασία αὐτὴ καὶ τὴν κατάστασιν τῶν ἀλόγων ζώων. Ἐπειδὴ ἡ φαντασία εἶναι κυρίως ἰδίωμα τῶν ἀλόγων ζώων καὶ ὄχι τῶν λογικῶν.

Ἀφοῦ γιὰ μίαν φορά ἔπεσε ὁ ἄνθρωπος σὲ αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ποιὸς μπορεῖ νὰ πῆ, σὲ πόσα πάθη, σὲ πόσα κακὰ καὶ σὲ πόσες πλάνες κατακρεμίστηκε μέσα ἀπὸ τὴν φαντασία; Γέμισε τὴν ἠθικὴ φιλοσοφία ἀπὸ διάφορες ἀπάτες (54). Γέμισε τὴ φυσικὴ ἀπὸ πολλὰς ψευτοδοξασίαις (55), καὶ γέμισε τὴν θεολογία ἀπὸ ψεύτικα καὶ σάπια δόγματα. Γιατὶ, πολλοί, καὶ μεγάλοι καὶ νεώτεροι, θέλοντας νὰ θεωρήσουν καὶ νὰ μιλήσουν σχετικὰ μὲ τὸ Θεὸ καὶ τῶν σχετικῶν, τῶν ἀπλῶν, ἀσχημάτιστων καὶ ἀφάνταστων μυστηρίων, ὅπου ἐνεργεῖ ἡ ἀνώτερη ἀπὸ ὅλες τὶς δυνάμεις, ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς, δηλαδή, ὁ νοῦς, πρὶν ἀκόμη νὰ καθαρῶσιν τὸ νοῦ τους ἀπὸ τὰ ἐμπαθῆ σχήματα καὶ εἰκόνες τῆς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, ἀντὶ γιὰ τὴν ἀλήθεια βρῆκαν τὸ ψέμα. Καὶ τὸ μεγαλύτερο κακὸ εἶναι, ὅτι καὶ τὸ ψέμα αὐτό, τὸ ἀσπάστηκαν καὶ τὸ κρατοῦν δυνατὰ σὰν ἀλήθεια καὶ ὄντως ὄν· ἀντὶ γιὰ θεολόγοι, φάνηκαν φαντασιολόγοι, ἀφοῦ παραδόθηκαν σὲ ἀδόκιμο νοῦ, κατὰ τὸν Ἀπόστολο.

Λοιπὸν, ἐσὺ ἀδελφέ, ἐὰν ἀγαπᾷς νὰ ἐλευθερωθῆς μὲ εὐκολία ἀπὸ τὶς πλάνες αὐτὰς καὶ τὰ πάθη, ἐὰν ἐπιθυμῆς νὰ νὰ ξεφύγῃς ἀπὸ τὶς διαφορὰς παγίδες καὶ τεχνάσματα τοῦ διαβόλου καὶ ἐὰν ἐπιθυμῆς νὰ ἐνωθῆς μὲ τὸν Θεὸ καὶ νὰ πετύχῃς τὸν θεῖο φωτισμὸ καὶ τὴν ἀλήθεια, πολέμα, ἀλλὰ μὲ ὅλες σου τὶς δυνάμεις πολέμα, νὰ ξεγυμνώσῃς τὸν νοῦ σου ἀπὸ τὰ σχήματα καὶ τὰ χρώματα καὶ τὰ διαστήματα, καὶ γενικὰ ἀπὸ κάθε φαντασία καὶ ἐνθύμησι τῶν αἰσθητῶν πραγμάτων, καὶ καλῶν καὶ κακῶν.

Ἐπειδὴ ὅλα αὐτὰ εἶναι σὰν μολυσμοὶ καὶ λάσπες καὶ σκοτεινιά, ποὺ μολύνουν τὴν καθαρότητα καὶ εὐπρέπεια καὶ λαμπρότητα τοῦ νοῦ καὶ παχαίνουν τὴν αὐλία του. Καὶ σχεδὸν, κανένα πάθος (56) ψυχικὸ ἢ σωματικὸ δὲν μπορεῖ νὰ πλησιάσῃ τὸν νοῦ, παρὰ διὰ μέσου τῆς φαντασίας αὐτῆς τῶν αἰσθητῶν. Ἀγωνίσου λοιπὸν νὰ φυλάξῃς αὐτὸ τὸ νοῦ σου ἀχρωμάτιστο, ἀσχημάτιστο, ἄμορφο καὶ καθαρὸ, καθὼς τὸ ἔπλασε ὁ Θεός.

Αὐτὸ βέβαια μὲ ἄλλο τρόπο δὲν γίνεται, παρὰ ἂν τὸν ἐπιστρέφῃς καὶ τὸν μαζέψῃς μέσα στὸ στενὸ τόπο τῆς καρδιᾶς σου καὶ ὅλου τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου· καὶ ἐκεῖ μέσα νὰ τὸν συνηθίζῃς νὰ βρίσκεται πότε μὲν προσευχόμενος μὲ πένθος, μὲ τὸν ἐσωτερικὸ λόγον τῆς καρδιᾶς, καὶ λέγοντας· «Κύριε Ἰησοῦ Χριστέ Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με»· καὶ νὰ προσέχῃ μόνον τὰ λόγια τῆς προσευχῆς αὐτῆς, (ὅπως σχετικὰ μὲ αὐτὸ σου λέω στὸ κς´ κεφάλαιο), ἄλλοτε παρατηρώντας τὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό, μᾶλλον διὰ μέσου τοῦ ἑαυτοῦ σου κατανοώντας τὸν Θεὸ καὶ ἀναπαυόμενος (57)· αὐτὴ ἡ θεωρία καὶ ἡ μελέτη λέγεται κυκλικὴ καὶ ἀπλανῆς (58). Γιατὶ, ὅπως τὸ φίδι, ὅταν θέλῃ νὰ βγάλῃ τὸ παλιὸ του δέρμα, πηγαίνει καὶ περνᾷ ἀπὸ στενὸ τόπο, ὅπως λένει οἱ φυσιολόγοι,

ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, μέσα ἀπὸ τὸ στενὸ τόπο τῆς καρδιάς καὶ τῆς Νοερᾶς Προσευχῆς ποὺ βρίσκεται μέσα σὲ αὐτήν, φιλτράρεται, βγάζει τὸ φόρεμα τῆς φαντασίας τῶν αἰσθητῶν καὶ κακῶν προλήψεων καὶ γίνεται καθαρὸς, λαμπρὸς καὶ κατάλληλος στὴν ἔνωση τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ὁμοιότητα ποὺ παίρνει μὲ αὐτόν. Καὶ πάλι, καθὼς τὸ νερό, ὅσο ἐνώνεται καὶ περνάει στριμωγμένο μέσα ἀπὸ τοὺς στενοὺς σωληνες, τόσο λεπταίνει καὶ δυναμώνεται καὶ ἀνεβαίνει σὲ ὕψος· ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, ὅσο ἀσχολεῖται μὲ τὴν ἀκριβῆ μελέτη τῆς καρδιάς καὶ τὴ δική του θεωρία, τόσο λεπταίνει, τόσο δυνατώτερος γίνεται καὶ ψηλότερος ἀπὸ κάθε πάθος καὶ ἐπίθεσι λογισμῶν καὶ ἀπὸ κάθε σχῆμα καὶ εἶδος, ὄχι μόνον τῶν αἰσθητῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν νοητῶν, μὲ τὸ νὰ μένουν ὅλα αὐτὰ ἔξω διότι ἐκεῖ μέσα δὲν μποροῦν νὰ μποῦν (59). Ἐὰν καμμιά φορὰ πάη ὁ νοῦς σου στὰ ἐξωτερικὰ ποὺ βλέπεις καὶ στὶς φαντασίες τοῦ κόσμου, πάλι ξαναγύρισε τὸν μέσα στὸν θάλαμο τῆς καρδιάς, ἕως ὅτου νὰ συνηθίσει.

Αὐτὸς εἶναι ὁ πρῶτος καὶ κυριώτερος τρόπος, τὸν ὁποῖον πρέπει νὰ ἔχῃς παντοτεινὸ ἔργο γιὰ νὰ διορθώσης, ἀγαπητέ, τὴν φαντασία καὶ τὴν θύμησί σου· τί λέω; Νὰ διορθώσης καὶ νὰ ἐξαφανίσης ἀπὸ τὴν ρίζα, τὶς κακὲς προλήψεις αὐτῆς καὶ τὰ εἰδῶλα. Αὐτὸς ὁ ὁποῖος τρόπος, ὅσο εἶναι καρποφόρος καὶ ὠφέλιμος, τόσο εἶναι καὶ κουραστικός· καὶ ὅσο εἶναι κουραστικός, τόσο εἶναι καὶ δυσκολοεπιχείρητος (γιὰ νὰ μὴν πῶ καὶ δυσκολοπίστευτος), κοντὰ στοὺς πολλοὺς καὶ μάλιστα στοὺς δικούς μας σοφοὺς καὶ διδασκάλους τοῦ τωρινοῦ αἰῶνα, οἱ ὁποῖοι δὲν θέλουν νὰ πιστέψουν στὴν διδασκαλία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὸσων καὶ τὸσων θεοφόρων Πατέρων, ποὺ διδάσκουν αὐτὸν τὸν τρόπο στὸ νεοτύπωτο βιβλίο τῆς Φιλοκαλίας, τὸ ὁποῖο εἶναι πιὸ πολύτιμο ἀπὸ κάθε βαρύτερο πετράδι, στεροῦνται δίκαια τοὺς καρποὺς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοὺς ὁποῖους ἀπολαμβάνουν πολλοὶ ἀμαθεῖς καὶ ἀγράμματοι: «Τὰ ἀπέκρυσσε αὐτὰ ὁ Θεός, κατὰ τὸ λόγιο, ἀπὸ σοφοὺς καὶ συνετοὺς καὶ τὰ φανέρωσε στὰ νήπια» (Λουκ. 10,21). Γιατὶ, ὅσοι δὲν πιστεύουν σ' αὐτὴ τὴ νοερὴ ἐργασία, οὔτε νὰ καταλάβουν μποροῦν τὴν ὠφέλεια ποὺ προέρχεται ἀπὸ αὐτὴ κατὰ τό· «Ἄν δὲν πιστεύσετε, δὲν θὰ καταλάβετε» (Ἠσ. 7,9).

Ὅταν βλέπῃς ὅτι ὁ νοῦς σου κουράζεται καὶ δὲν μπορεῖ πιά νὰ μείνῃ μέσα στὴν καρδιά καὶ στὴν προσευχὴ τοῦ νοῦ ποὺ γίνεται μέσα σὲ αὐτή, τότε χρησιμοποίησε καὶ τὸν β' τρόπο, δηλαδή, ἄφησε τὸ νὰ βγαίνει ἔξω καὶ νὰ ἀσχολῆται μὲ μελέτες καὶ παρατηρήσεις καὶ σὲ νοήματα θεῖα καὶ πνευματικά, τόσο σὲ αὐτὰ ποὺ περιέχονται μέσα στὶς Γραφές, ὅσο καὶ αὐτὰ ποὺ βρίσκονται στὰ κτίσματα, ἰδιαίτερα στὰ νοητὰ, τὰ ὁποῖα λέγονται στὴν καθομιλουμένη μεταφυσικὰ καὶ ἀφηρημένα τῆς ὕλης. Γιατὶ, αὐτὰ τὰ πνευματικὰ νοήματα, συγγενῆ μὲ τὸν νοῦ ἔχουν καὶ τὴν λεπτότητα καὶ τὴν ιδιότητα τοῦ ἄϋλου, δὲν τὸν ἀφήνουν νὰ παχαίνει, ἀλλὰ τὸν κάνουν μὲ εὐκολία νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν τόπο τῆς καρδιάς καὶ νὰ ἐνωθῆ πάλι μὲ τὴν νοερὴ μνήμη τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ λέει, ὁ Θεῖος Μάξιμος, «ὅτι μόνῃ ἢ πρᾶξις δὲν μπορεῖ νὰ κἀνῃ τὸν νοῦ ἀπαθῆ, ἂν δὲν τὸν διαδέχονται πολλὰ καὶ ποικίλες θεωρίες». Πρόσεξε ὅμως, νὰ μὴ ἀσχολῆσαι στοὺς λόγους τῶν ὑλικῶν σωμάτων καὶ ζώων, δηλαδή, στὰ λεγόμενα φυσικὰ, ἀφοῦ εἶσαι ἀκόμη ἐπαθῆς. Γιατὶ μὴ ὄντας ὁ νοῦς σου ἐλεύθερος ἀπὸ τὶς μοχθηρὰς φαντασίες τῶν αἰσθητῶν, πρὶν νὰ διαπεράσῃ μέσα στοὺς πνευματικοὺς καὶ ἄϋλους λογισμοὺς, ποὺ βρίσκονται μέσα

στὰ σώματα καὶ στὰ ζῶα, πάνεται ἀπὸ μόνο τὴν ἐξωτερικὴ μορφή τους καὶ τὴν ἐπιφάνεια· καὶ εὐχαριστημένος σὲ αὐτή, ἀποκτᾷ ψεύτικες δοξασίες καὶ πάθη, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Μάξιμος, ἀντὶ νὰ βρῆ ἀπάθεια καὶ ἀλήθεια, καθὼς τὸ ἔπαθαν τόσοι καὶ τόσοι φιλόσοφοι, ποὺ καλοῦνται φυσικοί.

Ἦ χρησιμοποίησε καὶ τὸν γ' τρόπο γιὰ ἀνάπαυσι καὶ παρηγοριὰ τοῦ νοῦ σου· δηλαδή, φαντάσου τὰ μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους τοῦ Κυρίου, δηλαδή τὴν Γέννησί του στὸ σπήλαιο, τὴν Ὑπαπαντὴ του στὸ Ναό· τὴν Βάπτισί του στὸν Ἰορδάνη, τὴν Σαρανταήμερη νηστεία του στὴν ἔρημο· τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου του, τὰ διάφορα θαύματα ποὺ ἔκανε· τὴν Μεταμόρφωσί του στὸ Θαβώρ, τὸ νίψιμο τῶν ποδιῶν τῶν μαθητῶν του, τὴν παράδοσι τῶν μυστηρίων, τὴν προδοσία του, τὰ πάθη του· τὸν Σταυρό του, τὸν Ἐπιτάφιό του· τὴν Ἀνάστασί του καὶ τὴν Ἀνάληψί του· τὰ κάθε εἶδους βάσανα τῶν Μαρτύρων καὶ τὶς μακροχρόνιες ἀσκήσεις τῶν Ὁσίων.

Τὸ ἴδιο, μπορεῖς, ἀκόμη γιὰ τὴν συντριβὴ τῆς καρδιάς σου καὶ τὴν μετάνοια, νὰ φαντάζεσαι τὸ μυστήριο καὶ τὴν φοβερὴ ὥρα τοῦ θανάτου σου, τὴν τρομερὴ ἡμέρα τῆς Κρίσεως, τὰ διάφορα εἶδη τῶν αἰωνίων κολάσεων, δηλαδή, τὶς λίμνες τῆς αἰώνιας φωτιάς· τὶς κατασκότεινες καὶ ὑπόγειες φυλακές· τοὺς πολὺ κρύους τάφους· τὰ σκουλίκια ποὺ πίνουν αἷμα, τὴν συντροφιά μὲ τοὺς δαίμονες· φαντάσου ἀκόμη καὶ τὴν ἀπόλαυσι τῆς ἀπερίγραπτης χαρᾶς καὶ τὴν οὐράνια ἐκεῖνη βασιλεία τῶν δικαίων τὴν αἰώνια δόξα καὶ μακαριότητα· τὸν ἦχο ἐκεῖνων ποὺ ἐορτάζουν τὴν ἔνωσι μὲ τὸ Θεὸ καὶ τὴν παντοτεινὴ γνωριμία καὶ συγκατοίκησι ὅλων τῶν Ἁγίων (60).

Ἀλλά, γνώριζε, ὅτι δὲν σοῦ λέω νὰ ἀσχολῆσαι πάντα μὲ αὐτά, ἀλλὰ νὰ τὰ μεταχειρίζεσαι μόνο κάποτε κάποτε καὶ μερικὲς φορές, ὡς που νὰ ξεκουρασθῆ ὁ νοῦς σου καὶ πάλι νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν καρδιά καὶ ἐκεῖ νὰ ἐργάζεται τὸ ἀφάνταστο καὶ ἀσχημάτιστο, διὰ μέσου τῆς καρδιακῆς μνήμης τοῦ Θεοῦ. Γιατὶ, ὅπως ὅλα τὰ φερέοικα ζῶα, δηλαδή αὐτὰ ποὺ κουβαλᾶνε μαζὶ τὸ σπίτι τους (σὰν τὰ σαλιγκάρια καὶ τὶς χελῶνες) καὶ τὰ ὄστρακα, δὲν ἀναπαύονται πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ μέσα στὰ ὄστρακα, ποὺ εἶναι ντυμένα καὶ μέσα στὶς τρυπες τους, ἔτσι καὶ ὁ νοῦς, μὲ φυσικὸ τρόπο, σὲ τίποτα ἄλλο δὲν ἀναπαύεται τόσο, ὅσο, στὸ νὰ βρῆσκειται μέσα στὸ σῶμα ποὺ φοράει, δηλαδή, μέσα στὸ θάλαμο τῆς καρδιάς καὶ στὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπο καὶ ἀπὸ ἐκεῖ, σὰν ἀπὸ καμία πολεμήστρα, νὰ πολεμᾷ τοὺς λογισμοὺς καὶ τοὺς ἐχθροὺς καὶ τὰ πάθη, ποὺ ἐκεῖ μέσα εἶναι κρυμμένα, ἂν καὶ οἱ περισσότεροὶ ἄνθρωποι αὐτὸ δὲν τὸ γνωρίζουν (61).

Πάνω ἀπὸ ὅλα σου λέω, ὅτι γιὰ νὰ πολεμᾷς καὶ νὰ προφυλάγῃς καλά, μὴν ἀφίνῃς τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησί σου νὰ θυμᾶται ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ εἶδες ἢ ἄκουσες ἢ μυρίστηκες ἢ γεύτηκες ἢ ἔπιασες καὶ ἰδιαίτερος, τὰ ἄσεμνα καὶ κακά. Γιατὶ ἔχει ἐπιβεβαιωθῆ μὲ τὴν δοκιμή, πὼς περισσότερο πόλεμο κάνει κάποιος νὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν φαντασία καὶ τὴν ἐνθύμησι ἑνὸς πράγματος, παρὰ ἀπὸ τὴν ἰδία τὴν αἴσθησί του. Ἐπειδὴ τὸ νὰ ἰδῆ κανεὶς - ὑποθετικὰ λέμε - ἢ νὰ μὴν ἰδῆ ἓνα πρόσωπο μὲ πάθος, αὐτὸ εἶναι εὐκόλο καὶ πόλεμο τόσο δὲν ἔχει· ὅταν ὁμως τὸ ἰδῆ καὶ

τὸ περιεργασθῆ, δὲν εἶναι πλέον εὐκόλο, ἀλλὰ χρειάζεται πόλεμος καὶ ἀγῶνας, γιὰ νὰ βγάλη τὴν ἐνθύμησι τοῦ προσώπου ἐκείνου ἀπὸ τὴν φαντασία του.

Καὶ πολλὰς φορές, μία μονάχα, ἐμπαθῆς καὶ περίεργη ματιά, ποὺ ρίξαμε σὲ ἓνα ὄμορφο πρόσωπο, μᾶς ἐντυπώνει στὴ φαντασία τόσο βαθιὰ τὴν ἐνθύμησί του, ποὺ πολεμοῦμε σαράντα ἢ πενήντα χρόνια, μέχρι καὶ αὐτὰ τὰ γηρατειά μας καὶ δὲν μπορούμε νὰ ἐξαλείψουμε ἐκείνη τὴν ἐνθύμησι καὶ φαντασία. Καὶ εἶναι ἄξιο γιὰ γέλια, ὅτι τὸ πρόσωπο ἐκεῖνο γερνάει καὶ ἀσχημαίνει ἢ πεθαίνει καὶ γίνεται χῶμα· καὶ πολλὰς φορές ἐμεῖς οἱ ἴδιοι πιάνουμε μὲ τὰ χέρια μας τὰ ὀστᾶ του στὸν τάφο, ἀλλὰ ἡ φαντασία μας κρατεῖ τόσο σφικτὰ καὶ δυνατὰ τὴν εἰκόνα του, ποὺ πάντα τὸ νομίζει γιὰ νέο καὶ γιὰ ζωντανό· καὶ ἔτσι σὰν παράλογη καὶ τυφλή, μᾶς κάνει νὰ ἀμαρτάνουμε μὲ αὐτὸ στὴ καρδιά, σὰν νὰ ἦταν καὶ ἀληθινό, τόσο ὅταν εἴμαστε ξύπνιοι, ὅσο καὶ ὅταν κοιμώμαστε(62).

Ἀκόμη σοῦ ὑπενθυμίζω, νὰ φυλαχθῆς καλὰ καὶ νὰ μὴ πιστεύης ἢ τελείως νὰ δέχεσαι ὡς ἀληθινό, ἂν δῆς ξύπνιος ἢ ἐνῶ κοιμᾶσαι, μέσα ἀπὸ τὴν καρδιά σου ἢ ἔξω κανένα σχῆμα, ὅπως φῶς ἢ φωτιὰ ἢ σὰν εἶδος ἀγγέλου ἢ ἀγίου ἢ κάτι ἄλλο παρόμοιο, ὅ,τι κι ἂν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΣΤ΄

Ὁ στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ μὲ ὅλη του τὴ δύναμι τὶς ταραχὰς καὶ ἐνοχλήσεις, ἂν θέλῃ νὰ πολεμήσῃ καλὰ τοὺς ἐχθροὺς του.

Ὅπως ἔχει ὑποχρέωσι ἀναπόφευκτη κάθε χριστιανός, ὅταν χάσῃ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς του νὰ κάνῃ τὸ ὅ,τι μπορεῖ γιὰ νὰ τὴν ξαναποκτήσῃ, ἔτσι πάλι πρέπει νὰ γνωρίζῃ, ὅτι κανένα γεγονός ποὺ συμβαίνει στὸν κόσμος, ποὺ θὰ τοῦ συνέβαινε, δὲν εἶναι σωστὸ καὶ φρόνιμο νὰ τοῦ στερῆ ἢ νὰ τοῦ κλονίξῃ τὴν παρόμοια εἰρήνη. Πρέπει ναί, νὰ λυπούμαστε γιὰ τὶς ἀμαρτίες μας, ἀλλὰ μὲ ἓναν πόνο εἰρηνικό, κατὰ τὸν τρόπο, ποὺ προηγουμένως ἔδειξα σὲ πολλὰ σημεῖα· καὶ ἔτσι, χωρὶς ἐνόχλησι τῆς καρδιάς, νὰ συμπονᾶμε μὲ εὐλαβῆ διάθεσι ἀγάπης κάθε ἄλλο ἀμαρτωλό καὶ νὰ κλαῖμε ἐσωτερικὰ τὸ λιγότερο· δηλαδή, ἄς πενθοῦμε γιὰ τὰ σφάλματά του. Γιὰ τὰ ἄλλα ποὺ συμβαίνουν, τὰ βαρεῖα καὶ βασανιστικά, ποὺ μᾶς ἔρχονται, ὅπως ἀσθένειες, πληγές, θάνατοι τῶν συγγενῶν μας, ἐπιδημίες πείνας, πόλεμοι, φωτιές καὶ ἄλλα παρόμοια κακά, ἂν καὶ οἱ κοσμικοὶ τὰ ἀποστρέφονται τὶς περισσότερες φορές, ὡς ἐνοχλήσεις τῆς φύσεως, παρόλα αὐτὰ, μπορούμε μὲ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, ὄχι μόνο νὰ τὰ ὑποφέρουμε, ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ θέλουμε καὶ νὰ τὰ ἀγαπᾶμε, σὰν δίκαιη τιμωρία στοὺς παράνομους καὶ σὰν ἀφορμὲς τῶν ἀρετῶν στοὺς καλοὺς· ἐπειδὴ σὲ αὐτὸν τὸ σκοπὸ ἀποβλέπουμε, καὶ αὐτὸ ἀρέσει ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὸν τὸν Κύριό μας καὶ Θεό, ποὺ ἄς τὰ στέλνει· τοῦ ὁποίου τὸ θέλημα ἀκολουθώντας ἐμεῖς, θὰ περάσουμε μὲ καρδιὰ ἡσυχῆ καὶ ἀναπαυμένη ὅλες τὶς θλίψεις καὶ τὰ βάσανα τῆς τωρινῆς ζωῆς. Καὶ νὰ εἶσαι βέβαιος, ὅτι κάθε παρενόχλησις καὶ ταραχὴ τῆς καρδιάς μας, δὲν ἀρέσει στὰ

Θεϊκὰ μάτια· γιατί ὅποια καὶ νᾶναι αὐτή, πάντα εἶναι συντροφιασμένη ἀπὸ ἀτέλεια καὶ πάντα προέρχεται ἀπὸ κάποια κακιὰ ρίζα τῆς φιλαυτίας.

Γι' αὐτὸ νὰ ἔχῃς πάντοτε ἄγρυπνη μία σκοπιὰ παρατηρήσεως, ἡ ὁποία ἀμέσως μόλις δεῖ κάτι πὸν μπορεῖ νὰ σὲ ἐνοχλήσῃ καὶ νὰ σὲ ταραξῇ, ἃς σοῦ κάνῃ νόημα, γιὰ νὰ καταλαβαίνῃς γιὰ τί πρόκειται καὶ νὰ πιάνεις τὰ ὄπλα στὸ νὰ διοικῆσαι σκεπτόμενος, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ κακὰ καὶ ἄλλα παρόμοια πολλά, ἂν καὶ φαίνονται ἐξωτερικὰ κατὰ τὴν αἴσθησι κακὰ, δηλαδή βλαβερὰ, ὅμως δὲν εἶναι ἀληθινὰ κακὰ, οὔτε μποροῦν νὰ μᾶς ἀφαιρέσουν τὰ πραγματικὰ καλὰ καὶ ὅτι ὅλα τὰ διατάζει καὶ τὰ παραχωρεῖ ὁ Θεός, γιὰ τοὺς σωστοὺς σκοποὺς πὸν εἶπαμε πρὶν καὶ μᾶς συμφέρουν καὶ γιὰ ἄλλα, πὸν δὲν εἶναι γνωστὰ σὲ μᾶς, ἀλλὰ πολὺ δίκαια καὶ πολὺ ἅγια χωρὶς ἀμφιβολία. Καί, ἂν σὲ κάθε θλιβερὸ καὶ ἀντίθετο γεγονὸς πὸν συμβαίνει, παραμένῃ ἡ καρδιά σου ἔτσι ἀναπαυμένη καὶ εἰρηνική, μπορεῖ νὰ ἔχῃς πολὺ κέρδος· ἂν ὅμως ταραζέται, γνώριζε ὅτι κάθε ἄσκησι πὸν κάνεις, σοῦ ἀποδίδει ἢ καμία ἢ πολὺ μικρὴ ὠφέλεια.

Ἐπιπλέον λέω καὶ αὐτό, ὅτι ὅταν ἡ καρδιά ἐνοχλῆται καὶ ταρασσεται, εἶναι πάντα κάτω ἀπὸ τὰ διάφορα χτυπήματα καὶ τοὺς πολέμους τῶν ἐχθρῶν καὶ τὸ σπουδαιότερο, ὅταν εἴμαστε ταραγμένοι δὲν μποροῦμε νὰ δοῦμε καλὰ καὶ νὰ διακρίνουμε τὸν ἴσιο δρόμο καὶ τὴν ἀσφαλῆ πορεία τῆς ἀρετῆς· ὁ ἐχθρὸς μας λοιπὸν διάβολος πὸν μισεῖ πολὺ αὐτὴν τὴν εἰρήνη (ἐπειδὴ εἶναι μέρος, πὸν κατοικεῖ τὸ πνεῦμα τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ ἐνεργῆσῃ μεγάλα πράγματα), πολλὰς φορὲς ἔρχεται σὰν φίλος καὶ δοκιμάζει νὰ μᾶς τὴν πάρῃ, χρησιμοποιώντας διάφορες ἐπιθυμίες (63), οἱ ὁποῖες μας φαίνονται πὸς εἶναι καλές· ἀλλὰ πόσο αὐτὲς εἶναι ἀπατηλές καὶ ψεύτικες, μπορεῖς μεταξὺ τῶν ἄλλων στοιχείων νὰ τὸ γνωρίσης κι ἀπὸ αὐτό· δηλαδή, ἐπειδὴ μᾶς κλέβουν τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς.

Γι' αὐτό, ἂν θέλῃς νὰ ἐμποδίσης τὴν τόση μεγάλη ζημιὰ, ὅταν ὁ παρατηρητὴς, δηλαδή ὁ νοῦς καὶ ἡ προσοχὴ τοῦ νοῦ, σὲ προειδοποιήσῃ ὅτι κάποια νέα ἐπιθυμία κάποιου καλοῦ ζητεῖ νὰ μπῇ μέσα σου, μὴν τῆς ἀνοίξης τὴν εἴσοδο τῆς καρδιάς, ἂν δὲν ἐλευθερωθῆς πρῶτα ἀπὸ κάθε θέλημα δικό σου καὶ τὴν παρουσιάσης στὸ Θεὸ καὶ ὁμολογώντας τὴν τυφλότητα καὶ ἀγνωσία σου, νὰ τὸν παρακαλέσης θερμὰ νὰ σὲ φωτίσῃ μὲ τὸ δικό του φῶς, γιὰ νὰ δῆς, ἐὰν αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία προέρχεται ἀπὸ ἀντίδικο ἐχθρό· καὶ γι' αὐτό, τρέξε στὸν πνευματικό σου πατέρα καὶ ἄφησέ το, ὅσο μπορεῖς, στὴν κρίσι ἐκεῖνου. Ὅμως, ἂν καὶ ἡ ἐπιθυμία ἐκεῖνη εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, πρέπει ἐσύ, πρὶν νὰ τὴν ἐπιχειρήσης, νὰ ταπεινωθῆς καὶ νὰ θανατώσης τὴν μεγάλη σου προθυμία καὶ θερμότητα, πὸν ἔχεις γι' αὐτή· διότι τὸ ἔργο ἐκεῖνο, τοῦ ὁποῖου προηγεῖται αὐτὴ ἡ δικὴ σου ταπεινώσις, ἀρέσει πολὺ περισσότερο στὸ Θεό, παρὰ νὰ γίνῃ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῆς φύσεως - μάλιστα καμιά φορὰ τοῦ ἀρέσει πολὺ περισσότερο ἐκεῖνη ἢ δικὴ σου ταπεινώσις, παρὰ αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἔργο. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, ἀφοῦ ἀποβάλλεις ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου τὶς ἐπιθυμίες, πὸν δὲν εἶναι καλές καὶ μὴ κάνοντας τὶς καλές, ἂν δὲν καθησυχάσης πρῶτα τὶς φυσικὲς σου κινήσεις, θὰ κρατήσης τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἀσφάλεια, τὴν ἀκρόπολι τῆς καρδιάς σου.

Γιὰ νὰ διαφυλάξης ἀκόμη τὴν καρδιά σου εἰρηνική σε κάθε πρᾶγμα, πρέπει νὰ τὴν ἐλέγχῃς καὶ νὰ τὴν φυλάξῃς ἀπὸ κάποιες ἐπιπλήξεις καὶ ἐσωτερικοὺς ἐλέγχους τῆς συνειδήσεώς σου, οἱ ὁποῖοι μερικές φορές εἶναι τοῦ διαβόλου, μολονότι φαίνονται ὅτι εἶναι τοῦ Θεοῦ, μὲ τὸ νὰ σὲ κατηγοροῦν γιὰ κάποιο λάθος· τοὺς παρόμοιους ἐλέγχους, ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματά τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίσῃς ἀπὸ ποῦ προέρχονται. Γιατὶ, ἂν σὲ ταπεινώσουν καὶ σὲ κάνουν ἐπιμελῆ στὸ νὰ ἐργάζεσαι καὶ δὲν σοῦ ἀφαιροῦν τὴν ἐλπίδα καὶ ἐμπιστοσύνη πὺ ἔχεις στὸν Θεό, πρέπει νὰ τοὺς δέχεσαι σὰν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν εὐχαριστῆς· ἂν ὅμως σὲ συγχύζουν καὶ σὲ κάνουν μικρόψυχο, δύσπιστο, ἀμελῆ καὶ ὀκνηρὸ στὸ καλὸ, νὰ εἶσαι βέβαιος πὺς προέρχονται ἀπὸ τὸν ἐχθρό· καὶ μὴ τοὺς δίνης σημασία, ἀλλὰ ἀκολουθήσῃς τὸν δρόμο σου καὶ τὴν ἐξάσκησί σου. Γιατὶ, καὶ ἐκτὸς ἀπὸ ὅλα αὐτὰ πὺ σοῦ εἶπα, πλέον ἀπὸ κοινού, γεννιώνται στὴ καρδιά μας οἱ παρενοχλήσεις καὶ οἱ συγχύσεις, ἀπὸ τὰ περιστατικὰ τῶν ἀντιθέτων πραγμάτων, πὺ μᾶς ἀκολουθοῦν σὲ αὐτὸν τὸν κόσμο.

Ἀλλὰ ἐσύ, γιὰ νὰ προφυλαχθῆς ἀπὸ αὐτὰ τὰ χτυπήματα τῆς συγχύσεως, μπορεῖς νὰ κάνῃς δυὸ πράγματα· τὸ ἓνα εἶναι νὰ σκεφθῆς σὲ ποιὸ εἶναι ἀντίθετα ἐκεῖνα τὰ περιστατικὰ· στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή; ἢ στὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ τῶν ἐπιθυμιῶν μας; Γιατὶ, ἂν εἶναι ἀντίθετα στὶς ἐπιθυμίες σου καὶ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου (ὁ ὁποῖος εἶναι γενικὰ ὁ πρῶτος ἐχθρός σου), δὲν πρέπει νὰ τὰ ὀνομάζῃς ἀντίθετα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἔχῃς γιὰ εὐεργεσίες καὶ βοήθεια τοῦ Ὑψίστου Θεοῦ, ὁπότε καὶ μὲ χαρούμενη καρδιά καὶ εὐχαριστία νὰ τὰ ἀποδέχεσαι· ἐὰν ὅμως καὶ εἶναι ἀντίθετα στὸ πνεῦμα καὶ τὴν ψυχή, δὲν πρέπει οὔτε γι' αὐτὸ νὰ χάνῃς τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς σου, ὅπως θὰ μάθῃς στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο· τὸ ἄλλο εἶναι νὰ ὑψώσῃς τὸν νοῦ σου στὸ Θεό, καὶ μὲ μάτια κλειστὰ (χωρὶς νὰ θέλῃς νὰ γνωρίζῃς κάτι ἄλλο), νὰ δέχεσαι κάθε περιστατικὸ ἀπὸ τὸ σπλαγχνικὸ χέρι τῆς θείας πρόνοιᾶς του, σὰν πρᾶγμα γεμάτο ἀπὸ διάφορα ἀγαθὰ (64).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΖ΄

Τί πρέπει νὰ κάνουμε, ὅταν εἴμαστε πληγωμένοι.

Ὅταν βρίσκεσαι πληγωμένος, ἐπειδὴ ἔπες σε κάποιο ἀμάρτημα λόγω ἀδυναμίας σου ἢ καμιά φορά μὲ τὴν θέλησί σου γιὰ κακό σου, μὴ δειλιάσῃς· οὔτε νὰ ταραχθῆς γι' αὐτό, ἀλλὰ ἀφοῦ ἐπιστρέψῃς ἀμέσως στὸ Θεό, μίλησε ἔτσι· «Βλέπε, Κύριέ μου· ἔκανα τέτοια πράγματα σὰν τέτοιος πὺ εἶμαι· οὔτε ἦταν δυνατό νὰ περίμενες καὶ τίποτα ἄλλο ἀπὸ ἐμένα τὸν τόσο κακοπροαίρετο καὶ ἀδύνατο, παρὰ ξεπεσμό καὶ γκρέμισμα».

Καὶ ἐδῶ, ξευτελίσου στὰ μάτια σου ἀρκετὴ ὥρα καὶ λυπήσου μὲ πόνο καρδιάς γιὰ τὴν λύπη πὺ προξένησες στὸν Θεὸ καὶ χωρὶς νὰ συγχυσθῆς, ἀγανάκτησε κατὰ τῶν αἰσchrῶν σου παθῶν, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ μάλιστα, ἐναντίον ἐκείνου τοῦ πάθους πὺ ἐγινε αἰτία νὰ πέσῃς· ἔπειτα πὺς πάλι·

«Ούτε μέχρι εδώ θα στεκόμουν, Κύριέ μου, και θα άμάρτανα χειρότερα, εάν έσύ δεν με κρατούσες με την πολὺ μεγάλη σου αγαθότητα».

Και εύχαρίστησέ τον και αγάπησέ τον περισσότερο παρά ποτέ θαυμάζοντας την τόση μεγάλη εύσπλαχνία του, ὅτι και παρόλο πού λυπήθηκε από σένα, πάλι σοῦ δίνει τὸ δεξί του χέρι και σε βοηθάει, για να μη ξαναπέσης στην άμαρτία· τελευταία πές με μεγάλο θάρρος στη μεγάλη εύσπλαχνία του· «Έσύ, Κύριέ μου, κάνε σαν εκείνος πού είσαι και συγχώρεσέ με και μην έπιτρέψης στο έξής να ζῶ χωρισμένος από σένα, ούτε να άπομακρυνθῶ ποτέ, ούτε να σε λυπήσω πλέον».

Και κάνοντας έτσι, μη σκεφθῆς αν σε συγχώρεσε, διότι αυτό δεν είναι τίποτα άλλο, παρά ύπερηφάνεια, ενόχλησις τοῦ νοῦ, χάσιμος τοῦ καιροῦ και άπάτη τοῦ διαβόλου, χρωματισμένη με διαφόρες καλές προφάσεις. Γι' αυτό, αφήνοντας τὸν έαυτό σου έλεύθερα στα έλεήμονα χέρια τοῦ Θεοῦ, ακολουθήσε την άσκησί σου, σαν να μην είχες πέσει. Και αν συμβῆ έξαιτίας τῆς αδυναμίας σου να άμαρτήσης πολλές φορές την ήμέρα (65) και να μείνης πληγωμένος, κάνε αυτό πού σοῦ είπα ὅλες τις φορές, ὅχι με μικρότερη έλπίδα στο Θεό. Και κατηγορώντας περισσότερο τὸν έαυτό σου και μισώντας την άμαρτία περισσότερο, αγωνίσου να ζῆς με περισσότερη προφύλαξι.

Αὐτή ή έκγύνασις δεν άρέσει στο διάβολο· γιατί βλέπει πώς άρέσει πολὺ στο Θεό, έπειδή και μένει ντροπιασμένος ὁ αντίπαλος, βλέποντας ὅτι νικήθηκε από εκείνον, πού αυτός είχε πριν νικήσει. Γι' αυτό και διαφορετικούς άπατηλοὺς τρόπους χρησιμοποιεῖ για να μάς έμποδίση να μη τὸ κάνουμε. Και πολλές φορές πετυχαίνει τὸν σκοπό του έξαιτίας τῆς άμέλειάς μας και τῆς λίγης φροντίδας πού έχουμε στον έαυτό μας. Γι' αυτό, ὅσο έσύ βρεῖς δυσκολία σε αυτό από τὸν έχθρό, τόσο περισσότερο πρέπει να αγωνισθῆς να τὸ κάνης πολλές φορές, άκόμη και αν μία μόνο φορά έπесες· μάλιστα πρέπει αυτό να κάνης, αν, άφοῦ άμαρτήσης, αισθάνεσαι ὅτι ένοχλεῖσαι και συγχύζεσαι και σε πιάνη άπελπισία για να μπορέσης έτσι με αυτό να άποκτήσης εἰρήνη και γαλήνη στην καρδιά σου και θάρρος μαζί· και άφοῦ όπλισθῆς με αυτά τὰ όπλα, να στραφῆς στο Θεό.

Γιατι, αὐτή ή παρόμοια ενόχλησις και ταραχή πού έχει κάποιος για την άμαρτία, δεν γίνεται έπειδή με αυτό πού έκανε λύπησε τὸν Θεό, αλλά γίνεται για τὸν φόβο τῆς δικῆς του καταδίκης· και αυτό σημαίνει ὅτι, αὐτή προέρχεται από την φιλαυτία, ὅπως πολλές φορές είπαμε.

Ὁ τρόπος λοιπόν, για να άποκτήσης την εἰρήνη, είναι ὁ έξής· να ξεχάσης τελειωτικά την πτώσι και την άμαρτία σου (66) και να παραδοθῆς στην σκέψι τῆς μεγάλης και άφατης αγαθότητας τοῦ Θεοῦ· και ὅτι, αυτός μένει πολὺ πρόθυμος και έπιθυμεῖ να συγχωρέση κάθε άμαρτία, ὅσο και αν είναι βαρεία, προσκαλώντας τὸν άμαρτωλὸ με διάφορους τρόπους και μέσα από διάφορους δρόμους, για να έλθη σε συναίσθησι και να ένωθῆ μαζί του σε αὐτή την ζωή με την χάρι του· στην δε άλλη, να τὸν αγιάση με τὴ δόξα του και να τὸν κάνη αἰώνια μακάριο. Και άφοῦ με αυτές και παρόμοιες σκέψεις και στοχασμούς, γαληνέψης τὸ νοῦ σου, τότε θα

ἐπιστρέψης στὴν πτώσι σου, κάνοντας ὅπως εἶπα πῶς πάνω· κατόπι, ὅταν ἔρθῃ ἡ ὥρα τῆς ἐξομολογήσεως (τὴν ὁποία σὲ προτρέπω νὰ κάνῃς πολὺ συχνά), θυμήσου ὅλες σου τὶς ἁμαρτίες, καὶ μὲ νέο πόνο καὶ λύπη, γιὰ τὴν λύπη τοῦ Θεοῦ, καὶ μὲ πρόθεσι καὶ ἀπόφασι νὰ μὴ τὸν λυπήσῃς πλέον, φανέρωσέ τες ὅλες στὸν Πνευματικό σου καὶ κάνε μὲ προθυμία τὸν κανόνα ποὺ θὰ σοῦ ὀρίσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΗ΄

Ποιά τακτικὴ ἔχει ὁ διάβολος στὸ νὰ πολεμᾷ γενικὰ καὶ νὰ παραπλανᾷ ἀνθρώπους διαφόρων καταστάσεων.

Γνώριζε, ἀγαπητέ, ὅτι ὁ διάβολος δὲν φροντίζει γιὰ τίποτα ἄλλο, παρὰ γιὰ τὴ δική μας ἀπώλεια, καὶ ὅτι δὲν πολεμᾷ ὅλους μὲ ἓνα καὶ τὸν ἴδιο τρόπο. Καὶ γιὰ νὰ ἀρχίσω νὰ σοῦ περιγράψω μερικὸς ἀπὸ τοὺς πολέμους του καὶ τὶς τακτικὲς τους καὶ τὶς ἀπάτες του, σοῦ παρουσιάζω πέντε καταστάσεις ἀνθρώπων. Μερικοὶ εἶναι στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας χωρὶς κανένα λογισμό νὰ ἐλευθερωθοῦν· μερικοὶ πάλι, θέλουν νὰ ἐλευθερωθοῦν, ἀλλὰ δὲν τὸ ἐπιχειροῦν· εἶναι καὶ ἄλλοι ποὺ μετὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, πέφτουν μὲ μεγαλύτερη φθορὰ στὴν ἁμαρτία. Ἄλλοι νομίζουν ὅτι βαδίζουν στὴν τελειότητα, ἄλλοι ἀφήνουν τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς ποὺ ἔχουν καὶ ἄλλοι, τὴν ἀρετὴ ποὺ ἔχουν, τὴν κάνουν αἰτία κακίας. Γιὰ ὅλους αὐτοὺς θὰ μιλήσω ξεχωριστά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΚΘ΄

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος γιὰ ἐκείνους ποὺ κρατᾷ στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας.

Ὅταν ὁ διάβολος κρατᾷ κάποιον στὴν ὑπηρεσία τῆς ἁμαρτίας, δὲν φροντίζει γιὰ τίποτα ἄλλο παρὰ νὰ τὸν τυφλώῃ περισσότερο καὶ νὰ τὸν βγάξῃ ἀπὸ κάθε καλὸ λογισμό, ποὺ μπορεῖ νὰ τὸν παρακινήσῃ στὸ νὰ γνωρίσῃ τὴν πολὺ δυστυχισμένη του ζωὴ· καὶ ὄχι μόνον τὸν βγάξῃ ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς ποὺ τὸν καλοῦν στὴν ἐπιστροφή καὶ στὴν μετάνοια, βάζοντας στὸ νοῦ του ἄλλους λογισμοὺς κακοὺς καὶ ἀντίθετους, ἀλλὰ καὶ μὲ ἔτοιμες καὶ γρήγορες ἀφορμές, τὸν κάνει ὁ τρισκατάρατος νὰ πέφτῃ συχνὰ στὴν ἴδια ἁμαρτία ἢ σὲ ἄλλες μεγαλύτερες, ἀπὸ τὶς ὁποῖες βγαίνει ὁ ταλαίπωρος ἁμαρτωλός, περισσότερο σκοτισμένος καὶ τυφλός, ὥστε μὲ τὴν τυφλότητά του φτάνει καὶ γκρεμίζεται στὴν συνήθεια τῆς ἁμαρτίας καὶ ἔτσι τρέχοντας ὁ ἄθλιος ἀπὸ τὴν πρᾶξι τῆς ἁμαρτίας σὲ μεγαλύτερη τυφλότητα καὶ πάλι ἀπὸ τὴν τυφλότητα σὲ μεγαλύτερα ἁμαρτήματα, κυκλογυρίζει σχεδὸν ὅλη τὴν ταλαίπωρη ζωὴ του μέχρι θανάτου, ἂν ὁ Θεὸς δὲν οἰκονομήσῃ τὴν σωτηρία του μὲ τὴν χάρι του.

Λοιπόν, ὅποιος βρίσκεται σὲ αὐτὴ τὴν πολὺ δυστυχισμένη κατάστασι, ἂν ἀγαπᾷ νὰ θεραπευθῇ, πρέπει νὰ δεχθῇ ἀμέσως τὸ γρηγορώτερο τὸν

λογισμὸ ἐκεῖνον καὶ τὴν ἔμπνευσι, ποὺ τὸν προσκαλεῖ ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ φῶς καὶ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία στὴ μετάνοια καὶ πρέπει νὰ φωνάξῃ μὲ ὅλη του τὴν καρδιά στὸ Ποιητὴ του· «Κύριέ μου βοήθησέ με, βοήθησέ με γρήγορα καὶ μὴ μὲ ἀφήσῃς πλέον σὲ αὐτὸ τὸ σκοτάδι τῆς ἁμαρτίας»· ἄς μὴ σταματήσῃ νὰ ξαναλέῃ πολλές φορές τὸ ἴδιο καὶ νὰ φωνάξῃ μὲ αὐτὸ καὶ παρόμοιο τρόπο· καὶ ἀμέσως, ἀμέσως, ἂν εἶναι δυνατόν, ἄς ζητήσῃ βοήθεια καὶ συμβουλή, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὸν ἐχθρό· ἐὰν ὅμως δὲν μπορῇ νὰ πάῃ ἀμέσως, ἄς προστρέξῃ γρήγορα στὸν σταυρωμένο Ἰησοῦ καὶ ἄς προσπέσῃ στὰ Ἁγιά του πόδια μὲ τὸ πρόσωπο στὴ γῆ καὶ στὴ Θεοτόκο Μαρία, ζητώντας εὐσπλαγχνία καὶ βοήθεια· καὶ ἡ νίκη στέκεται σὲ αὐτὴ τὴν γρηγοράδα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Λ´

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη, ποὺ μεταχειρίζεται ὁ διάβολος γιὰ ἐκείνους ποὺ γνωρίζουν τὸ κακό τους καὶ θέλουν νὰ ἐλευθερωθοῦν. Καὶ γιατί οἱ ἀποφάσεις μας πολλές φορές δὲν φέρνουν τὸ ἀποτέλεσμά τους.

Ἐκεῖνοι, ποὺ γνωρίζουν τὴν κακὴ ζωὴ ποὺ ζοῦν καὶ θέλουν νὰ τὴν ἀλλάξουν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μένουν πλανεμένοι καὶ νικημένοι ἀπὸ τὸν ἐχθρό μὲ αὐτὰ τὰ ὄπλα· μετὰ ἀπὸ αὐτά· αὔριο, αὔριο· ἄς τελειώσω πρῶτα αὐτὴ τὴν ὑπόθεσι καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ νὰ παραδοθῶ μὲ περισσότερη ἀνάπαυσι στὴ χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ στὴ πνευματικὴ ζωὴ· ἄς κάνω αὐτὸ σήμερα καὶ αὔριο μετανοῶ. Παγίδα τοῦ ἐχθροῦ εἶναι αὐτή, ἀδελφέ, ἡ ὁποία ἔπιασε πολλοὺς καὶ πιάνει ἀκόμη πῶς πολὺ τὸν κόσμον. Αἰτία τῆς παγίδας αὐτῆς εἶναι ἡ ἀμέλεια καὶ ἡ ἄγνοιά μας. Ἐπειδὴ καὶ σὲ μιὰ τέτοια ὑπόθεσι, ἀπὸ τὴν ὁποία ἀποτελεῖται καὶ κρέμεται ὅλη ἡ σωτηρία τῆς δικῆς μας ψυχῆς καὶ ὅλη ἡ τιμὴ τοῦ Θεοῦ, δὲν πιάνουμε γρήγορα ἐκεῖνο τὸ τόσο δυνατό ὄπλο καὶ νὰ ποῦμε στὸν ἑαυτό μας· τώρα, τώρα νὰ ζήσω πνευματικὴ ζωὴ καὶ ὄχι μετὰ ἀπὸ αὐτά· σήμερα, σήμερα νὰ μετανοήσω καὶ ὄχι αὔριο· τὸ τώρα καὶ τὸ σήμερα, εἶναι στὰ χέρια μου· τό, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ αὔριο εἶναι στὰ χέρια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ καὶ ἂν μοῦ εἶχε δοθῇ τό, μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ τὸ αὔριο, ποιός δρόμος σωτηρίας καὶ νίκης θὰ εἶναι αὐτός, τὸ νὰ θέλω πρῶτα νὰ πληγωθῶ καὶ ὕστερα νὰ θεραπευθῶ, τὸ νὰ κάνω πρῶτα τὶς νέες ἀταξίες μου καὶ νὰ συμμορφώνωμαι;

Ὅποτε, ἂν θέλῃς νὰ φύγεις, ἀδελφέ, ἀπὸ αὐτὴ τὴν πλάνη καὶ νὰ νικήσῃς τὸν ἐχθρό, ἡ θεραπεία εἶναι, τὸ νὰ ὑπακούσῃς γρήγορα μὲ τὴν πρᾶξι στοὺς καλοὺς λογισμοὺς καὶ τὶς θεῖες ἐμπνεύσεις, ποὺ σὲ καλοῦν σὲ μετάνοια καὶ νὰ μὴ δώσης καθόλου περιθώριο στὴ μέση, οὔτε νὰ πῆς, ὅτι ἐγὼ ἀποφάσισα ὀριστικὰ νὰ μετανοήσω μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ πᾶ δὲν μπορῶ νὰ ἀλλάξω· ὄχι γιατί οἱ ἀποφάσεις αὐτὲς πολλές φορές εἶναι λανθασμένες καὶ πολλοὶ δείχνοντες ἐμπιστοσύνη σ' αὐτὲς, ἐξαπατήθηκαν καὶ ἔμειναν ἀμετανόητοι γιὰ διαφορὲς αἰτίες.

Α΄. Γιατί οί δικές μας αποφάσεις δέν εἶναι θεμελιωμένες πάνω στήν ἀπιστία τοῦ ἑαυτοῦ μας καί στοῦ θάρρους καί τήν ἐλπίδα τοῦ Θεοῦ· καί μετὰ ἀπό αὐτό συμβαίνει τὸ νὰ μὴ μπορούμε νὰ δοῦμε τὴν μεγάλη μας ὑπερηφάνεια, ἀπὸ τὴν ὁποία παρακινούμενοι, δίνουμε ἐμπιστοσύνη στὶς δικές μας αποφάσεις, πὼς εἶναι σταθερές. Ἀλλὰ τὸ φῶς γιὰ νὰ γνωρίσουμε αὐτὴ τὴν ὑπερηφάνεια καὶ ἀσθένειά μας καὶ ἡ βοήθεια γιὰ νὰ θεραπευτοῦμε, προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος παραχωρεῖ, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, νὰ πέσουμε καὶ μὲ τὴν πτώσι, μᾶς προσκαλεῖ ἀντὶ νὰ ἐλπίζουμε στοῦ δικό μας θάρρος καὶ ἐλπίδα, νὰ ἐλπίζουμε καὶ νὰ δίνουμε ἐμπιστοσύνη σὲ αὐτὸν μόνο· καὶ ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνειά μας, μᾶς προσκαλεῖ στὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Θέλεις νὰ γνωρίζης, ἄνθρωπε, πότε εἶναι δυνατὲς καὶ στερεές οί αποφάσεις σου; Ὅταν δέν ἔχης καμμία ἐμπιστοσύνη στοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ὅταν εἶναι ὅλες θεμελιωμένες μὲ ταπεινώσι στήν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος τοῦ Θεοῦ.

Β΄. Ὅταν κινούμαστε ἐμεῖς νὰ πάρουμε καμμία ἀπόφασι, σκεφτόμαστε μόνο τὴν ὠραιότητα καὶ δύναμι τῆς ἀρετῆς, ἡ ὁποία παρασύρει μὲ τὸ μέρος τῆς τὴν θέλησί μας, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἀσθενῆς καὶ ἀδύνατη· μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅμως, ὅταν παρουσιασθῇ ἡ δυσκολία καὶ ὁ κόπος, μὲ τὰ ὁποία ἀποκτᾶται ἡ ἀρετὴ, μὲ τὸ νὰ εἶναι ἀδύνατη καὶ νέα ἡ θέλησί μας, μικραίνει καὶ ἀποσύρεται πίσω καὶ στὴ συνέχεια μένουν ἄπρακτες οί αποφάσεις μας. Γι’ αὐτὸ ἐσὺ συνήθισε νὰ ἀγαπᾶς πολὺ περισσότερο τὶς δυσκολίες, πού φέρνουν τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, παρὰ τὶς ἴδιες τὶς ἀρετὲς, καὶ ἀπὸ αὐτὲς τὶς δυσκολίες ἃς τρέφεται πάντα ἡ θέλησίς σου, πότε μὲ τὸ λίγο καὶ πότε μὲ τὸ πολὺ, ἂν θέλῃς πραγματικὰ νὰ ἀποκτήσεις τὶς ἀρετὲς. Καὶ ἃς εἶσαι βέβαιος, ὅτι τόσο πιὸ γρήγορα καὶ πιὸ γενναῖα θὰ νικήσης τὸν ἑαυτοῦ σου καὶ τοὺς ἐχθρούς σου, ὅσο πιὸ γενναῖα ἀγκαλιάσεις τὶς δυσκολίες καὶ ὅσο περισσότερο τὶς ἀγαπᾶς.

Γ΄. Γιατί οί αποφάσεις μας μερικὲς φορὲς δέν σκέφτονται τὶς ἀρετὲς καὶ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ δικό τους συμφέρον, τὸ ὁποῖο, συνήθως ἀκολουθεῖ τὶς αποφάσεις, πού κάνουμε γιὰ τὶς πνευματικὲς τρυφὲς καὶ γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε θεῖα χαρίσματα. Ὅποτε ἐμεῖς, στὶς θλίψεις πού μᾶς στενοχωροῦν πολὺ, ἄλλη βοήθεια δέν βρίσκουμε, παρὰ νὰ βάλουμε σκοπὸ καὶ νὰ ἀποφασίσουμε πὼς θὰ παραδοθοῦμε ὀλοκληρωτικὰ στοῦ Θεοῦ καὶ στὶς ἐξασκήσεις τῶν ἀρετῶν. Καὶ ἂν ἀγαπᾶς νὰ παραδοθῆς καὶ σύ, ἀδελφέ, σὲ αὐτό, ἃς εἶσαι στοῦ καιροῦ τῶν πνευματικῶν τρυφῶν πολὺ ἐπιφυλακτικὸς καὶ ταπεινὸς στὶς αποφάσεις σου· ἰδιαιτέρα ὅμως φυλάξου, νὰ μὴ δίνῃς ἐντολὲς στοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ νὰ μὴν κάνῃς τάματα, γιὰ νὰ μὴν τὰ παραβῆς καὶ πέσης στὴν ἀμαρτία· καὶ ὅταν βρίσκεσαι λυπημένος, ἡ ἀπόφασι καὶ ἡ γνώμη σου ἃς εἶναι νὰ ὑποφέρῃς εὐχάριστα τὸν σταυρὸ καὶ τὴν θλίψι, καθὼς θέλει ὁ Κύριος, ἀποστρεφόμενος κάθε γήινη βοήθεια καὶ καμιά φορὰ ἀκόμη καὶ τὴν οὐράνια· μὴ ἃς εἶναι ἡ ἀναζητήσις σου καὶ μία ἡ ἐπιθυμία σου, νὰ βοηθῆσαι ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ ὑποφέρῃς κάθε τί ἀντίθετο, χωρὶς νὰ μολύνῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ χωρὶς νὰ κάνῃς τὸν Θεό σου νὰ δυσανασχετήσῃ.

Ἡ ἀπάτη πὸν χρησιμοποιεῖ ὁ ἐχθρὸς, γιὰ ἐκείνους πὸν νομίζουν ὅτι βαδίζουν στὴν τελειότητα.

Ὅταν ὁ ἐχθρὸς δὲν μπορῆ νὰ νικήσῃ οὔτε αὐτοὺς πὸν ἔχουν ἐξαρτηθῆ ἀπὸ τὴν ἁμαρτία, οὔτε αὐτοὺς πὸν ζητᾶνε νὰ ἐλευθερωθοῦν ἀπὸ αὐτήν, ὅπως παραπάνω εἶπαμε, τότε τρέχει ὁ πονηρὸς στοὺς ἐνάρετους καὶ πολεμᾷ σὰν πανοῦργος νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ λησμονήσουν τοὺς ἐχθροὺς, πὸν εἶναι κοντὰ τους καὶ ἔμπρακτα τοὺς πολεμοῦν καὶ τοὺς βλάπτουν, νὰ ἐπιθυμοῦν ὅμως καὶ νὰ φαντάζονται πάνω ἀπὸ τὴν δύναμί τους τὰ ὑψηλὰ καὶ μεγάλα (67) καὶ πρὶν ἀπὸ τὸν κατάλληλο καιρὸ νὰ ἔχουν ἀποφασιστικοὺς σκοποὺς, γιὰ νὰ φθάσουν στὴν τελειότητα. Αὐτὸ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὸ νὰ μὴ φροντίζουν αὐτοὶ γιὰ τὶς πληγές, μὲ τὶς ὁποῖες εἶναι πληγωμένοι, ἀλλὰ, νομίζοντας αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες καὶ ἀποφάσεις τῆς τελειότητος σὰν νὰ ἦταν ἔργα καὶ πράγματα, ὑπερηφανεύονται μὲ διαφόρους τρόπους. Ὅποτε, μὴ θέλοντας νὰ ὑποφέρουν στὴν πράξι κάτι τὸ ἀντίθετο, οὔτε τὸ παραμικρὸ ἐμπόδιο ἢ ἓνα μικρὸ λόγο, χάνουν μετὰ ἀπὸ αὐτὸ τὸν καιρὸ τους σὲ μεγάλες μελέτες ἀποφάσεων, ἀποφασίζοντας δηλαδὴ μὲ τὸ νοῦ τους, νὰ ὑποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἐπειδὴ, ὅταν παίρνουν τὶς φαντασμένες αὐτὲς ἀποφάσεις, δὲν αἰσθάνονται καμμία θλιῖσι καὶ ἀντίθεσι στὸ σῶμα τους, γι' αὐτὸ νομίζουν οἱ ταλαίπωροι ὅτι βρίσκονται στὸ ὕψος ἐκείνων τῶν ἐναρέτων, πὸν ὑποφέρουν μεγάλες δοκιμασίες ἔμπρακτα. Καὶ δὲν γνωρίζουν, πὸς ἄλλα εἶναι τὰ λόγια καὶ οἱ ἀποφάσεις καὶ ἄλλα εἶναι τὰ ἔργα καὶ ἡ πραγματικότητα.

Λοιπὸν, ἂν θέλῃς νὰ ἀποφύγῃς, ἀδελφέ, αὐτὴ τὴν ἀπάτη, ἀποφάσισε νὰ πολεμᾷς μὲ τοὺς ἐχθροὺς, πὸν σὲ πολεμοῦν πραγματικὰ καὶ ἀπὸ κοντὰ καὶ ἔτσι θὰ γνωρίσῃς φανερά, ἂν οἱ ἀποφάσεις πὸν παίρνεις, εἶναι ἀληθινὲς ἢ ψεύτικες· δυνατὲς ἢ ἀδυνατὲς· καὶ ἔτσι θὰ βαδίσης στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν τελειότητα, μέσα ἀπὸ τὸν δοκιμασμένο ἀσφαλῆ καὶ βασιλικὸ δρόμο.

Ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ἐκείνων, πὸν δὲν σὲ ἐνοχλοῦν πρὸς τὸ παρόν, δὲν σὲ συμβουλεύω νὰ κἀνῃς πόλεμο, πάρα μόνο ὅταν πιθανὰ ἀντιληφθῆς ὅτι μὲ τὴν πάροδο τοῦ χρόνου θὰ σὲ πολεμήσουν. Γιατὶ μὲ τὴν πρόγνωσι καὶ τὴν προμελέτη μπορεῖς νὰ προετοιμασθῆς μὲ γενναῖες ἀποφάσεις γιὰ νὰ ἀντισταθῆς· καὶ ὅταν ἔρθουν, μένουν ἄπρακτοι, ἀφοῦ σὲ βρίσκουν προετοιμασμένο. Γι' αὐτὸ μὴ νομίσης ποτὲ ὅτι οἱ ἀποφάσεις σου πὸς νὰ ἔγιναν καὶ ἔργα καὶ πράξεις κι ἂν ἀκόμη ἐξασκήθηκες στὶς ἀρετὲς γιὰ λίγο χρόνο μὲ τοὺς κατάλληλους τρόπους· ἀλλὰ σὲ αὐτὰ ἄς εἶσαι ταπεινὸς καὶ νὰ φοβᾷσαι τὸν ἑαυτὸ σου καὶ τὴν ἀδυναμία σου· καὶ ἐλπίζοντας στὸ Θεό, τρέξε σὲ αὐτὸν μὲ συχνὲς δεήσεις γιὰ νὰ σὲ δυναμώνῃ καὶ νὰ σὲ φυλάῃ ἀπὸ τοὺς κινδύνους καὶ μάλιστα ἀπὸ κάθε μικρὴ ὑπόληψι καὶ ἐλπίδα τοῦ ἑαυτοῦ σου. Γιατὶ ἂν ἐσύ εἶσαι κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο ταπεινὸς στὸν ἑαυτὸ σου, πιθανὸν νὰ μὴν εἶσαι ἐλεύθερος τελείως ἀπὸ κάποια μικρὰ ἐλαττώματα (στὰ ὁποῖα σὲ ἀφήνει ὁ Θεὸς καμιά φορὰ γιὰ νὰ σὲ κἀνῃ νὰ γνωρίσῃς τὴν ἀδυναμία τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ γιὰ νὰ φυλάξῃ σὲ σένα κάποιο καλὸ πὸν ἔχεις), παρόλα αὐτὰ, σοῦ ἐπιτρέπεται νὰ ἐπιθυμῆς καὶ νὰ παίρνῃς μεγάλες ἀποφάσεις, γιὰ νὰ ἀνέβῃς σὲ ψηλότερο βαθμὸ τελειότητος.

Ὁ πόλεμος καὶ ἡ ἀπάτη πὸν χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος, γιὰ νὰ ἐγκαταλείψουμε τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς πὸν βαδίζουμε.

Ἡ τέταρτη ἀπάτη μὲ τὴν ὁποία μᾶς ἐπιτίθεται ὁ πονηρὸς διάβολος, ὅταν μᾶς δῆ ὅτι βαδίζουμε τὸν εὐθὺ δρόμο τῆς ἀρετῆς, εἶναι οἱ διάφορες ἐπιθυμίες, πὸν ξεσηκώνει ἐναντίον μας, γιὰ νὰ μᾶς κἀνη νὰ ξεπέσουμε ἀπὸ τὴν ἐγκύμνασι τῶν ἀρετῶν στὶς κακίες. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν ἕνας ἄρρωστος ὑποφέρη μὲ ὑπομονετικὴ θέλησι τὴν ἀρρώστια του, ὁ ἐχθρὸς, πὸν γνωρίζει ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν μπορεῖ ἐκεῖνος νὰ ἀποκτήσῃ τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς, τοῦ παρουσιάζει μπροστά του πολλὰ καλὰ ἔργα, πὸν θὰ μπορούσε νὰ κἀνη ἂν βρισκότανε σὲ ἄλλη κατάστασι καὶ φροντίζει νὰ τὸν πείσῃ ὅτι ἂν ἦταν ὑγιής, θὰ μπορούσε νὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερα τὸν Θεὸ καὶ νὰ ὠφελήσῃ καὶ τὸν ἑαυτὸ του καὶ τοὺς ἄλλους.

Ἀφοῦ τοῦ βάλλει αὐτὲς τὶς ἐπιθυμίες, πηγαίνει σιγὰ σιγὰ, ἀυξάνοντάς τες κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο, πὸν τὸν κἀνει νὰ θορυβῆται καὶ νὰ ταραζέται, γιὰτὶ δὲν μπορεῖ νὰ τὶς τελειώσῃ, σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά του. Καὶ ὅσο τοῦ γίνονται μεγαλύτερες καὶ δυνατώτερες οἱ παρόμοιες ἐπιθυμίες, τόσο πὸν πολὺ ἀυξάνει καὶ ἡ ἐνόχλησις καὶ ἡ ταραχὴ τῆς καρδιάς του· καὶ μετὰ λίγο λίγο, μὲ ἱκανότητα τὸν καταφέρνει ὁ ἐχθρὸς ὥστε νὰ μὴν ὑπομένῃ πλέον τὴν ἀρρώστια του, ὄχι ὡς ἀρρώστια, ἀλλὰ ὡς ἐμπόδιο ἐκεῖνων τῶν ἀρετῶν, πὸν μὲ πολλὴ ὄρεξι ἐπιθυμεῖ νὰ κἀνη, γιὰ μεγαλύτερη ὠφέλεια. Καὶ ἀφοῦ τὸν φέρει σὲ αὐτὸ τὸ σημεῖο, μὲ πολλὴ ἱκανότητα τοῦ κλέβει ἀπὸ τὸ νοῦ ἐκεῖνο τὸν σκοπὸ πὸν εἶχε γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ καλύτερα τὸν Θεὸ καὶ νὰ ἀποκτήσῃ περισσότερες ἀρετές. Καὶ ἔτσι, ἄλλο δὲν τοῦ ἀφήνει, παρὰ γυμνὴ καὶ μόνη τὴν ἐπιθυμία του νὰ ἐλευθερωθῇ ἀπὸ τὴν ἀρρώστια. Ἐπειδὴ ὅμως, σύμφωνα μὲ τὴν θέλησί του, δὲν τοῦ περνᾷ, συγχύζεται καὶ ταρασσεται σὲ τέτοιο σημεῖο, πὸν γίνεται ἐντελῶς ἀνυπόμονος, καὶ ἔτσι φθάνει ὁ ἄθλιος νὰ πέσῃ στὴν κακία τῆς ἀνυπομονησίας, ἀπὸ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, πὸν ἐξασκεῖτο ἀπὸ πρὶν χωρὶς νὰ τὸ καταλαβαίνῃ καθόλου (68).

Ὁ τρόπος λοιπὸν, γιὰ νὰ ἀντισταθῆς σὲ αὐτὴν τὴν ἀπάτη τοῦ διαβόλου, εἶναι ὁ ἐξῆς: Ὅταν βρεθῆς σὲ αὐτὴ τὴν κατάστασι τῆς ἀρρώστιας, πὸν νὰ ἐνοχλῆσαι καὶ νὰ ταρασσῆσαι, πρόσεχε καλὰ, νὰ μὴ δέχεσαι ἢ νὰ μὴν ὑποχωρῆς καθόλου στὶς ἐπιθυμίες πὸν τότε σοῦ ἔρχονται, ὅσο καλὲς κι ἂν φαίνωνται. Γιὰτὶ, μὴ μπορώντας τότε νὰ τὶς κἀνης ἔργο, ἀναγκαστικὰ συγχύζεσαι καὶ δὲν εἰρηνεύεις. Πρέπει λοιπὸν, μὲ κάθε ταπεινώσι, ὑπομονὴ καὶ ὑποταγὴ νὰ πιστεύῃς, πὸς οἱ ἐπιθυμίες σου αὐτὲς, δὲν μπορούν νὰ πάρουν ἐκείνη τὴν ἔκβασι καὶ τὸ τέλος πὸν ἐπιθυμεῖς, ὄντας ἐσὺ περισσότερο ἀδύνατος καὶ ἀστήρικτος ἀπὸ ἐκεῖνο πὸν ἐσὺ λογαριάζεις· ἢ σκέψου ὅτι ὁ Θεὸς γιὰ τὶς κρυφὲς κρίσεις του ἢ καὶ γιὰ τὶς ἀμαρτίες σου, δὲν θέλει ἀπὸ σένα ἐκεῖνα τὰ καλὰ πὸν ἐπιθυμεῖς, ἀλλὰ καλύτερα θέλει νὰ σὲ ἔχῃ ταπεινωμένο μὲ τὴν ὑπομονή, κάτω ἀπὸ τὸ γλυκὸ καὶ δυνατὸ χέρι τῆς θελήσεώς του.

Ἔτσι παρόμοια καὶ ἂν ἔχῃς κάποτε κανόνα ἀπὸ τὸν Πνευματικό σου γιὰ κανένα σου ἀμάρτημα καὶ γι' αὐτὸ δὲν μπορείς, ὅπως ἐπιθυμεῖς, νὰ ἀκολουθῆς μὲ συνέπεια τὴν κάθε ἐνέργεια ποὺ κάνεις γιὰ εὐλάβεια, καὶ ἰδιαίτερος τὴν θεία Κοινωνία, μὴ συγχυσθῆς καὶ ἐνοχληθῆς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία τους· ἀλλὰ ἀφοῦ ἀποβάλης κάθε δικό σου θέλημα, φόρεσε ἐκεῖνο ποὺ ἀρέσει στὸ Θεὸ μὲ πόνο καρδιάς, λέγοντας μέσα σου. Ἄχ, ἐὰν τὸ μάτι τῆς θεϊκῆς πρόνοιας, δὲν ἔβλεπε σὲ μένα ἀχαριστίες καὶ ἐλαττώματα, ἐγὼ βέβαια, δὲν θὰ βρισκόμουν τώρα σὲ τέτοια ἀθλιότητα, νὰ στερηθῶ τὴ χάρι τῶν ἁγιωτάτων Μυστηρίων γι' αὐτὸ, βλέποντας ὅτι ὁ Κύριος μου, μοῦ φανερῶνει μὲ αὐτὸ τὴν ἀναξιότητά μου, ὕμνω καὶ δοξολογῶ στοὺς αἰῶνας τὸ ὄνομά του, λέγοντας πρὸς αὐτό: «Φιλανθρωπότατε Δέσποτα· ἐλπίζοντας καλὰ στὴν ἀγαθότητά σου, ἂν καὶ εἶμαι ἀνάξιος ὁ ἄθλιος νὰ σὲ δεχθῶ στὴν ψυχὴ μου μὲ τὸ μέσο τῶν θείων Μυστηρίων, μὲ ὅλα αὐτά, δὲν σταματῶ μὲ ἄλλον τρόπο νὰ σοῦ ἀνοιγῶ τὴν καρδιά μου, γιὰ νὰ μπαίνης πνευματικὰ σὲ αὐτή, νὰ τὴν χαροποιῆς καὶ νὰ τὴν δυναμώνῃς ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν, ποὺ θέλουν νὰ τὴν χωρίσουν ἀπὸ σένα· καὶ παραμένω πάντα εὐχαριστημένος γιὰ ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ ἀρέσουν στὰ μάτια σου, Δημιουργέ μου καὶ Σωτῆρα μου· αὐτὸ μόνο ἐπιθυμῶ, τὸ θέλημά σου νὰ εἶναι καὶ τώρα καὶ πάντα ἡ τροφή μου καὶ ἡ δύναμίς μου· καὶ αὐτὴ μόνο τὴν χάρι, πολυαγαπητέ μου, σοῦ ζητῶ· ἡ ψυχὴ μου ἐλευθερωμένη ἀπὸ κάθε τί ποὺ δὲν σοῦ ἀρέσει, νὰ μένη πάντα ντυμένη μὲ τὴν στολὴ τῶν ἁγίων σου ἐντολῶν καὶ ἐτοιμασμένη στὸ νοητὸ ἐρχομό σου καὶ σὲ ὅ,τι ἄλλο ἐπιθυμεῖς νὰ μοῦ δώσης».

Ἄν φυλάξῃς αὐτὲς τὶς παραγγελίες, νὰ εἶσαι σίγουρος, ὅτι κάθε ἐπιθυμία τοῦ καλοῦ, ποὺ ἐστὶν δὲν μπορείς νὰ ὀλοκληρώσης, ποὺ προέρχεται εἴτε ἀπὸ τὴν φύσι, εἴτε ἀπὸ τὸν διάβολο, ποὺ θέλει νὰ σὲ ἐνοχλεῖ πάντα καὶ νὰ σὲ βγάξῃ πάντα ἀπὸ τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς· ἢ καὶ καμιὰ φορὰ ἀπὸ τὸν Θεό, γιὰ νὰ δοκιμασθῆ ἢ ὑποταγῆ σου στὸ θέλημά του· σὲ κάθε, λέγω, ἀνεκπλήρωτη ἐπιθυμία σου, θὰ ἔχῃς πάντα ἀφορμὴ νὰ εὐχαριστῆς τὸν Θεό σου, ὅπως τοῦ ἀρέσει. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ ἀποτελεῖται ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια καὶ ἡ ὑπηρεσία ποὺ ζητάει ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμᾶς.

Γνώριζε ἀκόμη καὶ αὐτό, ὅτι γιὰ νὰ μὴν ἀγανακτῆς καὶ χάνῃς τὴν ὑπομονὴ στὶς θλίψεις καὶ στοὺς πειρασμοὺς ποὺ ἐρχονται, ἀπὸ ὅποιο μέρος καὶ ἂν εἶναι, πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦς ἐκεῖνα τὰ δίκαια καὶ φρόνιμα μέσα, ποὺ συνηθίζουν νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ ὑπηρετές τοῦ Θεοῦ, δηλαδή, τὸ νὰ μὴ δίνῃς ἐστὶν ἀφορμὴ σὲ αὐτὲς, τὸ νὰ παρακαλῆς τὸν Θεὸ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ αὐτὲς καὶ ἄλλα παρόμοια· ὄχι ὅμως μὲ τόση ἐπιθυμία καὶ ἀφοσίωσι ὀλοκληρωτικὴ, γιὰ νὰ ἐλευθερωθῆς ἀπὸ τὶς θλίψεις αὐτὲς, ἀλλὰ γιατί θέλει ὁ Θεὸς νὰ μεταχειριζώμαστε τὰ παρόμοια μέσα καὶ ὄργανα (69). Γιατὶ, ἐμεῖς δὲν γνωρίζουμε ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ μὲ τὰ μέσα αὐτὰ ἀπὸ τὴν θλίψι ἐκείνη. Ὅποτε ἂν σὺ κάνῃς ἀλλιῶς, ζητώντας ὀλοκληρωτικὰ νὰ ἐλευθερωθῆς ἀπὸ τὶς θλίψεις, θὰ γκρεμισθῆς σὲ πολλὰ κακά, καὶ εὐκόλα θὰ πέσης στὴν ἀνυπομονησία, μὲ τὸ νὰ μὴ γίνεται ἡ ἐλευθερία αὐτὴ σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία καὶ τὴν προσπάθειά σου· ἢ ἡ ὑπομονὴ σου θὰ εἶναι ἐλαττωματικὴ, καὶ δὲν θὰ εἶναι ὅλη ἀρεστὴ στὸ Θεό, ἀλλὰ θὰ εἶναι ἄξια μικροῦ μισθοῦ.

Τέλος πάντων, σὲ πληροφορῶ ἐδῶ γιὰ μία κρυφὴ ἀπάτη τῆς φιλαυτίας, ἢ ὅποια συνηθίζει νὰ σκεπάζη τὰ ἐλαττώματά μας καὶ μὲ κάποιο τρόπο νὰ τὰ ἀποκρούη ὅπως στὸ παράδειγμα· βρίσκεται κάποιος ἄρρωστος, λίγο ὑπομονητικὸς στὴν ἀσθένειά του, ὁ ὅποιος κρύβει τὴν ἀνυπομονησία του μὲ σκέπασμα κάποιου ζήλου φαινόμενης ἀρετῆς, λέγοντας πὼς ἡ λύπη του δὲν εἶναι ἀληθινὴ ἀνυπομονησία γιὰ τὸ μαρτύριο ποὺ ὑποφέρει ἀπὸ τὴν ἀσθένεια, ἀλλὰ ὅτι λυπᾶται εὐλόγα, ἢ γιὰ τὸ αὐτὸς ἔδωσε τὴν ἀφορμὴ γιὰ τὴν ἀσθένεια, ἢ γιὰ τὸ ἐκεῖνοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν, ἀηδιάζουν ἀπὸ τὴν ἀσθένειά του καὶ δυσανασχετοῦν καὶ βλάπτονται. Ἔτσι μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς ὅτι καὶ ὁ φιλόδοξος, ποὺ συγχύζεται γιὰ τὴν δόξα ποὺ δὲν πῆρε, δὲν ἀποδίδει τὴν ἀφορμὴ τῆς ἀποτυχίας στὴ δική του ὑπερηφάνεια καὶ ματαιότητα, ἀλλὰ σὲ ἄλλες ἀφορμὲς καὶ προφάσεις. Ὅτι δὲ ἡ ρίζα τῆς μικροψυχίας καὶ συγχύσεως αὐτῶν, δὲν εἶναι γι' ἄλλους ἢ γι' ἄλλη αἰτία, παρὰ γιὰ τὸ αὐτοὶ μισοῦν καὶ ἀποστρέφονται ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι ἀντίθετο μὲ τὴν ἐπιθυμία τους, φανερὸ εἶναι· ἐπειδὴ, οὔτε ὁ παραπάνω ἄρρωστος φροντίζει καὶ συγχύζεται, γιὰ τὸ οἱ ἴδιοι ποὺ τὸν ὑπηρετοῦν, κοπιάζουν τὸ ἴδιο ἢ ἀηδιάζουν καὶ βλάπτονται γιὰ τὴν ἀσθένεια κάποιου ἄλλου, παρὰ γιὰ μόνον τὴ δική του· οὔτε ὁ φιλόδοξος, ποὺ ἀναφέρθηκε, συγχύζεται τόσο γιὰ ἄλλες θλιβερὲς ὑποθέσεις, ποὺ τοῦ τυχαίνου, ὅσο γιὰ τὸ ἀπέτυχε νὰ τοῦ δοθεῖ ἡ θέσις ποὺ ἐπιθυμοῦσε. Ὅποτε, ἐσύ, γιὰ νὰ μὴ πέσης σὲ αὐτὸ τὸ σφάλμα καὶ σὲ ἄλλα, ὑπόφερε πάντα μὲ ὑπομονὴ κάθε κόπο καὶ ἐκπαίδευσι, ποὺ θὰ σὲ ἀκολουθήσῃ, ἀπὸ ὅποιου εἴδους ἀφορμὴ καὶ ἂν εἶναι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΓ΄

Ἡ τελευταία ἀπάτη, ποὺ χρησιμοποιεῖ ὁ διάβολος, γιὰ νὰ μᾶς γίνωνται αἰτία κακίας οἱ ἀρετὲς ποὺ ἀποκτήσαμε.

Τὸ πανοῦργο φίδι, δὲν σταματάει ποτὲ νὰ μᾶς πειράζῃ μὲ τὶς πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες του, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὲς τὶς ἀρετὲς, ποὺ ἀποκτήσαμε, γιὰ νὰ μᾶς γίνωνται αὐτὲς αἰτίες φθορᾶς καὶ κακίας· ἐπειδὴ, συναρεσκομένοι σὲ αὐτὲς καὶ στὸν ἴδιο μας τὸν ἑαυτό, φτάνουμε νὰ ὑψηλοφρονοῦμε, καὶ ὑψηλοφρονοῦντες πέφτουμε (φεῦ!) μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στὴν κακία καὶ στὸ λάκκο τῆς ὑπερηφάνειας καὶ τῆς κενοδοξίας. Ὅποτε, γιὰ νὰ φυλαχθῆς, ἀδελφέ, ἀπὸ αὐτὸ τὸν κίνδυνο, συμάζεψε ὅλο τὸ νοῦ σου στὴν καρδιά σου καὶ πολέμα πάντα αὐτὸ τὸν δαίμονα, σὰν νὰ κάθουσαι, σὲ μιὰ πλατιὰ καὶ εὐρύχωρη πολεμίστρα, στὴν ἀληθινὴ καὶ πολὺ βαθιὰ γνώσι τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἑαυτοῦ σου· σκεπτόμενος, πὼς ἀληθινὰ δὲν εἶσαι τίποτα ἄλλο, παρὰ τὸ μηδέν, καὶ πὼς δὲν μπορεῖς νὰ κάνῃς τίποτα, καὶ πὼς δὲν ἔχεις τίποτε ἄλλο, παρὰ ταλαιπωρίες, ἄρρώστιες, κακίες καὶ ἐλαττώματα, καὶ πὼς δὲν σοῦ ταιριάζει τίποτα ἄλλο, παρὰ αἰώνια καταδίκη. Καὶ ἀφοῦ βεβαιωθῆς σὲ αὐτὴ τὴν ἀλήθεια, μὴν ἀφήσης ποτὲ τὸ νοῦ σου νὰ ἀσχοληθῇ μὲ τὰ ἐξωτερικὰ πράγματα τοῦ κόσμου, οὔτε κἂν ἀπὸ ἓνα παραμικρὸ λογισμὸ ἢ γεγονὸς ποὺ θὰ σοῦ τύχῃ, ἔχοντας βέβαιο καὶ σίγουρο, ὅτι ὅλα τὰ ἐξωτερικὰ πράγματά σου εἶναι τόσο ἐχθρικά, ποὺ ἂν εἶχες παραδοθῆ στὰ χέρια τους, θὰ ἦσουν σίγουρα νεκρὸς ἢ πληγωμένος.

Καὶ γιὰ νὰ γυμνάζεσαι καλὰ καὶ νὰ κρατᾶς καλὰ τὴν ἀνωτέρω πολεμήστρα τῆς ἀληθινῆς γνώσεως τῆς μηδαμηνότητάς σου, χρησιμοποίησε αὐτὸ τὸν κανόνα: Ὅσες φορές φέρεις τὸ νοῦ σου στὴ σκέψη τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ τῶν ἔργων σου, νὰ ὑπολογίζης πάντα μὲ ἐκεῖνο, ποὺ εἶναι δικό σου καὶ ὄχι μὲ ἐκεῖνο ποὺ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς χάριτός του· καὶ ἔπειτα, πίστευε τὸν ἑαυτό σου τέτοιο, ὅ,τι εἶδους τὸν βρίσκεις πὼς εἶναι μὲ τὴν δική σου δύναμι, γιὰ παράδειγμα· ἂν σκεφθῆς τὸν χρόνο, ποὺ ἦταν πρὶν νὰ δημιουργηθεῖς ἐσύ, θὰ δῆς ὅτι σὲ ὅλη ἐκείνη τὴν ἄβυσσο τῆς αἰωνιότητος ἦσουν ἓνα καθαρὸ μηδέν, οὔτε μπορούσες νὰ κάνεις τίποτα, γιὰ νὰ λάβης τὴν ὑπαρξι· πάλι στὸν καιρὸ ποὺ ἔχεις τὴν ὑπαρξι, γιὰ μόνο τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ἀφίνοντας σὲ αὐτὸν τὸ δικό του (τὸ ὁποῖο εἶναι ἡ διαρκῆς πρόνοια, μὲ τὴν ὁποία κάθε ὥρα σὲ φυλάει), τί ἄλλο εἶσαι, παρὰ ἓνα μηδέν; Γιατὶ δὲν μένει καμμία ἀμφιβολία, ὅτι στὸ πρῶτο σου μηδέν (ἀπὸ τὸ ὁποῖο σὲ τράβηξε μὲ τὸ παντοδύναμό του χέρι ὁ Θεός), θὰ μπορούσες νὰ γυρίσεις αὐτοστιγμεί, ἂν αὐτὸς σὲ ἀφήσῃ γιὰ μία μόνη στιγμή.

Εἶναι λοιπὸν φανερό, ὅτι μένοντας σὲ αὐτὴ τὴ φυσικὴ ὑπαρξι, μὲ τὴν δική σου δύναμι, δὲν μπορείς ποτὲ νὰ ὑπολογίσῃς τὸν ἑαυτό γιὰ κάτι ἢ νὰ θέλῃς νὰ σὲ ὑπολογίζουσι οἱ ἄλλοι.

Ἐπειτα, ἂν σταθῆς καλὰ στὸ «εὔ εἶναι» τῆς χάριτος, πρέπει νὰ σκεφθῆς καλὰ πὼς ἂν ἡ δική σου φύσις γυμνωθῆ ἀπὸ τὴν θεία βοήθεια καὶ τὴν χάρι, ποιὸ καλὸ καὶ ἀξιόμισθο μπορεῖ ποτὲ νὰ κάνῃ αὐτὴ μόνη της; Βέβαια, τίποτα. Ὅστε μπορείς καὶ σὺ νὰ λὲς μὲ τὸν Παῦλο «δὲν ἐκοπίασα ἐγὼ ἀλλὰ ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ ποὺ εἶναι μαζί μου» (Α΄ Κορ. 15,10). Ἐπειτα, σκεπτόμενος ἀπὸ τὴν ἄλλη πλευρὰ τὰ πολλὰ σου περασμένα λάθη, καὶ ἐπιπλέον σὲ αὐτὰ τὰ ἄλλα πάρα πολλὰ κακὰ ποὺ θὰ ἔκανες, ἂν ὁ Θεὸς δὲν σὲ ἐμπόδιζε μὲ τὸ σπλαγχνικό του χέρι, θὰ βρῆς ὅτι οἱ παρανομίες σου μὲ τὸν πολλαπλασιασμό, ὄχι μόνο τῶν ἡμερῶν καὶ τῶν χρόνων, στοὺς ὁποίους ἔγιναν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ τῶν κακῶν σου πράξεων καὶ τῶν συνηθειῶν καὶ παθῶν σου (γιατὶ ἡ μία κακία καλεῖ καὶ παρασύρει στὸν ἑαυτό της τὴν ἄλλη), οἱ παρανομίες σου, λέω, μποροῦν νὰ φθάσουν σὲ ἓνα ἀριθμὸ σχεδὸν ἀμέτρητο καὶ σὺ θὰ γινόσουν ἓνας ἄλλος καταχθόνιος ἐωσφόρος.

Ὅποτε, ἂν δὲν θέλῃς νὰ εἶσαι ἄρπαγας καὶ κλέφτης τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς δόξας τοῦ Θεοῦ· ἐπειδὴ ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ἔδωσε ὁ Θεὸς καὶ στὰ κτίσματά του, τὴν δόξα ὅμως τὴν κράτησε αὐτός, γιὰ νὰ δοξάζεται μόνος ὡς Δημιουργὸς ὅλων, γι' αὐτὸ λέει, «τὴν δόξα μου δὲν θὰ τὴν δώσω σὲ ἄλλον» (Ἠσ. 42,8), ἀλλὰ θὰ μένης πάντα μὲ τὸν Κύριό σου καὶ νὰ δοξάζῃς αὐτὸν μόνο, ὅπως εἶναι δίκαιο, σὲ κάθε σου πρᾶξι ἀγαθῆ, ὡς ἀρχὴ καὶ μέση καὶ τέλος ὅλων τῶν ἀγαθῶν, πρέπει νὰ πιστεῦῃς ὅτι ἐσύ εἶσαι ὁ κατώτερος καὶ ὁ χειρότερος ὅλων τῶν ἀνθρώπων (70).

Καὶ γνώριζε καλὰ, ὅτι αὐτὴ ἡ κρίσις ποὺ κάνεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου, δὲν ἔχει καθόλου ὑπερβολή, γιὰ νὰ ἔχῃς ἀφορμὴ καὶ ἀπὸ αὐτὸ νὰ ὑπερηφανεύεσαι· ἀλλὰ εἶναι δίκαια καὶ ἀληθινῆ, καὶ στὴ συνέχεια, αἰτία ταπεινώσεως, τὸ πὼς εἶσαι δηλαδὴ ἀπὸ ὅλους τοὺς ἄλλους χειρότερος. Ἐὰν ὅμως καὶ σὺ νομίζεις πὼς γνωρίζοντας τὴν πονηριά σου, ξεπερνᾷς

κατὰ αὐτὸ κάποιον ἄλλο, ποὺ φαντάζεται κάποιος κάτι γιὰ τὸν ἑαυτὸ του· γνώριζε ὅτι ὑστερεῖσαι καὶ σὺ πολὺ καὶ γίνεσαι χειρότερος ἀπὸ αὐτόν, ἂν καὶ θέλῃς νὰ σὲ ὑπολογίζουν οἱ ἄνθρωποι καὶ νὰ νομίζεσαι ἀπὸ αὐτοὺς ὡς τέτοιος (ὡς ἄνθρωπος ποὺ μποροῦν νὰ ὑπολογίζουν), ὁ ὁποῖος γνωρίζεις ὅτι δὲν εἶσαι στὴν πραγματικότητα.

Λοιπὸν, ἂν θέλῃς ἢ γνώσις τῆς πονηριᾶς σου καὶ τῆς μηδαμηνότητάς σου νὰ κρατᾷ μακριὰ τοὺς ἐχθροὺς σου καὶ νὰ σὲ κάνῃ ἀγαπητὸ στὸ Θεό, εἶναι ἀνάγκη, ὄχι μόνο νὰ περιφρονῆς τὸν ἑαυτὸ σου ὡς ἀνάξιο, καὶ στὴ συνέχεια ἄξιο ὅλων τῶν κακῶν, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλεις νὰ εἶσαι καταφρονημένος καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, ἀποστρεφόμενος τὶς τιμές, χαϊρόμενος στὶς κατηγορίες καὶ κάνοντας ὅλα ἐκεῖνα, ποὺ οἱ ἄλλοι ποὺ ἔχουν κοσμικὸ φρόνιμα περιφρονοῦν. Αὐτῶν τῆ γνώμη καὶ τὰ λόγια μὴ δεχθῆς καθόλου (71), οὔτε νὰ ἐγκαταλείψῃς αὐτὴ τὴν ἀγία πράξι της περιφρονήσεως τοῦ ἑαυτοῦ σου, γιὰ νὰ γίνεσαι αὐτὸ ἀπὸ σένα, γι' αὐτὸν καὶ μόνο τὸν σκοπὸ τῆς ταπεινώσεώς σου καὶ ὄχι γιὰ νὰ ἀρέσῃς στοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ σὲ ἔχουν σὲ ὑπόληψι.

Ἐὰν δὲ καὶ τύχει καμιά φορά, νὰ σὲ ἀγαποῦν πολὺ καὶ νὰ σὲ ἐπαινοῦν ἄλλοι γιὰ κάποιο καλὸ ποὺ σοῦ ἔδωσε ὁ Θεός, στάσου καλὰ μαζεμένος μέσα στὸν ἑαυτὸ σου καὶ μὴ μετακινηθῆς καθόλου ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ γνώσι τῆς μηδαμηνότητάς σου, ποὺ λέχθηκε παραπάνω, ἀλλὰ στρέψου πρῶτα στὸν Θεό, λέγοντας πρὸς αὐτὸν μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά· «Ἄς μὴ γίνῃ ποτέ, Κύριέ μου, νὰ γίνω κλέφτης τῆς δικῆς σου τιμῆς καὶ χάριτος· σὲ σένα πρέπει αἶνος, τιμὴ καὶ δόξα· σὲ μένα ντροπή». «Σὲ σένα, Κύριε, ἢ δικαιοσύνη καὶ σὲ μένα ἢ ντροπή τοῦ προσώπου σου» (Δαν. 9,7)· «ὄχι σὲ μᾶς Κύριε, ὄχι σὲ μᾶς, ἀλλὰ δόξασε τὸ ὄνομά σου» (Ψαλμ. 113,9). «Ἡ δόξα δική σου καὶ ἐγὼ δικός σου δοῦλος» (Ἑσδρ. 4,29).

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ γύρισε πρὸς αὐτὸν ποὺ σὲ ἐπαινεῖ, μιλώντας ἔτσι μέσα σου μὲ τὸν λογισμό σου· ἀπὸ ποῦ αὐτὸς μὲ ἔχει γιὰ καλόν, ἀφοῦ δὲν εἶναι ἄλλος καλὸς καὶ ἀγαθὸς παρὰ μόνος ὁ Θεός μου; «οὐδεὶς ἀγαθός, εἰ μὴ εἶς ὁ Θεός» (Ματθ. 19,17). Γιατὶ, κάνοντας ἔτσι καὶ ἀποδίδοντας στὸ Θεὸ τὸ δικό του, θὰ κρατήσῃς μακριὰ τοὺς ἐχθροὺς καὶ θὰ γίνῃς ἄξιος νὰ δεχθῆς μεγαλύτερα χαρίσματα καὶ εὐεργεσίες ἀπὸ τὸν Θεό. Ἀλλὰ καὶ ὅταν ἢ ἐνθύμησις τῶν καλῶν ἔργων καὶ ἀρετῶν ποὺ κάνεις σὲ παρακινοῦν στὴν ὑπερηφάνεια, ἀμέσως σκέψου, πῶς τὰ ἔργα αὐτὰ εἶναι τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι δικὰ σου (72) καὶ σὰν νὰ μιᾶς μὲ αὐτὰ, πές:

«Ἐγὼ δὲν γνωρίζω πῶς φανερωθήκατε καὶ ἤρθατε στὸ νοῦ μου! Γιατὶ, ἐγὼ δὲν εἶμαι ἢ ἀρχὴ σας, ἀλλὰ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς καὶ ἡ χάρις του· ἐκεῖνος σᾶς δημιούργησε, σᾶς ἔθρεψε καὶ σᾶς διαφύλαξε, λοιπὸν αὐτὸν μόνον θέλω νὰ γνωρίζω γιὰ ἀληθινὸ καὶ ἀρχικὸ πατέρα καὶ αἴτιο, αὐτὸν νὰ εὐχαριστῶ καὶ σὲ αὐτὸν νὰ ἀποδίδω κάθε ἐπαινο».

Ἐπειτα, σκέψου, πῶς ὅλα τὰ ἔργα ποὺ ἔκανες, δὲν ἔφτασαν τὴν ἀναλογία καὶ τὴ συμμετρία στὸ φῶς καὶ στὴ χάρις ποὺ σοῦ παραδόθηκε, γιὰ νὰ γνωρίσῃς καὶ νὰ τὰ κάνῃς, ἀλλὰ πῶς εἶναι πολὺ ἀτελεῖ καὶ πολὺ μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ καθαρὸ σκοπὸ καὶ τὴν πρέπουσα ἐπιμέλεια, μὲ τὴν ὁποία ἔπρεπε νὰ τὰ κάνῃς. Ὅποτε, ἂν σκεφθῆς καλὰ, περισσότερο πρέπει

να ντρέπεσαι από τις ἀρετές σου, παρὰ να σοῦ ἀρέσουν αὐτὲς μάταια καὶ να ὑπερηφανεύεσαι γιὰ αὐτὲς. Γιατὶ εἶναι ἀληθινό, ὅτι οἱ φυσικὲς ἀρετὲς τοῦ Θεοῦ, τὶς ὁποῖες πρέπει να μιμούμαστε, αὐτὲς ἀπὸ μόνες τους εἶναι καθαρὲς καὶ πολὺ τέλειες, μολύνονται κατὰ κάποιον τρόπο καὶ μειώνονται ἀπὸ τὶς ἀτέλειες καὶ ἐλλείψεις τῆς δικῆς μας μιμήσεως (73).

Ἀκόμη, σύγκρινε τὰ ἔργα σου μὲ ἐκεῖνα τῶν ἀγίων καὶ ἀληθινῶν φίλων καὶ δούλων τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ γνωρίσης, ὅτι τὰ μεγαλύτερα καὶ καλύτερα ἔργα τὰ δικά σου, εἶναι πολὺ τιποτένια καὶ πολὺ μικρῆς ἢ καθόλου τιμῆς, ἂν τὰ συγκρίνης πάλι μὲ ἐκεῖνα τὰ ἔργα τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἔκανε γιὰ σένα στὰ Μυστήρια τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Σταυροῦ του (τὰ ὁποῖα να ὑπολογίσης ὄχι σὰν ἔργα Θεοῦ, ἀλλὰ καθ' ἑαυτὰ μόνον ὡς ἔργα ἀνθρώπου) καὶ ἂν σκεφθῆς τὴν καθαρότητα τῆς ἀγάπης του, τὴν ἀναμαρτησία, μὲ τὴν ὁποῖα τὰ ἔκανε, θὰ γνωρίσης ὅτι ὅλα σου τὰ ἔργα καὶ οἱ ἀρετὲς, εἶναι σχεδὸν ἀμαρτίες καὶ ἀκαθαρσίες. Γιατὶ γράφτηκε· «ὅλη ἡ δικαιοσύνη μας εἶναι σὰν βρώμικο ροῦχο» (Ἠσ. 64,6)· ἢ πολὺ περισσότερο, χειρότερες ἀπὸ τὸ τίποτα.

Τελευταῖα, ἂν ἐξυψώσης τὸν νοῦ σου στὴ θεότητα καὶ στὴν ἀπειρὴ μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ σου, «ἔμπροσθεν τοῦ ὁποῖου, οὐδὲ ὁ οὐρανὸς εἶναι καθαρὸς», ὅπως γράφτηκε (Ψαλμ. 15,15), καὶ στὴν ὑπηρεσία καὶ λατρεία ποὺ τοῦ πρέπει, θὰ δῆς καθαρὰ, ὅτι ὄχι ὑπερηφάνεια καὶ ὑψηλοφροσύνη, ἀλλὰ μέγας τρόμος καὶ φόβος πρέπει να σοῦ δημιουργηθῆ σὲ κάθε σου ἔργο, ὅσο καὶ ἂν εἶναι ἅγιο, ὅσο καὶ ἂν εἶναι πολὺ τέλειο καὶ ὅτι μόνο χρεωστᾶς να πῆς μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά στὸ Θεό, ἐκείνη τὴν ταπεινὴ φωνὴ τοῦ Τελώνου· «ὁ Θεὸς ἰλάσθητί μοι τῷ ἀμαρτωλῷ» (Λουκ. 18,13).

Ἀκόμη σοῦ παραγγέλλω να μὴν εἶσαι εὐκόλος στὸ να φανερώνης τὰ χαρίσματα, ποὺ σοῦ κάνει ὁ Θεός. Γιατὶ, αὐτὸ σχεδὸν πάντα, δὲν ἀρέσει στὸ Θεό, καθὼς ὁ ἴδιος μᾶς δίδαξε μὲ τὴν παρακάτω ἱστορία.

Φανερώθηκε μιὰ φορὰ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς σὰν εἶδος βρέφους, σὲ ἓνα εὐλαβῆ καὶ ἐνάρετο, καὶ ἐκεῖνος γνωρίζοντας πὼς ἦταν ὁ Κύριος, τὸν παρεκάλεσε μὲ ἀπλότητα να τοῦ πῆ τὸν ἀγγελικὸ ἀσπασμό, καθὼς συνηθίζεται να λέγεται ἀπὸ ὄλους, δηλαδὴ τό, Θεοτόκε Παρθένε· ἄρχισε τὸ πανάγιο ἐκεῖνο βρέφος να λέγη μὲ προθυμία· «Χαῖρε, Κεχαριτωμένη Μαρία, ὁ Κύριος μετὰ σοῦ· εὐλογημένη σὺ ἐν γυναιξί». Καὶ ἐδῶ στάθηκε, καὶ δὲν θέλησε μὲ τὰ ὑπόλοιπα λόγια να ἐπαινέση τὸν ἑαυτό του καὶ να πῆ: «Καὶ εὐλογημένος ὁ καρπὸς τῆς κοιλίας σου». Ἐπειδὴ ὅμως ἐκεῖνος τὸν παρακαλοῦσε να πῆ καὶ τὸν παρακάτω στίχο καὶ τὰ ὑπόλοιπα, αὐτὸ ἐξαφανίσθηκε, ἀφίνοντας τὸν δοῦλο του σὲ μεγάλη χαρά. Καὶ μὲ τὸ δικό του παράδειγμα, φανέρωσε σὲ αὐτὸν αὐτὴ τὴν οὐράνια διδασκαλία, δηλαδὴ, τὸ να μὴν ἐπαινῆ ποτὲ κανεὶς τὸν ἑαυτό του καὶ τὶς χάρες ποὺ ἔχει. Λοιπὸν, μάθε καὶ σὺ να ταπεινώνεσαι καὶ να μὴν ἐπαινῆσαι μόνος σου, γνωρίζοντας τὸν ἑαυτό σου καὶ ὅλα τὰ ἔργα σου, πὼς εἶναι ἓνα τίποτα. «Ἄς σὲ ἐγκωμιάζῃ ὁ γείτονας, καὶ ὄχι τὸ δικό σου στόμα, ξένος καὶ ὄχι τὰ δικά σου χεῖλη» (Παροιμ. 27, 2).

Αυτό είναι τὸ θεμέλιο ὅλων τῶν ἀρετῶν (74)· ὁ Θεὸς μᾶς δημιούργησε ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ τώρα ποὺ εἴμαστε ὄντα ἐξ αἰτίας του, θέλει νὰ θεμελιώσῃ ὅλη τὴν πνευματικὴ οἰκοδομὴ πάνω σὲ αὐτὴ μας τὴ γνῶσι, ὅτι δηλαδή, ἀπὸ μόνοι ἄς εἴμαστε ἓνα μηδὲν καὶ ὅσο περισσότερο ἐμβαθύνουμε σὲ αὐτὴν, τόσο περισσότερο θὰ μεγαλώσῃ ἡ οἰκοδομὴ· καὶ ὅσο περισσότερο χῶμα βγάζουμε ἀπὸ αὐτὸ τὸ βάθος, δηλαδή, ὅσο, περισσότερο γνωρίζουμε τὰ ἐλαττώματα καὶ τὶς ἀθλιότητές μας, τόσο καὶ ὁ θεϊκὸς ἀρχιτέκτονας θὰ βάλῃ πλεον στερεές πέτρες, γιὰ νὰ ἀυξήσῃ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ οἰκοδομὴ. Καὶ μὴ νομίζῃς, παιδί μου, ὅτι μπορείς νὰ ἐμβαθύνῃς κάποτε σὲ αὐτὴ τὴν γνῶσι, ὅσο φτάνει. Γιατὶ αὐτὸ εἶναι ἀδύνατο· μάλιστα, κάνε στὸν ἑαυτό σου αὐτὸ τὸν λογαριασμό, ὅτι ἂν καὶ ἦταν δυνατὸν νὰ παραδοθῇ σὲ κανένα δημιούργημα τέτοιο πρᾶγμα, δὲν θὰ μπορούσε νὰ βρεθῇ ἄλλο πῶς βαθὺ βάθος νὰ ἐρευνησῇ, παρὰ ἡ δικὴ σου μηδαμνότητά.

Ἀπὸ αὐτὴ τὴν γνῶσι καλὰ βαλμένη στὴ πρᾶξι, μπορούμε νὰ ἔχουμε κάθε καλὸ· καὶ χωρὶς αὐτὴν εἴμαστε σχεδὸν τίποτα, ἀκόμη καὶ ἂν θέλαμε νὰ κάνουμε τὰ ἔργα ὅλων τῶν ἀγίων καὶ νὰ εἴμαστε ἀπασχολημένοι πάντα μὲ τὸν Θεό· ὦ μακάρια γνῶσι, ποὺ μᾶς κάνεις εὐτυχισμένους στὴ γῆ καὶ δοξασμένους στὸν οὐρανό! ὦ φῶς ποὺ βγαίνεις ἀπὸ τὸ σκοτάδι καὶ κάνεις λαμπρές καὶ καθαρὲς τὶς ψυχές! ὦ χαρὰ ποὺ δὲν ἀναγνωρίζεσαι πῶς λάπεις ἀνάμεσα στὶς ἀκαθασίες μας! ὦ μηδὲν, τὸ ὁποῖο σὰν γνωρισθῆς, μᾶς κάνεις κυρίου τοῦ σύμπαντος! Δὲν μπορῶ νὰ χορτάσω ποτέ, μιλώντας σου σχετικὰ μὲ αὐτό, ἀγαπητέ. Ἄν θέλῃς νὰ ἐπαινέσῃς τὸν Θεό, κατηγόρησε τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ἐπιθυμῆς νὰ κατηγορῆσαι ἀπὸ τοὺς ἄλλους· ταπεινώσου σὲ ὅλους καὶ κάτω ἀπὸ ὅλους, ἂν θέλῃς νὰ ὑψώσῃς τὸν Θεὸ καὶ τὸν ἑαυτό σου σ' αὐτόν. Ἄν ἐπιθυμῆς νὰ τὸν βρῆς, μὴν ὑψώνεσαι, γιὰτὶ αὐτὸς φεύγει· ταπεινῶναι καὶ ταπεινώσου ὅσο μπορείς· καὶ αὐτὸς θὰ ἔλθῃ νὰ σὲ βρῇ καὶ νὰ σὲ ἀγκαλιάσῃ· καὶ τόσο θέλει νὰ σὲ δεχθῇ καὶ ἐνωθῇ σφικτὰ μαζί σου μὲ ἀγάπη, καὶ τόσο πλεον ἀγαπητὰ, ὅσο περισσότερο ἐστὶν ταπεινῶναι στὰ μάτια του καὶ ὅσο θέλεις νὰ ταπεινῶναι καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους καὶ ὅλοι νὰ σὲ ἀποστρέφονται, σὰν ἓνα πρᾶγμα συγχαμερό.

Λοιπὸν, γιὰ τὴν τόση χάρι, ποὺ σοῦ κάνει, ἀδελφέ, ὁ Θεός, ὁ τόσο λυπημένος ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες σου, γιὰ νὰ σὲ ἐνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτό του, κάνε καὶ σὺ αὐτό, τὸ νὰ νομίζῃς δηλαδή τὸν ἑαυτό σου ἀνάξιο καὶ χειρότερο ἀπὸ ὅλους καὶ μὴ παραλείπῃς συνεχῶς, νὰ εὐχαριστῆς καὶ νὰ εἶσαι χρεώστης ἐκείνων, ποὺ γίνονται ἀφορμὴ νὰ ταπεινῶναι· δηλαδή σὲ ἐκείνους ποὺ σὲ περιφρόνησαν ἢ καὶ σὲ περιφρονοῦν συνέχεια. Καὶ ἂν ἄθελά σου καὶ μὲ κακὴ ὄρεξι τῆς καρδιάς σου, ὑποφέρεις τὶς περιφρονήσεις τους, ὅμως ἀγωνίσου ὅσο μπορείς, νὰ μὴ δείχνῃς κανένα ἐξωτερικὸ σημάδι ὅτι σοῦ κακοφαίνονται.

Καὶ ἂν μὲ ὅλες αὐτὲς τὶς σκέψεις καὶ λογαριασμούς, ποὺ εἶναι πολὺ ἀληθινές, ἡ πανουργία τοῦ διαβόλου καὶ ἡ ἀγνωσία καὶ κακὴ κλίσι ἡ δικὴ μας, θὰ μπορούσαν νὰ ἤθελαν ὑπερισχύσῃ σὲ μᾶς, μὲ τρόπο ποὺ οἱ λογισμοὶ τῆς ὑψηλοφροσύνης νὰ μὴ λείπουν ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς ἐνοχλοῦν καὶ νὰ πληγώνουν τὴν καρδιά μας, ἀκόμη καὶ τότε εἶναι καιρὸς κατάλληλος, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινωθῶμε καὶ νὰ περιφρονοῦμε καὶ νὰ

μισοῦμε τὸν ἑαυτό μας, ὅσο ἀπὸ τὴν δοκιμὴ βλέπομε, πὼς πολεμοῦμε, ναί, καὶ ἀγωνιζόμαστε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις, γιὰ νὰ λυτρωθοῦμε ἀπὸ αὐτό· δὲν μποροῦμε ὅμως νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὴν τυραννία του, ἐπειδὴ καὶ πάσχουμε ἀπὸ τὶς ἐνοχλήσεις τῆς ὑπερηφάνειας, ἡ ὁποία ἔχει τὴν ρίζα καὶ ἀρχὴ στὴν μάταιη καὶ καταραμένη ὑπόληψι τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἔτσι θὰ βγάλη ἀπὸ τὸ πικρὸ φαρμάκι μέλι, ὑγεία ἀπὸ τὶς πληγὲς καὶ ταπεινώσι ἀπὸ τὴν ἴδια τὴν ὑπερηφάνεια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΔ´

Μερικὲς γνώσεις ποὺ εἶναι χρήσιμες, γιὰ νὰ νικήσουμε τὰ πάθη καὶ νὰ ἀκοκτῆσουμε νέες ἀρετές.

Ἄν καὶ σοῦ εἶπα ὡς τώρα πολλά, δείχνοντάς σου τὸν τρόπο ποὺ θὰ χρησιμοποιοῦς, γιὰ νὰ νικήσης τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ ὀπλισθῆς ἀπὸ τὶς ἀρετές, ὅμως εἶναι ἀνάγκη νὰ σοῦ παραγγείλω ἀκόμη καὶ μερικὰ ἄλλα.

Καὶ Α´ σοῦ λέω αὐτό: Ἄν θέλεις, ἀδελφέ, νὰ ἀποκτήσης τὶς ἀρετές, νὰ μὴν ἀκολουθήσης τὴν τάξι ποὺ μεταχειρίζονται κάποιοι καὶ κάνουν πνευματικὲς ἀσκήσεις στὶς ἑπτὰ ἡμέρες τῆς ἐβδομάδας, ἄλλη ἄσκησι γι’ ἄλλη ἀρετὴ καὶ ἄλλη γι’ ἄλλη, ὅχι· ἀλλὰ ἡ τάξις τῆς δικῆς σου ἐξασκήσεως ἃς εἶναι τὸ νὰ κάνης πόλεμο ἀντίθετο σὲ ἐκεῖνα τὰ πάθη, ποὺ πάντα σὲ πειράζουν καὶ σὲ ζημιώσαν καὶ ἀκόμη συνέχεια σὲ ζημιώνουν, νὰ στολιζέσαι ὅμως ἀπὸ τὶς ἀντίθετες ἀρετὲς τῶν παθῶν σου, ὅσο περισσότερο μπορεῖς. Γιατὶ, ἂν ἀποκτήσης αὐτὲς τὶς ἀρετὲς, τὶς ἀντίθετες μὲ τὰ πάθη ποὺ σὲ πειράζουν, βέβαια καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετὲς, μὲ εὐκολία καὶ μὲ λίγες πράξεις, θὰ τὶς ἀποκτήσης· τὴν κάθε μία στὸν κατάλληλό της καιρὸ καὶ τὴν συνηθισμένη αἰτία της· ἐπειδὴ οἱ ἀρετὲς εἶναι πάντα μαζὶ συνδεδεμένες καὶ ὅποιος ἔχει μία ἐντελῶς, ὅλες τὶς ἄλλες τὶς ἔχει πρόχειρες στὴν πόρτα τῆς καρδιάς του.

Β´. Μὴν ἀναβάλλης ποτὲ χρόνο γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, οὔτε ἡμέρες, οὔτε βδομάδες, οὔτε μῆνες, οὔτε χρόνια. Ἀλλὰ σχεδόν, πάντα νὰ ἀγωνίζεσαι, σὰν νὰ γεννηθήκες τότε· καὶ σὰν νέος στρατιώτης, πόλεμα συνέχεια καὶ βάδιζε στὸ ὕψος τῆς τελειότητάς τους καὶ μὴ σταματήσης οὔτε στιγμή. Γιατὶ, τὸ νὰ σταθῆς στὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν καὶ τῆς τελειότητος, δὲν εἶναι τὸ νὰ πάρης ἀναπνοὴ καὶ δύναμι, ἀλλὰ τὸ νὰ στραφῆς πίσω ἢ νὰ ἀδυνατήσης περισσότερο.

Τὸ νὰ σταθῆς, ἐγὼ ἐννοῶ, τὸ νὰ νομίζης ὅτι ἀπόκτησες ἐντελῶς τὴν ἀρετὴ καὶ τὸ νὰ ψάχνεις λίγο τὶς μικρὲς παραλείψεις, ποὺ ἔχεις ἀκόμη, ἢ καὶ τὶς ἀφορμὲς καὶ τὰ αἴτια, ποὺ σὲ προσκαλοῦν σὲ πράξεις ἄλλης νέας ἀρετῆς. Ὅποτε, ἃς εἶσαι πάντα γνωστικὸς καὶ θερμὸς καὶ ἐπιδέξιος, γιὰ νὰ μὴ χάσης οὔτε κἂν μία παραμικρὴ ἀφορμὴ καὶ αἰτία ἀρετῆς. Ἀγάπα ὅλες τὶς ἀφορμὲς καὶ αἰτίες, ποὺ σὲ παρακινοῦν στὴν ἀρετὴ καὶ μάλιστα σὲ ἐκεῖνες τὶς αἰτίες, ποὺ περισσότερο εἶναι δύσκολες νὰ νικηθοῦν. Ἐπειδὴ καὶ οἱ πράξεις ποὺ γίνονται γιὰ νὰ νικηθοῦν οἱ δυσκολίες τῶν ἀρετῶν, πὶδὲ γρήγορα δημιουργοῦν τὶς συνήθειες τῶν ἀρετῶν καὶ μὲ

βαθυτέρη ρίζα. Ἐκεῖνες ὁμως τὶς αἰτίες, ποὺ μποροῦν νὰ σὲ παρακινήσουν στὸ πειρασμὸ τῆς σάρκας, ἀπόφευγε μὲ κάθε φιλοπονία καὶ γρήγορα, ὅπως προηγουμένως σοῦ εἶπα.

Γ'. Νὰ εἶσαι φρόνιμος καὶ διακριτικὸς στὶς ἐξωτερικὲς ἐκεῖνες ἀρετές, ποὺ μποροῦν νὰ προξενήσουν ζημιὰ καὶ ἀσθένεια στὸ σῶμα, ὅπως εἶναι τὸ νὰ τὸ βασανίζης μὲ ὑπερβολικὲς νηστεῖες, ἀγρυπνίες, μελέτες καὶ ἄλλα παρόμοια· γιατί αὐτές, πρέπει νὰ ἀποκτῶνται λίγο λίγο καὶ μὲ τοὺς βαθμούς τους, ὅπως θὰ πῶ πῶ κάτω. Γιὰ τὶς ἄλλες ἀρετές, ποὺ εἶναι ὀλοκληρωτικὰ ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικὲς, καθὼς εἶναι τὸ νὰ ἀγαπᾷς τὸν Θεό, τὸ νὰ καταφρονῆς τὸν κόσμον, τὸ νὰ ταπεινώνεσαι στὰ ἴδια τὰ μάτια σου, τὸ νὰ μισεῖς τὰ πάθη καὶ τὴν ἁμαρτία, τὸ νὰ εἶσαι ὑπομονητικὸς καὶ πρᾶος, τὸ νὰ ἀγαπᾷς ὅλους καὶ ὅποιον σὲ ζημιώνει καὶ ἄλλα παρόμοια, αὐτὲς τὶς ἀρετές, λέω, δὲν σοῦ χρειάζεται γιὰ νὰ τὶς ἀποκτήσης λίγο λίγο, οὔτε νὰ ἀνέβης στὴν τελειότητά τους μὲ βαθμούς καὶ σκαλοπάτια, ἀλλὰ βιάσου νὰ κάνεις γι' αὐτὲς κάθε πρᾶξι ὅσο μπορεῖς, τὸ γρηγορότερο.

Δ'. Ὅλος σου ὁ λογισμὸς, ὅλη ἡ ἐπιθυμία καὶ ἡ καρδιά, ἄς μὴ λογίζεται, οὔτε νὰ ἐπιθυμῆ, οὔτε νὰ θέλῃ ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ νικήσης ἐκεῖνο τὸ πάθος, ποὺ πολεμᾷς καὶ σὲ πολεμεῖ καὶ νὰ ἀποκτήσης τὴν ἀρετὴ, ποὺ εἶναι ἀντίθετη σὲ αὐτό· αὐτὸ ἄς εἶναι γιὰ σένα ὅλος ὁ κόσμος, αὐτὸς ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ· αὐτὸ ἄς εἶναι ὅλος σου ὁ θησαυρὸς καὶ αὐτὸ ἄς εἶναι ὅλος σου ὁ σκοπός, γιὰ νὰ ἀρέσεις καὶ μὲ αὐτὸ στὸ Θεό· ἂν τρῶς, ἂν νηστεύης, ἂν κοπιάζης, ἂν ἀναπαύεσαι, ἂν ἀγρυπνᾷς, ἂν κοιμάσαι, τὸ ὁποῖο γίνεται μέσα στὸ σπῆτι σου καὶ ἂν εἶσαι ἔξω, ἂν προσέχης στὶς εὐλάβειες καὶ στὰ ἐργόχειρα, ὅλα αὐτὰ ἄς κατευθύνωνται καὶ ἄς ἀποβλέπουν στὸ νὰ κυριεύσης καὶ νικήσης ἐκεῖνο τὸ πάθος καὶ νὰ ἀποκτήσης τὴν ἀντίστοιχη ἀρετὴ.

Ε'. Ἄς εἶσαι ἔχθρος κοινὸς ὅλων τῶν ἐπιγείων ἡδονῶν καὶ ἀπολαύσεων. Γιατὶ, μὲ αὐτὸν τὸν τρόπο, θὰ πολεμηθῆς λιγώτερο ἀπὸ τὶς ἄλλες κακίες, οἱ ὁποῖες ὅλες ἔχουν γιὰ ρίζα τους τὴν ἡδονή. Ὅταν αὐτὴ κοπῆ μὲ τὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ μας, χάνουν ἐκεῖνες τὴν δύναμί τους. Γιατὶ, ἂν θελήσης ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος νὰ πολεμήσης κάποια κακία, νὰ ποῦμε ἀκριβῶς, κάποια μερικὴ εὐχαρίστησι, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο νὰ προσέχης σὲ ἄλλες ἐπίγειες ἡδονές, ἂν καὶ ὄχι θανάσιμες, ἀλλὰ συγγνωστὲς καὶ ἐλαφριές, βέβαια, ὁ πόλεμός σου θὰ εἶναι σκληρὸς, αἱματώδης καὶ πολὺ ἀβέβαιος καὶ στὴ συνέχεια καὶ ἡ νίκη σου θὰ εἶναι σπάνια. Γι' αὐτό, νὰ θυμᾷσαι πάντα ἐκεῖνες τὶς θεῖες ἀποφάσεις· «Ὅποιος ἀγαπᾷ τὴ ζωὴ του, θὰ τὴν χάσῃ· αὐτὸς ὁμως ποὺ δὲν λογαριάζει τὴ ζωὴ του, ὅσο ζεῖ αὐτὸς ὁ κόσμος, θὰ τὴν φυλάξῃ γιὰ τὴν αἰώνια ζωὴ» (Ἰωάν. 12,25). «Ἀδελφοί, εἴμαστε ὀφειλέτες, ἀλλὰ ὄχι ὡς πρὸς τὸν σαρκικὸ ἄνθρωπον, ποὺ ἀπαιτεῖ διαγωγὴ σύμφωνη μὲ τὶς ἐπιθυμίες του. Γιατὶ ἂν ζῆτε σύμφωνα μὲ τὶς ἐπιθυμίες τοῦ φυσικοῦ ἀνθρώπου, σᾶς περιμένει βέβαιος θάνατος. Ἄν ὁμως νεκρώσετε τὶς φυσικὲς σας ἐπιθυμίες, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Πνεύματος, θὰ ζήσετε» (Ρωμ. 8,12).

ΣΤ'. Καὶ τελευταῖα σου παραγγέλλω, ὅτι πολὺ καλὸ καὶ ἴσως ἀναγκαῖο, γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν τὸ νὰ κάνης πρῶτα μία γενικὴ

έξομολόγησι, με ὄλους ἐκείνους τοὺς ὀφειλόμενους τρόπους ποὺ πρέπει, γιὰ νὰ βεβαιωθῆς περισσότερο ὅτι σὲ σκέπει ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ σου, ἀπὸ τὸν ὀποῖο θὰ προσμένῃς ὄλα τὰ χαρίσματα, ὄλες τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς νίκες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΕ΄

Οἱ ἀρετὲς πρέπει νὰ ἀποκτῶνται σταδιακά, βαθμηδὸν καὶ πρῶτα πρέπει νὰ ἀπασχολούμαστε με τὴν μία καὶ κατόπιν με τὴν ἄλλη.

Ἄν καὶ ὁ ἀληθινὸς στρατιώτης τοῦ Χριστοῦ, ποὺ ἀγαπᾷ νὰ φτάσει στὸ πλήρωμα τῆς τελειότητος, δὲν θὰ θέσῃ ποτὲ στὴν πρόοδό του κάποια χρονικὴ προθεσμία, ὅμως πρέπει νὰ συγκρατῶνται με κάποια διάκρισι οἱ ὑπερβολικὲς ἐκείνες θερμότητες τοῦ πνεύματος, οἱ ὀποῖες ἀνάβουν μάλιστα στὴν ἀρχὴ με μεγάλη ἐπιθυμία, σβύνουν μετὰ ἀπὸ αὐτὰ καὶ μᾶς ἀφήνουν στὰ μισὰ τοῦ δρόμου. Ὄποτε, ὄχι μόνο οἱ ἐξωτερικὲς καὶ σωματικὲς ἀρετὲς πρέπει νὰ ἀποκτῶνται σιγὰ σιγὰ, σὰν με βαθμίδες καὶ σκαλοπάτια, ὅπως εἶπαμε, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ οἱ ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικὲς ἀρετὲς, κατὰ αὐτὸν τὸν τρόπο πρέπει νὰ ἀποκτῶνται. Γιατὶ, με τέτοιο τρόπο, τὸ λίγο γρήγορα γίνεται πολὺ καὶ παραμένει. Ὄποτε, γιὰ παράδειγμα, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ τὴν ἐσωτερικὴ ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, δὲν μπορεῖς ἀμέσως νὰ χαίρεσαι ἢ νὰ ἐπιθυμῆς τὶς βρισιὲς καὶ τὰ ἄλλα ἀντίθετα, ποὺ θὰ σοῦ κάνῃ κάποιος, γιὰτὶ ἡ χαρὰ αὐτῶν καὶ ἡ ἐπιθυμία, εἶναι οἱ ὑψηλότεροι βαθμοὶ τῆς ὑπομονῆς· σ' αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ ἀνεβαίνῃς ἂν ἴσως δὲν περάσῃς πρῶτα ἀπὸ τοὺς χαμηλότερους βαθμοὺς καὶ τὰ σκαλοπάτια αὐτῆς τῆς ἀρετῆς. Τὰ σκαλοπάτια αὐτὰ εἶναι, τὸ νὰ καταφρονῆς ἐσὺ πρῶτος τὸν ἑαυτό σου· τὸ νὰ μὴ συγκατατεθῆς στὸ νὰ ἐκδικηθεῖς· τὸ νὰ μισῆς τὴν ἐκδίκησι καὶ τὰ παρόμοια (βλέπε στὸ γ' κεφάλαιο).

Σὲ συμβουλεύω ἀκόμη, νὰ ἐξασκῆσαι κυρίως ὄχι σὲ ὄλες τὶς ἀρετὲς, οὔτε σὲ πολλὰς, ἀλλὰ πρῶτα σὲ μία μόνο καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στὴν ἄλλη. Γιατὶ ἔτσι φυτεύεται ἡ ἐνάρετη συνήθεια στὴ ψυχὴ πιὸ εὔκολα καὶ πιὸ σταθερά· διότι καὶ με τὴν ἀδιάκοπη ἐκγύμνασι τῆς μιᾶς ἀρετῆς καὶ ἡ ἐνθύμησί σου τρέχει εὔκολώτερα σ' αὐτὴν καὶ ὁ νοῦς σου λεπτύνεται πάντα περισσότερο, γιὰ νὰ βρίσκῃς νέους τρόπους καὶ αἰτίες γιὰ νὰ τὴν ἀποκτήσῃς· καὶ ἡ θέλησίς σου κλίνει εὔκολώτερα καὶ με μεγαλύτερη διάθεσι σ' αὐτὴν. Αὐτὰ βέβαια, δὲν θὰ ἐπακολουθήσουν, ἂν καταπιασθῆς με πολλὰς ἀρετὲς.

Ἐξ ἄλλου οἱ πράξεις μιᾶς μόνῃς ἀρετῆς, ὄντας ὄμοιες μεταξύ τους γίνονται με τὴν ἴδια καὶ ὄμοια ἐξάσκησι, λιγότερο κοπιαστικὲς. Γιατὶ ἡ μία καλεῖ καὶ βοηθεῖ τὴν ἄλλη, τὴν παρόμοιά της καὶ ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς ὄμοιότητος, ἐντυπώνονται σὲ μᾶς ἀκόμη καλύτερα, με τὸ νὰ βρίσκουν τὸν θρόνο τῆς καρδιᾶς ἤδη ἔτοιμο καὶ διατεθειμένο στὸ νὰ δέχεται ἐκεῖνες τὶς νέες πράξεις, ποὺ θὰ ξανακάνουμε, καθὼς δέχτηκε ἀπὸ πρὶν καὶ τὶς ἄλλες τὶς ὄμοιές τους.

Αὐτοὶ οἱ λογαριασμοί, ποὺ εἶπαμε, ἔχουν τόση δύναμι καὶ ἀλήθεια, ποὺ γνωρίζουμε βέβαια, πὼς ὅποιος γυμνάζεται καλὰ σὲ μία ἀρετὴ, μαθαίνει μαζὶ μὲ τὰ ἄλλα καὶ τὸν τρόπο, γιὰ νὰ γυμνάζεται στὴν ἄλλη καὶ ἔτσι μὲ τὴν αὐξησι τῆς μιᾶς, αὐξάνουν ὅλες μαζὶ, γιὰ τὴν ἀδιαχώριστη ἔνωσι, ποὺ ἔχουν ἀναμεταξὺ τους, διότι ὅλες οἱ ἀρετὲς εἶναι ἀκτῖνες, ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὸ ἓνα καὶ τὸ ἴδιο θεϊκὸ φῶς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΣΤ΄

Μὲ ποιά μέσα ἀποκτοῦνται οἱ ἀρετὲς καὶ πῶς πρέπει νὰ κυβερνούμαστε γιὰ νὰ ἐξασκούμαστε κάποιον καιρὸ σὲ μία μόνο.

Γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, χρειάζεται νὰ ὑπάρχη μία ψυχὴ γενναία καὶ μεγάλη καὶ μία θέλησις, ὄχι ἀσθενὴς καὶ ἀπαλή, ἀλλὰ ἀποφαστικὴ καὶ δυνατὴ, μὲ σίγουρη προϋπόθεσι, ὅτι ἔχουμε νὰ περάσουμε μέσα ἀπὸ πολλὰ ἀντίθετα καὶ σκληρὰ καὶ ἀκόμη, πρέπει νὰ ἔχουμε καὶ κλίσι ξεχωριστὴ καὶ ἀγάπη πρὸς αὐτές· αὐτὴν τὴν ὁποία μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε, ἂν συλλογιζώμαστε, πόσο οἱ ἀρετὲς αὐτὲς ἀρέσουν στὸ Θεὸ καὶ πόσο εἶναι εὐγενεῖς καὶ ἐξαιρετικὲς ἀπὸ μόνες τους καὶ πόσο μᾶς εἶναι ὠφέλιμες καὶ ἀναγκαῖες. Ἐπειδὴ, κάθε μας τελειότητα καὶ προκοπὴ, ἀπὸ αὐτὲς ἔχει καὶ τὴν ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

Ὅποτε, κάθε πρωί, ἂς παίρνονται δραστικὲς προθέσεις καὶ ἀποφάσεις ἀπὸ μᾶς, γιὰ νὰ γυμναζώμαστε σὲ ὅσα αἴτια τῆς ἀρετῆς, πιθανῶς, μπορούν νὰ συμβοῦν ἐκείνη τὴν ἡμέρα· τὸ βράδυ, πρέπει νὰ ἐξετάζουε, ἂν τὰ χρησιμοποιήσαμε καλὰ· καὶ τὸ ἄλλο πρωί, νὰ ἀνανεώνουμε πάλι τὶς ἴδιες ἀποφάσεις καὶ ἐπιθυμίες πρὸ ζωντανὰ καὶ μάλιστα, γιὰ νὰ ἀσκούμαστε στὴν ἀπόκτησι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, ποὺ ἔχουμε τότε στὰ χέρια μας. Παρόμοια καὶ τὰ παραδείγματα τῶν ἀγίων καὶ οἱ προσευχὲς μας καὶ οἱ μελέτες τῆς ζωῆς καὶ τοῦ Πάθους τοῦ Χριστοῦ, ὅλα αὐτά, ποὺ εἶναι τόσο ἀναγκαῖα σε κάθε πνευματικὴ ἀσκησι τῶν ἀρετῶν, ἂς γίνωνται κυρίως γιὰ ἐκείνη τὴν ἀρετὴ, στὴν ὁποία τότε θέλουμε νὰ γυμναστοῦμε· ἀλλὰ καὶ ὅσες ἀφορμὲς καὶ αἰτίες συναντήσουμε ἐκείνη τὴν ἡμέρα, καὶ ἂν εἶναι διαφορετικὲς μεταξὺ τους, ὅμως ὅλες πρέπει νὰ τὶς μεταχειριζώμαστε, ὅσο τὸ δυνατόν, στὴν ἀπόκτησι τῆς ἀρετῆς ἐκείνης, ποὺ ἐπιθυμοῦμε (βλέπε στὸ μ΄ κεφάλαιο).

Κατὰ αὐτὸ τὸν τρόπο δὲν πρέπει νὰ φροντίζουμε, στὸ νὰ συνηθίσουμε νὰ κάνουμε τὶς ἐνάρετες πράξεις, ἐσωτερικὲς καὶ ἐξωτερικὲς, καὶ μὲ τόση πολλὴ προθυμία καὶ εὐκολία, μὲ ὅση προθυμία καὶ εὐκολία κάναμε πρὶν καὶ τὶς ἀντίθετες κακίες τους ἢ καλύτερα, μὲ ὅση εὐκολία γίνονται καὶ οἱ φυσικὲς ἐπιθυμίες τῆς καρδιάς μας· μὲ ἄλλα λόγια τόση συνήθεια πρέπει νὰ ἀποκτήσουμε στὶς ἀρετὲς, ποὺ νὰ μᾶς γίνωνται σὰν φυσικὲς. Καὶ ὅσο μεγαλύτερες δυσκολίες συναντᾶμε σ' αὐτὲς (ὅπως εἶπαμε παραπάνω), τόσο οἱ δυσκολίες αὐτὲς, γρηγορότερα καὶ βαθύτερα, θὰ βάλουν καὶ θὰ φυτέψουν τὴν καλὴ συνήθεια στὴν ψυχὴ μας.

Τὰ κατάλληλα ρητὰ τῆς θείας Γραφῆς, ὅταν λέγονται ἀπὸ μᾶς, μὲ τὴν φωνὴν ἢ καὶ μὲ τὸν νοῦ, ἔχουν θαυμαστὴ δύναμι, γιὰ νὰ βοηθήσουν στὴν ἐκγύμνασι τῆς ζητούμενης ἀρετῆς· γιὰτὶ λέγει ὁ Σολομών· «Τί θὰ τηρήσης, τέκνο; Τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ» (Παρ. 31,2). Γι' αὐτό, ἅς ἔχουμε πρόχειρα πολλὰ ρητὰ γιὰ τὴν ἀρετὴ πὸ ἐξασκούμαστε, τὰ ὁποῖα ἅς γίνονται πρᾶξι καὶ ἅς λέγονται ὅλη τὴν ἡμέρα καὶ μάλιστα, ὅταν τύχη τὸ ἀντίθετο πάθος τῆς ἀρετῆς ἐκείνης νὰ μᾶς πολεμήσει.

Γιὰ παράδειγμα· ἂν ἀσχολούμαστε μὲ τὴν ἀπόκτησι τῆς ὑπομονῆς, μπορούμε νὰ ποῦμε τὰ παρακάτω ρητὰ καὶ ἄλλα παρόμοια· «Μακρόθυμος ἀνὴρ, πολὺς ἐν φρονήσει» (Παρ. 14,31). «Ἡ ὑπομονὴ τῶν φτωχῶν δὲν θὰ ἐξαφανισθῇ» (Ψαλμ. 9,19). «Ἀλοίμονο σὲ ὅσους ἔχασαν τὴν ὑπομονή» (Σειρ. 2,15). «Ὁ μακρόθυμος εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὸν ἰσχυρό. Καὶ ὅποιος συγκρατεῖ τὴν ὀργή του, ἀνώτερος ἀπὸ ἐκεῖνον πὸ κυριεύει μία πόλι» (Παρ. 10,32). «Μὲ τὴν ὑπομονή σας θὰ σώσετε τὶς ψυχὲς σας» (Λουκ. 21,19). «Μὲ τὴν ὑπομονὴ διανύουμε τὸν ἀγῶνα πὸ ἔχουμε μπροστὰ μας» (Ἐβρ. 12,1). «Νά, καλοτυχίζουμε ὅσους δείχνουν ὑπομονή» (Ἰάκωβος 5,11). «Μακάριος ὅποιος δέχεται μὲ ὑπομονὴ τὶς δοκιμασίες» (Ἰάκ. 1,12). «Ἡ ὑπομονὴ σας πρέπει νὰ κρατήσῃ ὡς τὸ τέλος» (Ἰάκ. 1,4). «Ἔχετε ἀνάγκη ἀπὸ ὑπομονή» (Ἐβρ. 10,36). Ὁμοίως μπορούμε νὰ ποῦμε καὶ αὐτὲς τὶς μικρὲς προσευχὲς· «Ὡ Θεέ μου, πότε θὰ ὀπλισθῇ ἡ καρδιά μου μὲ τὸ ὄχημα τῆς ὑπομονῆς;» «Πότε θὰ περάσω κάθε δοκιμασία μὲ ἀναπαυμένη καρδιά, γιὰ νὰ δώσω χαρὰ στὸ Θεό μου;» «Ὡ πολυαγαπητός μου δοκιμασίες, πὸ μὲ κάνετε ὅμοιο μὲ τὸν Κύριό μου Ἰησοῦ, πὸ ὑπόφερε γιὰ μένα; Ὡ Ἰησοῦ, μόνη ζωὴ τῆς ψυχῆς μου, ἄραγε θὰ ζήσω ποτὲ ἐγὼ ἀναπαυμένος μέσα στὰ χίλια βάσανα γιὰ τὴ δικὴ σου δόξα;» «Μακάριος ἐγὼ, ἂν καὶ στὸ μέσο τῆς φωτιᾶς τῶν θλίψεων ἀνάψω ἀπὸ ἐπιθυμία, νὰ ὑποφέρω μεγαλύτερα βάσανα!»

Αὐτὲς τὶς μικρὲς προσευχὲς θὰ χρησιμοποιήσουμε, γιὰ νὰ προκόψουμε στὶς ἀρετὲς καὶ ἄλλες ἀκόμη κατάλληλες γιὰ κάθε ἀρετὴ, πὸ γυμναζόμαστε, ὅσες θὰ μᾶς ἐμπνεύσῃ τὸ πνεῦμα τῆς εὐλάβειας. Οἱ μικρὲς αὐτὲς προσευχὲς ἀποκαλοῦνται ἀκοντιστικὲς καὶ σαῖτευτικὲς, γιὰτὶ εἶναι σὰν ἀκόντια, δηλαδὴ κοντάρια καὶ βέλη πὸ κονταρεύουν καὶ σαῖτεύουν στὸν οὐρανὸ καὶ ἔχουν μεγάλη δύναμι γιὰ νὰ μᾶς ξεσηκώσουν στὴν ἀρετὴ καὶ νὰ φθάσουν ὡς τὰ αὐτὰ τοῦ Θεοῦ, ἂν καὶ συνοδεύονται ἀπὸ δυὸ πράγματα, σὰν ἀπὸ δυὸ φτερά· τὸ ἓνα εἶναι, ἡ ἀληθινὴ γνῶσις τῆς χαρᾶς τοῦ Θεοῦ μας, τὴν ὁποία αὐτὸς λαμβάνει γιὰ τὴν ἐκγύμνασι, πὸ ἐμεῖς κάνουμε στὶς ἀρετὲς, τὸ ἄλλο εἶναι μία θερμὴ καὶ διάπυρη ἐπιθυμία, νὰ τὶς ἀποκτήσουμε, γιὰ νὰ ἀρέσουμε στὴν θεία του μεγαλειότητα (75).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΖ'

Ὅτι πρέπει νὰ προχωροῦμε μὲ φροντίδα καὶ ἐπιμέλεια παντοτινὴ στὴν ἄσκησι τῆς ἀρετῆς.

Ἀνάμεσα σὲ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀναγκαῖα καὶ συμβάλλουν στὴν ἀπόκτησι τῶν ἀρετῶν, ἐκτὸς ἀπὸ ὅσα εἶπα μὲ παραπάνω, εἶναι καὶ τὸ ἐξῆς· δηλαδὴ τὸ νὰ πηγαίνουμε πάντα μπροστὰ, ἂν θέλουμε νὰ φθάσουμε στὸ σκοπὸ, ποὺ ἐμεῖς ἐδῶ θέλουμε. Γιατὶ ἀλλιῶς, ἂν μόνο σταματήσουμε, γυρίζουμε πρὸς τὰ πίσω· ὅτι, ὅταν παύσουμε ἀπὸ τὶς ἐνάρετες πράξεις, ἀναγκαστικὰ συμβαίνει, μέσα ἀπὸ βίαιες κλίσεις τῆς αἰσθητικῆς διαθέσεως καὶ τῶν ἄλλων πραγμάτων, ποὺ μᾶς παρακινοῦν ἐξωτερικὰ, συμβαίνει, λέω, νὰ γεννιοῦνται σὲ μᾶς πολλὰ πάθη ἄτακτα, τὰ ὁποῖα διαφθείρουν τὶς ἀρετὲς ἢ τουλάχιστον τὶς λιγοστεύουν καὶ ἔτσι μᾶς στεροῦν ἀπὸ πολλὰς χάρες, ποὺ μπορούσαμε προοδεύοντας, νὰ πετύχουμε ἀπὸ τὸν Θεό.

Γι' αὐτὸ ὁ πνευματικὸς δρόμος, εἶναι διαφορετικὸς ἀπὸ τὴν πορεία, ποὺ κάνει ὁ ὁδοιπόρος τῆς γῆς. Γιατὶ στὴν μὲν γῆϊνη πορεία, ἂν σταματήσῃ ὁ ὁδοιπόρος, δὲν χάνει τίποτε ἀπὸ τὴν πορεία ποὺ ἔχει διανύσει· στὴν πνευματικὴ ὁμως πορεία, ἂν σταματήσῃ ὁ ὁδοιπόρος τῆς ἀρετῆς, χάνει καὶ ὅσες ἀρετὲς ἀπόκτησε προηγουμένως· καὶ ἀκόμη ἢ μὲν κούρασι τοῦ ὁδοιπόρου αὐξάνει, ὅσο περισσότερο θὰ περπατήσῃ, στὸν πνευματικὸ ὁμως δρόμο, ὅσο περισσότερο περπατεῖ κάποιος μπρός, τόσο ἀποκτᾷ πάντα μεγαλύτερη ἐξουσία καὶ δύναμι.

Γιατὶ μὲ τὴν ἐνάρετη ἄσκησι, τὸ μὲν κατώτερο μέρος, δηλαδὴ τὸ σῶμα, ποὺ μὲ τὸν πολέμῳ του ἔκανε σκληρὸ καὶ κοπιαστικὸ τὸν δρόμον τῆς ἀρετῆς, ἀδυνατίζει πάντα περισσότερο, τὸ δὲ ἀνώτερο μέρος, στὸ ὁποῖο μένει ἡ ἀρετὴ, δηλαδὴ ἡ ψυχὴ, στηρίζεται καὶ δυναμώνει πάντα περισσότερο. Ὅποτε, ὅσο προοδεύουμε στὸ καλὸ καὶ στὴν ἀρετὴ, τόσο μικραίνει ἡ δοκιμασία ἐκεῖνη ποὺ αἰσθανόμαστε στὴν ἀρχὴ τῆς ἀρετῆς· καὶ ἀκόμη, καὶ κάποια ἀπόκρυφη γλυκύτητα (ἢ ὁποῖα προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεό), ἐνώνεται μαζί μας καὶ γίνεται κάθε ὥρα μεγαλύτερη. Καὶ ἔτσι πορευόμενοι πάντα μὲ περισσότερην εὐκολία καὶ δύναμι, ἀπὸ ἀρετὴ σὲ ἀρετὴ, φθάνουμε τελευταῖα στὴν κορυφὴ τοῦ ὄρους, ἐκεῖ ποὺ ἡ ψυχὴ γίνεται τέλεια καὶ ἐνεργεῖ μετὰ ἀπὸ αὐτὰ κάθε καλὸ, ὄχι μὲ ἀηδία, ἀλλὰ μὲ ἰδιαίτερη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη. Γιατὶ ἀφοῦ νίκησε καὶ δάμασε τὰ πάθη καὶ ὑπέταξε ὅλη τὴν κτίσι διὰ μέσου τῆς ὑποταγῆς τοῦ σώματός της, ζῆ εὐτυχισμένη μέσα στὸν Θεό· καὶ ἐκεῖ κοπιᾷζοντας εὐχάριστα, δέχεται ἀνάπαυσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΛΗ΄

Ἐχοντας ὑποχρέωσι νὰ ἀγωνιζώμαστε πάντα τὸν ἀγῶνα τῶν ἀρετῶν, δὲν πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε ἐκεῖνα, ποὺ μᾶς γίνονται ἀφορμὲς γιὰ νὰ τὰ ἀποκτήσουμε.

Ἐὰν θέλῃς νὰ περπατᾷς πάντα μπροστὰ στὸ δρόμο τῶν ἀρετῶν χωρὶς νὰ σταματήσῃς, πρέπει νὰ προσέχῃς καλά, νὰ μὴν ἀφήσῃς νὰ φύγῃ ἀπὸ τὰ χέρια σου, ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ ἀφορμὴ γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετὴ. Ὅποτε, κακῶς σκέφτονται ἐκεῖνοι ποὺ ἀποφεύγουν, ὅσο μποροῦν τὰ ἀντίθετα ἐκεῖνα, ποὺ μποροῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν στὴν ἀπόκτησι τῆς

ἀρετῆς· γιὰ παράδειγμα· ἐπιθυμεῖς νὰ ἀποκτήσης τὴν συνήθεια τῆς ὑπομονῆς; Δὲν εἶναι καλὸ νὰ ἀποφεύγῃς ἐκεῖνες τὶς ὑποθέσεις καὶ ἐκεῖνες τὶς πράξεις καὶ τοὺς λογισμοὺς, ποὺ σὲ παρακινοῦν στὴν ἀνυπομονησία· καὶ γι' αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ ἀπέχεις ἀπὸ κάποιες πράξεις ποὺ σοῦ εἶναι ἐνοχλητικές. Ἀλλὰ συναναστρεφόμενος καὶ συνομιλώντας μὲ ὅποιον καὶ ἂν εἶναι, ποὺ νὰ προκαλῆ ἀηδία καὶ θλίψι, νὰ ἔχῃς πάντα ἐτοιμασμένη καὶ πρόθυμη τὴν θέλησί σου, νὰ ὑποφέρῃς κάθε τί τὸ ἀηδιαστικὸ καὶ ἀνόρεκτο ποὺ μπορεῖ νὰ συμβῆ. Γιατὶ ἂν κάνῃς διαφορετικά, δὲν θὰ συνηθίσῃς ποτὲ στὴν ὑπομονή.

Ἔτσι παρομοίως πρέπει νὰ κάνῃς σὲ ὅποια πράξι σοῦ προξενεῖ ἀηδία ἢ ἀπὸ μόνη τῆς ἢ ἐξ αἰτίας ἐκείνου ποὺ σὲ παρακίνησε σ' αὐτὴ ἢ καὶ ἐξ αἰτίας ἐκείνου, ποὺ σὲ ἐμποδίζει ἀπὸ τὴν ἄλλη, ποὺ σοῦ ἀρέσει περισσότερο· δηλαδή, πρέπει νὰ μεταχειρισθῆς καὶ νὰ ἀκολουθήσῃς τὴν πράξι καὶ τὸ ἔργο ἐκεῖνο καὶ ποὺ σὲ συγχύζει καὶ σὲ ἐνοχλεῖ καὶ μποροῦσες νὰ ἀναπαυθῆς, ἂν τὸ ἀφήσῃς. Γιατὶ ἔτσι δὲν μπορεῖς νὰ μάθῃς ποτὲ νὰ ὑποφέρῃς· ἀλλὰ οὔτε μπορεῖ νὰ εἶναι ποτὲ ἀληθινὴ ἀνάπαυσις αὐτὴ ποὺ ζητᾶς, ὅταν δὲν προέρχεται ἀπὸ ψυχὴ καθαρὴ ἀπὸ τὸ πάθος τῆς φιλαυτίας καὶ στολισμένη ἀπὸ ἀρετή.

Τὸ ἴδιο σοῦ λέω νὰ κάνῃς καὶ γιὰ ἐκείνους τοὺς λογισμοὺς, ποὺ μερικὲς φορές ἐνοχλοῦν καὶ συγχύζουν τὸ νοῦ σου. Αὐτοὺς δὲν πρέπει νὰ τοὺς ἀποβάλλῃς μόνος σου· ἐπειδὴ, μὲ τὴν δοκιμασία ποὺ σοῦ δίνουν, σὲ κάνουν συγχρόνως νὰ συνηθίζῃς νὰ ὑπομένης τὰ ἀντίθετα. Καὶ ὅποιος σοῦ λέγει ἀντίθετα ἀπὸ αὐτά, σὲ συμβουλεύει νὰ ἀποφεύγῃς καλύτερα τὴν προσωρινὴ δοκιμασία ποὺ αἰσθάνεσαι, παρὰ νὰ ἀκολουθῆς τὴν ἀληθινὴ ἀρετὴ, ποὺ ἐπιθυμεῖς.

Εἶναι βέβαια ἀληθινὸ, ὅτι ὁ ἀρχάριος στρατιώτης πρέπει νὰ παλεύῃ ἀντίθετα μὲ τὶς ἐχθρικές ἀφορμὲς ποὺ εἶπαμε, μὲ προσοχὴ καὶ ἐπιδεξιότητα· καὶ ἄλλοτε νὰ τὶς πολεμάει, ἄλλοτε νὰ τὶς καταφρονῆ καὶ νὰ τὶς ἀφίνη, ἀνάλογα μὲ τὴν περισσότερῃ ἢ λιγότερῃ πρόοδο καὶ δύναμι ποὺ ἀποκτᾷ στὴν ἀρετὴ. Ἀλλὰ, δὲν πρέπει γι' αὐτὸ νὰ γυρνᾷ ἐντελῶς τοὺς ὤμους του καὶ νὰ ὀπισθοχωρῆ, σὲ σημεῖο ποὺ νὰ ἐγκαταλείπη κάθε ἀφορμὴ ἐναντιότητος ποὺ θὰ τοῦ συνέβαινε. Γιατὶ, ἂν καὶ κατὰ τὸ παρελθὸν θέλαμε νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὸν κίνδυνο τοῦ ξεπεσμοῦ μέσα ἀπὸ αὐτὴ τὴ φυγὴ, ὅμως, στὸ μέλλον θὰ κινδυνεύσουμε περισσότερο νὰ νικηθοῦμε ἀπὸ τὰ χτυπήματα καὶ τὶς προσβολὲς τῆς ἀνυπομονησίας, ἀφοῦ δὲν θὰ εἴμαστε ἀπὸ πρὶν ἐξοπλισμένοι μὲ τὴν χρῆση τῆς ἀντίθετης ἀρετῆς, δηλαδή τῆς ὑπομονῆς. Ὅμως, αὐτοὶ οἱ συλλογισμοί, δὲν ἔχουν τόπο στὰ σαρκικὰ πάθη, ὅπως εἶπαμε παραπάνω κατὰ μέρος γι' αὐτά. Ἐπειδὴ τὰ αἴτια αὐτῶν, πάντα καὶ μὲ τελειότητα πρέπει νὰ τὰ ἀποφεύγουμε.

Πρέπει να αγαπάμε όλες τις αφορμές, που προξενούν την απόκτησι τῶν ἀρετῶν καὶ περισσότερο ἐκεῖνες που φέρνουν περισσότερες δυσκολίες.

Δὲν πρέπει, ἀγαπητέ, μὲ κανένα τρόπο, νὰ ἀποφεύγῃς ἐκεῖνα, που γίνονται αφορμές, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές. Ἀλλὰ ἀντίθετα, πρέπει νὰ τὰ δέχεσαι πάντα μὲ χαρά, ἀμέσως μόλις σοῦ παρουσιασθοῦν καὶ νὰ θεωρῆς ἔντιμα πλέον καὶ ἀγαπητὰ ἐκεῖνα, που εἶναι στὴν αἴσθησί σου περισσότερο ἀηδιαστικά καὶ ἀνόρεκτα. Καὶ αὐτὸ θὰ τὸ πετύχῃς, μὲ τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, ἂν τυπώσῃς καλὰ στὸν νοῦ σου τὶς ἀκόλουθες σκέψεις.

Πρῶτα πρέπει νὰ σκεφθῆς, ὅτι οἱ αφορμές εἶναι ὄργανα ἀνάλογα μάλιστα καὶ ἀναγκαῖα, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές. Ὅποτε, ὅταν ἐσὺ ζητᾷς τὶς ἀρετὲς ἀπὸ τὸν Θεό, ἐπόμενο εἶναι νὰ ζητᾷς ἀκόμη καὶ τὰ ὄργανα καὶ τὶς αφορμές τους· ἀλλιῶς, ἢ προσευχή σου εἶναι μάταιη καὶ μόνο γίνεται γιὰ νὰ πειράζῃς τὸν Θεό. Γιατὶ, ὁ Θεὸς δὲν συνηθίζει ποτὲ νὰ δίνη τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς χωρὶς τὶς θλίψεις, οἱ ὁποῖες εἶναι οἱ αφορμές καὶ τὰ ὄργανα τῆς ὑπομονῆς· οὔτε τὴν ταπείνωσι, χωρὶς τὶς περιφρονήσεις καὶ ἀτιμίες· τὸ ἴδιο καὶ ὅλες τὶς ἄλλες ἀρετές.

Γι' αὐτό, πρέπει νὰ μᾶς εἶναι τόσο περισσότερο ἀρεστὰ καὶ ἀγαπητὰ τὰ ὄργανα αὐτὰ καὶ οἱ αφορμές τῶν ἀρετῶν, ὅσο εἶναι περισσότερο κοπιαστικές. Γιατὶ οἱ πράξεις, που κάνουμε σὲ αὐτὲς τὶς αφορμές που μᾶς συμβαίνουν, εἶναι γενναιότερες καὶ δυνατώτερες καὶ πλέον εὐκολώτερα καὶ γρηγορώτερα μᾶς ἀνοίγουν τὸν δρόμο τῆς ἀρετῆς. Δὲν πρέπει ὅμως νὰ ἀσκούμαστε μόνο στὶς μεγάλες αφορμές καὶ ἀντιθέσεις που μᾶς τυχαίνουν, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ στὶς μικρές· γιὰ παράδειγμα, δὲν πρέπει μόνο νὰ ὑπομένουμε τὰ χτυπήματα ἢ τὶς βρισιὲς που μᾶς τυχαίνουν, ἀλλὰ πρέπει νὰ ὑποένουμε καὶ τὸ βαρὺ βλέμμα καὶ σχῆμα που θὰ μᾶς κἀνῃ κάποιος ἢ τὸν ψυχρὸ λόγο που θὰ μᾶς πῆ (76). Γιατὶ οἱ πράξεις που γίνονται στὶς μικρὲς αὐτὲς ἀφορμές, συμβαίνουν συχνότερα καὶ στὴ συνέχεια μᾶς κάνουν νὰ συνηθίζουμε νὰ ὑπομένουμε εὐκολώτερα καὶ τὶς μεγάλες.

Δεύτερον, νὰ σκεφθῆς, ὅτι ὅλα ἐκεῖνα που μᾶς συμβαίνουν, προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ πρὸς ὠφέλειά μας καὶ γιὰ νὰ βγάλουμε ἐμεῖς καρπὸ ἀπὸ αὐτά. Καὶ ἂν μερικὰ ἀπὸ αὐτά, καθότι εἶναι ἐλλείψεις δικές μας ἢ ἄλλων, δὲν μπορεῖ κάποιος νὰ πῆ ὅτι προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεὸ (ὁ ὁποῖος δὲν θέλει τὴν ἁμαρτία)· ὅμως, λέγονται πὼς εἶναι τοῦ Θεοῦ, μολονότι αὐτὸς παραχώρησε νὰ γίνουν καὶ γιὰ τὸ μολονότι μπορούσε νὰ τὰ ἐμποδίσει, δὲν τὰ ἐμποδίζει. Ἀκόμη ὅλες οἱ θλίψεις καὶ τὰ βάσανα, που ἂς ἔρχονται ἢ ἀπὸ ἔλλειψι δική μας ἢ ἀπὸ κακία ἄλλων, λέγονται πὼς εἶναι ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ τοῦ Θεοῦ· γιὰ τὸ θέλει νὰ τὰ παθαίνουμε καὶ νὰ βασανιζώμαστε, γιὰ ἐκεῖνο τὸ καλὸ τῆς ἀρετῆς, που μπορούμε νὰ κερδίσουμε ἀπὸ αὐτά καὶ γιὰ ἄλλες κρίσεις τοῦ Θεοῦ, που μᾶς εἶναι ἀκατανόητες βέβαια, ὅμως δίκαιες καὶ εὐλογες, καθὼς λέει ὁ ἅγιος Ἀγούστίνος (βλέπε καὶ στὸ μα' κεφάλαιο).

Ὅποτε, ἐμεῖς βέβαιοι ὄντες ὅτι ὁ Θεὸς θέλει νὰ ὑποφέρουμε θεληματικὰ κάθε εἶδους ἐνόχλησι, πὺν προέρχεται ἀπὸ ἄλλους ἢ ἀπὸ δικά μας ἄδικα ἔργα, τὸ νὰ λέγουμε (ὅπως πολλοὶ μὲ πρόφασι τῆς ἀνυπομονησίας τους λέγουν), πὺς ὁ Θεὸς δὲν θέλει, μάλιστα συγχάινεται τὰ κακὰ πὺν γίνονται, δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ σκεπάζουμε τὰ σφάλματά μας μὲ μία μάταιη πρόφασι καὶ νὰ ἀποστρεφώμαστε τὸ σταυρὸ τῶν θλίψεων, τὸν ὁποῖο δὲν μπορούμε νὰ ἀρνηθοῦμε πὺς εἶναι ἀρεστὸς στὸ Θεὸ καὶ πὺς αὐτὸς ὁ ἴδιος προστάζει νὰ τὸν σηκώνουμε· μάλιστα λέω, πὺς ὁ Θεὸς περισσότερο ἀγαπᾷ νὰ ὑποφέρουμε ἐμεῖς ἐκεῖνες τὶς δοκιμασίες, πὺν προέρχονται ἀπὸ τὴν πονηρία τῶν ἀνθρώπων, καί, μάλιστα, ἐκείνων, πὺν εἶναι εὐεργετημένοι ἀπὸ ἐμᾶς, παρὰ ἐκεῖνα τὰ βάσανα πὺν προέρχονται ἀπὸ ἄλλα λυπηρὰ γεγονότα. Γιατὶ, φυσικὰ ἢ ὑπερήφανη φύσις μας, περισσότερο καταστέλλεται καὶ ταπεινώνεται ἀπὸ ἐκεῖνα· καὶ ἐπίπλεον ὑποφέροντας αὐτὰ θεληματικὰ, θεραπεύουμε καὶ δοξάζουμε ὑπερβολικὰ τὸν Θεὸ μας, μὲ τὸ νὰ συνεργαζώμαστε μαζί του σὲ ἓνα θαυμάσιο ἔργο, στὸ ὁποῖο πάρα πολὺ λάμπει ἢ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ ἡ παντοδυναμία του. Καὶ αὐτὸ εἶναι, τὸ νὰ βγάζουμε ἀπὸ τὸ θανάσιμο φαρμάκι τῆς ἀμαρτίας, γλυκύτατο καρπὸ καὶ μέλι ἀρετῆς καὶ κάλους.

Γι' αὐτό, μόλις δὴ ὁ Θεὸς ὅτι ἔχουμε ἀληθινὰ ζωντανὴ καὶ θερμὴ ἐπιθυμία καὶ ὅτι τὸν παρακαλοῦμε ὅπως πρέπει, γιὰ μία τέτοιου εἶδους ἔνδοξη ἀπόκτησι τοῦ καλοῦ, μᾶς ἐτοιμάζει τὸ ποτήριον τῶν σφοδρότερων καὶ δυνατωτέρων πειρασμῶν καὶ τὶς πλέον σκληρότερες ἀφορμὲς, γιὰ νὰ τὶς δεχθοῦμε σὲ κατάλληλο καιρὸ. Ὅποτε, ἐμεῖς γνωρίζοντας τὴν ἀγάπη του πρὸς ἐμᾶς καὶ τὸ δικὸ μας συμφέρον, πρέπει μὲ κλεισμένα μάτια νὰ τὸ δεχώμαστε μὲ χαρὰ καὶ νὰ τὸ πίνουμε ὅλο ἔως στὸ βάθος, πρόθυμα καὶ μὲ ἀσφάλεια· ἐπειδὴ εἶναι ἰατρικὸ, πὺν δόθηκε ἀπὸ χέρι πὺν δὲν μπορεῖ νὰ κάνη λάθος καὶ ἀποτελεῖται ἀπὸ βότανα, τόσο πὺν ὠφέλιμα στὴν ψυχὴ, ὅσο πικρὰ εἶναι ἀπὸ μόνονα τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Μ΄

Πὺς μπορούμε σὲ διάφορες ἀφορμὲς νὰ χρησιμοποιήσουμε τὴν ἄσκησι μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς ἀρετῆς.

Ἐπειδὴ εἶπαμε παραπάνω, ὅτι ἡ ἄσκησι μιᾶς μόνης ἀρετῆς, ἢ ὁποῖα γίνεται γιὰ λίγο καιρὸ, εἶναι πὺν καρποφόρα καὶ ὠφέλιμη, παρὰ αὐτὴ πὺν γίνεται μὲ ἐξάσκησι τῶν πολλῶν μαζί ἀρετῶν, καὶ ὅτι σύμφωνα μὲ ἐκεῖνη θὰ κυβερνοῦνται οἱ ἀφορμὲς, πὺν μᾶς τυχαίνουν, ἂν καὶ εἶναι διαφορετικὲς μεταξύ τους, γι' αὐτό, τώρα πρόσεχε νὰ μάθης τὸν τρόπο, πὺν μπορεῖ νὰ γίνη αὐτὸ πολὺ εὐκόλα.

Πολλὲς φορὲς συμβαίνει σὲ μία καὶ τὴν ἴδια ἡμέρα ἢ καὶ ὠρα, νὰ μᾶς ἐλέγξη χωρὶς αἰτία κάποιος γιὰ μία μας πρᾶξι, πὺν εἶναι καλή, ἢ νὰ μὴ μας κάνη μία χάρι, πὺν ζητήσαμε ἀπὸ κάποιον, ἢ νὰ μᾶς τύχη κανένα ἄλλο, πὺν νὰ δίνη κακὴ ὑποψία γιὰ μᾶς χωρὶς αἰτία, ἢ νὰ ἀκολουθήση κανένας πόνος τοῦ σώματός μας· ἢ νὰ μᾶς προστάξη ἀνώτερός μας

κανένα πράγμα, πού δὲν μᾶς ἀρέσει ἢ νὰ μᾶς συμβοῦν ἄλλα σκληρὰ καὶ δυσκολοῦπόφερτα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα εἶναι γεμάτη ἡ ταλαίπωρη ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. Στὴν μεγάλη ποικιλία, λέω, αὐτῶν ἢ ἄλλων παρόμοιων γεγονότων, μπορούμε νὰ προβάλλουμε διάφορες πράξεις ἀρετῆς· ἀλλὰ γιὰ νὰ διαφυλάξουμε τὸ κανόνα πού ἔχει ὀρισθῆ, πρέπει νὰ γυμνασθοῦμε μὲ πράξεις, οἱ ὁποῖες νὰ εἶναι ὅλες ὁμοειδεῖς καὶ ὅμοιες μὲ τὴν ἀρετὴ, πού ἔχουμε τότε στὰ χέρια μας.

Γιὰ παράδειγμα· ἀνίσως στὸ χρόνο πού θὰ ἔλθουν οἱ ἀφορμὲς πού εἰπώθηκαν, γυμναζώμαστε στὴν ὑπομονή, θὰ κάνουμε ἐνέργειες, στὸ νὰ ὑποφέρουμε ὅλες αὐτὲς τὶς ἀφορμὲς θεληματικὰ καὶ μὲ ἀγαλλίασι ψυχῆς· ἂν ἡ ἄσκησί μας εἶναι στὴν ταπείνωσι, θὰ κάνη τὸν ἑαυτό μας νὰ γνωρίση, πὼς εἶναι ἄξιος κάθε κακοῦ σε ὅλα αὐτὰ τὰ ἀντίθετα πού μᾶς ἤρθαν ἂν εἶναι ὁ ἀγῶνας μας στὴν ὑποταγή, θὰ ὑποταχθῆ πρόθυμα στὸ πολὺ πιὸ ἰσχυρὸ χέρι τοῦ Θεοῦ· καὶ γιὰ θεραπεία δικῆ του (ἐπειδὴ καὶ ἔτσι θέλει), θὰ ὑποταχθοῦμε καὶ στὰ κτίσματα τὰ λογικά, καὶ ἀκόμη καὶ στὰ ἄλογα καὶ στὰ ἄψυχα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα προέρχονται σὲ μᾶς αὐτὰ τὰ βάσανα καὶ οἱ θλίψεις.

Ἄν πάλι γυμναζώμαστε στὴν πτωχεία, πρέπει νὰ ὑπομένουμε καὶ νὰ εἶμαστε εὐχαριστημένοι ἀπὸ κάθε παρηγοριά, ἢ μεγάλη ἢ μικρή, αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Ἄν εἶναι ἡ ἄσκησί μας στὴν ἀγάπη, θὰ προβάλλουμε πράξεις ἀγάπης καὶ πρὸς τὸν πλησίον, μιᾶς καὶ αὐτὸς μᾶς ἔγινε ὄργανο τοῦ καλοῦ, πού μπορούμε νὰ ἀποκτήσουμε καὶ πρὸς τὸ Θεό, ἐφόσον αὐτὸς εἶναι ἡ πρώτη καὶ ἀγαπητὴ αἰτία, ἀπὸ τὴν ὁποῖα προέρχονται ἢ ἐπιτρέπονται αὐτὲς οἱ θλίψεις, γιὰ τὴν δική μας ἐξάσκησι καὶ πνευματικὴ προκοπή. Ἀπὸ αὐτὰ πού εἶπαμε, γίνεται φανερό, ὅτι καὶ μὲ μία μόνη ἀφορμὴ τυχὸν ἀρρώστειας ἢ ἄλλης θλίψεως, πού μπορεῖ νὰ μᾶς ἀκολουθῆ γιὰ πολὺ καιρὸ, μπορούμε νὰ κάνουμε πράξεις ἐκείνης τῆς ἀρετῆς, πού τότε ἐξασκοῦμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΑ΄

Ὁ καιρὸς πού πρέπει νὰ βάλλουμε στὴν ἐξάσκησι κάθε ἀρετῆς· καὶ περὶ τῶν σημείων τῆς προκοπῆς μας.

Ὅσον ἀφορᾷ τὸ χρονικὸ διάστημα τὸ ὁποῖο πρέπει νὰ διαθέτουμε γιὰ τὴν ἐξάσκησι τῆς κάθε ἀρετῆς, αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ τὸ καθορίσουμε ἐμεῖς. Γιατὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κανονίζη κανεὶς σύμφωνα μὲ τὴν θέσι του, τὴν ἀνάγκη του, τὴν πρόοδο πού κάνει στὴν πνευματικὴ ζωὴ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν διάκρισι ἐκείνου τοῦ Γέροντα ἢ τοῦ Πνευματικοῦ πού μᾶς καθοδηγεῖ σ' αὐτήν. Ἄν ὅμως δεῖξουμε ἐπιμέλεια πραγματικὴ καὶ χρησιμοποιοῦμε τοὺς τρόπους πού εἶπαμε, δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μέσα σὲ λίγες ἐβδομάδες σημειώνεται μεγάλη πρόοδος. Σημεῖο ὅτι εἶχαμε κάποια πρόοδο στὴν ἀρετὴ, εἶναι ἡ σταθερὴ συνέχισις τῆς ἐξασκήσεως στὴν ἀρετὴ. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ συμβαίη ἀκόμη καὶ τὸν καιρὸ τῆς σκοτίσεως καὶ στενοχωρίας τῆς ψυχῆς, ἀκόμη καὶ τὸν καιρὸ πού θὰ ἀφαιρεθοῦν ἀπὸ ἐμᾶς, κατὰ θεία οἰκονομία, οἱ πνευματικὲς χαρὲς καὶ παρηγοριές (77).

Πολὺ καθαρὸ σημεῖο τῆς προόδου μας εἶναι καὶ ὁ πόλεμος ποὺ μᾶς κάνει ἢ σάρκα γιὰ νὰ προβάλλουμε τὰ ἔργα τῆς ἀρετῆς. Γιατὶ, ὅσο ἀδυνατίζει ὁ σαρκικὸς πόλεμος, πρέπει νὰ γνωρίζουμε ὅτι προκόψαμε στὴν ἀρετῆ.

Ἔτσι ὅταν δὲν αἰσθανώμαστε πόλεμο ἢ ἀποστασία στὸ αἰσθητικὸ καὶ κατώτερο μέρος, ἢ ὅταν τύχουν ξαφνικὰ τὰ αἷτια καὶ οἱ προσβολές (78), αὐτὸ εἶναι σημεῖο ὅτι πετύχαμε στὴν ἀρετῆ. Ἀλλὰ καὶ ὅταν οἱ πράξεις μας συνοδεύονται μὲ μεγαλύτερη προθυμία στὴν ἐκτέλεσί τους ἀπὸ πρῶτα καὶ ὑπάρχει καὶ πνευματικὴ χαρὰ, τότε μπορούμε περισσότερο νὰ ὑπολογίσουμε ὅτι προοδεύσαμε στὴν ἀρετῆ.

Ὅμως παρ' ὅλα αὐτὰ ποτὲ δὲν πρέπει νὰ ἔχουμε τὴν βεβαιότητα ὅτι ἀποκτήσαμε τὶς ἀρετὲς ἢ νικήσαμε ἐντελῶς κάποιο πάθος, μολονότι ὕστερα ἀπὸ πολὺ καιρὸ καὶ πολλοὺς πολέμους δὲν αἰσθανθήκαμε τὶς κινήσεις του πλέον, διότι ἐδῶ μπορεί νὰ εἶναι κρυμμένη ἢ πανουργία καὶ ἢ ἐνέργεια τοῦ διαβόλου καὶ τῆς φύσεώς μας ποὺ μᾶς ἐξαπατᾷ. Ἔτσι, μερικὲς φορὲς αὐτὴ εἶναι κακία, ποὺ ἀπὸ κάποια κρυφὴ ὑπερηφάνεια παρουσιάζεται ὡς ἀρετῆ· καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτό, ἂν σκεφθοῦμε τὴν τελειότητα, στὴν ὁποία μᾶς προσκαλεῖ ὁ Θεός, ἀκόμη κι ἂν εἴχαμε προοδεύσει πολὺ στὴν ἀρετῆ, πάλι δὲν μπορούμε νὰ σκεφθοῦμε ὅτι μπήκαμε στὴν ἀρχὴ καὶ στὰ πρῶτα τῆς σύνορα (79).

Ἐπειτα μέσα στὸ βάθος τῆς καρδιάς μας βρίσκονται τόσα κρυπτὰ καὶ τόσα λεπτὰ πάθη, ποὺ οὔτε κἂν γνωρίζουμε ὅτι εἶναι πάθη. Πῶς λοιπὸν μπορούμε νὰ ξεθαρρέψουμε ὅτι καθαρισθήκαμε ἀπὸ τὰ πάθη; Καὶ ἂν ἐκεῖνοι οἱ πολὺ δυνατοὶ καὶ προφητικοὶ ὀφθαλμοὶ τοῦ Δαβὶδ, δὲν μπορούσαν νὰ τὰ γνωρίζουν αὐτά, πῶς μπορούμε νὰ τὰ γνωρίσουμε ἐμεῖς; Γι' αὐτὸ ὅπως ἐκεῖνος παρακαλοῦσε τὸν Θεὸ νὰ τὸν καθάρῃ ἀπὸ αὐτά, «Ἀπὸ τὰ κρυφὰ μου πάθη καθάρισέ με» (Ψαλμ. 18,13), ἔτσι καὶ μεῖς εἴμαστε ὑποχρεωμένοι πάντοτε νὰ παρακαλοῦμε γιὰ τὴν κάθαρσι τῶν παρομοίων κρυφῶν παθῶν. Γιατὶ ἐμεῖς καταλαβαίνουμε μόνο τὶς ἐνέργειες καὶ τὰ κλαδιὰ τῶν παθῶν, δὲν μπορούμε ὅμως νὰ γνωρίσουμε τὶς δυνάμεις τους καὶ τὶς ρίζες τους, χωρὶς τὸν φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Γι' αὐτὸ καὶ μόνον ὅταν ἐνεργοῦν, καταλαβαίνουμε ὅτι ἔχουμε πάθη. Ὅταν ὅμως αὐτὰ ἡσυχάζουν (80), νομίζουμε ὅτι φθάσαμε στὴν τελειότητα.

Γι' αὐτὸ ἐσὺ ὡς ἀρχάριος στὸν πόλεμο, καὶ σὰν ἕνα βρέφος ποὺ τότε γεννήθηκες γιὰ νὰ πολεμᾷς, νὰ γυμνάζεσαι πάντοτε μὲ προθυμία, σὰν νὰ μὴν εἶχες κάνει ἀκόμη ἀρχὴ στὴν ἀρετῆ. Καὶ καλύτερα νὰ φροντίζης νὰ προοδεύης στὶς ἀρετὲς, παρὰ νὰ ἐξετάζης καὶ νὰ ζητᾷς σημεῖα τῆς δικῆς σου πνευματικῆς προόδου.

Γιατὶ ὁ Κύριός μας, ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ μόνος ἐξεταστὴς τῶν καρδιῶν μας, μερικὸς φωτίζει νὰ γνωρίζουν τὴν πρόδό τους καὶ μερικὸς δὲν τοὺς φωτίζει, ὅπως γνωρίζει ὅτι ἐξ αἰτίας αὐτῆς τῆς γνώσεως μπορεί νὰ ἐπακολουθήσῃ ἢ ταπεινώσις ἢ ἢ ὑπερηφάνεια, καὶ ἀπὸ τὸ ἕνα μέρος ὡς φιλόστοργος Πατέρας ἐμποδίζει τὸν κίνδυνο, καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τοὺς δίνει ἀφορμὴ γιὰ νὰ αὐξήσουν τὴν ἀρετῆ. Ὅμως κι ἐκεῖνος ποὺ δὲν γνωρίζει τὴν πρόδό τους ἂς συνεχίζῃ τὴν ἐξάσκησι τῶν ἀρετῶν του καὶ θὰ τὸ

γνωρίζη τότε, όταν φανῆ ἀρεστὸ στὸν Θεό· καὶ αὐτὸ γιὰ μεγαλύτερο καλὸ δικό του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΒ΄

Δὲν πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦμε πολλὰ γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ τὰ βάσανα ποὺ ὑποφέρουμε μὲ ὑπομονή. Καὶ πῶς πρέπει νὰ κυβερνοῦμε ὅλες μας τὶς ἐπιθυμίες, γιὰ νὰ εἶμαστε ἐνάρετοι.

Ὅταν βρίσκεσαι σὲ κάποια δοκιμασία καὶ τὴν ὑποφέρης εὐχάριστα, πρόσεχε καλὰ νὰ μὴ νικηθῆς ποτὲ ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἐπιθυμίας νὰ ἐλευθερωθῆς ἀπὸ αὐτό. Γιατὶ ἀπὸ αὐτὸ θὰ πάθης δυὸ μεγάλες ζημιές· ἡ μία εἶναι, ὅτι ἂν καὶ αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία πρὸς τὸ παρὸν δὲν θὰ σοῦ στέρησῃ τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, ὅμως σιγὰ σιγὰ θὰ σὲ φέρῃ στὴν κατάστασι τῆς ἀνυπομονησίας· ἡ ἄλλη εἶναι τὸ ὅτι ἡ ὑπομονή σου θὰ γίνῃ ἐλλιπής, ἀφοῦ θὰ χάσης τοὺς μισθοὺς καὶ τὶς ἀμοιβές τοὺς ὁποίους δίνει ὁ Θεός, μόνον τὸ διάστημα ἐκεῖνο τὸ χρονικὸ, κατὰ τὸ ὁποῖο ἐσὺ ὑποφέρεις. Διότι, ἂν δὲν ἐπιθυμοῦσες ἐσὺ τὴν ἐλευθερία, ἀλλὰ σὲ ὅλες τὶς δοκιμασίες ἀφιέρωνες τὸν ἑαυτό σου στὴν θεϊκὴ ἀγαθότητα, ἂν καὶ ἡ δοκιμασία ἐκείνη ποὺ ὑπέφερες ἔμπρακτα, μπορεῖ νὰ διαρκοῦσε μία ὥρα ἢ καὶ λιγότερο, παρ' ὅλα αὐτὰ ὁ Θεὸς μποροῦσε νὰ τὴν θεωρήσῃ ὡς μία θεραπεία ποὺ διήρκεσε πολὺ μεγάλο χρονικὸ διάστημα.

Γι' αὐτὸ σὲ ὅλα τὰ πράγματα πρέπει νὰ κρατᾶς τὶς ἐπιθυμίες σου μακριὰ ἀπὸ τὸ δικό σου θέλημα, καὶ νὰ τὶς ἀντικρύζης ἀπλὰ ὅλες καὶ καθαρὰ μὲ μόνον τὸν ἀληθινὸ τους σκοπὸ, ποὺ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Ἔτσι μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ αὐτὲς θὰ εἶναι δίκαιες καὶ ὀρθές, καὶ ἐσὺ σὲ κάθε ἀντίθετο συμβάν θὰ εἶσαι ἀναπαυμένος καὶ θὰ μένης ἡσυχος. Διότι, ἐπειδὴ τίποτε δὲν μπορεῖ νὰ συμβῆ χωρὶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ σὺ δὲν θέλεις τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, εἶναι φανερὸ ὅτι θὰ φθάσης στὸ σημεῖο νὰ θέλῃς καὶ νὰ ἔχῃς ὅλη σου τὴν ἐπιθυμία, ὅπου κι ἂν συμβῆ σὲ κάθε καιρὸ.

Αὐτὸ ὅμως ποὺ λέμε, ὅτι θέλει ὁ Θεός, δὲν ἐννοεῖται γιὰ τὶς ἀμαρτίες τὶς δικές σου ἢ τῶν ἄλλων, ἐπειδὴ ὁ Θεὸς δὲν τὶς θέλει, οὔτε σύμφωνα μὲ τὸ προηγούμενό του θέλημα, οὔτε μὲ τὸ ἐπόμενο, ὅπως θεολογεῖ ὁ θεῖος Δαμασκηνός (81), ἀλλὰ ἐννοεῖται γιὰ κάθε παιδεία καὶ τιμωρία ποὺ προέρχεται ἀπὸ τὶς ἀμαρτίες μας ἢ ἀπὸ κάτι ἄλλο. Αὐτὴ ἡ δοκιμασία καὶ ἡ θλιψίς, μὲ τὸ νὰ ὀνομάζεται σταυρός, εἶναι τόσο ἀγαπητὴ στὸν Θεό, ὥστε μὲ αὐτὴν εὐεργετεῖ μερικὲς φορές καὶ αὐτοὺς τοὺς δικούς του καὶ τοὺς ἀγαπημένους του φίλους. Ἐκπληρώνεται ἀκόμη μὲ αὐτὴ τὸ ἐπόμενο τοῦ θέλημα, τὸ ὁποῖο εἶναι πάντοτε δίκαιο καὶ ὠφέλιμο γιὰ μᾶς, κατὰ τὸν ἅγιον Δαμασκηνὸ (βλέπε καὶ στὸ λθ' κεφάλαιο).

Ἐκεῖνο πάλι ποὺ λέω ἐδῶ, νὰ ὑπομένῃς δηλαδὴ κάθε θλιψί καὶ δοκιμασία, ἐννόησέ το γιὰ ἐκεῖνο ποὺ παραμένει σὲ μᾶς καὶ εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεὸ νὰ τὸ ὑποφέρουμε· δηλαδὴ ἀφοῦ πρῶτα χρησιμοποίησουμε

ἐκεῖνα τὰ μέσα ποὺ ἐπιτρέπονται γιὰ νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ αὐτό, (ὅπως εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ τὸ νὰ μὴ δίνουμε ἐμεῖς αἰτία, τὸ νὰ μὴν μποῦμε σὲ πειρασμὸ καὶ ἄλλα παρόμοια)· ὅμως καὶ αὐτὰ τὰ μέσα πρέπει νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε ὅπως θέλει καὶ ὅπως προστάσσει ὁ Θεός, ποὺ τὰ ὥρισε γιὰ τὴν ὑπηρεσίᾳ μας· δηλαδή, διότι αὐτὸς θέλει ἔτσι νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ ὄχι σύμφωνα μὲ τὴν δική μας προσπάθεια καὶ τὸ δικό μας θέλημα, οὔτε ἐπειδὴ ἐπιθυμοῦμε περισσότερο νὰ ἐλευθερωθοῦμε ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἐνοχλητικὲς καταστάσεις καὶ δοκιμασίες, ἀλλὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦμε γιὰ ὑπηρεσίᾳ καὶ εὐαρέστησι τοῦ Θεοῦ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΓ´

Πῶς πρέπει νὰ ἀντιστεκώμαστε στὸν διάβολο, ὅταν προσπαθῆ νὰ μᾶς παραπλανή μὲ τὴν ἀδιακρισία.

Ὅταν ὁ πονηρὸς διάβολος γνωρίζῃ ὅτι βαδίζουμε σωστὰ στὴν ὁδὸ τῆς ἀρετῆς, μὲ ζωντανὲς ἐπιθυμίες καὶ σωστὰ τοποθετημένους καὶ μὲ τάξι, ἀπὸ τὶς ὁποῖες δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς ἀποσπάσῃ μὲ φανερὲς ἀπάτες, τότε μεταμφιέζεται σὲ ἄγγελο φωτὸς καὶ μὲ φιλικὸς λογισμοὺς καὶ μὲ ρητὰ τῶν θείων Γραφῶν καὶ μὲ παραδείγματα τῶν ἁγίων, μᾶς παρακινεῖ, εὐκαίρως ἀκαίρως, νὰ βαδίσουμε ἀδιάκριτα στὸ ὕψος τῆς τελειότητος, γιὰ νὰ μᾶς κἀνῃ κατόπιν νὰ πέσουμε στὸν γκρεμό. Ἔτσι μᾶς παρακινεῖ νὰ ταλαιπωροῦμε σκληρὰ τὸ σῶμα μας μὲ νηστείες, ἐγκράτειες, μαστιγώσεις, χαμαικοιτίες καὶ ἄλλες παρόμοιες θλίψεις, ἢ γιὰ νὰ ὑπερηφανευθοῦμε νομίζοντας ὅτι κατωρθώσαμε μεγάλα πράγματα ἢ γιὰ νὰ μᾶς συμβῆ κάποια ἀσθένεια καὶ νὰ μὴν μποροῦμε νὰ κάνουμε καλὰ ἔργα, ἢ ἀπὸ τὸν κόπο καὶ τὴν ἀσκήσι νὰ ἀηδιάσουμε καὶ νὰ συγχαθοῦμε τὶς πνευματικὲς ἀσκήσεις· καὶ ἔτσι σιγὰ σιγὰ, ἀφοῦ κρυώσουμε γιὰ τὸ καλὸ, νὰ πέσουμε μὲ περισσότερὴ ἐπιθυμία ἀπὸ πρὶν στὶς ἐπίγειες ἡδονὲς καὶ ξεφαντώματα. Κι αὐτὸ συνέβη σὲ πολλοὺς. Αὐτοὶ ἀκολουθώντας τὴν ὁρμὴ ἐνὸς ἀδιάκριτου ζήλου καὶ περνώντας τὸ μέτρο τῆς ἀρετῆς τους, μὲ πολλοὺς βασανισμοὺς, χάθηκαν μέσα στὶς ἐφευρέσεις τους καὶ ἔγιναν παίγνιο τῶν πονηρῶν δαιμόνων. Αὐτὸ ὅμως δὲν θὰ συνέβαινε, ἂν σκεπτόταν καλὰ ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμε· καὶ ἂν σκεπτόταν ἀκόμη ὅτι αὐτὲς οἱ βασανιστικὲς πράξεις, ἂν καὶ εἶναι ἄξιες ἐπαίνου καὶ καρποφόρες, ἐν τούτοις χρειάζονται σωματικὴ δύναμι καὶ ἀνάλογη ταπεινώσι τῆς ψυχῆς, παρόμοια δηλαδή μὲ τὴν σωματικὴ δύναμι· χρειάζεται ὅμως καὶ παρόμοια κρᾶσι στὴν ποιότητα καὶ στὸν χαρακτήρα τοῦ καθενός.

Ἐκεῖνοι ὅμως ποὺ δὲν μποροῦν νὰ ἀγωνίζονται μὲ αὐτὴ τὴ σκληρότητα τῆς ζωῆς παρόμοια μὲ τοὺς Ἁγίους, μποροῦν καὶ μὲ ἄλλους τρόπους νὰ μιμηθοῦν τὴ ζωὴ τους· δηλαδή, ἔχοντας μεγάλες καὶ ἀποτελεσματικὲς ἐπιθυμίες γιὰ τὴν ἀρετὴ· κάνοντας θερμὲς προσευχές· ποθώντας τὰ πιὸ ἔνδοξα στεφάνια τῶν ἀληθινῶν πολέμων γιὰ τὸν Ἰησοῦ Χριστό· καταφρονώντας ὅλον τὸν κόσμον, ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν ἑαυτὸ τους· παραδιδόμενοι στὴ σιωπὴ καὶ τὴν μοναξιά· ὄντας ταπεινοὶ καὶ πρᾶοι μὲ ὅλους· ὑποφέροντας τὸ κακὸ καὶ κάνοντας τὸ καλὸ στοὺς ἐχθροὺς τους καὶ στοὺς ἀχάριστους· φυλάγοντας τὸν ἑαυτὸ τους ἀπὸ κάθε σφάλμα,

ἔστω καὶ μικρό· ὅλα αὐτὰ εἶναι περισσότερο εὐάρεστα στὸν Θεό, ἀπὸ ὅ,τι οἱ ἀσκήσεις καὶ οἱ σκληραγωγίες τοῦ σώματος.

Γι' αὐτὸ κι ἐγὼ σὲ συμβουλεύω, στὶς παρόμοιες σκληραγωγίες τοῦ σώματος νὰ βαδίζης μὲ διάκρισι, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ τὶς ἀυξήσης· ἐπειδὴ μὲ τὶς ὑπερβολὲς ἀναγκαστικὰ θὰ φθάσης στὸ σημεῖο νὰ τὶς ἐγκαταλείψης. Σὲ συμβουλεύω ὅμως νὰ μὴν πέσης στὸ ἄλλο σφάλμα καὶ τὴν ὑπερβολὴ μερικῶν, ποὺ θεωροῦνται ὡς πνευματικοὶ ἄνδρες. Αὐτοί, κολακευόμενοι καὶ ἀπατόμενοι ἀπὸ τὴν ὑπερβολικὴ ἀγάπη τοῦ σώματος τους, φροντίζουν πολὺ νὰ διατηροῦν τὴν σωματικὴ τους ὑγεία, καὶ φαίνονται τόσο ζηλότυποι καὶ ὅτι τὸ ἐπιθυμοῦν αὐτὸ τόσο πολὺ, ποὺ μὲ τὸν παραμικρὸ κόπο καὶ τὴν παραμικρὴ ἐνόχλησι, τρέμουν καὶ φοβοῦνται μὴ τὴν χάσουν. Καὶ γιὰ ἄλλο πρᾶγμα δὲν συζητοῦν μὲ μεγαλύτερη ὄρεξι, οὔτε σκέπτονται κάτι ἄλλο, ὅσο τὴν διακυβέρνησι τῆς ζωῆς τους. Γι' αὐτὸ προσέχουν πάντοτε νὰ ζητοῦν φαγητὰ περισσότερο κατάλληλα στὴν ὄρεξι, παρὰ στὸ στομάχι τους, τὸ ὁποῖο πολλὰς φορὲς χάνει τὴν δύναμι τοῦ ἀπὸ τὴν μεγάλη καλοπέρασι.

Κι ἂν αὐτοὶ ἰσχυρίζονται ὅτι αὐτὸ τὸ κάνουν γιὰ νὰ μποροῦν νὰ ὑπηρετοῦν καλύτερα τὸν Θεό, βέβαια, αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ συμφωνήσουν μεταξὺ τους, χωρὶς κανένα κέρδος καὶ μάλιστα μὲ ζημία τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου, δυὸ κεφαλιακοὶ καὶ πρῶτοι ἐχθροί, δηλαδὴ τὸ πνεῦμα καὶ τὸ σῶμα. Γιατὶ μὲ τὴν φροντίδα αὐτή, ἀφαιρεῖται ἀπὸ τὸ σῶμα ἢ ὑγεία καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα χάνεται ἢ εὐλάβεια. Γι' αὐτὸ τὸ πιὸ ἀσφαλὲς καὶ ὠφέλιμο εἶναι καὶ γιὰ τὸ σῶμα καὶ γιὰ τὴν ψυχὴ, νὰ ὑπάρχη κάποιος ἐλεύθερος τρόπος ζωῆς, ὅχι ὅμως χωρὶς τὴν διάκρισι ἐκείνη ποὺ ἀνέφερα προηγουμένως· μὲ τὴν διάκρισι αὐτὴ πρέπει νὰ παρατηροῦνται καὶ οἱ διαφορετικὲς καταστάσεις τῶν ἀνθρώπων καὶ οἱ διαφορετικὲς κρᾶσεις τῶν σωμάτων, οἱ ὁποῖες δὲν ὑπόκεινται ὅλες στὸν ἓνα καὶ ἴδιο κανόνα, ὅπως λέγει στὰ Ἀσκητικά του ὁ Μέγας Βασίλειος (82). Προσθέτω καὶ αὐτό, ὅτι ὅχι μόνο γιὰ νὰ ἀποκτήσουμε τὶς ἐξωτερικὲς ἀρετές, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἀπόκτησι τῶν ἐσωτερικῶν ἀρετῶν, πρέπει νὰ προχωροῦμε μὲ κάποια μετριότητα καὶ βαθμηδόν, λίγο λίγο, ὅπως εἶπα παραπάνω στὸ λδ' κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΔ´

***Ἡ ὑπόληψις τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἡ παρακίνησις τοῦ διαβόλου
μας κάνουν νὰ κρίνουμε μὲ ἀυθάδεια τὸν πλησίον. Πῶς πρέπει
νὰ ἀντιστεκώμασθε σὲ αὐτά.***

Ἀπὸ τὴν ρίζα τῆς φιλαυτίας, τὴν ὁποία ἔχουμε ἀναφέρει πολλές φορές, δηλαδὴ ἀπὸ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν τιμὴ ποὺ ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτό μας, προέρχεται μία ἄλλη κακία ποὺ μᾶς προξενεῖ πάρα πολὺ μεγάλη ζημία· αὐτὴ εἶναι ἡ ἀυθάδης κρίσις καὶ κατάκρισις ποὺ κάνομε σὲ βᾶρος τοῦ πλησίον μας. Ἀπὸ τὴν κατάκρισι αὐτὴ φθάνομε στὸ σημεῖο νὰ ἐξευτελίζουμε τοὺς ἀδελφούς, νὰ τοὺς καταφρονοῦμε καὶ νὰ τοὺς ταπεινώνομε. Αὐτὸ τὸ ἐλάττωμα ὅπως προέρχεται ἀπὸ τὴν ὑπερηφάνεια,

ἀπὸ αὐτὴν θάλλεται καὶ τρέφεται μὲ προθυμία. Γιατὶ αὐτὴ ἡ ὑπερηφάνεια μαζὶ μὲ τὴν κατάκρισι, ἀυξάνεται συνέχεια, ἐπειδὴ, χωρὶς νὰ τὸ καταλάβουν, ἀρέσκεται ἡ μία μὲ τὴν ἄλλη καὶ πλανῶνται συγχρόνως.

Ὅση μεγαλύτερη ὑπόληψι καὶ τιμὴ ἔχουμε γιὰ τὸν ἑαυτὸ μας, τόσο περισσότερο παρακινούμαστε νὰ κατακρίνουμε καὶ νὰ καταφρονοῦμε τοὺς ἄλλους, νομίζοντας ὅτι ἐμεῖς εἴμαστε μακριὰ ἀπὸ ἐκεῖνες τὶς ἀτέλειες καὶ τὰ ἐλαττώματα ποὺ νομίζουμε ὅτι ἔχουν αὐτοί. Καὶ ὁ πανοῦργος διάβολος ποὺ βλέπει μέσα μας μιὰ τόσο κακὴ διάθεσι, παραμένει πάντοτε ἀγρυπνος γιὰ νὰ μᾶς ἀνοίγη τὰ μάτια καὶ νὰ μᾶς κρατᾷ ξάγρυπνους γιὰ νὰ βλέπουμε καὶ νὰ ἐξετάζουμε καὶ νὰ μεγαλοποιῶμε τὰ ἐλαττώματα τῶν ἄλλων. Ἀλλὰ οἱ ἀμελεῖς δὲν τὸ πιστεύουν καὶ δὲν γνωρίζουν πόσο φροντίζει καὶ πόσο συνεργεῖ ὁ ἐχθρὸς αὐτὸς νὰ τυπώσῃ στὸ νοῦ μας αὐτὰ τὰ μικρὰ ἐλαττώματα τοῦ ἐνὸς καὶ τοῦ ἄλλου.

Γι' αὐτό, ἐὰν ἀδελφέ μου, ἀγρυπνῆ αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ ζημιώσῃ, στάσου καὶ σὺ ἀγρυπνος γιὰ νὰ μὴ πέσης στὶς παγίδες του. Καὶ ἀμέσως μόλις σοῦ παρουσιάσῃ κάποιο ἀσφάλμα τοῦ πλησίον σου, γύρισε πίσω ἀπὸ τὸν λογισμό αὐτόν, διότι ἔχει γραφῆ· «καθένας σας νὰ μὴ σκέπτεσθε τὴν κακία τοῦ πλησίον» (Ζαχ. 8,17). Κι ἂν ἀκόμη αἰσθάνεσαι ὅτι παρακινεῖσαι νὰ τὸν κρίνῃς, σκέψου ὅτι ἡ ἐξουσία αὐτὴ δὲν δόθηκε σὲ σένα. Ἀλλὰ κι ἂν σοῦ εἶχε δοθῆ, δὲν θὰ μπορούσες νὰ κρίνῃς σωστὰ ὄντας ἐσὺ ὁ ἴδιος περικυκλωμένος ἀπὸ χίλιους λογισμοὺς καὶ πάθη καὶ πολὺ εὐκόλος νὰ ἔχῃς κακὴ ἰδέα γιὰ τοὺς ἄλλους, χωρὶς δίκαιη αἰτία.

Τὸ δραστικώτερο φάρμακο τῆς κακίας αὐτῆς εἶναι τὸ νὰ ἀσχολῆσαι πάντοτε νὰ ἐρευνᾷς μὲ τὸν λογισμό σου τὰ δικά σου πάθη καὶ τὶς δικές σου κακίες, τὰ ὁποῖα εἶναι τόσο πολλὰ καὶ τόσο ἀπόκρυφα, ποὺ μόνον γιὰ νὰ τὰ γνωρίσῃς καὶ νὰ τὰ θεραπεύσῃς, δὲν θὰ σοῦ φθάσουν ὅλες οἱ ἡμέρες τῆς ζωῆς σου, καὶ ὄχι νὰ σοῦ περισσέψῃ καιρὸς γιὰ νὰ ἐξετάζῃς τὶς πράξεις τῶν ἄλλων. Ἐὰν ἔτσι ἐρευνᾷς καὶ κρίνῃς μόνον τὰ δικά σου πάθη, θὰ καθάρισῃς τοὺς ἐσωτερικοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ νοῦ σου ἀπὸ ἐκείνους τοὺς κακοὺς χυμοὺς καὶ τὰ μεγάλα δοκάρια ποὺ βρίσκονται μέσα· ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρακινεῖσαι νὰ βλέπῃς τὰ μικρὰ ξυλαράκια, ποὺ ἔχουν οἱ ἄλλοι στὰ μάτια τους, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος: «Γιατὶ βλέπεις τὸ σκουπιδάκι στὸ μάτι τοῦ ἀδελφοῦ σου καὶ δὲν καταλαβαίνεις τὸ δοκάρει ποὺ βρίσκεται στὸ δικό σου τὸ μάτι;» (Ματθ. 7,3).

Γνώριζε, ὅτι ὅπως ἐξετάζεις μὲ κακὴ διάθεσι κάποιο πάθος τοῦ ἀδελφοῦ σου, κάποια ρίζα τοῦ ἴδιου πάθους βρίσκεται καὶ μέσα στὴν καρδιά σου, ποὺ σύμφωνα μὲ τὴν διάθεσι καὶ τὸ πάθος ποὺ ἔχει, ἔτσι μὲ ἐμπάθεια κρίνει καὶ τὰ τῶν ἄλλων, ὅπως ἔχει γραφῆ· «ὁ κακὸς ἄνθρωπος ἀπὸ τὸ ἀπόθεμα τῆς καρδιᾶς του βγάζει πονηρὰ πράγματα» Ματθ. 12,35). Γιατὶ καὶ μὲ ἄλλον τρόπο, ἕνας καθαρὸς καὶ ἀπαθὴς ὀφθαλμὸς, μὲ ἀπάθεια βλέπει τὰ πράγματα καὶ ὄχι μὲ πονηριά· «Καθαρὸς εἶναι ὁ ὀφθαλμὸς ὅταν δὲν βλέπῃ πονηρά» (Ἄββ. 1,13). Ἔτσι ὅταν σοῦ ἔλθῃ κάποιος λογισμὸς γιὰ νὰ κρίνῃς ἄλλους γιὰ κάποιο ἐλάττωμα, ἀγανάκτησε κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου ὡς φταίχτη καὶ ἐργάτου τοῦ ἴδιου σφάλματος, καὶ πὲς στὴν καρδιά σου· «πῶς ἐγὼ ὁ ταλαίπωρος βρισκόμενος στὸ ἴδιο σφάλμα θὰ

σηκώσω κεφάλι για να ιδώ και να κρίνω τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων;». Καὶ ἔτσι τὰ ὄπλα ποὺ θὰ μεταχειρισθῆς για τὰ σφάλματα τῶν ἄλλων, μεταχειρίσου τα κατὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου, για να θεραπεύσης τις πληγές σου.

Κι ἂν ἀκόμη τὸ σφάλμα κάποιου ἀδελφοῦ μπορεῖ να εἶναι δημόσιο καὶ φανερό, ἐσὺ αἰτιολόγησέ το με ἀγάπη καὶ φιλαδελφία καὶ πὲς ὅτι στὸν ἀδελφὸ ἐκεῖνον με τὸ να βρίσκονται ἄλλες ἀρετὲς κρυμμένες, για να φυλαχθοῦν αὐτές, ἐπέτρεψε ὁ Θεὸς να πέση στὸ σφάλμα αὐτὸ ἢ ἂν ἔχη μικρὸ χρονικὸ διάστημα τὸ ἐλάττωμα ἐκεῖνο, για να παραμένη πὶδ ταπεινὸς στὰ μάτια τὰ δικά του· καὶ ἀκόμη με τὴν καταφρόνησι τῶν ἄλλων να κἀνη κάποιον καρπὸ ταπεινώσεως καὶ να εὐαρεστήση τὸν Θεὸ περισσότερο, καὶ ἔτσι τὸ κέρδος του θὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ τὴν ζημία του. Ἄν πάλι ἡ ἀμαρτία κάποιου εἶναι ὄχι μόνο φανερή, ἀλλὰ καὶ μεγάλη καὶ προέρχεται ἀπὸ καρδιὰ ἰσχυρογνώμονος, μὴ τὸν κατακρίνης· ἀλλὰ τρέξε με τὸ λογισμό σου στὶς φοβερὲς κρίσεις τοῦ Θεοῦ καὶ θὰ δῆς ἐκεῖ καὶ ἄλλους ἀνθρώπους ποὺ ἐνῶ προηγουμένως ἦσαν στὴν παρανομία σὲ πολὺ μεγάλο βαθμὸ, να ἔχουν φθάσει σὲ μεγάλα μέτρα ἀγιότητος με τὴν μετάνοια· καὶ ἄλλους πάλι ἐνῶ προηγουμένως ἦσαν στὸν ὑψηλότερο βαθμὸ τῆς τελειότητος, να ἔχουν πέσει σὲ ἀθλιώτατο γκρεμὸ.

Γι' αὐτό, να στέκεσαι πάντοτε με φόβο καὶ τρόμο, περισσότερο για τὸν ἑαυτό σου, παρὰ για κανένα ἄλλον. Καὶ ἄς εἶσαι βέβαιος ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ καλὰ λόγια ποὺ θὰ πῆς για τὸν πλησίον καὶ ἡ χαρὰ ποὺ θὰ δοκιμάσης γι' αὐτόν, εἶναι καρπὸς καὶ ἀποτέλεσμα τοῦ ἀγίου Πνεύματος. Καὶ ἀντίθετα κάθε καταφρόνησις καὶ αὐθάδης κρίσις καὶ καταλαλιὰ τοῦ πλησίον, προέρχεται ἀπὸ τὴν κακία μας καὶ ἀπὸ διαβολικὴ παρακίνησι.

Ἔτσι ἂν κάποιος ἐλάττωμα τοῦ ἀδελφοῦ σου σὲ σκανδαλίση, μὴν ἀναπαυθῆς ποτέ, οὔτε να δώσης ὕπνο στοὺς ὀφθαλμούς σου, μέχρις ὅτου τὸ διώξης ἀπὸ τὴν καρδιά σου με ὅλη σου τὴν δύναμι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΕ΄

Ἡ προσευχή

Ἄν καὶ ἡ ἀπιστία πρὸς τὸν ἑαυτό μας καὶ ἡ ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ἡ ἐξάσκησις, εἶναι τόσο ἀπαραίτητα στὸν πόλεμο αὐτόν, ὅπως ἀποδείχθηκε μέχρις ἐδῶ, περισσότερο ἀναγκαῖα καὶ ἀπὸ τὰ τρία αὐτὰ εἶναι ἡ προσευχή (ποὺ εἶπαμε ὅτι εἶναι τὸ τέταρτο ὄπλο στὸ πρῶτο κεφάλαιο)· με αὐτὴν μποροῦμε να λάβουμε ἀπὸ τὸν Κύριό μας, ὄχι μόνον ἐκεῖνα ποὺ εἶπαμε, ἀλλὰ καὶ κάθε ἄλλο καλό. Γιατὶ ἡ προσευχή εἶναι μέσον καὶ ὄργανο για να λάβουμε ὅλες ἐκεῖνες τις χάρες ποὺ μᾶς πλημυρίζουν προερχόμενες ἀπὸ ἐκείνη τὴν πηγὴ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ· με τὴν προσευχή θὰ βάλῃς τὸ μαχαῖρι στὸ χέρι τοῦ Θεοῦ, για να πολεμᾷ καὶ να νικᾷ για σένα. Καὶ για να μεταχειρισθῆς καλὰ τὴν προσευχή αὐτή, πρέπει να τὴν κἀνης παντοτεινὴ καὶ να γίνῃ συνήθεια, καὶ να κοπιᾷς για να ἔχῃς τὰ ἐξῆς ἀποτελέσματα.

α´) Νὰ ἔχῃς πάντοτε μία ζωντανὴ ἐπιθυμία νὰ ὑπηρετῆς τὸν Θεὸ σὲ κάθε περίπτωσι, μὲ ἐκεῖνον τὸν τρόπο, ποῦ εἶναι ἀρεστὸς στὸν Θεό. Καὶ γιὰ νὰ ἀνάψῃ μέσα σου ἡ ἐπιθυμία αὐτή, σκέψου καλά, ὅτι ὁ Θεός, ἐξ αἰτίας τῶν ὑπερθουμασίων ἐξοχοτήτων, ἀγαθότητας, λέγω, μεγαλωσύνης, σοφίας, ὠραιότητας, καὶ ἄλλων ἀμέτρητων τελειοτήτων, εἶναι ὑπεράξιος νὰ ὑπηρετῆται καὶ νὰ τιμᾶται· ὅτι αὐτὸς γιὰ νὰ σὲ ὑπηρετήσῃ, βασανίσθηκε καὶ κοπίασε τριάντα τρία χρόνια, θεράπευσε καὶ χάρισε ὑγεία στὶς βρωμερές σου πληγές, ποῦ ἦταν δηλητηριασμένες μὲ τὴν κακία τῆς ἁμαρτίας· ὄχι μὲ κρασί καὶ λάδι καὶ ἔμπλαστρα· ἀλλὰ μὲ τὸ πολύτιμο Αἷμα του, ποῦ ἔτρεξε ἀπὸ τὶς πανάγιες φλέβες του καὶ ἀπὸ τὶς καθαρῶτατες σάρκες, ποῦ καταξεσχίσθηκαν ἀπὸ τὶς μαστιγώσεις, τὰ ἀγκάθια καὶ τὰ καρφιά. Καὶ ἀκόμη, σκέψου πόσο μᾶς συμφέρει αὐτὴ ἡ ὑπηρεσία. Διότι γινόμεσθε κύριοι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀνώτεροι ἀπὸ τὸν διάβολο καὶ υἱοὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ.

β´) Νὰ ἔχῃς μία ζωντανὴ καὶ θερμὴ πίστι ὅτι ὁ Θεὸς θὰ σοῦ δώσῃ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ τὴν ὑπηρεσία του καὶ γιὰ δική σου ὠφέλεια. Αὐτὴ ἡ ἀγία πίστις καὶ ἐλπίδα εἶναι τὸ σκεῦος, τὸ ὁποῖο ἡ εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ γεμίζει ἀπὸ τοὺς θησαυροὺς τῶν χαρίτων του. Καὶ ὅσο αὐτὸ εἶναι μεγαλύτερο καὶ ἔχει μεγαλύτερη χωρητικότητα, τόσο πλουσιώτερα ἡ προσευχὴ θὰ μεταστραφῇ στὸ στήθος μας. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν ὁ ἀναλλοίωτος καὶ παντοδύναμος Θεὸς νὰ σταματήσῃ ἀπὸ τὸ νὰ μᾶς κάνῃ μετόχους τῶν χαρίτων του, τῆ στιγμῆ ποῦ ὁ ἴδιος μᾶς πρόσταξε νὰ τοὺς τὶς ζητοῦμε; καὶ ὑποσχέθηκε νὰ μᾶς δώσῃ τὸ πνεῦμα του, ἂν τοῦ τὸ ζητήσουμε μὲ πίστι καὶ ὑπομονή; Διότι εἶπε· «Πόσο περισσότερο ὁ ἐπουράνιος πατέρας θὰ δώσῃ Πνεῦμα Ἅγιο σὲ ἐκείνους ποῦ τὸ ζητᾶνε;» Λουκ. 11,13). Καὶ πάλι· «Ὅλα ὅσα θὰ ζητήσετε στὴν προσευχὴ μὲ πίστι, θὰ τὰ λάβετε» (Ματθ. 21,22).

γ´) Πρέπει νὰ πλησιάσῃς στὴν προσευχὴ μὲ σταθερὴ ἀπόφασι νὰ ἐπιθυμῆς μόνο τὸ θεῖο του θέλημα καὶ ὄχι τὸ δικό σου, τόσο στὸ νὰ ζητᾶς ὅσο καὶ στὸ νὰ λαμβάνῃς ἐκεῖνο ποῦ ζητᾶς· δηλαδή, νὰ προσεύχεσαι γιὰ τὸ θέλει ὁ Θεός· καὶ νὰ ἐπιθυμῆς νὰ σὲ ἐπακούσῃ, διότι καὶ ἐκεῖνος ἔτσι θέλει. Καὶ μὲ συντομία ἡ ἀπόφασίς σου νὰ εἶναι νὰ ἐνώνῃς τὴν θέλησί σου μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, καὶ ὄχι νὰ θέλῃς ὁ Θεὸς νὰ ὑποχωρήσῃ στὴν δική σου τὴν θέλησι.

Καὶ αὐτὸ γιὰτί; Ὦντας ἡ θέλησί σου μολυσμένη ἀπὸ τὴν φιλαυτία, πολλές φορές σφάλλει καὶ δὲν ξέρει τί ζητάει. Ἐνῶ ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ εἶναι ἐνωμένη πάντοτε μὲ ἀνέκφραστη ἀγαθότητα καὶ δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ σφάλῃ. Ὅποτε αὐτὴ εἶναι κανόνας καὶ βασίλισσα ὅλων τῶν ἄλλων θελήσεων καὶ πρέπει νὰ τὴν ἀκολουθοῦν ὅλες οἱ ἄλλες θελήσεις τῶν λογικῶν κτισμάτων καὶ νὰ ὑπακούουν σ' αὐτήν.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ ζητᾶς πάντοτε ἐκεῖνα ποῦ ἀρέσουν στὸν Θεό. Ἄν ὅμως καὶ ἔχῃς καὶ κάποια ἀμφιβολία γιὰ κάποιο πράγμα ἀπὸ αὐτὰ ὅτι δὲν ἀρέσει στὸν Θεό, θὰ τὸ ζητήσῃς μὲ τὴν ἀπόφασι ὅτι, τὸ θέλεις, ἂν θέλῃ ὁ Θεὸς νὰ τὸ ἔχῃς. Καὶ ἐκεῖνα ποῦ γνωρίζεις ὅτι σίγουρα εἶναι ἀρεστὰ στὸν Θεὸ (ὅπως εἶναι οἱ ἀρετές) θὰ τὰ ζητήσῃς περισσότερο, γιὰ

να υπηρετήσης και να ευχαριστήσης μόνο αυτόν και για κανένα άλλο σκοπό και στόχο, και αν ακόμη αυτός είναι πνευματικός.

δ') Πρέπει να πηγαίνης στην προσευχή στολισμένος με ανάλογα έργα για τα ζητήματά σου· και μετά την προσευχή να κοπιάζης περισσότερο για να γίνης δεκτικός της χάριτος και της αρετής που ζητάς από τον Θεό. Γιατί διαφορετικά το να ζητά κάποιος μία αρετή από τον Θεό, έπειτα να μη χρησιμοποιηῖ τρόπους και έργα για να γίνη δεκτικός της χάριτος της αρετής που ζητάει από τον Θεό (διότι η έξάσκησι της προσευχής πρέπει να συνοδεύεται πάντοτε από τον αγώνα να νικᾶμε τον έαυτό μας, ώστε να ἀλληλοβοηθοῦνται τὸ ἕνα ἀκολουθώντας τὸ ἄλλο), ἀλλὰ να δείχνη ἀδιαφορία, αυτό σημαίνει ὅτι ἐκπειράζει τὸν Θεὸ και ὅτι δὲν τὸν παρακαλεῖ. Γι' αυτό και ὁ θεῖος Ἰάκωβος εἶπε· «Πολὺ ἰσχύει δέησις δικαίου ἐνεργουμένη (83)», δηλαδή «Ἡ παράκλησις τοῦ δικαίου ἔχει μεγάλη δύναμι και ἀποτελεσματικότητα» (Ἰάκ. 5,14).

ε') Στην προσευχή σου πρέπει να διατηρῆς ἐκεῖνα τὰ τέσσερα πράγματα που εἶπε ὁ Μέγας Βασίλειος: πρῶτον, να δοξολογῆς τὸν Θεό· δεύτερον να τὸν ευχαριστῆς για τὶς ἐυεργεσίες που σοῦ ἔκανε· τρίτον, να ἐξομολογῆσαι σ' αὐτὸν ὅτι εἶσαι ἀμαρτωλὸς και παραβάτης τῶν ἐντολῶν του· και τέταρτον, να ζητᾶς ἐκεῖνο που εἶναι ἀπαραίτητο για τὴ σωτηρία σου.

Παραδείγματος χάριν, μπορείς να προσευχηθῆς με τὸν ἐξῆς τρόπο: «Κύριε και Θεέ μου, σε ὑμῶ και σε ευχαριστῶ για τὴν φυσική σου δόξα και τὴν ἄπειρη μεγαλειότητα, και σε ευχαριστῶ διότι με δημιούργησες μόνον ἐξ αἰτίας τῆς ἀγαθότητός σου και με λύτρωσες τόσες πολλές φορές, που κι ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲ γνωρίζω και με λευθέρωσες ἀπὸ τὰ χέρια τῶν ἐχθρῶν μου· ναί, τὸ ὁμολογῶ ὅτι ἐγὼ πάντοτε ἤμουν παραβάτης τῶν ἀγίων σου ἐντολῶν και ἀχάριστος ἀπέναντι ὅλων τῶν ἐυεργεσιῶν που μοῦ ἔκανες. Ἀλλὰ ἐσὺ Θεέ μου, μὴ προσβάλλεσαι ἀπὸ τὴν ἀχαριστία μου, ἀλλὰ βοήθησέ με και τώρα και μὴ μου ἀρνηθῆς αὐτὸ που σοῦ ζητῶ για τὴν σωτηρία τῆς ψυχῆς μου». Και ἂν ἐξασκεῖσαι σε κάποια αρετή, με τὸν ἴδιο τρόπο ζήτησε και αὐτὴν ἀπὸ τὸν Θεό· και ἂν κάποιος σε στενοχωρῆ για κάτι, μὴ ξεχάσης να ευχαριστήσης τὸν Θεὸ γι' αὐτὸ τὸ ἀντίθετο που σοῦ ἔδωσε. Γιατί και αὐτὸ δὲν εἶναι μικρὴ ἐυεργεσία.

στ') Για να λάβη ἡ προσευχή τὴν δύναμὶ της και να ἐκπληρώση ὁ Θεὸς τὶς ἐπιθυμίες μας, τόσο λόγω τῆς φυσικῆς του ἀγαθότητος και ἐυσπλαχνίας, ὅσο και ἀπὸ τὶς ἀξιομισθίες τῆς ζωῆς και τοῦ πάθους τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ του και λόγω τῆς ὑποσχέσεώς του να μᾶς εἰσακούη, θὰ τελειώσης τὴν προσευχή σου με ἕνα ἢ περισσότερα ἀπὸ τὰ παρακάτω λόγια: Χάρισέ μου Θεέ μου αὐτὴ τὴ χάρι, λόγω τῆς ὑπερβολικῆς σου ἐυσπλαχνίας. Ἄς ἔχουν παρρησία ἐνώπιόν σου οἱ ἀξιομισθίες τῆς ζωῆς και τοῦ πάθους τοῦ ἀγαπητοῦ σου Υἱοῦ, για να πετύχω αὐτὴ τὴν χάρι που σοῦ ζητῶ· Θυμήσου, Κύριε, πὼς ὑποσχέθηκες σε μᾶς ὅτι θὰ μᾶς εἰσακούης, λέγοντας· «Ἐνῶ ακόμη θὰ μιλάς, θὰ σοῦ πῶ· να, εἶμαι μπροστά σας» (Ἠσ. 58,9). Και ἄλλες φορές πάλι θὰ ζητήσης χάρες λόγω τῆς παρρησίας Ἀειπαρθένου Μαρίας και τῶν ἄλλων Ἀγίων που ἔχουν

μεγάλη δύναμι κοντὰ στὸν Θεὸ καὶ τιμοῦνται πολὺ ἀπὸ αὐτόν, διότι στὴ ζωὴ αὐτὴ τίμησαν πολὺ τὴν θεϊκὴ του Μεγαλειότητα.

ζ´) Πρέπει νὰ προσεύχεσαι πάντοτε καὶ μὲ ὑπομονή. Γιατὶ ἡ ταπεινὴ ὑπομονὴ νικᾷ τὸν ἀνίκητο Θεὸ καὶ ἐλκύει τὸ ἔλεός του. Καὶ ἂν ἡ συχνὴ καὶ ἀνυποχώρητη ὑπομονὴ τῆς χήρας τοῦ εὐαγγελίου, ἔκανε τὸν κριτὴ νὰ ὑποχωρήσῃ στὰ ζητήματά της, καὶ μάλιστα κριτὴ πού ἦταν ὅλο ἀδικία καὶ πονηρία, σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴ διήγησι, τὴν ὁποία εἶπε ὁ Κύριος ἐπίτηδες, γιὰ νὰ μὴν ὑποχωροῦμε, ἀλλὰ νὰ ἐπιμένουμε στὴν προσευχὴ· «τοὺς ἔλεγε καὶ παραβολὴ γιὰ νὰ προσεύχωνται συνέχεια καὶ νὰ μὴν ἀποκάμνουν» (Λουκ. 18,1)· ἂν λέγω ὁ κριτὴς τῆς ἀδικίας ὑποχώρησε στὰ ζητήματα τῆς χήρας, πῶς δὲν θὰ ὑποκύψῃ τις παρακλήσεις μας ὁ Θεός, πού εἶναι τὸ ἀποκορύφωμα τῶν ἀγαθῶν; Ἔτσι, ἂν κάποτε κατὰ τὴ προσευχὴ σου, ἀργήσῃ νὰ σοῦ ἀπαντήσῃ ὁ Θεός, καὶ μάλιστα ἂν σοῦ δείξῃ σημάδια ὅτι δὲν σὲ εἰσακούει, ἐσὺ νὰ συνεχίσῃς νὰ προσεύχεσαι πάλι, ἔχοντας σταθερὴ καὶ ζωντανὴ τὴν ἐλπίδα της βοήθειάς του. Ἐπειδὴ στὸν Θεὸ δὲν λείπουν ποτέ, μᾶλλον ὑπάρχουν μὲ περίσσεια σὲ ὑπερβολικὸ βαθμό, ὅλα ἐκεῖνα πού τὸν ἀναγκάζουν νὰ εὐεργετῇ τοὺς ἄλλους.

Γι' αὐτό, ἐὰν ἠἔλλειψις καὶ ἡ αἰτία δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου, νὰ εἶσαι βέβαιος καὶ σίγουρος ὅτι θὰ λάβῃς ἐκεῖνο πού θὰ ζητήσῃς· ἐὰν ὅμως καὶ δὲν τὸ λάβῃς, διότι δὲν σοῦ συμφέρει, νὰ γνωρίζῃς ὅτι καὶ τότε πάλι ἔλαβες, ἴσως καὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού ζητοῦσες καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν ἀποτυχία αὐτὴ, θὰ ἔχῃς μεγαλύτερη ὠφέλεια. Καὶ ὅσο περισσότερο δὲν εἰσακούεσαι, τόσο περισσότερο νὰ ταπεινώνεσαι μπροστὰ στὰ μάτια τοῦ Θεοῦ· καὶ ἀναλογιζόμενος τὴν ἀναξιότητά σου καὶ στηριζόμενος πάντοτε πάνω στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, νὰ αὐξάνῃς πάντοτε τὸ θάρρος σου καὶ τὴν ἐλπίδα σου σ' αὐτόν. Ἡ ἐλπίδα αὐτὴ τόσο περισσότερο πολεμεῖται ἀπὸ τὸν ἐχθρό, ὅσο περισσότερο θὰ εἶναι ἀρεστὴ στὸν Κύριο.

Πάνω ἀπὸ ὅλα νὰ εὐχαριστῇς πάντοτε τὸν Θεό, ὁμολογώντας καὶ ἀναγνωρίζοντάς του ὡς ἀγαθό, σοφὸ καὶ ἀγαπητὸ εὐεργέτη σου, τόσο ὅταν δὲν λαμβάνῃς μερικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα πού ζητᾷς, ὅσο καὶ ὅταν σοῦ δίνεται ὅλο ἐκεῖνο πού ζήτησες (84), παραμένοντας σὲ κάθε σου αἴτημα σταθερὸς καὶ χαρούμενος κάτω ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ὑποταγὴ τῆς θείας του πρόνοιαις.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΜΣΤ´

Τί εἶναι ἡ νοερὴ προσευχὴ καὶ πῶς πρέπει νὰ γίνεται.

Ἡ νοερὴ καὶ καρδιακὴ προσευχὴ, σύμφωνα μὲ τοὺς Ἁγίους Πατέρες τοὺς καλουμένους Νηπτικούς, εἶναι ἡ συγκέντρωσις τοῦ ἀνθρώπινου νοῦ στὴν καρδιά του κυρίως, καὶ χωρὶς νὰ ὀμιλῇ μὲ τὸ στόμα, μὲ μόνο τὸν ἐνδιάθετο λόγο, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖται μέσα στὴν καρδιά, νὰ λέγῃ αὐτὴ τὴ σύντομη καὶ μονολόγιστη προσευχὴ· δηλαδὴ τὸ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ

τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», κρατώντας λίγο καὶ τὴν ἀναπνοή (85). Καταχρηστικὰ ὅμως καὶ εὐρύτερα νοερὴ προσευχὴ λέγεται καὶ κάθε ἄλλη δέησις ποὺ δὲν θὰ γίνῃ μὲ τὸ στόμα, ἀλλὰ μὲ τὸν ἐνδιάθετο λόγο τῆς καρδιάς ποὺ ἀναφέρθηκε.

Ἄν, λοιπόν, ἀδελφέ, ἀγαπᾶς νὰ εἰσακουσθῆς πρὸ εὐκολα ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ λάβῃς ἐκεῖνο ποὺ τοῦ ζητᾶς, ἀγωνίζου ὅσο μπορεῖς σ' αὐτὴ τὴ νοερὴ προσευχή, παρακαλώντας τὸν Θεὸ μὲ ὅλο σου τὸν νοῦ καὶ τὴν καρδιά γιὰ νὰ σὲ ἐλεήσῃ καὶ νὰ σοῦ δώσῃ ἐκεῖνα ποὺ εἶναι ἀπαραίτητα καὶ σὲ συμφέρουν γιὰ τὴ σωτηρία σου. Διότι, ὅσο περισσότερο κόπο ἔχει αὐτὴ ἡ νοερὴ προσευχὴ, ἀπὸ ἐκεῖνη ποὺ λέγεται μὲ τὸ στόμα προφορικὰ, τόσο περισσότερο τὴν ἀκούει ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος ἀκούει καλύτερα τὴν νοερὴ βοή τῆς καρδιάς, παρὰ τὴς δυνατὲς φωνῆς τοῦ στόματος. Γι' αὐτὸ καὶ ἔλεγε στὸν Μωυσῆ ποὺ μόνο νοερά καὶ μὲ τὴν καρδιά τὸν παρακαλοῦσε γιὰ τοὺς Ἰουδαίους: «Γιατὶ φωνάζεις δυνατὰ πρὸς ἐμένα;» (Ἐξόδ. 14,15).

Γνώριζε ἀκόμη ὅτι, ἐπειδὴ καὶ τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ, εἶναι καθολικὸ Ὄνομα καὶ περιέχει ὅλες τὶς χάρες (86), ποὺ ζητᾶμε καὶ ἐμεῖς ἀπὸ τὸν Θεό, καὶ ὁ Θεὸς μᾶς τὶς δίνει, γι' αὐτὸ γιὰ κάθε ὑπόθεσι καὶ χάρι ποὺ ζητᾶς ἀπὸ τὸν Θεό, μπορεῖς νὰ χρησιμοποιοῦς τὴν προρρηθεῖσα σύντομη αὐτὴν προσευχή, τὸ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με». Γιατὶ καὶ ὁ νοῦς συμμαζεύεται μὲ αὐτὴν πρὸ εὐκολα, ἐνῶ στὶς ἄλλες προσευχές, στὶς ἐκτενέστερες καὶ πολλές, ὁ νοῦς διασκορπίζεται. Ἐὰν ὅμως καὶ ἐπιθυμῆς, κατὰ τὶς διάφορες ὑποθέσεις καὶ χάριτες ποὺ ζητᾶς, νὰ προσεύχεσαι, ἐδώ σοῦ παραθέτω μερικὲς προσευχές, γιὰ νὰ τὶς ἔχῃς ὡς παράδειγμα. Γιὰ παράδειγμα, ὅταν ζητᾶς κάποια ἀρετὴ καὶ χάρι, μπορεῖς νὰ πῆς μὲ τὴν καρδιά σου τὰ ἑξῆς:

«Κύριε, ὁ Θεός μου, δός μου αὐτὴ τὴ χάρι καὶ ἀρετὴ γιὰ δόξα καὶ τιμὴ δική σου»· ἢ ἔτσι· «Κυρίε μου, ἐγὼ πιστεύω ὅτι σοῦ ἀρέσει καὶ εἶναι δόξα δική σου τὸ νὰ ζητήσω ἐγὼ καὶ νὰ λάβω αὐτὴ τὴν χάρι· ἐκπλήρωσέ μου λοιπὸν αὐτὴ τὴν ἐπιθυμία σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά σου». Ὅταν ἔμπρακτα πολεμῆσαι ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, θὰ προσευχηθῆς ἔτσι· «Τρέξε γρήγορα, Θεέ μου, νὰ μὲ βοηθήσῃς, γιὰ νὰ μὴ νικηθῶ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς μου· ἢ Θεέ μου, καταφυγὴ μου, δύναμις τῆς ψυχῆς μου, βοήθησέ με γρήγορα, γιὰ νὰ μὴν πέσω». Ὅταν ἀκολουθῆ ἡ μάχη, ἀκολούθησε καὶ ἐσὺ αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς, ἀντιστεκόμενος γενναῖα σ' ἐκεῖνο ποὺ σὲ πολεμεῖ. Ἐπειτα, ἀφοῦ τελειώσει ἡ σκληρότητα τῆς μάχης, στρέψου πρὸς τὸν Θεό, παρουσίασε μπροστά του τὸν ἐχθρὸ ποὺ σὲ πολέμησε καὶ τὴν ἀδυναμία σου νὰ τοῦ ἀντισταθῆς λέγοντας· «Νά, Κύριε, τὸ δημιούργημα τῶν χειρῶν τῆς ἀγαθότητός σου, τὸ ἐξαγορασμένο μὲ τὸ Αἷμα σου. Νά ὁ ἐχθρός σου ποὺ ζητᾶ νὰ τὸ ἐξαφανίσῃ καὶ νὰ τὸ καταφάγῃ· σὲ σένα προστρέχω· σὲ σένα μόνον ἐλπίζω ποὺ εἶσαι ἀγαθὸς καὶ παντοδύναμος· καὶ κύταξε τὴν ἀδυναμία μου καὶ τὴν ταχύτητα (ἂν δὲν μὲ βοηθήσῃς ἐσύ) νὰ ὑποταχθῶ ἐκούσια· βοήθησέ με λοιπὸν, ἐσὺ ποὺ εἶσαι ἡ ἐλπίδα καὶ ἡ δύναμις τῆς ψυχῆς μου».

Σοῦ ὑπενθυμίζω καὶ τὸ ἑξῆς: Ὅταν κουρασθῆς νὰ προσεύχεσαι νοερά καὶ μὲ τὴν καρδιά, μπορεῖς νὰ λὲς καὶ μὲ τὸ στόμα καὶ προφορικὰ τόσο τὴν εὐχὴ «Κύριε, Ἰησοῦ Χριστέ, Υἱὲ τοῦ Θεοῦ, ἐλέησόν με», ὅπως λέγουν οἱ

Πατέρες, όσο και τις άλλες προσευχές που θα θελήσης. Φρόντιζε όμως και να συμμαζεύης τον νοῦ σου τότε για να προσέχης στα λόγια τῆς προσευχῆς.

Μερικοί μάλιστα λέγουν ὅτι νοερὰ προσευχή λέγεται ἀκόμη και τὸ ἐξῆς· ὅταν ὁ ἄνθρωπος ἀφοῦ συμμαζέψῃ ὅλες τις νοερὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του μέσα στὴν καρδιά, χωρὶς νὰ πῆ κανένα λόγο οὔτε προφορικό, οὔτε ἐνδιάθετο, μὲ μόνο τὸ νοῦ του σκέπτεται και ἀμετάβατα ἀναλογίζεται ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι παρὼν ἐνώπιόν του· και ὅτι αὐτὸς στέκεται μπροστὰ του πότε μὲ φόβο και δέος σὰν ἕνας κατάδικος· πότε μὲ ζωντανὴ πίστι για νὰ λάβῃ τὴν βοήθειά του· και πότε μὲ ἀγάπη και χαρὰ για νὰ τὸν ὑπηρετήσῃ παντοτεινά. Και αὐτὸ εἶναι ἐκεῖνο που ἔλεγε ὁ Δαβίδ· «Ἐβλεπα πάντοτε τὸν Κύριό μου ἐνώπιόν μου» (Ψαλμ. 15,8). Μπορεῖ ἡ προσευχή αὐτὴ νὰ γίνῃ και μόνο μὲ ἕνα ἀμετάβατο βλέμμα τοῦ νοῦ πρὸς τὸν Θεό, πενθικὸ και παρακαλεστικό, τὸ ὁποῖο βλέμμα εἶναι σὰν μία σιωπηλὴ ὑπενθύμησι ἐκείνης τῆς χάριτος, που τοῦ εἶχαμε ζητήσῃ προηγουμένως μὲ τὸν λόγο και μὲ τὴν καρδιακὴ προσευχή. Γι' αὐτό, ἐπειδὴ ἡ προσευχή αὐτὴ μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐκόλα σὲ κάθε τόπο και για κάθε ἀφορμὴ και περίστασι, κράτησέ την στα χέρια σου σὰν ἕνα ὄπλο δυνατὸ και εὐκολομεταχειρίστο, και θὰ ὠφεληθῆς και θὰ βοηθηθῆς πολὺ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΖ´

Ἡ προσευχή που γίνεται διὰ μέσου μελέτης και θεωρίας.

Ἐπειδὴ και ἡ διάνοια μὲ τὴν ὁποία ὁ νοῦς θεωρητικὰ μεταβαίνει ἀπὸ ἕνα νόημα σὲ ἄλλο και κάνει τοὺς συλλογισμοὺς του ὀνομάζεται λόγος διανοητικός, γι' αὐτὸ και ἡ θεωρία και μελέτη ὅταν γίνεται μὲ τὸν παρόμοιο διανοητικὸ λόγο στα θεῖα και πνευματικὰ νοήματα, ἀπὸ τοὺς πατέρες θεωρεῖται ὡς προσευχή (87), και ὅταν στὸ τέλος τῆς παρόμοιας μελέτης ζητήσουμε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μᾶς δώσῃ κάποια χάρι και ἀρετὴ που ἐπιθυμοῦμε, μὲ τὴν δύναμι τῶν νοημάτων ἐκείνων που μελετήσαμε. Γιατὶ κατὰ κάποιον τρόπο ἡ μεταβατικὴ ἐκείνη κίνησις τοῦ νοῦ και θεωρία και μάλιστα αὐτὴ που γίνεται μὲ κάποια κατάνυξι και μὲ τὰ θεοφιλῆ πάθη τῆς καρδιάς, εἶναι νοητὴ φωνὴ και προσευχή, τὴν ὁποία ὁ Κύριος που εἶναι ὁ πρῶτος Νοῦς και ποιητὴς τῶν νόων. Γι' αὐτὸ και σύ, θέλοντας νὰ προσευχηθῆς για κάποιο διάστημα χρονικό, για παράδειγμα για μισὴ ὥρα ἢ για μία ἢ και περισσότερη ὥρα, μπορεῖς νὰ προσθέσῃς στὴν προσευχή σου και μιὰ μελέτη πνευματικὴ, ὅπως ἡ ζωὴ και τὸ πάθος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀναφέροντας και καταθέτοντας πάντοτε τὶς πράξεις του στὴν ἀρετὴ ἐκείνη που ἐσὺ ζητεῖς και ἐπιθυμεῖς· ὅπως, για παράδειγμα, ἀν ἐπιθυμῆς και θέλῃς νὰ λάβῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς, θὰ μελετήσῃς κάπως τὸ Μυστήριον τῆς Μαστιγώσεως και τοῦ δαρμοῦ τοῦ Κυρίου μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο:

Α´) Ὅτι μετὰ τὴν ἐντολὴ τοῦ Πιλάτου στάθηκε ὁ Ἰησοῦς στὸν καθωρισμένο τόπο κατασυρμένος ἀπὸ τοὺς ὑπηρέτες τῆς ἀδικίας μὲ κραυγὲς και ἐμπαιγμοὺς για νὰ τὸν μαστιγώσουν.

Β´) Ὅτι παρέμεινε γυμνωμένος ἀπὸ αὐτοὺς ποὺ ἦσαν πολὺ λυσσασμένοι καὶ ἔμειναν οἱ καθαρῶτατες αὐτὲς Σάρκες ὀλόγυμνες καὶ ἀσκέπαστες.

Γ´) Ὅτι τὰ χέρια του ποὺ δὲν ἔφταιξαν ποτέ, σφίχθηκαν μὲ σκληρὸ σχοινὶ καὶ παρέμειναν δεμένα στὸ στῦλο.

Δ´) Ὅτι τὸ σῶμα του παρέμεινε καταπληγμένο καὶ καταξεσχισμένο ἀπὸ τὶς μαστιγώσεις καὶ τοὺς δαρμούς, καὶ ἔτσι σὰν ποτάμι ἔτρεξε κατὰ γῆς τὸ θεϊκό του Αἷμα.

Ε´) Ὅτι οἱ δαρμοί, προστιθέμενοι ὁ ἓνας στὸν ἄλλο καὶ στὸν ἴδιο τόπο, τὸν καταξέσχισαν καὶ ἔτσι χειροτέρεψαν καὶ ἐρεθίσθηκαν περισσότερο οἱ πληγές του, ποὺ προηγουμένως ὑπῆρχαν στὰ Ἄχραντα Μέλη του (88).

Αὐτὲς οἱ μελέτες ἢ καὶ ἄλλες παρόμοιες κατὰ πρότον θὰ κάνουν τὶς ἐσωτερικὲς διαθέσεις τῆς ψυχῆς σου νὰ αἰσθάνωνται ὅσο τὸ δυνατόν πιὸ ζωντανὰ τὶς πικρότατες ἀνησυχίες καὶ τὰ σκληρὰ βάσανα ποὺ ὑπέφερε ὁ Ἀγαπητός σου Κύριος σε ὅλα τὰ μέρη τοῦ ἀγιωτάτου Σώματός του, καὶ σὲ ὅλα μαζί· καὶ στὴ συνέχεια, θὰ σοῦ δώσουν τὴν διάθεσι νὰ ἀποκτήσης τὴν ὑπομονή. Μετὰ ἀπὸ τὶς ἐξωτερικὲς πληγές τοῦ Σώματος, πέρασε στὴν ἀγιωτάτη Ψυχὴ του καὶ σκέψου, ὅσο μπορεῖς καὶ ὅσο μπορεῖ νὰ χωρέση ὁ νοῦς σου, τὴν ὑπομονὴ καὶ τὴν πραότητα μὲ τὶς ὁποῖες ὑπέφερε τόσες θλίψεις, χωρὶς νὰ χορτάση ποτὲ τὴν δίψα ποὺ εἶχε γιὰ νὰ ὑποφέρῃ περισσότερα καὶ μεγαλύτερα βάσανα γιὰ τὴν δόξα τοῦ Πατρός του καὶ γιὰ τὴν δικὴ σου εὐεργεσία.

Κατόπιν σκέψου ὅτι ὁ ἴδιος ὑποφέρει ἀπὸ μία ζωντανὴ ἐπιθυμία στὸ νὰ θέλῃς καὶ σὺ νὰ ὑποφέρῃς τὴν δοκιμασία ποὺ ἔχεις· καὶ ὅτι παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του, γιὰ νὰ δώσῃ καὶ σὲ σένα τὴν χάρι, γιὰ νὰ σηκώσης μὲ ὑπομονὴ τὸν σταυρὸ καὶ τὴν θλίψι ποὺ βασανίζει ἐσένα καὶ κάθε ἄλλον ἄνθρωπο. Ἔτσι γι' αὐτὲς τὶς μελέτες καὶ τὶς θεωρίες, θέλησε καὶ σὺ νὰ ὑποφέρῃς μὲ μία καρδιὰ ὑπομονετικὴ τὸ κάθε τί. Καὶ κατόπιν, στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν οὐράνιο Πατέρα, εὐχαρίστησέ τον ποὺ μόνον γιὰ τὴν δικὴ σου ἀγάπη ἔστειλε στὸν κόσμο τὸν Μονογενῆ του Υἱό, νὰ ὑποφέρῃ τόσα σκληρὰ βάσανα καὶ παρακαλεῖ συνέχεια γιὰ σένα· ἔπειτα ζήτησέ του τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς μὲ τὴν δύναμι τῶν ἔργων καὶ παρακλήσεων τοῦ Υἱοῦ του.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΗ´

Ἄλλος τρόπος προσευχῆς διὰ μέσου μελέτης

Μπορεῖς ἀκόμη νὰ προσευχηθῆς καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν καὶ νὰ μελετήσης πάνω στὰ ἴδια τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, γιὰ νὰ λάβῃς τὸ αἴτημά σου. Γιὰ παράδειγμα· ἀφοῦ μὲ προσοχὴ συλλογισθῆς τὰ πάθη τοῦ Κυρίου μας καὶ μὲ τὸν λογισμό σου δῆς τὴν προθυμία τῆς καρδιᾶς του μὲ τὴν ὁποία τὰ ὑπέφερε, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, ἀπὸ τὸ μέγεθος τῶν βασάνων καὶ τὴν ὑπομονὴ του, θὰ περάσης σὲ ἄλλους δυὸ στοχασμούς: Ὁ ἓνας

είναι τῆς ἀξιομισθίας του, δηλαδή τῶν ἀμέτρητων μισθῶν πού ὁ Ἰησοῦς ἔγινε αἷτιος τόσο στὸν ἑαυτό του, ὡς ἄνθρωπος, ὅσο καὶ σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, γι' αὐτὰ τὰ πάθη καὶ τὴν ὑπομονή του. Καὶ ὁ ἄλλος εἶναι τῆς χαρᾶς καὶ τῆς δόξας τοῦ Πατρός του, τὴν ὁποία ἔλαβε γιὰ τὴν τέλεια ὑποταγὴ τοῦ Υἱοῦ του πού ὑπέφερε τὰ πάθη αὐτά.

Αὐτὰ τὰ δυὸ παρουσιάζοντάς τα στὴν Θεία του Μεγαλειότητα θὰ ζητήσης ἐξ αἰτίας τῆς δυνάμεως αὐτῶν τὴν χάρι ἢ καὶ τὴν ἀρετὴ πού ἐπιθυμεῖς. Καὶ αὐτὸ μπορεῖς νὰ τὸ κάμνης ὄχι μόνο σε κάθε εἶδος τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ σὲ κάθε ἄλλη μερικὴ πράξι, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, πού ἔκανε αὐτὸς σὲ ὅλη του τὴ ζωὴ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΜΘ´

Τρόπος προσευχῆς διὰ μέσου τῆς Θεοτόκου Μαρίας

Ἔχεις καὶ ἄλλον τρόπο, ἀγαπητέ, νὰ μελετᾷς καὶ νὰ προσεύχεσαι διὰ μέσου τῆς Ἁγίας Θεοτόκου, στρέφοντας τὸ νοῦ σου α´) στὸν οὐράνιο Πατέρα, β´) στὸν Γλυκύτατο Ἰησοῦ, γ´) καὶ τελευταῖο, σ´ αὐτὴν τὴν ἐνδοξότατη Μητέρα του.

Στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν Θεό, σκέψου· α´ τὴν μεγάλη χαρὰ πού ἀπὸ αἰῶνες νωρίτερα εἶχε ὁ Θεὸς σκεπτόμενος τὸ πρόσωπο τῆς Θεοτόκου· τὶς ἀρετὲς καὶ τὶς πράξεις της, ἀπὸ τότε πού γεννήθηκε στὸν κόσμον, μέχρι τότε πού ἀναπαύθηκε.

Τὸ α´ μελέτησέ το μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Ὑψωσε τὸν λογισμό σου πάνω ἀπὸ κάθε καιρὸ καὶ χρόνον καὶ κτίσμα νοητὸ καὶ αἰσθητὸ. Καὶ εἰσερχόμενος, γιὰ νὰ μιλήσω ἔτσι, στὴν ἴδια τὴν αἰωνιότητα καὶ στὸ νοῦ τοῦ Θεοῦ, σκέψου τὶς τρυφὲς καὶ τὶς ἀνέκφραστες ἀγαλλιᾶσεις πού δεχόταν ὁ Θεὸς διὰ μέσου τῆς Λειπαρθένου Μαρίας (89). Βρίσκοντας τὸν Θεὸ ἀνάμεσα σ' αὐτὲς τὶς τρυφὲς, ζήτησέ του νὰ σοῦ δώσῃ, ἐξαιτίας τῶν ἀφράστων αὐτῶν ἀγαλλιᾶσεων, χάρι καὶ δύναμι, γιὰ νὰ μπορῆς νὰ καταβάλλῃς καὶ νὰ νικήσῃς τοὺς ἐχθρούς σου· καὶ μάλιστα ἐκεῖνον, πού τότε σὲ πολεμεῖ· κατόπιν ἀναλογιζόμενος τὶς τόσες πολλὲς καὶ ἐξαιρετικὲς πράξεις καὶ ἀρετὲς αὐτῆς τῆς Θεοτόκου, καὶ παρουσιάζοντάς τις ἄλλοτε ὅλες μαζί καὶ ἄλλοτε μία ἀπὸ αὐτὲς στὸν Θεό, γιὰ τὴν δύναμι ἐκείνων, ζήτησε ἀπὸ τὴν ἄπειρη ἀγαθότητά του ὅλο ἐκεῖνο πού χρειάζεσαι καὶ ἐπιθυμεῖς.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, στρέφοντας ἐκ δευτέρου τὸν νοῦ σου στὸν Κύριό μας, τὸν Υἱὸ της, ἐνθύμησέ του τὴν Παναγία κοιλιὰ πού τὸν βάσταξε γιὰ ἐννέα μῆνες· τὴν εὐλάβεια μὲ τὴν ὁποία τὸν προσκύνησε ὅταν γεννήθηκε καὶ τὸν γνώρισε ὡς ἀληθινὸ Θεὸ καὶ τέλειον ἄνθρωπον, Υἱὸ καὶ ποιητὴ της· τοὺς φιλόστοργους ὀφθαλμούς της, πού τὸν εἶδαν τόσο φτωχό· τὶς ἀγκάλες πού τὸν δέχθηκαν, τὸ γάλα πού θήλασε, τοὺς κόπους καὶ τὰ βάσανα πού ὑπέφερε γι' αὐτὸν στὴ ζωὴ του καὶ στὸν θάνατό του· καὶ σοῦ ὑπόσχομαι ὅτι μὲ ὅλα αὐτὰ θὰ προκαλέσῃς εὐχάριστη διάθεσι στὸ θεῖο της τέκνον γιὰ νὰ σοῦ ὑπακούσῃ.

Στὸ τέλος στρέψε τὸ νοῦ σου καὶ σ' αὐτὴν τὴν Παναγία Θεοτόκο καὶ θύμησέ της ὅτι στάθηκε ἡ ἐκλεκτὴ ἀπὸ τὴν αἴδιο πρόνοια καὶ ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, ὡς Μητέρα τῆς χάριτος καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας καὶ ὡς δική μας Μητέρα καὶ συνήγορος καὶ ὅτι μετὰ ἀπὸ τὸν Υἱό της δὲν ἔχουε ἀσφαλέστερο καὶ δυνατώτερο καταφύγιο νὰ προσφύγουμε, παρὰ σὲ αὐτὴν· ὑπενθύμισέ της ὅτι ὅλοι ἐμεῖς οἱ Χριστιανοί, ὅπως δὲν ὀνομάζουμε κυρίως πατέρα πάνω στὴ γῆ, ὅπως μᾶς παρήγγειλε ὁ Υἱός της ἐπειδὴ κυρίως μόνον ἓνα Πατέρα ἔχουμε, αὐτὸν ποὺ βρίσκεται στοὺς οὐρανοὺς: «Καὶ πατέρα σας μὴν ὀνομάσετε κανένα πάνω στὴ γῆ, γιατί ἓνας εἶναι ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος» (Ματθ. 23,9) - μὲ τὸν ἴδιο τρόπο οὔτε ἄλλη μητέρα ὀνομάζουμε πάνω στὴ γῆ, ἐπειδὴ κυρίως αὐτὴν μόνον ἔχουμε Μητέρα στοὺς οὐρανοὺς καὶ ὅλοι μας καυχόμαστε νὰ ὀνομαζώμαστε τέκνα της. Γι' αὐτὸ καὶ προσβλέπουε πρὸς αὐτὴν γιὰ νὰ μᾶς ἐλέησῃ ὀλοκληρωτικά, ὅπως ἀποβλέπει χωρὶς νὰ παρεκκλίνῃ καὶ στὴν μητέρα του τὸ νήπιο ποὺ ἔχει ἀπογαλακτισθῆ, ὅπως ἔχει γραφεῖ: «Ἐψωσα τὴν ψυχὴ μου σὰν τὸ θηλασμένο βρέφος κοντὰ στὴν μητέρα του» (Ψαλμ. 130,3).

Ἀκόμη ὑπενθύμισέ της τὶς ἀλήθειες ποὺ γράφουν γι' αὐτὴν τὰ βιβλία, ὅτι ὅλοι οἱ πιστοὶ πιστεύουν στὰ τόσο ὑψηλὰ καὶ τόσο θαυμαστὰ καὶ μεγάλα κατορθώματα καὶ χαρίσματα ποὺ προξένησε σὲ ὅλο τὸ ἀνθρώπινο γένος, ἐπειδὴ αὐτὴ μόνον ὄντας ἀνάμεσα Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, τὸν μὲν Θεὸ ἔκανε υἱὸ ἀνθρώπου, τοὺς δὲ ἀνθρώπους υἱοὺς Θεοῦ. Ὅτι χωρὶς τὴν μεσιτεία της δὲν μπορεῖ κανένας νὰ πλησιάσῃ τὸν Θεό, οὔτε ἄνθρωπος, οὔτε ἄγγελος, διότι αὐτὴ μόνον βρίσκεται ἀνάμεσα στὴν κτιστὴ κι οὐράνια κτίσι· ὅτι αὐτὴ μόνον εἶναι Θεὸς ἄμεσος μετὰ τὸν Θεό, καὶ ἔχει τὰ δευτερεῖα τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἐπειδὴ εἶναι ἀληθινὰ Μητέρα τοῦ Θεοῦ· καὶ ὅτι αὐτὴ εἶναι ὄχι μόνον ὁ θησαυροφύλακας ὅλου τοῦ πλούτου τῆς Θεότητος, ἀλλὰ καὶ ὁ διαμοιραστὴς σὲ ὅλους, Ἀγγέλους καὶ ἀνθρώπους, ὅλων τῶν ὑπερφυσικῶν ἐλλάμψεων καὶ πνευματικῶν χαρισμάτων ποὺ δίνονται ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν κτίσι. Καὶ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας ποὺ νὰ τὴν ἐπεκαλέσθηκε μὲ πίστι καὶ νὰ μὴν τὸν ἄκουσε μὲ εὐσπλαγχνία. Τέλος πάντων, παρουσιάσέ της τὰ βάσανα καὶ τὰ πάθη τοῦ Μονογενῆ της Υἱοῦ ποὺ ὑπέφερε γιὰ τὴ σωτηρία μας, καὶ παρακάλεσέ την νὰ ζητήσῃ χάρι γιὰ σένα ἀπὸ αὐτόν, ὥστε καὶ γιὰ σένα τὰ πάθη αὐτὰ νὰ προξενήσουν τὸ ἀποτέλεσμα ἐκεῖνο, γιὰ τὸ ὁποῖο τὰ ὑπέφερε ὁ Υἱός της· καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ δική σου σωτηρία· καὶ αὐτὸ ὄχι γιὰ ἄλλο, παρὰ γιὰ δική του δόξα καὶ εὐαρέστησι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ν΄

Μερικὲς σκέψεις γιὰ νὰ προστρέχουμε στὴν Θεοτόκο μὲ πίστι καὶ θάρρος

Θέλοντας νὰ προστρέξῃς στὴν Θεοτόκο μὲ πίστι καὶ θάρρος γιὰ κάθε σου ἀνάγκη, μπορεῖς νὰ τὸ πετύχῃς ὅταν σκεφθῆς: Α΄) Ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ δοχεῖα (ὅπως τὸ γνωρίζεις ἀπὸ τὴν πείρα σου) στὰ ὁποῖα ἔχει τοποθετηθῆ μὸσχος ἢ ἄλλο παρόμοιο ἄρωμα πολύτιμο, μολονότι δὲν ὑπάρχει μέσα

τους τὸ ἄρωμα, τὰ ἀγγεῖα αὐτὰ διατηροῦν τὴν εὐωδία τοῦ ἀρώματος ἐκείνου. Καὶ ὅσο περισσότερο χρονικὸ διάστημα παρέμεινε τὸ ἄρωμα μέσα στὸ δοχεῖο, τόσο περισσότερο τὰ δοχεῖα ἐκεῖνα διατηροῦν τὴν εὐωδία· καὶ μάλιστα τόσο περισσότερο εὐωδιάζουν ἐκεῖνα, ὅσο περισσότερο παραμείνει τὸ ἄρωμα μέσα, μολονότι ἐκεῖνος ὁ μόσχος ἢ τὸ παρόμοιο ἄρωμα εἶναι μιᾶς περιοριστικῆς καὶ περιωρισμένης δυνάμεως. Παρόμοια νὰ σκεφθῆς ὅτι καὶ ἕνας πού στέκεται κοντὰ σὲ μία μεγάλη πυρκαϊά, διατηρεῖ τὴν θερμότητα γιὰ πολὺ καιρὸ καὶ μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσί του ἀπὸ τὴν φωτιά. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὰ εἶναι ἀληθινά, ἄραγε ἀπὸ ποῖα ἄρρητη εὐωδία φιλανθρωπίας, ἀπὸ ποῖα φλόγα ἀγάπης καὶ ἀπὸ ποιοὺς λογισμοὺς ἐλέους καὶ εὐσπλαγχνίας μποροῦμε νὰ ποῦμε ὅτι εἶναι γεμάτα τὰ σπλάγχνα τῆς Θεοτόκου, πού γιὰ ἐννέα μῆνες κράτησε στὰ σπλάγχνα της τὸ Χριστό, τὸ ἀκένωτο μύρο, πού κρατεῖ πάντοτε στὸ στήθος της καὶ στὴν ἀγάπη της, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ ἴδια ἢ αὐτοαγάπη καὶ τὸ ἴδιο αὐτοέλεος καὶ αὐτοευσπλαγχνία καὶ ὄχι περιορισμένης δυνάμεως καὶ μικρῆς διάρκειας, ἀλλὰ ἀτέλειωτης καὶ ἀπεριόριστης;

Ἔτσι ὅπως ὁποῖος ἀγγίζει στὰ δοχεῖα πού ἔχουν τὸ μύρο, δέχεται τὴν εὐωδία πάνω του, καὶ ὁποῖος πλησιάζει σὲ μία μεγάλη πυρκαϊά, δὲν μπορεῖ παρὰ νὰ δεχθῆ ἀπὸ τὴν θερμότητά της, ἔτσι καὶ πολὺ περισσότερο κάθε φτωχὸς πού ἔχει ἀνάγκη καὶ πλησιάζει μὲ ταπείνωσι καὶ πίστι στὸ οὐράνιο μύρο, στὴν φωτιά τῆς ἀγάπης, τοῦ ἐλέους καὶ τῆς εὐσπλαγχνίας, πού πάντοτε εὐωδιάζει καὶ πάντοτε ἀνάβει στὸ στήθος τῆς Παρθένου, ὅπωςδήποτε θὰ δεχθῆ βοήθειες, εὐεργεσίες καὶ χάριτες, τόσο περισσότερες, ὅσο περισσότερο συχνὰ καὶ μὲ μεγαλύτερη πίστι καὶ θάρρος πλησιάσει.

Β΄) Ὅτι κανένα κτίσμα δὲν ἀγάπησε τόσο τὸν Ἰησοῦ Χριστό, τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, οὔτε συμμορφώθηκε τόσο μὲ τὸ θέλημά Του, ὅσο ἡ Παναγία του Μητέρα, ἀφενὸς μὲν διότι τὸν γέννησε μόνη χωρὶς ἄνδρα, ἀφετέρου διότι γέννησε μόνο αὐτὸν καὶ κανένα ἄλλον, καὶ ἔτσι δὲν μοιράσθηκε καθόλου μὲ ἄλλον ἢ ἀγάπη της. Ἄν λοιπὸν αὐτὸς ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἀγαπητὸς Υἱὸς τῆς Παρθένου, ἔδωσε ὅλη του τὴ ζωὴ καὶ ὅλο του τὸν ἑαυτὸ γιὰ τὶς ἀνάγκες ἡμῶν τῶν ἁμαρτωλῶν καὶ ἔδωσε τὴν μητέρα του ὡς μητέρα μας καὶ συνήγορο γιὰ νὰ μᾶς βοηθᾷ, καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὸν ἀποτελεῖ μέσον τῆς σωτηρίας μας, πῶς καὶ μὲ ποῖο τρόπο θὰ μπορέσει κάποτε αὐτὴ ἢ ἀγαπημένη του μητέρα καὶ δική μας συνήγορος νὰ γίνῃ ἀποστάτης τῆς θελήσεως τοῦ τόσο ἀγαπημένου της Υἱοῦ καὶ νὰ μὴ μᾶς βοηθήσει;

Γι' αὐτὸ ἀγαπητέ, πρόστρεχε, πρόστρεχε μὲ θάρρος γιὰ κάθε σου ἀνάγκη στὴν Παναγία Θεοτόκο. Γιατὶ ἐκείνη ἢ ἐπιστοσύνη καὶ τὸ θάρρος πού δείχνεις σ' αὐτήν, εἶναι πλούσια καὶ μακαρία καὶ ἀσφαλὲς καταφύγιο καὶ πάντοτε δίνει στὴν καρδιά σου χάριτες καὶ ἐλεημοσύνες.

***Πώς πρέπει να μελετᾷ κανείς και να προσεύχεται διὰ μέσου
τῶν Ἀγγέλων και ὄλων τῶν Ἁγίων.***

Δυὸ τρόπους μπορεῖς νὰ μεταχειρισθῆς γιὰ νὰ δεχθῆς τὴν βοήθεια και προστασία τῶν ἐπουρανίων ἁγίων. Ὁ ἕνας εἶναι νὰ στραφῆς πρὸς τὸν Οὐράνιο Πατέρα και νὰ τοῦ δείξης τὴν ἀγάπη μὲ τὴν ὁποία ἀγαπᾶται και τοὺς αἴνους μὲ τοὺς ὁποίους ὑμνεῖται ἀπὸ ὅλους τοὺς ἁγίους τοῦ οὐρανοῦ, και τοὺς ἁγῶνες και τὰ βᾶσανα ποὺ ὑπέφεραν αὐτοὶ οἱ ἅγιοι πάνω στὴ γῆ γιὰ τὴν δόξα του· και ἔτσι μὲ τὴν δύναμι αὐτῶν τῶν πραγμάτων νὰ ζητήσης ἀπὸ τὴν Μεγαλειότητά του ἐκεῖνο ποὺ χρειάζεσαι. Ὁ ἄλλος εἶναι νὰ προστρέξης σ' αὐτὰ τὰ ἴδια τὰ πνεύματα τῶν Ἀγγέλων και τῶν Ἁγίων, διότι ἐκεῖνα ἐπιθυμοῦν ὄχι μόνο τὴν ἐπίγεια σωτηρία μας και τελειότητα, ἀλλὰ και τὴν δόξα μας στοὺς οὐρανοὺς και νὰ ζητήσης νὰ σὲ βοηθήσουν ἐναντίον ὄλων τῶν κακιῶν τῶν ἐχθρῶν σου και νὰ σὲ προστατέψουν ἀκόμη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου σου. Σκέψου καμμία φορὰ και τὶς πολλὲς και ἐξαιρετικὲς χάριτες ποὺ δέχθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ αὐτοὶ οἱ ἅγιοι τοῦ οὐρανοῦ, διεγείροντας και ἀνάβοντας μέσα σου μία δυνατὴ χαρὰ και ἀγάπη γι' αὐτούς, γιὰτὶ εἶναι πλουτισμένοι μὲ τόσα ὑπερφυσικὰ χαρίσματα τὰ ὁποία νὰ τὰ ὑπολογίζης σὰν νὰ εἶναι δικά σου. Μάλιστα, ἂν εἶναι δυνατὸν νὰ χαίρεσαι περισσότερο γιὰτὶ τὰ ἔχουν αὐτοὶ και ὄχι ἐσύ, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι αἰνετὸς και εὐλογημένος. Καὶ γιὰ νὰ κάνης αὐτὴ τὴν ἄσκησι μὲ εὐκολία και τάξι, διαίρεσε τὰ τάγματα τῶν Ἁγίων τῆς ἡμέρας μὲ τὴν ἐξῆς τάξι: Τὴν Δευτέρα νὰ παρακαλῆς τὰ ἐννέα Τάγματα τῶν Ἀγγέλων· τὴν Τρίτη τὸν Τίμιο Πρόδρομο· τὴν Τετάρτη τοὺς Πατριάρχας και Προφήτας· τὴν Πέμπτη τοὺς Ἀποστόλους· τὴν Παρασκευὴ τοὺς μάρτυρες· τὸ Σάββατο τοὺς Ἱεράρχες μὲ τοὺς ἄλλους Ἁγίους· τὴν Κυριακὴ τὶς Παρθένες μὲ τὶς ἄλλες Ἁγίες.

Ἀλλὰ καθημερινὰ μὴ σταματήσης νὰ προστρέξης στὴν Θεοτόκο, τὴν Βασίλισσα ὄλων τῶν Ἁγίων, στὸν Ἄγγελο τὸν φύλακά σου, στὸν Ἀρχάγγελο Μιχαὴλ και σὲ ὅλους τοὺς Ἁγίους τοὺς συνηγόρους και βοηθοὺς σου. Νὰ παρακαλῆς καθημερινὰ τὴν Ἀειπάρθενο Μαρία, τὸν Υἱό της, τὸν Κύριό μας Ἰησοῦ Χριστὸ και τὸν οὐράνιο Πατέρα του, γιὰ νὰ σὲ ἀξιώσουν τῆς χάριτος αὐτῆς· δηλαδὴ γιὰ νὰ σοῦ δώσουν γιὰ κύριο και καθολικό σου συνηγόρο και ὑπερασπιστὴ τὸν δίκαιο Ἰωσήφ τὸν μνήστορα. Καὶ κατόπιν πρόστρεχε σ' αὐτὸν τὸν ἴδιο τὸν Ἰωσήφ μὲ δεήσεις και θάρρος γιὰ νὰ σὲ δεχθῆ στὴν προστασία του. Διότι ἀναρίθμητες ἦταν οἱ εὐεργεσίες ποὺ δέχθηκαν ἀπὸ αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ τὸν εἶχαν σὲ εὐλάβεια και πρόστρεξαν σ' αὐτόν, ὄχι μόνον ὅταν εἶχαν πνευματικὲς ἀνάγκες, ἀλλὰ και ὑλικές, και ἰδιαίτερα νὰ τοὺς καθοδηγῆ πῶς πρέπει νὰ προσεύχωνται και νὰ μελετοῦν σωστά. Γιὰτὶ ἂν τοὺς ἄλλους Ἁγίους τοὺς ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς ἐπειδὴ τὸν τίμησαν και ὑποτάγησαν σ' αὐτόν, πόσο περισσότερο πρέπει νὰ πιστεύουμε ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ταπεινότατο αὐτόν και ἅγιο; και πόσο ισχύουν οἱ παρακλήσεις του ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶχε τόση τιμὴ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, ὅταν σωματικὰ ἦταν στὴ γῆ, ποὺ θέλησε νὰ ὑποτάσσεται σ' αὐτόν και νὰ τὸν ὑπακούει ὡς Πατέρα του, ὅπως ἀναφέρει τὸ ἱερὸ Εὐαγγέλιο (Λουκ. 2,51), και νὰ τὸν ὑπηρετῆ σὲ ὅ,τι ἦταν ἀνάγκη, ὅπως καθαρὰ ἀποδεικνύει στὰ Ἀσκητικά του ὁ Μέγας Βασίλειος (90);

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΒ΄

Ἡ μελέτη τῶν παθῶν τοῦ Κυρίου προξενεῖ διάφορες διαθέσεις καὶ θεοφιλῆ πάθη στὴν καρδιά μας.

Ἐκεῖνα ποὺ εἶπα προηγουμένως γιὰ τὰ πάθη τοῦ Κυρίου, εἶναι γιὰ νὰ νὰ προσευχώμαστε καὶ νὰ τὰ μελετοῦμε καὶ γιὰ νὰ ζητήσουμε κατόπιν ἐκεῖνη τὴν χάρι ποὺ θέλουμε.

Τώρα ἐδῶ προσθέτω πὼς μπορούμε ἀπὸ τὴν μελέτη αὐτῶν τῶν ἰδίων παθῶν νὰ προξενήσουμε στὴν καρδιά μας διάφορες διαθέσεις καὶ ἅγια πάθη. Θέλοντας λοιπὸν νὰ μελετήσης τὴ σταύρωσι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, μπορείς νὰ σκεφθῆς τὰ νοήματα ποὺ ἀκολουθοῦν:

Α΄) Ὅτι τὴν ὥρα ποὺ βρισκόταν ὁ Κύριός μας πάνω στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ, μὲ μανία τὸν ξεγύμνωσε ἐκεῖνος ὁ λυσσασμένος λαὸς καὶ κατάσχισε τὶς σάρκες του, ποὺ προηγουμένως ἦταν κολλημένες στὰ ροῦχα του ἀπὸ τοὺς δαρμούς.

Β΄) Ὅτι πρὶν ἀπὸ τὸν σταυρὸ ἀφαίρεσαν ἀπὸ τὴν κεφαλὴ του τὸ ἀκάνθινο στεφάνι, τὸ ὁποῖο, μετὰ τὴν σταύρωσι τοποθετώντας το πάνω του, ἔγινε αἰτία νέων πληγῶν.

Γ΄) Ὅτι μὲ τὰ κτυπήματα τῶν σφυριῶν καὶ τῶν καρφιῶν προσηλώθηκε πολὺ σκληρὰ πάνω στὸ γυμνὸ καὶ κατάξηρο ξύλο τοῦ σταυροῦ.

Δ΄) Ὅτι ἐπειδὴ δὲν ἔφθαναν τὰ θεῖα του μέλη γιὰ νὰ τὸν σταυρώσουν, τὰ ἄπλωσαν μὲ τόση βία ἐκεῖνοι οἱ αἰμοβόροι στρατιῶτες, ὥστε βγῆκαν ἀπὸ τὴν θέσι τοὺς ὅλα τὰ κόκκαλα, καὶ μπορούσαν ἕνα ἕνα νὰ μετρηθοῦν, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ ψαλμωδὸς ἐκεῖνο τὸ χωρίο: «Ἀπαρίθμησαν ὅλα τὰ ὀστά μου» (Ψαλμ. 21,18).

Ε΄) Ὅτι τὴν ὥρα ποὺ τὸν κρεμοῦσαν στὸ ξερὸ ξύλο, ἐπειδὴ δὲν μπορούσε νὰ στηριχθῆ ἀπὸ πουθενὰ ἄλλοῦ παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ καρφιά, ἀναγκαστικὰ μὲ τὸ βάρος τοῦ σώματος ἄνοιγαν περισσότερο οἱ πανάγιες πληγές καὶ ἀπὸ αὐτὸ αἰσθανόταν ὁ γλυκύτατος Ἰησοῦς μας πόνους δριμύτατους στὴν καρδιά του.

Ἔτσι ἀπὸ αὐτὲς ἢ ἀπὸ ἄλλες παρόμοιες μελέτες, ἂν θέλῃς, μπορῆς νὰ προξενήσης στὸν ἑαυτό σου διάθεσι καὶ πάθος ἀγάπης γιὰ τὸν Θεό σου, φρόντισε, τότε, ἀπὸ τὴν γνῶσι τῶν παρόμοιων παθῶν νὰ περάσης στὴν μεγαλύτερη γνῶσι τῆς ἀπειρης ἀγαθότητος τοῦ Κυρίου σου καὶ τῆς ἀγάπης του πρὸς ἐσένα· καὶ ὅταν ἀύξηθῆ αὐτὴ ἡ γνῶσις μέσα σου, θὰ ἀύξηθῆ καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν Κύριό σου.

Γιὰ νὰ δεχθῆς λοιπὸν στὴν καρδιά σου πόνο, λύπη καὶ συντριβή, διότι μὲ τὶς ἁμαρτίες σου λύπησες τόσες φορὲς τὸν Θεό σου καὶ μὲ τόση μεγάλη ἀχαριστία, σκέψου αὐτὴν τὴν ἀπειρη ἀγαθότητα καὶ ἀγάπη ποὺ σοῦ

ἔδειξε ὁ Κύριος τῶν πάντων, ὁ ὁποῖος ἔπαθε καὶ ὑπέφερε τόσο πολὺ γιὰ τὶς παρανομίες σου.

Γιὰ νὰ παρακινηθῆς στὴν ἐλπίδα, σκέψου ὅτι ἕνας Κύριος μέγας καὶ ὑψηλὸς ἔφθασε στὸ σημεῖο νὰ ταλαιπωρηθῆ τόσο πολὺ, γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ τὴν ἁμαρτία σου, γιὰ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τὰ δεσμὰ τοῦ δαίμονα καὶ ἀπὸ τὰ μερικὰ σου σφάλματα καὶ γιὰ νὰ ἐξιλεώσῃ τὸν αἰώνιο Πατέρα σου καὶ γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ θάρρος ὥστε σὲ κάθε σου ἀνάγκη σ' αὐτὸν νὰ προστρέχῃς.

Γιὰ νὰ παρακινηθῆς στὴ χαρά, ἀπὸ τὰ βάσανά του πέρασε στὰ ἀποτελέσματα τῶν βασάνων του. Μὲ ἄλλα λόγια σκέψου ὅτι μὲ ἐκεῖνα τὰ βάσανα καθαρίζει τὶς ἁμαρτίες ὅλου τοῦ κόσμου. Ἐξευμενίζει τὴν ὀργὴν τοῦ Πατέρα του. Συγχύζει τὸν ἄρχοντα τοῦ σκότους. Θανατώνει τὸν θάνατο. Μὲ τὶς ψυχὲς τῶν ἁγίων ἀναπληρώνει τὸν τόπο τῶν ἐκπεσόντων Ἀγγέλων καὶ προξενεῖ χαρὰ στὸν Ἄναρχο Πατέρα του καὶ στὸ Ὄμοούσιο Πνεῦμα του, κερδίζοντας τὴν Παρθένο Μαρία καὶ ὅλη τὴν θριαμβεύουσα Ἐκκλησία στοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν στρατευόμενη Ἐκκλησία στὴ γῆ.

Γιὰ νὰ μισήσῃς τὶς ἁμαρτίες σου, νὰ χρησιμοποίησῃς ὅλους τοὺς λογισμοὺς ποὺ θὰ μελετήσῃς γιὰ τὸ σκοπὸ μόνον αὐτό· δηλαδή, σκέψου ὅτι ὁ Κύριός μας δὲν ἔπαθε γιὰ ἄλλο σκοπὸ, παρὰ μόνον γιὰ νὰ σὲ κάνῃ νὰ μισήσῃς τὶς ἁμαρτίες καὶ τὶς κακὲς σου ἐπιθυμίες· καὶ μάλιστα τὴν ἐπιθυμία ἐκείνη ποὺ σὲ κυριεύει περισσότερο καὶ εἶναι ἀντίθετη στὴν μεγαλειότητα τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ ἔλθῃς σὲ ἔκπληξι καὶ θαυμασμό, σκέψου ποιὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ εἶναι μεγαλύτερο ἀπὸ αὐτό, δηλαδή νὰ βλέπῃς τὸν Ποιητὴ τοῦ παντός, ποὺ χορηγεῖ τὴν ζωὴ σὲ ὅλα, νὰ καταδικάζεται σὲ θάνατο ἀπὸ τὰ κτίσματά του· νὰ βλέπῃς καταπατημένη καὶ ξευτελισμένη τὴν ὑπέρτατη μεγαλειότητα· καταδικασμένη τὴν δικαιοσύνη· φτυμένη τὴν ὠραιότητα· νὰ μισῆται ἢ ἀγάπη τοῦ Οὐράνιου Πατέρα· νὰ βλέπῃς ἐκεῖνο τὸ ἄκτιστο καὶ ἀπρόσιτο φῶς, νὰ κατακτήσῃ τὴν ἐξουσία τοῦ σκότους· ἢ αὐτοδόξα καὶ εὐδαιμονία νὰ θεωρῆται ἀτιμία καὶ καταφρόνησις τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καὶ νὰ φθάσῃ στὴν μεγαλύτερη ταλαιπωρία.

Γιὰ νὰ λυπᾶσαι μαζί μὲ τὸν λυπημένο Κύριό σου, ἀφήνοντας τὰ ἐξωτερικά του βάσανα, σκέψου ἄλλα ἀσυγκρίτως μεγαλύτερα ποὺ τὸν βασάνιζαν ἐσωτερικῶς. Γιατὶ, ἂν λυπᾶσαι γιὰ τὰ ἐξωτερικά, πολὺ περισσότερο, θὰ εἶναι θαῦμα βέβαια, πῶς δὲν σχίζεται ἡ καρδιά σου ἀπὸ τὴν λύπη γιὰ τὰ ἐσωτερικά του πάθη! Δηλαδή, ὅταν σκεφθῆς ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ, βλέποντας καθαρὰ τὸν Θεὸ πάνω στὴ γῆ μὲ ἐκείνη τὴν λεγόμενη μακάρια ὄρασι, ὅπως τώρα τὸν βλέπει στὸν οὐρανὸ (91), καὶ τότε τὸν γνώριζε ὡς ἀξιώτατο καὶ ἀνώτερο κάθε τιμῆς καὶ ὑπηρεσίας, γι' αὐτὸ καὶ ἐπιθυμοῦσε ὅλα τὰ κτίσματα μὲ ὅλες τους τὶς δυνάμεις νὰ τοῦ ἀποδίδουν τὴν τιμὴ αὐτή. Ἔτσι βλέποντας τὸν Θεὸ ἀντίθετα τώρα νὰ ἔχη προσβληθῆ τόσο ἄσχημα καὶ νὰ εἶναι βρισμένος ἀπὸ τὰ ἀμέτρητα σφάλματα καὶ τὶς βδελυρὲς παρανομίες τοῦ κόσμου, ἀμέσως πληγωνόταν ἀπὸ ἀναρίθμητους πόνους καὶ βάσανα· αὐτὰ τὰ βάσανα τόσο περισσότερο τὸν βασάνιζαν, ὅσο μεγαλύτερη ἦταν ἡ ἀγάπη καὶ ἡ

ἐπιθυμία του γιὰ νὰ τιμᾶται καὶ νὰ ὑπηρετῆται ἀπὸ ὄλους ἢ τόσο Ὑψιστη μεγαλειότητα. Καὶ λοιπόν, ὅπως δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ καταλάβῃ τὸ μέγεθος αὐτῆς τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἐπιθυμίας, ἔτσι κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ καταλάβῃ πόσο σκληρὴ καὶ πόσο βαρεῖα ἦταν γι' αὐτὸ αὐτὴ ἡ ἐσωτερικὴ λύπη τοῦ Ἐσταυρωμένου Ἰησοῦ.

Μαζὶ μὲ αὐτὰ σκέψου ὅτι ἀγαπώντας ὁ Κύριος ὑπερβολικὰ ὅλα του τὰ κτίσματα, ἀναλογικὰ μὲ τὴν ἀγάπη του αὐτὴν, λυπήθηκε ὑπερβολικὰ γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες τους, γιὰ τὶς ὁποῖες ἐπρόκειτο νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ αὐτόν. Διότι γιὰ κάθε τους θανάσιμο ἀμάρτημα ποὺ ἔκαναν καὶ πρόκειται νὰ κάνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅσοι γεννήθηκαν καὶ ὅσοι πρόκειται νὰ γεννηθοῦν, καὶ νὰ τὸ πῶ πιὸ ἀπλά, ὅσες φορές πρόκειται κάποιος νὰ ἀμαρτάνῃ, τόσες φορές καὶ χωρίζεται ἀπὸ τὸν Κύριο, μὲ τὸν ὁποῖο μπορούσε νὰ εἶναι ἐνωμένος μὲ τὴν ἀγάπη. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς τόσο σκληρότερος στάθηκε γιὰ τὸν Ἰησοῦ, ἀπὸ τὸν χωρισμὸ τῶν σωματικῶν μελῶν, ὅταν χωρισθοῦν καὶ βγοῦν ἀπὸ τὸν φυσικὸ τους τόπο, ὅσο ἡ ψυχὴ, ὄντας πνεῦμα καθαρὸ, εἶναι εὐγενέστερη καὶ τελειότερη ἀπὸ τὸ σῶμα καὶ στὴ συνέχεια εἶναι πιὸ χωρητικὴ τοῦ πόνου. Ἀνάμεσα στὰ πάθη αὐτὰ τοῦ Κυρίου ποὺ δοκίμασε γιὰ τὰ κτίσματα, αὐστηρότερο εἶναι ἐκεῖνο ποὺ δοκίμασε γιὰ ὅλες τὶς ἀμαρτίες τῶν κολασμένων, ποῦ, μὴ μπορώντας νὰ ἐνωθοῦν μαζὶ του, πρόκειται νὰ ὑποφέρουν ἀνεκδιήγητα αἰώνια βάσανα.

Ἄν ἡ ψυχὴ σου, ἀδελφέ, δὲν πόνεσε ἀπὸ τὰ λεχθέντα βάσανα τοῦ ἀγαπητοῦ τῆς Ἰησοῦ, ἅς προχωρήσῃ λίγο περισσότερο μὲ τὸν λογισμό τῆς καὶ θὰ βρῇ σ' αὐτόν περισσότερα βάσανα καὶ πολὺ πιὸ βαρῖα γιὰ νὰ τὸν συμπονέσῃ. Διότι ὁ Κύριος βασανίσθηκε καὶ μὲ τοὺς ἀμέτρητους πόνους του ξεχρέωσε ὄχι μόνο τὶς ἀμαρτίες ποὺ ἔχουν γίνῃ, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνες ποὺ θὰ γίνουν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους (92)· καὶ ἐκεῖνες βέβαια τὶς συγχώρεσε, τὶς ἄλλες ὅμως μᾶς ἔδωσε τὴν δύναμι νὰ τὶς ἀποφεύγουμε.

Δὲν θὰ λείψουν καὶ ἄλλες σκέψεις γιὰ νὰ συμπονέσῃς τὸν Ἐσταυρωμένο. Γιατὶ ὁ Κύριος πάνω στὸ σταυρὸ ἐνίωσε ὅλα τὰ εἶδη τῶν πόνων, χωρὶς καμία ἐξαίρεσι, ποὺ μπορούσε νὰ περάσῃ κάθε ἄνθρωπος ἀπὸ τὸν Ἄδὰμ μέχρι τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου. Ἔτσι οἱ ὕβρεις, οἱ πειρασμοί, οἱ συκοφαντίες, οἱ σκληραγωγίες καὶ κάθε στενοχώρια καὶ δοκιμασία ὄλων τῶν ἀνθρώπων τοῦ κόσμου, βασάνισαν τὴν ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ πολὺ πιὸ δυνατὰ, ἀπὸ ὅσο βασανίσθηκαν ἐκεῖνοι ποὺ τὰ ἔπαθαν. Γιατὶ ὅλες τὶς θλίψεις μεγάλες καὶ μικρές, τόσο τῆς ψυχῆς ὅσο καὶ τοῦ σώματος, ποὺ δοκίμασαν οἱ ἄνθρωποι σὲ ὅλο τὸ διάστημα τῆς ζωῆς τους, μέχρι τὸν πιὸ μικρὸ κεφαλόπονο καὶ μέχρι τὸ κέντημα τῆς βελόνας, τὰ δοκίμασε ὅλα μέχρι τὸ τέλος, καὶ γιὰ τὴν ἀπειρὴ ἀγάπη του θέλησε νὰ συμπονέσῃ καὶ νὰ χαράξῃ στὴν καρδιά του ὁ σπλαγχνικώτατος Κύριός μας, διότι ἦταν νέος Ἄδὰμ καὶ Πατέρας πνευματικὸς ὄλων τῶν ἀνθρώπων.

Δὲν εἶναι δυνατὸν ὅμως νὰ διηγηθῇ κανεὶς πόσο τὸν ἔθλιψαν οἱ πόνοι τῆς Παναγίας Του Μητέρας, ἐπειδὴ καὶ αὐτὴ μὲ κάθε τρόπο καὶ γιὰ ὅλα τὰ αἷτια ποὺ βασάνισαν τὸν Υἱό τῆς, συμπόνεσε καὶ συνέπαθε μαζὶ σὲ πάρα πολὺ μεγάλο βαθμό. Ἔτσι αὐτοὶ οἱ πόνοι τῆς Παναγίας Του Μητέρας ἀνανέωσαν στὸ εὐλογημένο τῆς Τέκνο τὶς ἐσωτερικὲς του πληγὲς καὶ ἡ γλυκυτάτη του καρδιά ἔμεινε σὰν νὰ εἶχε πληγωθῇ ἀπὸ

ἀμέτρητα πυρακτωμένα βέλη· ἡ καρδιά του αὐτή, γιὰ τὰ τόσα βάσανα ποὺ εἶπα καὶ γιὰ ἄλλα σχεδὸν ἀμέτρητα καὶ ἄγνωστα σὲ μᾶς, μποροῦσε νὰ πῆ κανεὶς εὐκόλα, ὅτι ἦταν ἕνας ἄδης ἀγαπητικὸς ἐκουσίων βασάνων, ὅπως λέγεται ὅτι συνήθιζε νὰ ὀνομάζη μία εὐλαβῆς ψυχὴ μὲ ἀγία ἀπλότητα τὸν Ἐσταυρωμένο.

Τέλος πάντων, ἂν ἀγαπητέ, σκεφθῆς καλὰ τὴν αἰτία ὅλων τῶν βασάνων ποὺ ἀναφέρθηκαν, ποὺ ὑπέφερε ὁ Λυτρωτὴς μας καὶ Κύριος, δὲν θὰ ἔβρισκες ἄλλη ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἁμαρτία. «Αὐτὸς φορτώθηκε τὶς θλίψεις μας καὶ ὑπέφερε τοὺς πόνους τοὺς δικoὺς μας» (Ἠσ. 53,5). Ἔτσι βγαίνει καθαρὰ τὸ συμπέρασμα ὅτι τὸ νὰ συμπάσχῃς καὶ σὺ πραγματικὰ μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο σου Θεὸ καὶ νὰ ἀνταποδώσῃς τὶς εὐεργεσίες ποὺ αὐτὸς σοῦ ζητάει καὶ ἐσὺ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ τὸ κάνῃς χωρὶς καμμία πρόφασι καὶ δικαιολογία, εἶναι τὸ νὰ πονᾷς πράγματι γιὰ τὴν ἀγάπη του, τὸ ὅτι τὸν λύπησες, τὸ νὰ μισῆς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἁμαρτία καὶ νὰ πολεμᾷς γενναῖα ἐναντίον ὅλων του τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐναντίον ὅλων σου τῶν κακῶν κλίσεων καὶ θελημάτων, γιὰ νὰ βγάλῃς ἀπὸ πάνω σου, μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, τὸν παλιὸ ἄνθρωπο μαζὶ μὲ τὶς πράξεις του καὶ νὰ ντυθῆς τὸν νέο, στολίζοντας τὴν ψυχὴ σου μὲ τὶς εὐαγγελικὲς ἀρετές.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΝΓ

Οἱ ὠφέλειες ποὺ μποροῦμε νὰ δεχθοῦμε ἀπὸ τὴν μελέτη τοῦ Ἐσταυρωμένου καὶ ἡ μίμησις τῶν ἀρετῶν του.

Κοντὰ στὶς ἄλλες ὠφέλειες ποὺ μπορεῖς νὰ δεχθῆς ἀπὸ τὴν ἀγία μελέτη αὐτῆ τοῦ Ἐσταυρωμένου εἶναι: Α΄) Τὸ νὰ λυπᾶσαι καὶ νὰ πονᾷς ὄχι μόνο γιὰ τὶς περασμένες σου ἁμαρτίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὰ πάθη ποὺ ζοῦν ἀκόμη μέσα σου, τὰ ὁποῖα ἔβαλαν τὸν Κύριό σου στὸ σταυρό. Β΄) Τὸ νὰ τοῦ ζήτησης συγχώρεσι γιὰ τὰ πταίσματά σου καὶ χάρι νὰ μισήσῃς τέλεια τὸν ἑαυτό σου· γιὰ νὰ μὴ τὸν λυπήσῃς πλέον. Μάλιστα γιὰ ἀνταμοιβὴ τῶν τόσων παθημάτων του νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῆς στὸ ἐξῆς τέλεια, πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς αὐτὸ τὸ ἅγιο μῖσος τῶν ἁμαρτιῶν σου. Γ΄) Νὰ διώχνῃς ἀπὸ μέσα σου κάθε κακὴ κλίσι, ὅσο μικρὴ κι ἂν εἶναι. Δ΄) Νὰ ἀγωνίζεσαι μὲ ὅλη σου τὴν δύναμι νὰ μιμῆσαι τὶς ἀρετὲς τοῦ λυτρωτῆ σου, ποὺ ἔπαθε ὄχι μόνο γιὰ νὰ μᾶς σώσῃ πληρώνοντας γιὰ τὶς ἁμαρτίες μας, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ μᾶς δώσῃ παράδειγμα γιὰ νὰ ἀκολουθήσουμε στὰ ἅγια ἴχνη του: «Ὁ Χριστὸς ἔπαθε γιὰ χάρι μας, ἀφήνοντάς σας ὑπόδειγμα γιὰ νὰ βαδίσετε στ' ἀχνάρια του» (Α΄ Πέτρου 2,21).

Κι ἐδῶ σοῦ δείχνω ἕναν τρόπο μελέτης, τὸν ὁποῖον θὰ μεταχειρισθῆς γιὰ νὰ μιμῆσαι τὶς ἀρετὲς τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὶς διακηρύττῃς, ὅπως ἀναφέρεται: «Νὰ διακηρύξετε τὰ μεγαλεῖα ἐκείνου ποὺ σᾶς ὠδήγησε ἀπὸ τὸ σκοτάδι στὸ θαυμαστό του φῶς» (Α΄ Πέτρου 2,9).

Λοιπόν, γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς τὴν ἀρετὴ τῆς ἀμνησικακίας καὶ νὰ μὴν ἔχῃς μῖσος πρὸς τοὺς ἐχθρούς σου καὶ μνησικακία, ἀλλὰ νὰ τοὺς ἀγαπᾷς, νὰ

τοὺς συγχωρῆς καὶ ὀλόψυχα νὰ παρακαλᾷς γι' αὐτοὺς τὸν Θεὸ γιὰ νὰ τοὺς συγχωρῆς κι ἐκεῖνος, κι ἂν ἀκόμη σὲ ἔβρισαν, κι ἂν σὲ ζημίωσαν, καὶ ἂν κινδύνεψε ἡ ζωὴ σου μέχρι θανάτου, κοίταξε τότε μία φορὰ τὸν Κύριό σου καρφωμένο πάνω στὸ σταυρὸ καὶ γεμάτον ἀπὸ αἵματα. Πρόσεξέ τον πῶς μὲ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι στὴν κεφαλή, μὲ πρόσωπο ταπεινωμένο καὶ φτυμμένο καὶ μὲ ξηραμένα χεῖλη, φωνάζει καὶ παρακαλεῖ τὸν Πατέρα του, γιὰ νὰ συγχωρῆς τοὺς σταυρωτὲς του: «Πάτερ, ἄφες» (Λουκ. 23,34)· μολονότι μπορούσε νὰ νὰ διατάξῃ τὴν γῆ καὶ νὰ τοὺς καταπιῇ αὐτοστιγμεί! καὶ λοιπὸν ἀπὸ αὐτὸ νὰ σκεφθῆς τὸ ἐξῆς: Ἄν ἐκεῖνος ὁ Παντοδύναμος Δεσπότης συγχώρεσε τὴν ἀμαρτία τῶν τόσο θανατηφόρων ἐχθρῶν του, ποιὸ σπουδαῖο πρᾶγμα εἶναι, ἂν ἐσὺ ὁ τιποτένιος, ἂν ἐσὺ ὁ βρωμερὸς καὶ τὸ τιποτένιο σκουληκι τῆς γῆς, μιμηθῆς ἐκεῖνον καὶ συγχωρῆς τοὺς ἐχθρούς σου ἀπὸ τὴν καρδιά σου!

Γιὰ νὰ ἀποκτήσης τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπακοῆς στοὺς πνευματικούς σου πατέρες καὶ γιὰ νὰ ἔχῃς ταπεινώσι στὴν καρδιά σου, σκέψου αὐτὸν τὸν προαιώνιο καὶ ὁμοούσιο Λόγο τοῦ Πατρός, πού μὲ μόνο τὸ νεῦμα του ἔκτισε τὰ πάντα, πῶς ἔγινε τόσο ὑπήκοος στὸ πατρικὸ θέλημα καὶ τόσο ταπεινώθηκε, ὥστε καταδέχθηκε θάνατο, καὶ μάλιστα θάνατο σταυρικὸ, ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος: «Ταπεινώθηκε θεληματικὰ ὑπακούοντας μέχρι θανάτου, καὶ μάλιστα θανάτου σταυρικοῦ» (Φιλιπ. 2,8). Μὲ τὴν λέξι τοῦ σταυροῦ δείχνει τὸν πιὸ ἄτιμο καὶ τὸν πιὸ κατάδικο καὶ τὸν πιὸ καταραμένο θάνατο, πού δέχθηκε ὁ Κύριος. «Ὅποιος κρεμιέται εἶναι καταραμένος ἀπὸ τὸν Θεό» (Δευτερ. 21,23). Θάνατος τὸν ὁποῖο δὲν δέχθηκε ποτὲ ἄνθρωπος στὴν ἱστορία τοῦ κόσμου. Καὶ ἐν συντομίᾳ, πρόσεξε τὶς ἀτιμίες πού ὑπέστη στὰ ἐξῆς περιστατικά: Προδίδεται ἀπὸ ἓνα μαθητὴ του· ὁ ἄλλος τὸν ἀρνεῖται· οἱ ὑπόλοιποι μαθητὲς καὶ ἀπόστολοι φεύγουν καὶ τὸν ἐγκαταλείπουν μόνο του! Αὐτὰ ἔγιναν γιὰ τὸν Κύριό μας αἷτια πάρα πολὺ μεγάλης ἀτιμίας. Διότι ὅλος ὁ κόσμος μιλοῦσε ἐναντίον του, ὅτι δηλαδὴ ἦταν ἄνθρωπος τόσο κακοῦ χαρακτῆρα, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ μαθητὴς του τὸν μίσησε γιὰ τὶς κακίες του καὶ τὸν πρόδωσε· καὶ ὁ ἄλλος τὸν ἀπαρνήθηκε ὡς ἀπατεῶνα καὶ ψεύτη. Καὶ κατόπιν ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι μαθητὲς, ἐπειδὴ δὲν τὸν ἀγαποῦσαν μὲ ἀληθινὴ ἀγάπη, ἀλλὰ ὑποκριτικά, ὕστερα τὸν μίσησαν καὶ τὸν ἐγκατέλειψαν καὶ ἔφυγαν. Στέκεται μπροστὰ σὲ πολλὰ καὶ διάφορα κριτήρια τοῦ Ἄννα, τοῦ Καϊάφα, τοῦ Πιλάτου καὶ τοῦ Ἡρώδη! Ὁ ἀρχιληστής Βαρραβᾶς θεωρεῖται καλλίτερος ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ καὶ προτιμᾶται ἀπὸ τὸν λαό! καὶ ὅλα αὐτὰ ἀποτελοῦν πάρα πολὺ μεγάλη ἀτιμία! Περιπαίζεται ἀπὸ τὸν Ἡρώδη, ἀφοῦ τὸν ἔντυσε λαμπρὸ φόρεμα καὶ ἀποστέλλεται συνοδευόμενος ἀπὸ τὰ βασιλικά του στρατεύματα! Περιπαίζεται ἀπὸ τὸν Πιλάτο μὲ τὸ ντύσιμο τῆς πορφύρας, μὲ τὸ ἀκάνθινο στεφάνι καὶ μὲ τὸ καλάμι στὸ δεξιὸ τὸ χέρι καὶ προσκυνεῖται δῆθεν ὡς βασιλιάς ψεύτικος! Φτύνεται! Σκεπάζεται τὸ πρόσωπό του καὶ ἔτσι χαστουκίζεται καὶ δέχεται χτυπήματα! Κάθε ἓνας βλέπει ὅλα αὐτὰ πόσο ἀτιμωτικά εἶναι. Σηκώνει μόνος του τὸ σταυρὸ του στοὺς ὤμους του (93) καὶ τρέχει διὰ μέσου τῆς Ἱερουσαλὴμ στὸν τόπο τοῦ Κρανίου! Ξεγυμνώνεται καὶ σταυρώνεται ὡς ληστής μὲ τοὺς ληστὲς, ὄχι χωρὶς καρφιά (94), ἀλλὰ μὲ καρφιά, γιὰ νὰ νομίζουν ἐκεῖνοι πού θὰ τὸν βλέπουν ὅτι ἦταν ἓνας κακοποιὸς ἄνθρωπος καὶ ἀποστάτης καὶ στασιαστής! Χλευάζεται πάνω στὸ σταυρὸ, ὄντας ἀπὸ μία τόσο

πολυάνθρωπη πόλι, πὸν μποροῦσε τότε ἡ Ἱερουσαλήμ νὰ ἔχη πάνω ἀπὸ δυὸ ἑκατομμύρια ἀνθρώπους! Μπροστὰ σ' αὐτοὺς θεατρίσθηκε μάλιστα καὶ διαπομπεύθηκε μὲ τὸν τρίγλωσσο τίτλο (95) πὸν ἦταν ἐπάνω στὸ σταυρό, καὶ ἀντὶ νὰ ποτισθῆ μὲ νερὸ στὴν δίψα του, ποτίσθηκε χολὴ καὶ ξύδι. Δὲν τέλειωσαν μέχρις ἐδῶ οἱ ἀτιμώσεις του. Καὶ μετὰ τὸν θάνατό του δέχεται λόγχη στὴν πλευρά, κηρύττεται πλάνος, καὶ ὁ Τάφος του σφραγίζεται δῆθεν γιὰ νὰ μὴν κλαπῆ! Θὰ μποροῦσε βέβαια νὰ μείνη καὶ ἄταφος ἀπὸ ἐκείνους τοὺς ἄσπλαγχνους, ἂν ὁ εὐλογημένος ἐκεῖνος Ἰωσήφ ὁ Ἀριμαθαῖος δὲν τὸν συμπονοῦσε καὶ δὲν τολμοῦσε νὰ τὸν ζητήση γιὰ νὰ τὸν ἐνταφιάση.

Ἄς ντραπῆς, λοιπόν, τώρα, ἄς ντραπῆς καὶ σὺ ἀδελφὲ καὶ νὰ μὴν ὑπερηφανεύεσαι πλέον, ἀλλὰ γενικὰ νὰ μὴν ἀφήνης οὔτε ψιλὸς λογισμὸς ὑπερηφανείας νὰ μπαίνει στὴν ψυχὴ σου, σκεπτόμενος τὴν τόση μεγάλη ταπείνωσι τοῦ Θεοῦ σου.

Τέλος πάντων γιὰ νὰ ἀποκτήσης τὴν ἀρετὴ τῆς ὑπομονῆς καὶ νὰ μιμηθῆς τὸν Χριστό σου σκέψου:

Α΄) Ὅτι ἡ ψυχὴ τοῦ Χριστοῦ ἔχοντας ὅλη τῆς τὴν προσοχὴ στὸν Θεὸ Λόγο αἰσθανόταν ἔκπληξι ὅταν ἔβλεπε ἐκείνη τὴν ἀκατανόητη καὶ ἄπειρη μεγαλειότητα, μπροστὰ στὴν ὁποία ὅλα τὰ πράγματα τοῦ κόσμου εἶναι σὰν ἓνα μηδέν, νὰ ὑποφέρη πάνω στὴ γῆ τόσες ἀτιμίες γιὰ τὸν ἄνθρωπο (καὶ αὐτὴ μένει ἀκίνητη στὴν δόξα τῆς), ἀπὸ τὸν ὁποῖον δὲν δέχθηκε κάτι ἄλλο, παρὰ ἀπιστίες καὶ ὕβρεις. Γιατὶ ὅσες ἀτιμίες καὶ ὕβρεις προξένησε ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀνθρωπότητα τοῦ Χριστοῦ, τὶς ἔκανε σὲ αὐτὸν τὸν Θεὸ Λόγο, μὲ τὸν ὁποῖον ἦταν ἐνωμένη κατὰ τὴν ὑπόστασι.

Β΄) Σκέψου ὅτι ὁ Θεὸς καὶ Πατὴρ θέλησε καὶ παρεκίνησε τὴν ψυχὴ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, δηλαδὴ τοῦ Υἱοῦ του, νὰ ὑποφέρη γιὰ μᾶς τὰ παρόμοια πάθη· δηλαδὴ ραπίσματα, βλασφημίες, μαστιγώσεις, ἀγκάθια καὶ στὸ τέλος τὸν σταυρικὸ θάνατο, φανερώνοντας σ' αὐτὴν, ὅτι τοῦ ἀρέσει νὰ τὴν βλέπη γεμάτη ἀπὸ κάθε εἶδους ὄνειδισμοὺς καὶ θλίψεις.

Γ΄) Σκέψου βλέποντας μὲ τὸν φωτεινότετο νοῦ τῆς, πόσο πολὺ ἀρεστὸ εἶναι αὐτὸ στὸν Θεὸ καὶ ἀγαπώντας μὲ ἀπόλυτη ἀγάπη τὴν θεϊκὴ του μεγαλειότητα, μόλις δέχθηκε τὴν πρόσκλησι νὰ πάθη γιὰ τὴν δική μας τὴν ἀγάπη καὶ γιὰ τὸ δικό μας παράδειγμα, δέχθηκε μὲ χαρὰ καὶ θέλησε πρόθυμα νὰ ὑπακούσῃ στὸ ἅγιο θέλημά του· καὶ ποιὸς μπορεῖ νὰ περάσῃ μὲ τὸν λογισμό του μέσα σ' ἐκεῖνες τὶς βαθύτατες ἐπιθυμίες πὸν εἶχε γι' αὐτὸ ἐκείνη ἡ ψυχὴ, ἡ πιὸ ἀγαθὴ καὶ πιὸ καθαρὴ ἀπὸ ὅλες (96)! Αὐτὴ βρισκόταν ἐκεῖ σὰν νὰ εἶναι μέσα σὲ ἓναν λαβύρινθο ἀπὸ βάσανα, ζητώντας πάντοτε καὶ δὲν εὔρισκε (ὅπως ἤθελε) νέους τρόπους καὶ νέους ὁδοὺς παθημάτων. Καὶ γι' αὐτὸ ἔδωσε ἐλεύθερα ὅλο τῆς τὸν ἑαυτὸ καὶ τὶς ἀθωότερες σάρκες στὴν σφαγὴ καὶ τὸν κατασπαραγμὸ τῶν παρανόμων ἀνθρώπων καὶ τῶν δυνάμεων τοῦ ἄδη, γιὰ νὰ κάνουν ἐκεῖνο πὸν θέλουν.

Δ΄) Ὑστερα ἀπὸ αὐτὰ κοίταξε τὸν Ἰησοῦ σου, πὸν μὲ ἡμερα καὶ σπλαγχνικὰ μάτια στρέφεται πρὸς ἐσένα καὶ λέγει· «Νά, παιδί μου, πὸν

για να μη θελήσης να αντισταθής λίγο στα πάθη σου, που με έκαναν να καταντήσω οί άτακτες επιθυμίες σου, δες πόσο υποφέρω και με πόση χαρά για την αγάπη σου, για να σου δώσω παράδειγμα αληθινής υπομονής! Σε παρακαλώ, λοιπόν, παιδί μου για όλους μου τους πόνους και συ θεληματικά να σηκώσης αυτόν τον σταυρό και κάθε άλλος που θέλω, αφήνοντας τον έαυτό σου στα χέρια εκείνων των ανθρώπων που σε καταδιώκουν, στους οποίους εγώ θα ανταποδώσω **σύμφωνα με την τιμή σου και κατά του σώματός σου.** Ώ και να γνώριζες πόσο θα χαιρόμουνα με αυτό! και αυτό μπορείς να το δής στις πληγές αυτές τις οποίες δέχθηκα με υπερβολική χαρά, σαν πολύτιμα και αγαπητά πράγματα για να στολίσω με πολύτιμες αρετές την φτωχή σου **ψυχή, που είναι αγαπημένη από έμένα, περισσότερο από όλο εκείνο, που δεν μπορείς να έννοήσης!** και αν εγώ κατάντησα για σένα σε τόσα πάθη, γιατί και σύ, αγαπητή μου νύφη, να μη θέλεις να πάθεις κάτι, για να θεραπεύσης την καρδιά μου και να γλυκάνεις τις πληγές που μου προξένησε ή άνυπομονησία σου, που έδωσε μεγαλύτερη πίκρα από τις δικές μου πληγές;».

Ε΄) Σκέψου καλά ποιός είναι εκείνος που μιλάει μαζί σου με τον τρόπο αυτό και θα ίδης ότι είναι Αύτος ό Βασιλιάς της Δόξης, Χριστός ό αληθινός Θεός και τέλειος άνθρωπος! Σκέψου και το μέγεθος των βασάνων και των ύβρεων που δεν άξιζε να γίνουν άκόμη και στον χειρότερο ληστή του κόσμου! Δες τον Κύριό σου να στέκεται ανάμεσα σε τόσα βάσανα, όχι μόνο άκίνητος και με θαυμάσια υπομονή, αλλά και να χαίρεται σαν να ήταν στους γάμους του! και όπως με λίγο νερό ανάβει περισσότερο ή φωτιά, έτσι με την αύξησι των βασάνων, που ήταν μικρά μπροστά στην τόσο πλούσια αγάπη του, περίσσευε όλο και περισσότερο ή χαρά και ή επιθυμία να υποφέρη μεγαλύτερα!

ΣΤ΄) Σκέψου κατόπιν όλο εκείνο το αίτιο, για το οποίο έπαθε αυτά ό σπλαγχνικώτατος Κύριος, (όχι χωρίς την θέλησί του, αλλά θεληματικά και για την αγάπη του προς έσένα)· ήταν για να γυμνάζεις και σύ, μιμούμενος εκείνον, στην άρετή της υπομονής, για να περνάς πιο μέσα σε εκείνο που αυτός θέλει από σένα και στη χαρά που θα σου δώσει, αν άγωνίζεις στην άρετή αυτή, για να σηκώσης όχι μόνο με υπομονή, αλλά και με χαρά και με θερμότατη αγάπη το σταυρό σου και κάθε άλλη θλίψι, για να μιμηθής καλύτερα τον Θεό σου, για να τον αναπαύσης περισσότερο. Έτσι βάζοντας μπροστά στα μάτια σου τους όνειδισμούς και τις πικρίες που γεύθηκε για σένα ό Κύριός σου και την καρτερία και την υπομονή του, πρέπει να αισθανθής άισχύνη και ντροπή γιατί όλοι σου οί πόνοι και οί θλίψεις και καταφρονήσεις και όλη σου ή υπομονή, με σύγκρισι εκείνων, δεν είναι αληθινή υπομονή, αλλά μία σκιά υπομονής· και να φοβηθής και να τρομάξης που άκόμη υπάρχει μέσα στην καρδιά σου ένας μικρός λογισμός να μη θέλεις να υποφέρης για την αγάπη του Κυρίου σου.

Αύτος ό σταυρωμένος Κύριος, είναι, παιδί μου, το βιβλίο που σου δίνω να μελετάς συνέχεια, από το οποίο μπορείς να μάθεις την αληθινή εικόνα κάθε άρετης. Γιατι αυτός με το να είναι βίβλος ζωής, όχι μόνο διδάσκει τον νοΰ με λόγια, αλλά και με το ζωντανό του παράδειγμα ζεσταίνει την

θέλησι. Ἀπὸ βιβλία εἶναι γεμάτος ὅλος ὁ κόσμος. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, δὲν μποροῦν ὅλα μαζὶ τὰ βιβλία τόσο τέλεια νὰ σοῦ διδάξουν τὸν τρόπο γιὰ νὰ μπορέσης νὰ ἀποκτήσης ὅλες τὶς ἀρετές, ὅπως σὲ διδάσκει ὁ Ἰησοῦς.

Σ' αὐτὸν τὸν σταυρωμένο σὲ συμβουλεύω, παιδί μου, νὰ προστρέχης καὶ νὰ τὸν καταφιλῆς μὲ δάκρυα καὶ νὰ τὸν ἀγκαλιάζης μὲ θερμὴ κάθε φορὰ πὸ θὰ σὲ δαγκάσουν τὰ νοητὰ φίδια τῶν δαιμονικῶν καὶ τῶν ἀνθρώπινων πειρασμῶν, καὶ σίγουρα θὰ γιαιτρευθῆς ἀπὸ τὶς πληγές σου, ὅπως κάποτε καὶ οἱ Ἑβραῖοι γιαιτρεύονταν ἀπὸ τὰ δαγκώματα τῶν ἀληθινῶν φιδιῶν, ὅταν ἔβλεπαν πάνω στὸ ξύλο νὰ εἶναι κρεμασμένο τὸ χάλκινο φίδι, πὸν προτύπωνε τὸν Κύριό μας, ὅπως ἔλεγε ὁ ἴδιος: «Καὶ ὅπως ὁ Μωυσῆς ὑψωσε στὴν ἔρημο τὸ χάλκινο φίδι, ἔτσι πρέπει νὰ ὑψωθῆ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου, ὡστε καθένας πὸν πιστεύει σ' αὐτὸν νὰ μὴ χάνεται, ἀλλὰ νὰ ἔχη ζωὴ αἰώνια» (Ἰω. 3,14).

Γνώριζε καὶ αὐτό, παιδί μου, ὅτι ἐκεῖνοι πὸν ξοδεύουν πολλές ὥρες κλαίοντας κάθε πάθος τοῦ Κυρίου μας καὶ ἀναλογίζονται τὴν ὑπομονή του καὶ κατόπιν στὶς δυστυχίες καὶ ἀσθένειες καὶ δοκιμασίες καὶ ἀτιμίες καὶ ὕβρεις πὸν τοὺς συμβαίνουν φαίνονται ἀνυπόμονοι, αὐτοὶ μοιάζουν μὲ τοὺς δειλοὺς στρατιῶτες τοῦ κόσμου, πὸν πρὶν ἀπὸ τὴν μάχη κάτω ἀπὸ τὰ ἀντίσκηνα ὑπόσχονται μεγάλα πράγματα καὶ πολεμοῦν καὶ νικοῦν μόνοι τους· ὅταν ὅμως φανοῦν οἱ ἐχθροί, ἐγκαταλείπουν τὰ ὅπλα καὶ τρέπονται σὲ φυγή. Ποιὸ πρᾶγμα μπορεῖ νὰ εἶναι πρὸ ἀνόητο καὶ χωρὶς φρόνησι καὶ πρὸ καταγέλαστο, ἀπὸ τὸ νὰ ἀναλογίζεται κανεὶς τὶς ἀρετές τοῦ Κυρίου καὶ νὰ τὶς ἀγαπᾷ καὶ νὰ τὶς θαυμάζῃ καὶ κατόπιν νὰ τὶς λησμονῆ ἐντελῶς ἢ νὰ μὴ τὶς τιμᾷ, ὅταν ἔλθῃ καιρὸς νὰ τὶς ἐξασκήσῃ;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Α΄

Τὸ πανάγιο μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας

Μέχρις ἐδῶ σοῦ πρόσφερα, ὅπως εἶδες, ἀναγνώστη μου, τέσσερα ὅπλα, πὸν σοῦ εἶναι ἀπαραίτητα στὸν πόλεμο αὐτόν, γιὰ νὰ μπορέσης νὰ νικήσης τοὺς ἐχθρούς σου· δηλαδή, τὸ νὰ μὴν ἔχῃς θάρρος στὸν ἑαυτό σου, τὸ νὰ ἐλπίσης στὸν Θεό, τὸ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντοτε καὶ τὸ νὰ προσεύχεσαι. Τώρα σοῦ δείχνω ἄλλο ἓνα. Αὐτὸ εἶναι τὸ πανάγιο μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Διότι ὅπως τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶναι ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα, ἔτσι εἶναι καὶ ὄπλον ἀνώτερον ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τὰ τέσσερα ὅπλα πὸν εἶπαμε, παίρνουν τὴν δύναμιν ἀπὸ τὶς ἀξιομισθίες καὶ τὴν χάριν πὸν μᾶς ἀξίωσε τὸ αἷμα τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ αὐτὸ τὸ ὄπλον εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιον Αἷμα καὶ αὐτὸ τὸ ἴδιον τὸ Σῶμα μὲ τὴν ψυχὴ καὶ μὲ τὴν Θεότητα τοῦ Χριστοῦ. Μὲ ἐκεῖνα γίνεται ἡ μάχη κατὰ τῶν ἐχθρῶν μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Χριστοῦ. Μὲ αὐτὸ τὸ ὄπλον ὅμως πολεμοῦμε ἐκείνους μαζὶ μὲ τὸν Χριστὸ καὶ ὁ Χριστὸς τοὺς πολεμεῖ μαζὶ μὲ ἐμᾶς. Διότι ὅποιος τρώγει

τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ πίνει τὸ Αἷμα του, μένει μὲ τὸ Χριστὸ καὶ ὁ Χριστὸς μὲ αὐτὸν «Ὅποιος τρώει τὴ σάρκα μου καὶ πίνει τὸ αἷμα μου, μένει σ' ἐμένα κι ἐγὼ σ' αὐτόν» (Ἰω. 6,56).

Γι' αὐτὸ καὶ ἐμεῖς ἂν νικήσουμε τὸν ἐχθρό, τὸν νικοῦμε μὲ τὴν δύναμι τοῦ αἵματος αὐτοῦ, ὅπως ἀναφέρεται στὴν Ἀποκάλυψι: «Νίκησαν μὲ τὸ αἷμα τοῦ Ἀρνίου» (12,11).

Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ τὸ μυστήριον ποὺ εἶναι τὸ πιὸ ἅγιο, καὶ αὐτὸ τὸ ὄπλο, μᾶλλον αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς ποὺ βρίσκεται μέσα στὸ μυστήριον αὐτό, μπορεῖ νὰ πραγματοποιηῖται (νὰ βάνεται εἰς πρᾶξιν) μὲ δυὸ τρόπους, δηλαδὴ νὰ τὸ δέχεται κανεὶς μυστηριακά, δηλαδὴ μὲ εὐλάβεια, πολὺ συχνὰ καὶ ὅσες φορές μπορέσει, (ἂν βέβαια δὲν ἔχη κάποιο ἐμπόδιο ἀπὸ τὸν Πνευματικὸ) μὲ τὴν ἀπαραίτητη προετοιμασία, δηλαδὴ, συντριβή, ἐξομολόγησι, ἱκανοποίησι καὶ τὴν νηστεία ποὺ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν δύναμί του· καὶ πρέπει κανεὶς νὰ τὸ λαμβάνη πνευματικὰ καὶ νοερὰ κάθε ὥρα καὶ κάθε στιγμή, γι' αὐτὸ καὶ σὺ μὴ σταματήσης νὰ τὸ λαμβάνης μὲ τὸν δεύτερον τρόπο πολλὰς φορές, καὶ ὅταν μπορῆς, σύμφωνα μὲ τὸν πρῶτον τρόπο ποὺ ἀκολουθεῖ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Β΄

Πῶς πρέπει κανεὶς νὰ δέχεται τὸ πανάγιον Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, δηλαδὴ πῶς πρέπει νὰ δέχεται μυστηριακὰ τὸν Χριστό.

Σὲ διάφορες περιπτώσεις μποροῦμε νὰ πλησιάζουμε σὲ αὐτὸ τὸ θεϊότατον μυστήριον, τὸ ὁποῖον γιὰ νὰ τὸ πετύχουμε πρέπει νὰ κάνουμε διάφορα πράγματα τὰ ὁποῖα εἶναι διαιρεμένα σὲ τρεῖς περιόδους: Πρὶν ἀπὸ τὴν Μετάληψιν, τὸν καιρὸ τῆς Μεταλήψεως καὶ μετὰ τὴν Μετάληψιν. Πρὶν ἀπὸ τὴν Μετάληψιν πρέπει νὰ καθαρισθοῦμε μὲ τὸ μυστήριον τῆς Μετανοίας καὶ Ἐξομολογήσεως ἀπὸ τὸν μολυσμὸν τόσο τῆς θανάσιμης ὅσο καὶ τῆς μὴ θανάσιμης ἁμαρτίας ποὺ κάναμε καὶ νὰ φυλάξουμε τὸν Κανόνα ποὺ θὰ μᾶς δώσῃ ὁ Πνευματικὸς. Καὶ μὲ τὴν διάθεσιν ὅλης μας τῆς καρδιάς νὰ δοθοῦμε ὀλοκληρωτικὰ μὲ ὅλη μας τὴν ψυχὴ, μὲ ὅλη μας τὴν ἰσχύ καὶ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις μας στὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ σὲ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει. Ἐπειδὴ καὶ ὁ ἴδιος σὲ αὐτὸ τὸ μυστήριον μᾶς δίνει τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα του μὲ τὴν ψυχὴ καὶ τὴν Θεότητα καὶ μὲ τὶς ἀξιομισθίες του. Καὶ σκεπτόμενοι ὅτι τὸ δῶρον μας, συγκρίνοντάς το μὲ τὸ δικό του, εἶναι λίγο καὶ σχεδὸν μηδαμινόν, πρέπει νὰ ἐπιθυμοῦμε νὰ ἔχουμε τόσο μεγάλο δῶρον, ὅσο ποτὲ δὲν τοῦ πρόσφεραν ὅλα τὰ κτίσματα, ἀνθρώπινα καὶ οὐράνια, γιὰ νὰ μπορέσουμε νὰ τὸ δώσουμε στὴν θεία του Μεγαλειότητα.

Γι' αὐτό, λοιπόν, ὅταν θέλῃς νὰ δεχθῆς τὸ Μυστήριον αὐτό, γιὰ νὰ καταστραφοῦν καὶ οἱ δικοί του καὶ οἱ δικοί σου ἐχθροί, προτοῦ νὰ μεταλάβῃς, ἄρχισε ἀπὸ τὸ ἔσπερας ἢ καὶ νωρίτερα νὰ σκέπτεσαι πόσο ἐπιθυμεῖ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ τοῦ δώσῃς ἐσὺ τόπον στὴν καρδιά σου μὲ τὸ

Μυστήριο αυτό, για να ένωθῆ μαζί σου και να σε βοηθήσῃ να νικήσῃς κάθε σου πάθος.

Αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία τοῦ Κυρίου εἶναι τόσο μεγάλη καὶ ἀμέτρητη πὺ δὲν μπορεῖ νὰ τὴν καταλάβῃ μέχρι τὸ ὕψος τῆς κτιστοῦ νοῦς. Ἐσύ, ὅμως, γιὰ νὰ μπορέσῃς κάπως νὰ τὴν χωρέσῃς στὸ νοῦ σου, πρέπει νὰ βάλῃς καλὰ στὸ νοῦ σου δυὸ πράγματα: Τὸ ἓνα εἶναι ἡ ἀνέκφραστη ἐπιθυμία πὺ ἔχει ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ νὰ βρισκεται μέσα μας. Διότι αὐτὴ τὴν ένωσι μὲ τοὺς ἀνθρώπους τὴν ὀνομάζει τρυφή καὶ εὐχαρίστησι δική του: «Ἡ εὐχαρίστησί μου εἶναι μὲ τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων». Τὸ ἄλλο εἶναι νὰ σκεφθῆς καλὰ ὅτι ὁ Θεὸς μισεῖ πολὺ τὴν ἁμαρτία, ἐπειδὴ αὐτὴ εἶναι αἰτία στὸ νὰ ένώνεται ὁ Θεὸς μαζί μας, πρᾶγμα πὺ τόσο πολὺ ἐπιθυμεῖ, καὶ εἶναι ἀντίθετη στὶς θεϊκὲς του τελειότητες. Διότι ὁ Θεὸς ὄντας ἐκ φύσεως ἀπόλυτο ἀγαθὸ, καθαρὸ φῶς καὶ ἄπειρη ὠραιότητα, δὲν μπορεῖ παρὰ ἐκ φύσεως νὰ μισῇ καὶ νὰ συχαίνεται ἀμέτρητες φορές τὴν ἁμαρτία, πὺ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπόλυτο κακὸ, σκοτάδι, ἔλλειψι καὶ ἀνυπόφορη ἀσχήμια στὶς ψυχὲς μας. Καὶ αὐτὸ τὸ μῖσος τοῦ Θεοῦ κατὰ τῆς ἁμαρτίας εἶναι τόσο δυνατὸ καὶ τόσο πολὺ, ὥστε γιὰ τὴν καταστροφή τῆς δόθηκε διαταγὴ καὶ ἔγιναν ὅλα τὰ ἔργα τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Νέας Διαθήκης καὶ μάλιστα ἐκεῖνα τοῦ Παναγίου Πάθους τοῦ Υἱοῦ του. Γι' αὐτὸ καὶ λέγουν μερικοὶ θεολόγοι καὶ διδάσκαλοι, ὅτι γιὰ νὰ ἐξαλείψῃ ὁ Θεὸς ἀπὸ ἐμᾶς κάθε πταῖσμα καὶ τὸ πιὸ μικρὸ ἀκόμη, ἂν ἦταν ἀνάγκη καὶ ἔπρεπε, ἦταν ἔτοιμος νὰ παραδοθῆ καὶ σὲ χιλιάδες πάλι θανάτους.

Ἀπὸ τίς μελέτες λοιπὸν αὐτὲς καὶ τίς σκέψεις, ἂν καὶ σὲ πολὺ μικρὸ βαθμὸ, καταλαβαίνοντας τὸ μέγεθος τῆς ἐπιθυμίας πὺ ἔχει ὁ Θεὸς νὰ εἰσέλθῃ στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ νικήσῃ έντελῶς τοὺς ἐχθροὺς τοὺς δικούς Του καὶ τοὺς δικούς σου, θὰ ἀνάψῃς μέσα σου μία ζωντανὴ ἐπιθυμία νὰ τὸν δεχθῆς, γιὰ νὰ φέρῃ μέσα σου τὸ ἀποτέλεσμα αὐτό. Καὶ ἔτσι, ἀφοῦ γεμίσης ἀπὸ ἀνδρεία καὶ παίρνοντας θάρρος ἀπὸ τὴν ἐλπίδα ὅτι θὰ ἔλθῃ νὰ κατοικήσῃ μέσα σου ὁ ἐπουράνιός σου ἀρχιστράτηγος Ἰησοῦς, κάλεσε δυνατὰ πολλὰς φορές σὲ πόλεμο τὸ πάθος ἐκεῖνο πὺ θέλεις νὰ νικήσῃς καὶ **κατάβαλέ το μὲ διπλὲς καὶ τριπλὲς ἐπιθυμίες καὶ ὀρέξεις**, μισώντας το καὶ προβάλλοντας πράξεις ἀρετῆς ἀντίθετες πρὸς τὸ πάθος ἐκεῖνο. Ἔτσι θὰ κάνῃς τὸ ἐσπέρας.

Τὸ πρῶτὶ πάλι, λίγο πρὶν ἀπὸ τὴν Θεία Κοινωνία, ρίξε νοερὰ ἓνα σύντομο βλέμμα μέσα σου στὰ σφάλματα πὺ ἔκανες ἀπὸ τὸν καιρὸ πὺ μετέλαβες μέχρι τότε, ὅσα ἔκανες μὲ τόση ἀφοβία σὰν νὰ μὴν ὑπῆρχε Θεὸς νὰ σὲ βλέπῃ καὶ νὰ σὲ κρίνῃ, οὔτε νὰ ὑπέφερε γιὰ σένα τόσα πάθη ἐπάνω στὸ σταυρὸ. Γιατὶ καὶ σὺ προτίμησες τίς σιχαμερὲς καὶ τιποτένιες σου ἐπιθυμίες καὶ ὄχι τὸ θέλημα καὶ τὴν τιμὴ τοῦ Θεοῦ. Καὶ σκεπτόμενος ἔτσι μὲ πολλὴ ντροπὴ καὶ μὲ ἅγιο φόβο, θὰ ντραπῆς γιὰ τὴν ἀχαριστία καὶ γιὰ τὴν ἀναξιότητά σου. Ἀλλὰ ὅμως καὶ πάλι σκεπτόμενος μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι ἡ ἀμέτρητη ἄβυσσος τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ σου προσκαλεῖ στὰ Μυστήριά του τὴν ἄβυσσο τῆς ἀχαριστίας σου καὶ τῆς μικρῆς σου πίστεως, πλησίασε σὲ αὐτὸν μὲ θάρρος, καὶ χάρισέ του τόπο εὐρύχωρο στὴν καρδιά σου, γιὰ νὰ γίνῃ σὲ αὐτὴν ὀλόκληρος Δεσπότης καὶ Κυρίαρχος. Πῶς καὶ μὲ ποιὸ τρόπο; Ὅταν διώξῃς ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴν

καρδιά σου κάθε διάθεσι καὶ ἀγάπη τῶν κτισμάτων, κλείνοντάς την γιὰ νὰ μὴν εἰσέλθῃ κάποιος ἄλλος, παρὰ ὁ Θεός σου.

Καὶ ἀφοῦ μεταλάβῃς μὲς μέσα ἀμέσως στὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδιάς σου, προσκυνώντας πρῶτα τὸν Κύριο μὲ κάθε ταπείνωσι καὶ εὐλάβεια καὶ μίλησέ του νοερὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν: «Ἐσὺ βλέπεις, τὸ μόνο μου ἀγαθό, πόσο εὐκόλα ἐγὼ σὲ βλάπτω καὶ πόση δύναμι ἔχει ἐναντίον μου τὸ πάθος αὐτὸ ποὺ μὲ πολεμεῖ καὶ μόνος μου δὲν ἔχω τὴν δύναμι νὰ ἐλευθερωθῶ. Γι' αὐτὸ δικός σου κυρίως εἶναι ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ ἀπὸ σένα μόνο ἐλπίζω τὴν νίκη, μολοντί εἶναι ἀνάγκη νὰ πολεμῶ κι ἐγώ».

Μετὰ ἀπὸ αὐτὰ στρέφοντας τὸ νοῦ σου στὸν ἐπουράνιο Πατέρα, πρόσφερε του ὡς εὐχαριστία καὶ γιὰ τὴν νίκη τοῦ ἑαυτοῦ σου τὸν εὐλογημένο του Υἱό, ποὺ αὐτὸς σοῦ ἔδωσε στὰ Μυστήρια καὶ ποὺ κρατᾷ πλέον μέσα στὴν καρδιά σου. Καὶ πολεμώντας γενναῖα κατὰ τοῦ πάθους ἐκείνου ποὺ σὲ πολεμεῖ, περίμενε μὲ πίστι τὴν νίκη ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ δὲν ὑπάρχει περίπτωση νὰ σοῦ στέρησῃ τὴν νίκη, ἂν ἔκανες ἐσὺ ὅ,τι μπορούσες, κι ἂν ἀκόμη ἀργήσῃ ὁ Θεὸς νὰ σοῦ τὴν δώσῃ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Γ΄

Πῶς πρέπει νὰ ἐτοιμαζώμαστε γιὰ τὴν κοινωνία, γιὰ νὰ παρακινηθοῦμε στὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Γιὰ νὰ παρακινηθῆς μὲ τὸ ἐπουράνιο αὐτὸ μυστήριο στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό, θὰ σκεφθῆς μὲ τὸ λογισμό σου τὴν ἀγάπη ποὺ ἔχει πρὸς ἐσένα ὁ Θεός, σκεπτόμενος ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ ὅτι ἐκεῖνος ὁ Μεγάλος καὶ Παντοκράτορας Θεὸς δὲν ἀρκέσθηκε μόνο στὸ ὅτι σὲ ἔπλασε κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσι καὶ ὅτι ἔστειλε στὴ γῆ τὸν Μονογενῆ του Υἱὸ νὰ περπατήσῃ τριάντα τρία χρόνια, γιὰ νὰ σὲ ζητήσῃ καὶ γιὰ νὰ ὑποφέρῃ σκληρότατα πάθη καὶ τὸν βασανιστικὸ θάνατο τοῦ σταυροῦ, γιὰ νὰ σὲ ἐξαγοράσῃ ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ διαβόλου, ἀλλὰ ἀκόμη θέλησε νὰ σοῦ τὸν ἀφήσῃ γιὰ τὴν ἀνάγκη καὶ γιὰ τὴν τροφή σου σὲ αὐτὸ τὸ θεϊότατο Μυστήριο. Σκέψου καλά, παιδί μου, τὰ ἀκατανόητα μεγαλεῖα αὐτῆς τῆς ἀγάπης, ποὺ τὴν κάνουν σὲ ὅλα της τὰ μέρη πάρα πολὺ τέλεια καὶ ὑπέροχη.

Α΄) Διότι ἂν σκεφθοῦμε ὅτι ὁ Θεὸς μᾶς ἀγάπησε αἰώνια καὶ ἄναρχα, καὶ ὅσο εἶναι αὐτὸς αἰώνιος κατὰ τὴν Θεότητά του, ἄλλο τόσο αἰώνια εἶναι καὶ ἡ ἀγάπη του, μὲ τὴν ὁποία πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἀποφάσισε νὰ μᾶς δώσῃ τὸν Υἱὸ του μὲ αὐτὸν τὸν θαυμάσιο τρόπο! Γι' αὐτό, εὐφραϊνόμενος ἐσωτερικά, μπορεῖς νὰ πῆς τὰ ἐξῆς μὲ πνευματικὴ χαρά: Λοιπὸν σὲ ἐκείνη τὴν ἄβυσσο τῆς αἰωνιότητος ἦταν ἡ μικρότητά μου, τόσο ψηφισμένη (ὑπολογισμένη) καὶ ἀγαπημένη ἀπὸ τὸν ἀπόλυτο Θεό, σὲ τέτοιο τρόπο ποὺ αὐτὸς σκεπτόταν γιὰ μένα καὶ ἐπιθυμοῦσε μὲ θέλησι τῆς ἀνεκδιήγητης ἀγάπης του νὰ μοῦ δώσῃ γιὰ βρῶσι τὸν Μονογενῆ του Υἱό;

Β΄) Όλες οι άλλες αγάπες του κόσμου, όσο μεγάλες κι αν είναι, έχουν κάποιο μέτρο και όριο και δεν μπορούν να επεκταθούν περισσότερο. Αλλά μόνον αυτή η αγάπη του Θεού προς εμάς είναι χωρίς μέτρο. Και για αυτό θέλοντας ο Θεός να θεραπευθῆ έντελώς, έδωσε τον Υίο του, ίσο στην μεγαλειότητα και άπειρία με τον έαυτό του και μιὰς και τῆς ίδιας ούσίας και φύσεως. Γι' αυτό λοιπόν τόσο μεγάλη είναι η αγάπη του, όσο είναι και τὸ χάρισμα, και αντίστροφα τόσο είναι τὸ χάρισμα, ὅση είναι και η αγάπη. Και τὸ ένα και τὸ άλλο είναι τόσο μεγάλα, ὡστε μεγαλύτερο μέγεθος δεν μπορεί να φαντασθῆ κανένας κτιστὸς νοῦς.

Γ΄) Ο Θεός δεν παρακινήθηκε ἀπὸ καμμιά ἀνάγκη νὰ μᾶς ἀγαπήσει, ἀλλὰ ἀπὸ μόνη τὴν φυσικὴ του ἀγαθότητα και ἀπὸ τὴν τόσο μεγάλη του ἀγάπη πρὸς εμάς, πὸν δεν μπορούμε νὰ τὴν καταλάβουμε.

Δ΄) Οὔτε κανένα ἔργο ἢ κάποια καλὴ πράξι δική μας μπόρεσε νὰ προηγηθῆ, γιὰ νὰ δείξει ἐκεῖνος ὁ ἄπειρος Θεός μία τέτοια ὑπερβολὴ ἀγάπης με τὴν ταλαιπωρία μας. Αλλὰ ἐξ αἰτίας τῆς ἐλευθερίας του μόνο, δόθηκε ὀλοκληρωτικὰ σὲ μᾶς τὰ κτίσματά του, πὸν εἴμαστε έντελώς ἀνάξιοι.

Ε΄) Ἄν σκεφθῆς καλὰ τὴν καθαρότητα τῆς ἀγάπης αὐτῆς, θὰ δῆς ὅτι δεν εἶναι σὰν τὶς ἀγάπες τοῦ κόσμου, ἀναμεμιγμένη με κάποιο κέρδος προσωπικό. Διότι ὁ Θεός δεν ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ τὰ ἀγαθὰ μας. Ἐπειδὴ αὐτὸς και μόνος του και χωρίς εμάς είναι πάρα πολὺ εὐτυχημένος, μακάριος και πάρα πολὺ ένδοξος. Ἔτσι, χρησιμοποίησε τὴν ἀνέκφραστη ἀγαθότητα και ἀγάπη του πρὸς εμάς, ὄχι γιὰ δική του ὠφέλεια, ἀλλὰ γιὰ δική μας!

Αὐτὰ συλλογιζόμενος καλὰ θὰ πῆς στὸν έαυτό σου: «Πῶς γίνεται αὐτό; Ἕνας Θεός Ὑψιστος νὰ βάλῃ τὴν καρδιά του σὲ ένα κτίσμα τόσο χαμηλό; Τί θέλεις, Βασιλιᾶ τῆς δόξης; Τί περιμένεις ἀπὸ έμένα, πὸν δεν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ λίγη σκόνη και κονιορτός; Βλέπω, καλὰ, Θεέ μου, στὸ φῶς τῆς ἀγάπης σου, πὸν εἶναι σὰν φωτιά, ὅτι ἔχεις μόνο ένα σκοπὸ, πὸν πλέον καθαρὰ μοῦ δείχνει τὴν ἀγάπη σου πρὸς έμένα πὸν εἶναι χωρίς δόλο. Ἐπειδὴ δεν μοῦ δίνεσαι γιὰ ἄλλο σκοπὸ πρὸς βρώσι και πόσι, παρὰ μόνο γιὰ νὰ με μεταβάλλῃς ὀλοκληρο στὸν έαυτό σου, ὄχι διότι ἔχεις ἀνάγκη ἀπὸ έμένα, ἀλλὰ ζώντας ἐσὺ σὲ μένα και ἐγὼ σὲ σένα, θὰ μπορέσω νὰ γίνω διὰ μέσου τῆς ἀγαπητικῆς ένώσεως ὅπως ἐσὺ ὁ ἴδιος· και ἀπὸ τὴν ένωσι τῆς δικῆς μου επίγειας καρδιάς και τῆς δικῆς σου τῆς ἐπουράνιας νὰ γίνῃ μέσα μου μία μόνη νοερὴ και θεϊκὴ καρδιά».

Απὸ τέτοιους λογισμούς, λοιπόν, ἐσὺ πρέπει νὰ γεμίσης ἀπὸ ἐκπληξι και χαρά, βλέποντας τὸν έαυτό σου νὰ ἔχη τιμηθῆ τόσο πολὺ και νὰ εἶναι ἀγαπημένος ἀπὸ τὸν Θεὸ και γνωρίζοντας ὅτι αὐτὸς με τὴν παντοδύναμη ἀγάπη του δεν ζητεῖ ἄλλο, οὔτε θέλει κάτι ἄλλο ἀπὸ ἐσένα, παρὰ νὰ τραβήξῃ ὄλη σου τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν έαυτό του και νὰ σὲ ξεχωρίσῃ ὡς πρῶτον ἀπὸ ὄλα τὰ κτίσματα και κατόπιν και ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν έαυτό σου, διότι εἶσαι κτίσμα· γιὰ νὰ προσφέρῃς ὄλο σου τὸν έαυτό στὸν Θεὸ ὡς ὀλοκαύτωμα και γιὰ νὰ παρακινήῃ ἀπὸ ἐδῶ και πέρα ἢ μόνη του ἀγάπη και θεϊκὴ του ἀρέσκεια τὸν νοῦ σου, τὴν θέλησί σου και τὴν μνήμη σου

καὶ νὰ κυβερνᾷ ὅλες σου τὶς αἰσθήσεις. Καὶ βλέποντας μετὰ ἀπὸ αὐτὰ ὅτι δὲν μπορεῖ ἄλλο πρᾶγμα νὰ προξενήσῃ σὲ σένα τὰ παρόμοια θεϊκὰ ἀποτελέσματα, ὅπως τὸ πανάγιο Μυστήριον τῆς Θείας Εὐχαριστίας, ἀνοιξε τὴν καρδιά σου πρὸς αὐτὸ μὲ τὶς ἀκόλουθες ἐρωτικὲς καὶ ἀγαπητικὲς ἐμπνεύσεις καὶ πές: «Ὡ ὑπερουράνια βρῶσις, πότε θὰ ἔλθῃ ἡ ὥρα ἐκείνη ποῦ ἐγὼ θὰ θυσιασθῶ ὀλόκληρος γιὰ σένα ὄχι μὲ ἄλλη φωτιά, ἀλλὰ μὲ ἐκείνη τῆς ἀγάπης σου; Πότε θὰ ζήσω μόνον ἀπὸ ἐσένα καὶ γιὰ σένα καὶ μόνον γιὰ σένα; Ὡ, πότε, ἡ ζωὴ μου; Ζωὴ ὡραία, ζωὴ εὐχάριστη καὶ αἰώνια, μάννα οὐράνιο, πότε ἐγὼ νὰ ἀηδιάσω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἐπίγεια βρῶσι καὶ νὰ ἐπιθυμήσω μόνον ἐσένα, νὰ τραφῶ μόνον ἀπὸ ἐσένα; Πότε θὰ γίνῃ αὐτό, ὦ δική μου Γλυκύτητα; Πότε μόνον μου ἀγαθό; Ὡ Κύριέ μου, ἐρασιμώτατε, καὶ παντοδύναμε ἐλευθέρωσε αὐτὴ τὴν ἄθλια καρδιά μου ἀπὸ κάθε προσκόλημα καὶ ἀπὸ κάθε ἐγκληματικὸ πάθος. Στόλισέ τὴν μὲ τὶς ἅγιες ἀρετὲς σου καὶ μὲ ἐκεῖνον τὸν ἀληθινὸ σκοπὸ, γιὰ τὸν ὁποῖο μπορῶ νὰ κάνω τὸ κάθε τί γιὰ νὰ σοῦ ἀρέσω. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ ἔλθω γιὰ νὰ σοῦ ἀνοίξω τὴν καρδιά μου. Θέλω νὰ σὲ παρακαλέσω καὶ θέλω νὰ σὲ εὐχαριστήσω, νὰ εἰσέλθῃς σὲ αὐτὴν, μέσα στὴν ὁποία, ἐσὺ Κύριε, χωρὶς ἀντίστασι θὰ φέρῃς ἐκεῖνα τὰ ἀποτελέσματα, τὰ ὁποῖα πάντοτε ἐπιθυμοῦμε νὰ ἐνεργῆς».

Σὲ αὐτὲς τὶς ἀγαπητικὲς διαθέσεις μπορεῖς νὰ γυμνάζῃσαι ἀπὸ τὸ ἐσπέρας καὶ τὸ πρωὶ γιὰ τὴν ἐτοιμασίαν τῆς ἱεράς Μεταλήψεως. Ἐπειτα, ὅταν πλησιάσῃ ὁ καιρὸς, σκέψου ποιὸς εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἔχεις γιὰ νὰ ζήσης, ὅτι δηλαδὴ ἐκεῖνος εἶναι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ποῦ ἔχει μεγαλειότητα ποῦ δὲν μποροῦμε νὰ τὴν καταλάβουμε, μπροστὰ στὴν ὁποία τρέμουν οἱ οὐρανοὶ καὶ ὅλες οἱ ἐξουσίαι! Ὅτι εἶναι ὁ Ἅγιος τῶν Ἁγίων, ὁ πιὸ καθαρὸς καθρέπτης! Ἡ καθαρὸτητα ποῦ δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ κατανοηθῇ, ἀναλογικὰ μὲ τὴν ὁποία δὲν ὑπάρχει κανένα κτίσμα καθαρό! Ὅτι εἶναι Ἐκεῖνος ποῦ σὰν σκουληκὶ τῆς γῆς καὶ σὰν τρυγιὰ (κατακάθι ἀπὸ σταφύλι), θέλησε γιὰ τὴν ἀγάπην τὴν δική σου νὰ καταφρονηθῇ, νὰ ἐμπαιχθῇ, νὰ σταυρωθῇ ἀπὸ τὴν κακία καὶ τὴν παρανομία τοῦ κόσμου!

Ὅτι εἶναι ὁ Θεὸς ἐκεῖνος στὰ χέρια τοῦ Ὁποίου βρίσκεται ἡ ζωὴ καὶ ὁ θάνατος ὅλου τοῦ κόσμου. Καὶ ὅτι ἐσὺ ποῦ πρόκειται νὰ τὸν μεταλάβῃς εἶσαι ἀντίθετα ἕνα μηδὲν καὶ ἐξ αἰτίας τῆς κακίας σου ἕγινες χειρότερος καὶ ἀπὸ τὸ μηδὲν καὶ ἀπὸ κάθε τιποτένιο καὶ ἀκάθαρτο κτίσμα, ἄξιος μόνον νὰ καταντροπιάζῃσαι καὶ νὰ ἐμπαίζῃσαι ἀπὸ τοὺς σκοτεινοὺς δαίμονες! καὶ ὅτι ἐσὺ ἀντὶ νὰ τὸν εὐχαριστήσῃς γιὰ τὶς τόσες ἀναρίθμητες εὐεργεσίαις του, καταφρόνησες μὲ τὶς φαντασίαις καὶ τὶς ὀρέξεις σου ἕνα τόσο Ὑψιστο καὶ ἀθάνατο Κύριο καὶ καταφρόνησες τὸ πολύτιμα Αἷμα του! Ὅμως ἐκεῖνος πάρ' ὅλα αὐτά, ἐξ αἰτίας τῆς παντοτινῆς του ἀγάπης καὶ τῆς ἀμετάβλητης ἀγαθότητός του σὲ προσκαλεῖ στὸ θεϊκὸ του Τραπέζι. Καὶ μερικὲς φορὲς σὲ βιάζει νὰ πᾶς, ἀπειλώντας σε μὲ θάνατο λέγοντάς σου: «Ἄν δὲν φάτε τὴν σάρκα τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πιεῖτε τὸ Αἷμα του, δὲν ἔχετε μέσα σας ζωὴ» (Ἰω. 6,53). Καὶ οὔτε σοῦ κλείνει τὴν πόρταν τῆς εὐσπλαγχνίας του, οὔτε σοῦ γυρίζει τὶς θεϊκὲς του πλάτες, ἂν καὶ σὺ ἀπὸ τὴν φύσιν σου εἶσαι γεμάτος ἀπὸ τὴν λέπρα τῆς ἀμαρτίας, χωλός, ὑδρωπικός, τυφλός, δαιμονισμένος καὶ ὑποδουλωμένος στὰ πάθη τῆς ἀτιμίας!

Αυτό μόνον ζητεῖ ἀπὸ σένα: α΄) νὰ πονέσῃ ἡ καρδιά σου γιὰ τὴν λύπη πὸ τοῦ προξένησες, β΄) νὰ μισήσῃς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο τὴν ἁμαρτία, μικρὴ καὶ μεγάλη, γ΄) νὰ προσφέρῃς ὅλο σου τὸν ἑαυτὸ σὲ αὐτὸν καὶ νὰ δοθῆς μὲ διάθεσι καὶ καρδιακὴ ἀγάπη πάντοτε καὶ γιὰ κάθε πρᾶγμα στὸ θέλημά του καὶ στὴν ὑποταγὴ του, δ΄) νὰ ἐλπίζῃς καὶ νὰ ἔχῃς σταθερὴ πίστι ὅτι αὐτὸς θὰ σὲ συγχωρήσῃ, θὰ σὲ καθαρίσῃ καὶ θὰ σὲ φυλάξῃ ἀπὸ ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς.

Καὶ ἀφοῦ στερεωθῆς ἀπὸ αὐτὴ τὴν ἀνέκφραστη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, θὰ πλησιάσῃς στὴν Ἁγία Κοινωνία μὲ ἕναν ἅγιο φόβο καὶ ἕνα φόβο πὸ προκαλεῖ ἀγάπη λέγοντας: «Ἐγώ, Κύριέ μου, δὲν εἶμαι ἄξιός νὰ σὲ ὑποδεχθῶ, διότι τόσες καὶ τόσες φορὲς σὲ λύπησα καὶ ἀκόμη δὲν ἔκλαψα ὅπως ἔπρεπε πὸ σὲ λύπησα. Ἐγώ, Κύριέ μου, δὲν εἶμαι ἄξιός νὰ σὲ ὑποδεχθῶ, διότι ἀκόμη δὲν παραδόθηκα εἰλικρινὰ στὴν ἀγάπη σου, στὴν θέλησί σου, στὴν ὑποταγὴ σου. ὦ Θεέ μου, Παντοδύναμε καὶ ἀπείρως ἀγαθέ, ἐσὺ μόνος μὲ τὴν δύναμι τῆς ἀγαθότητός σου ἀξίωσέ με νὰ σὲ ὑποδεχθῶ μὲ αὐτὴν τὴν πίστι».

Καὶ ἀφοῦ μεταλάβῃς, κλείσου ἀμέσως στὰ ἀπόκρυφα τῆς καρδιάς σου καὶ λησιμονώντας κάθε κτιστὸ πρᾶγμα, μίλησε μὲ τὸν Θεό σου μὲ αὐτὸν ἢ μὲ παρόμοιο τρόπο: «ὦ Ὑψιστε Βασιλιὰ τοῦ οὐρανοῦ, τί σὲ ἔφερε στὴν καρδιά μου, σὲ μένα πὸ εἶμαι ἄθλιος, φτωχός, τυφλὸς καὶ γυμνός;». Καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ ἀπαντήσῃ: «Ἡ ἀγάπη». Καὶ σὺ πάλι πές: «ὦ ἀγάπη ἄκτιστη! ὦ ἀγάπη γλυκεία! Τί θέλεις ἐσὺ ἀπὸ ἐμένα;». Καὶ αὐτὸς θὰ σοῦ πῇ ὅτι δὲν θέλει τίποτε δὲν θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ ἀγάπη λέγοντας: «Δὲν θέλω νὰ ἀνάψῃ ἄλλη φωτιὰ στὸ θυσιαστήριον τῆς καρδιάς σου καὶ σὲ ὅλα τὰ ἔργα σου, παρὰ μόνον ἡ φωτιὰ τῆς ἀγάπης μου, γιὰ νὰ κατακάψῃ κάθε ἄλλη ἀγάπη καὶ κάθε προσωπικό σου θέλημα καὶ νὰ μοῦ τὸ παραδώσῃ ὡς ὁσμὴ εὐωδίας. Αὐτὸ ζήτησα καὶ ζητῶ πάντοτε ἀπὸ σένα. Διότι ἐπιθυμῶ νὰ εἶναι ὁλος δικός σου καὶ σὺ ὁλος δικός μου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖο δὲν θὰ γίνῃ ποτέ, ἂν δὲν ὑποτάξῃς τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ μένεις προσκολλημένος στὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου, στὴν δική σου τὴν γνώμη καὶ σὲ κάθε ἐπιθυμία σου καὶ τιμὴ τοῦ κόσμου (φιλοτιμία). Σοῦ ζητῶ τὸ μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ σου γιὰ νὰ σοῦ παραδώσω τὴν ἀγάπη μου. Ζητῶ τὴν καρδιά σου γιὰ νὰ ἐνωθῇ μὲ τὴν δική μου, πὸ γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ μοῦ ἀνοίχθηκε μὲ τὴν λόγχη πάνω στὸ σταυρό. Καὶ ζητῶ ὀλόκληρον ἐσένα γιὰ νὰ εἶμαι ὀλόκληρος δικός σου. Ἐσὺ βλέπῃς ὅτι ἐγώ εἶμαι ἀσύγκριτης τιμῆς, καὶ ὁμως γίνομαι τόσο, ὅσο ἀξίζεις ἐσύ. Ἀγόρασέ με λοιπόν, ὦ ψυχὴ μου ἀγαπημένη, μὲ τὸ νὰ δοθῆς σὲ μένα. Ἐγώ θέλω, πολὺ ἀγαπητό μου παιδί, νὰ μὴν θέλῃς τίποτε, νὰ μὴν ἀκοῦς τίποτε, νὰ μὴν βλέπῃς τίποτε ἄλλο ἐκτὸς ἀπὸ ἐμένα καὶ τὸ θέλημά μου, γιὰ νὰ θέλω κι ἐγώ κάθε πρᾶγμα γιὰ σένα, νὰ σκέπτομαι γιὰ σένα, νὰ σοῦ ὑπακούω, καὶ νὰ βλέπω σὲ σένα, ὥστε τὸ δικό σου μηδὲν ἀφοῦ περιέλθει στὴν ἄβυσσο τῆς ἀπειρίας μου νὰ μεταβάλλεται σ' ἐκείνην, κι ἔτσι θὰ εἶσαι σὲ μένα γεμάτος ἀπὸ περιεχόμενο (δὲν θὰ αἰσθάνεσαι κενός) πάρα πολὺ εὐτυχισμένος καὶ μακάριος, καὶ ἐγώ ἀπὸ σένα πολὺ ἱκανοποιημένος καὶ εὐχαριστημένος».

Φρόντισε νὰ αὐξήσῃς καὶ νὰ περισσέψῃ στὴν ψυχὴ σου καθημερινὰ ἡ πίστις σὲ αὐτὸ τὸ Πανάγιο Μυστήριο τῆς Εὐχαριστίας καὶ μὴ

σταματήσης ποτέ να θαυμάζης αυτό το τόσο ακατάληπτο Μυστήριο και να χαίρεσαι σκεπτόμενος πώς φαίνεται ο Θεός κάτω από εκείνα τα ταπεινά είδη του ἄρτου και του οίνου, για να σε κάνη άγιώτερο, άξιώτερο και εύτυχέστερο. Διότι μακάριοι είναι εκείνοι που δεν βλέπουν, αλλά πιστεύουν, σύμφωνα με το λόγο του Κυρίου: «Μακάριοι εκείνοι που δεν είδαν και πίστεψαν» (Ίω. 20,29). Μην έπιθυμής να σοῦ έμφανίζεται ο Θεός στη ζωή αυτή κάτω από άλλου είδους έμφανίσεις, παρά αυτής των Μυστηρίων. Προσπάθησε να θερμάνης την θέλησί σου στο Μυστήριο αυτό και καθημερινά να είσαι περισσότερο πρόθυμος στο να έκτελης το θέλημα του Θεού σε όλα τα πράγματα. Και πάντοτε, όταν προσφέρεις με το Μυστήριο αυτό στον Θεό, δηλαδή όταν μεταλαμβάνης, πρέπει να είσαι διατεθειμένος και προετοιμασμένος να πάθης για την άγάπη του όλα τα βάσανα και όλες τις θλίψεις και τις περιφρονήσεις που θα σοῦ τύχουν και κάθε σωματική άσθένεια (97).

Τελευταία θα προσφέρης στον ούράνιο Πατέρα τον Υίο του, πρώτα για εύχαρίστησί του και κατόπιν για τις ανάγκες σου, για όλη την άγια Έκκλησία, για όλους τους συγγενείς σου, για όλους εκείνους στους οποίους είσαι χρεώστης και για τις ψυχές εκείνων που έχουν αναπαυθῆ έν πίστει. Και αυτή την προσφορά θα την κάνης εις ανάμνησι και ένωσι εκείνης τῆς ίδιας προσφοράς, με την οποία ο Υίος του Θεού πρόσφερε τον έαυτό του, δηλαδή, όταν αυτός όλος γεμάτος από αίματα και κρεμασμένος πάνω στο σταυρό, προσφέρθηκε στον Πατέρα. Και με τον τρόπο αυτόν μπορείς να του προσφέρης όλες τις θυσίες, δηλαδή, ιερουργίες και προσευχές, όσες γίνονται την ημέρα εκείνη στην άγια Έκκλησία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Δ΄

Ἡ Πνευματική και νοερή Κοινωνία, δηλαδή, πώς κοινωνείται νοερά και πνευματικά ο Χριστός.

Ἄν και μυστηριακά δεν μπορούμε να δεχθοῦμε τον Κύριό μας περισσότερο από μία φορά την ημέρα, όμως πνευματικά και νοερά μπορούμε να τον δεχώμαστε κάθε ώρα και κάθε στιγμή δια μέσου της εργασίας όλων των αρετών και των έντολών και ιδιαιτέρως με την θεία προσευχή και μάλιστα την νοερά (99).

Ἐπειδή και ο Κύριος βρίσκεται κρυμμένος μέσα στις άγιες του έντολές, και όποιος κάνει μία άρετή ή έντολή, δέχεται άμέσως μέσα στην ψυχή του και τον Κύριο που είναι κρυμμένος μέσα σ' αυτές, ο όποιος ύποσχέθηκε ότι θα κατοικήση μαζί με τον Πατέρα του μέσα σ' εκείνον που θα φυλάξη τις έντολές του λέγοντας: «Ἐάν κάποιος με αγαπᾶ θα τηρήση και τον λόγο μου, και ο Πατέρας μου θα τον αγαπήση και θα έλθουμε πρὸς αυτόν και θα κατοικήσουμε σε αυτόν» (Ίω. 14,23)(100).

Ἡ κοινωνία αυτή και ή ένωσις δεν μπορεί να μάς αφαιρεθῆ από κανένα κτίσμα παρά μόνον από την άδιαφορία μας ή από κάποιο άλλο σφάλμα

μας. Καί μερικὲς φορές αὐτὴ ἡ Κοινωνία εἶναι τόσο καρποφόρα καὶ τόσο εὐάρεστη στὸν Θεό, ὅσο ἴσως δὲν εἶναι πολλές ἄλλες μυστηριώδεις κοινωνίες ἀπὸ τὴν ἔλλειψι ἐκείνων ποὺ τὶς δέχονται. Λοιπὸν, ὅσες φορές ἔχεις τὴν διάθεσι καὶ ἐτοιμασθῆς γιὰ μία παρόμοια κοινωνία, θὰ βρῆς πρόθυμο καὶ ἔτοιμο τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ, μόνος του νὰ σὲ τρέφῃ πνευματικὰ μὲ τὰ ἴδια του τὰ χέρια.

Γιὰ νὰ ἐτοιμασθῆς λοιπὸν γιὰ τὴν νοερὴ αὐτὴ κοινωνία, κάνε ὡς ἐξῆς: Στρέψε τὸ νοῦ σου στὸν Θεὸ καὶ βλέποντας μὲ ἓνα σύντομο βλέμμα ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος τὶς ἀμαρτίες σου καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο τὸν Θεό, λυπήσου γιὰ τὴν βλάβη ποὺ τοῦ προξένησες καὶ μὲ κάθε ταπεινώσι καὶ πίστι παρακάλεσε τὸν νὰ καταδεχθῆ νὰ ἔλθῃ στὴν ταπεινὴ σου ψυχὴ μὲ νέα χάρι γιὰ νὰ τὴν ἰατρεύσῃ καὶ νὰ τὴν δυναμώσῃ κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

Ἦ ὅταν πρόκειται νὰ ἀσκηθῆς καὶ νὰ σκληραγωγηθῆς ἐναντίον κάποιας ἐπιθυμίας σου ἢ γιὰ νὰ κάνῃς κάποια νέα πρᾶξι ἀρετῆς ἢ γιὰ νὰ φυλάξῃς κάποια ἐντολή, κάνε ὅλο αὐτὸ μὲ σκοπὸ νὰ ἐτοιμάσῃς τὴν καρδιά σου γιὰ τὸν Θεὸ ποὺ πάντα σοῦ τὴν ζητεῖ. Καὶ κατόπιν στρέφοντας τὴν προσοχή σου σ' Αὐτόν, φώναξέ τον μὲ ἐπιθυμία μεγάλη νὰ ἔλθῃ μὲ τὴν χάρι του νὰ σὲ ἰατρεύσῃ καὶ νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ τοὺς ἐχθρούς, γιὰ νὰ ἔχη αὐτὸς μόνος τὴν καρδιά σου στὴν ἐξουσία του.

Ἦ καὶ θυμούμενος τὶς προσευχὲς τῆς κοινωνίας τῶν μυστηρίων, ποὺ προαναφέρθηκα, πὲς μὲ καρδιὰ ποὺ εἶναι ἀναμμένη: «Πότε, Κύριέ μου, νὰ σὲ δεχθῶ ἄλλη μία φορά; Πότε; Πότε; κ.λπ.». Καὶ ἂν θελήσῃς νὰ κοινωνήσῃς πνευματικὰ μὲ ἀκόμη καλύτερο τρόπο, διεύθυνε καὶ βάλε ἀπὸ τὸ προηγούμενο βράδυ ὅλες τὶς σκληραγωγίες καὶ τὶς πράξεις τῶν ἀρετῶν καὶ κάθε καλὸ ἔργο ποὺ σκέπτεσαι νὰ κάνῃς στὸ σκοπὸ αὐτό, δηλαδὴ στὸ νὰ δεχθῆς πνευματικὰ τὸν Κύριό σου. Καὶ τὸ πρῶν καθὼς θὰ ξημερώνῃ, σκέψου, τί καλό! Τί εὐτυχία! Τί μακαριότητα ὑπάρχει στὴν ψυχὴ ἐκείνη ποὺ ἐπάξια μεταλαμβάνει μυστηριακὰ τὸ πανάγιο Μυστήριον τῆς Εὐχαριστίας! Διότι μὲ αὐτὸ ἀποκτοῦνται πάλι οἱ ἀρετὲς ποὺ ἔχουν χαθεῖ, καὶ πάλι ἡ ψυχὴ ἐπιστρέφει στὴν προηγούμενη ωραιότητά της καὶ γίνεται μέτοχος αὐτῆ τῶν μισθῶν τοῦ πάθους τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ (**κοινωνοῦνται εἰς αὐτὴν οἱ καρποὶ καὶ οἱ μισθοὶ τοῦ πάθους τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ**). Καὶ ἀπὸ τὴν μυστηριώδη κοινωνία πέρασε στὴν μυστικὴ κοινωνία καὶ σκεπτόμενος ὅτι νοερὰ τὰ ἴδια ἀγαθὰ ἀπολαμβάνεις μὲ τὴν μυστηριακὴ κοινωνία, φρόντισε νὰ ἀνάψῃς τὴν καρδιά σου μὲ μὴν μεγάλη ἐπιθυμία νὰ τὸν δεχθῆς νοερὰ καὶ πνευματικὰ καὶ ἀφοῦ χορτάσῃς ἀπὸ τὴν ἐπιθυμία αὐτὴ γύρισε πρὸς τὸν Κύριό σου καὶ πές: «Ἐπειδὴ, Κύριέ μου, δὲν μπορῶ μυστηριωδῶς νὰ σὲ δεχθῶ τὴν ἡμέρα αὐτὴ, κάνε ἐσύ, ποὺ εἶσαι ἡ ἀγαθότητα καὶ ἡ ἄκτιστη δύναμις, νὰ σὲ δεχθῶ ἐπάξια τώρα πνευματικὰ καὶ κάθε ὥρα καὶ κάθε ἡμέρα δίνοντάς μου νέα δύναμι καὶ χάρι ἐναντίον ὄλων μου τῶν ἐχθρῶν, καὶ μάλιστα ἐναντίον ἐκείνου τοῦ πάθους τοῦ ἐχθροῦ στὸ ὁποῖο ἐναντιώνομαι καὶ κάνω πόλεμο μὲ τὴν βοήθειά σου (101).

Ἡ ἀπόδοσις χαρίτων καὶ εὐχαριστίας

Ἐπειδὴ ὅλο τὸ καλὸ ποῦ κάνουμε προέρχεται ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ γίνεται γιὰ τὸν Θεό, γι' αὐτὸ εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νὰ τὸν εὐχαριστοῦμε γιὰ κάθε καλὴ μας ἄσκησι, γιὰ κάθε νίκη καὶ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποῦ δεχθήκαμε ἀπὸ τὸ σπλαχνικὸ του χέρι, τόσο τὶς φανερὲς ὅσο καὶ τὶς κρυπτές, τόσο τὶς κοινές, ὅσο καὶ τὶς ἰδιαίτερες, ὅπως ἀναφέρεται: «Νὰ εὐχαριστῆτε τὸν Θεὸ γιὰ τὸ κάθε τί, διότι αὐτὸ εἶναι τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ὅπως ἀποκαλύφθηκε σὲ μᾶς διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Α΄ Θεσ. 5,18). Ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τὸν Ἱερὸ Χρυσόστομο «ἡ καλύτερη φύλαξι τῆς εὐεργεσίας εἶναι ἡ μνήμη τῆς εὐεργεσίας καὶ ἡ παντοτινὴ εὐχαριστία» (102).

Καὶ γιὰ νὰ τὸ κάνουμε αὐτὸ μὲ τὸν τρόπο ποῦ πρέπει, πρέπει νὰ σκεφθοῦμε τὸ σκοπὸ ἀπὸ τὸν ὁποῖο κινεῖται ὁ Θεὸς γιὰ νὰ μᾶς μεταδώσῃ τὶς εὐεργεσίες του.

Καὶ ἐπειδὴ ὁ Θεὸς σὲ κάθε εὐεργεσία κατὰ πρῶτο καὶ κύριο σκοπὸ ἐννοεῖ τὴν τιμὴ καὶ τὴν ὑποταγὴ στὸ θέλημά του, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸν ἐστὶ σκέψου ὅτι: Α΄) Ἡ μεγαλύτερη εὐχαριστία ποῦ μπορεῖς νὰ κάνῃς στὸν Θεὸ γιὰ ὅλες τὶς εὐεργεσίες ποῦ σοῦ ἔκανε, εἶναι τὸ νὰ φυλάττῃς τὶς ἐντολές του, τὸ νὰ τὸν τιμᾷς, καὶ νὰ εἶσαι ἕτοιμος νὰ ἀκολουθῆς τὸ θέλημά του, ὅπως ἔχει γραφῆ: «Τί ζητεῖ ἀπὸ σένα ὁ Κύριος; Παρὰ νὰ ἀκολουθήσῃς πρόθυμα Κύριο τὸν Θεὸ σου» (Μιχ. 6,8).

Β΄) Βλέποντας ὅτι δὲν ἔχεις κάτι ἀντάξιο γιὰ κάποια εὐεργεσία, διότι δὲν ἔκανες τίποτε ἄλλο παρὰ ἁμαρτίες καὶ ἀχαριστίες, μὲ πολὺ βαθειὰ ταπείνωσι πὲρ στὸν Θεό: «Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸ αὐτό, Κύριέ μου, νὰ καταδέχεσαι νὰ προσφέρῃς σὲ μένα τὸ νεκρὸ καὶ βρωμερὸ σκυλὶ τόσες εὐεργεσίες; Ἄς εἶναι εὐλογημένο τὸ ὄνομά σου στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων».

Γ΄) Σκεπτόμενος ὅτι αὐτὸς μὲ τὶς εὐεργεσίες ποῦ σοῦ κάνει, ζητᾷ ἀπὸ ἐσένα νὰ τὸν ἀγαπᾷς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῆς, ἀναψε ἀπὸ τὴν ἀγάπη ἐνὸς τόσο ἀξιαγάπητου Κυρίου καὶ ἀπὸ τὴν εἰλικρινῆ ἐπιθυμία στὸ νὰ ὑπηρετῆς, ὅπως θέλει αὐτός. Ὅμως γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα πρέπει νὰ κάνῃς μία ὀλοκληρωτικὴ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΣΤ΄

Ἡ νοητὴ προσφορὰ, δηλαδὴ πῶς πρέπει κανεὶς νὰ προσφέρῃ νοερὰ τὸν ἑαυτό του καὶ κάθε του ἔργο στὸν Θεό.

Γιὰ νὰ εἶναι ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ σου τέλεια καὶ ἀξιαγάπητη στὸν Θεό, ἀπὸ ὅλες τὶς πλευρές, χρειάζεται δυὸ πράγματα: τὸ ἓνα εἶναι νὰ ἐνώσῃς τὴν δικὴ σου προσφορὰ μὲ τὶς προσφορὲς ποῦ ἔκανε ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα του. Τὸ ἄλλο εἶναι νὰ εἶναι ἡ θέλησίς σου καὶ ἡ καρδιά σου ξεκολλημένη ἀπὸ τὴν ἀγάπη κάθε κτιστοῦ πράγματος. Γιὰ τὸ ἓνα

γνώριζε ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ζωντας στὴν κοιλάδα αὐτὴ τοῦ κλαυθμῶνος, ὄχι μόνο τὸν ἑαυτό του καὶ τὰ ἔργα του, ἀλλὰ καὶ μᾶς μαζὶ μὲ τὰ ἔργα μας πρόσφερε στὸν οὐράνιο Πατέρα του· ὥστε οἱ δικές μας προσφορές, γιὰ νὰ εἶναι θεάρεστες, πρέπει νὰ γίνωνται μὲ τὴν ἔνωση καὶ μὲ τὴν ἐλπίδα τῶν προσφορῶν τοῦ Χριστοῦ.

Γιὰ τὸ δεύτερο σκέψου καλὰ προτοῦ νὰ κάνης τὴν προσφορά, ἂν ἡ θέλησίς σου ἔχη κάποιο ἐμπόδιο (προσκόλημμα). Διότι ἂν ἔχης κάτι παρόμοιο, πρέπει ἐσὺ νὰ ξεκολλήσης ἀπὸ κάθε ἀγάπη, ὅσο μπορεῖς, καὶ νὰ προστρέξης στὸν Θεό, γιὰ νὰ σὲ ξεκολλήσῃ αὐτὸς ἐντελῶς μὲ τὸ δεξί του τὸ χέρι καὶ ἔτσι νὰ μπορέσῃς νὰ προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου στὴν θεία μεγαλειότητα λυμένο καὶ ἐλεύθερο ἀπὸ κάθε πρᾶγμα. Καὶ πρόσεχε καλὰ στὸ σημεῖο αὐτό. Γιατὶ ἂν προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου στὸ Θεὸ τὸν καιρὸ πὸ εἶσαι προσκολλημένος στὰ κτίσματα, δὲν τοῦ προσφέρεις τὸν ἑαυτό σου ἀλλὰ τὰ κτίσματα, διότι καὶ σὺ τότε δὲν ἀνήκεις στὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ στὰ κτίσματα, στὰ ὁποῖα εἶναι προσκολλημένη ἡ θέλησίς σου, πρᾶγμα πὸ δὲν εἶναι ἀρεστὸ στὸν Θεό, καὶ εἶναι τὸ ἴδιο σὰν νὰ ἤθελες νὰ τὸν κοροϊδέψῃς. Διότι ὅπως δὲν ἦταν δεκτὲς ἀπὸ τὸν Θεὸ στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ὅσες θυσίες εἶχαν κάποιο ψεγάδι - γι' αὐτὸ καὶ πρόσταζε ὁ Θεὸς νὰ μὴν τοῦ προσφέρονται ὅσα ζῶα ἦσαν τυφλὰ ἢ εἶχαν κάποιο παραμικρὸ ψεγάδι: «Ὅλα ὅσα ἔχουν ψεγάδι δὲν θὰ τὰ προσφέρετε στὸν Κύριο, διότι δὲν θὰ τὰ δεχθῆ» (Λευιτ. 22,20) - μὲ τὸν ἴδιο τρόπο δὲν εἶναι δεκτὴ καὶ ἡ προσφορὰ τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅταν ἔχη κάποιο παρόμοιο ψεγάδι καὶ προσκόλημμα (103). ἐπειδὴ αὐτὰ πὸ προσφέρονται στὸν Θεό, πρέπει νὰ εἶναι ἄξια τοῦ Θεοῦ σύμφωνα μὲ τὸν Σειράχ πὸ λέγει: «Στὸν Κύριο νὰ προσφέρῃς ἀντάξιες προσφορές» (Σειρ. 14,11).

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο συμβαίνει οἱ τόσες προσφορές πὸ κάνουμε στὸν Θεό, ὄχι μόνο παραμένουν κενές καὶ ἄδικες καὶ χωρὶς κανένα καρπὸ, ἀλλὰ καὶ μετὰ ἀπὸ αὐτὲς πέφτουμε σὲ διάφορα ἐλαττώματα καὶ ἁμαρτίες. Μποροῦμε, ναι νὰ προσφέρουμε τὸν ἑαυτό μας στὸν Θεό, μολονότι εἴμαστε προσκολλημένοι στὰ κτίσματα, ἀλλὰ μὲ σκοπὸ νὰ μᾶς λύσῃ ἡ ἀγαθότητά του ἀπὸ τὰ δεσμὰ ἐκεῖνα πὸ εἴμαστε προσκολλημένοι, καὶ ἔτσι κατόπιν, νὰ μποροῦμε νὰ δοθοῦμε ὀλοκληρωτικὰ στὴν θεία του Μεγαλειότητα καὶ στὴν ὑπηρεσία του. Καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνουμε πολλὰ φορὲς καὶ μὲ μεγάλη διάθεσι καὶ ἀγάπη τῆς καρδιάς μας.

Ἄς εἶναι λοιπὸν, ἀδελφέ, ἡ προσφορά σου πρὸς τὸν Θεὸ χωρὶς ἐξάρτησι ἀπὸ κάπου, χωρὶς κανένα δικό σου θέλημα καὶ χωρὶς νὰ προσέχῃς οὔτε στὰ ἐπίγεια οὔτε στὰ οὐράνια ἀγαθὰ, ἀλλὰ μόνο στὸ θέλημα καὶ στὴν πρόνοια τοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο ὀφείλεις νὰ ὑποτάσσεσαι ὀλόκληρος καὶ νὰ θυσιάζεσαι ὡς θυσία παντοτινὴ. Καὶ λησμονώντας κάθε κτιστὸ πρᾶγμα νὰ τοῦ λέγῃς: «Νά, Κύριέ μου καὶ Πλάστη μου, προσφέρω ὄλο καὶ κάθε θέλημα δικό μου στὸ χέρι τοῦ θελήματός σου καὶ στὴν αἰώνια πρόνοιά σου. Κάνε λοιπὸν σὲ μένα ἐκεῖνο πὸ νομίζεις καὶ σοῦ ἀρέσει στὴ ζωὴ μου, στὸν θάνατό μου καὶ μετὰ τὸν θάνατό μου καὶ σὲ ὅλη μου τὴν διαμονὴ καὶ αἰωνιότητα».

Ἄν κάνης τὴν προσφορά σου καθαρὰ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν (ὅπως θὰ γνωρίσῃς ὅταν σοῦ συμβοῦν διάφορες ἀντιξοότητες σὲ αὐτό), ἀπὸ

ἐπίγειος θὰ γίνῃς ἔμπορος τοῦ εὐαγγελίου καὶ πάρα πολὺ εὐτυχημένος. Γιατὶ ἐσὺ θὰ εἶσαι τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς θὰ εἶναι δικός σου. Γιατὶ καὶ αὐτὸς εἶναι πάντοτε φίλος ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ σηκώνουν τὸν ἑαυτό τους ἀπὸ τὰ κτίσματα (γῆινα) καὶ δίνονται ὀλοκληρωτικὰ καὶ θυσιάζονται στὴν θεία του Μεγαλειότητα.

Τώρα λοιπὸν, ἐσὺ παιδί μου, βλέπῃς ἐδῶ ἓνα τρόπο πάρα πολὺ δυνατὸ, μὲ τὸν ὁποῖο μπορεῖς νὰ νικήσῃς ὅλους σου τοὺς ἐχθρούς. Διότι ἂν σὲ ἐνώσῃ ἢ προσφορὰ ποὺ λέχθηκε ἔτσι μὲ τὸν Θεό, ἐσὺ γίνεσαι ὅλος τοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Θεὸς γίνεται ὅλος δικός σου. Ἔτσι, ποιὸς ἐχθρὸς καὶ ποιά δύναμις θὰ μπορέσῃ ποτὲ νὰ σὲ βλάψῃ;

Ὅταν πάλι θέλῃς νὰ τοῦ προσφέρῃς κανένα σου ἔργο, ὅπως νηστεία, προσευχή, κάθε πρᾶξι ὑπομονῆς καὶ ἄλλα ἔργα καλὰ, σκέψου, ὅπως εἶπαμε προηγουμένως, τὴν προσφορὰ ποὺ ἔκανε ὁ Χριστὸς πρὸς τὸν Πατέρα του· τῶν νηστειῶν του, τῶν προσευχῶν του καὶ τῶν ἄλλων του ἔργων καὶ ἔτσι μὲ τὸ θάρρος τῆς δυνάμεως αὐτῶν πρόσφερε τοῦ καὶ τὰ δικά σου. Ἄν πάλι θέλῃς νὰ κάνῃς στὸν Οὐράνιο Πατέρα προσφορὰ τῶν ἔργων τοῦ Χριστοῦ γιὰ τὰ χρέη σου, θὰ τὴν κάνῃς μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Ρίξε ἓνα γενικὸ βλέμμα σὲ ὅλες σου τὶς ἁμαρτίες, καὶ μερικὲς φορές σὲ κάθε μία σου ἁμαρτία καὶ βλέποντας καθαρὰ ὅτι δὲν μπορεῖς μόνος σου νὰ ἐξιλεώσῃς τὴν ὀργὴν τοῦ Θεοῦ γιὰ τὶς τόσες σου ἁμαρτίες, οὔτε νὰ θεραπεύσῃς τὴν θεϊκὴν του δικαιοσύνη, ἀναγκαστικὰ θὰ προστρέξῃς στὴ ζωὴ καὶ τὸ πάθος τοῦ Υἱοῦ του, σκεπτόμενος κάποιον ἔργο του (104), ἢ ὅταν νήστευε ἢ προσευχόταν ἢ βασανιζόταν ἢ ἔχυνε τὸ αἷμα του. Ἐκεῖ θὰ δῆς ὅτι γιὰ νὰ καταπραύνη τὸν Πατέρα γιὰ τὸ χρέος τῶν ἁμαρτιῶν σου, τοῦ πρόσφερε ἐκεῖνα τὰ ἔργα, ἐκεῖνα τὰ πάθη, ἐκεῖνο τὸ αἷμα, σὰν νὰ τοῦ ἔλεγε:

«Νὰ Πάτερ αἰώνιε, ποὺ σύμφωνα μὲ τὸ θέλημά Σου ἀναπαύω τὴν δικαιοσύνη σου πλούσια γιὰ τὶς ἁμαρτίες καὶ γιὰ τὰ χρέη τοῦ δούλου σου αὐτοῦ: ἄς εὐχαριστηθῇ λοιπὸν ἡ θεία σου Μεγαλειότητα, ἄς τὸν συγχωρέσῃς καὶ ἄς τὸν δεχθῆς στὸν ἀριθμὸ τῶν ἐκλεκτῶν σου». Τότε λοιπὸν καὶ σὺ πρόσφερε στὸν ἴδιο Πατέρα αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν προσφορὰ καὶ αὐτὲς τὶς ἴδιες τὶς δεήσεις γιὰ τὸν ἑαυτό σου, προσκαλώντας του νὰ σὲ ἐλευθερώσῃ ἀπὸ κάθε χρέος διὰ μέσου τῆς δυνάμεως ἐκείνων. Καὶ αὐτὸ θὰ ξεκινήσῃς νὰ τὸ κάνῃς ὄχι μόνον περνώντας ἀπὸ τὸ ἓνα μυστήριον στὸ ἄλλο μυστήριον τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πάθους του, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μία πρᾶξι σὲ κάποια ἄλλη πρᾶξι τοῦ κάθε του μυστηρίου. Καὶ ὄχι μόνο γιὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀλλὰ καὶ γιὰ ἄλλους ἀκόμη μπορεῖς νὰ μεταχειρισθῆς αὐτὸν τὸν τρόπο τῆς προσευχῆς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ζ΄

Ἡ αἰσθητὴ εὐλάβεια καὶ ἡ ψυχρότητα καὶ ξηρασία τῆς εὐλάβειας αὐτῆς

Ἡ αἰσθητικὴ εὐλάβεια, δηλαδή τὸ νὰ αἰσθάνεσαι ἐσωτερικὰ τὸν ἑαυτό σου, ἀδελφέ, ὅτι εἶναι πρόθυμος στὰ θεῖα, ὅτι ἔχει ἀγάπη, ὅτι ἔχει κατάνυξι καὶ εὐλάβεια, αὐτὸ προέρχεται ἄλλοτε ἀπὸ τὴν φύσι (105) καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὸν διάβολο (106) καὶ ἄλλοτε ἀπὸ τὴν χάρι. Ἀπὸ τοὺς καρπούς της μπορεῖς νὰ καταλάβῃς ἀπὸ ποὺ προέρχεται. Γιατὶ ἂν δὲν ἀκολουθήσῃ ἡ βελτίωσι τῆς ζωῆς σου, μπορεῖς νὰ ὑποψιάζεσαι μήπως προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὴν φύσι καὶ τόσο περισσότερο, ὅσο ἡ εὐλάβεια αὐτὴ ἀκολουθεῖται ἀπὸ ὄρεξι, γλυκύτητα καὶ ἐξάρτησι (προσκόλλημα) καὶ ἀπὸ κάποια φαντασία (ιδέα) γιὰ τὸν ἑαυτό σου. Ὅταν λοιπὸν ἀντιληφθῆς πὼς αἰσθάνεται ὁ νοῦς σου κάποια γλυκύτητα ἀπὸ πνευματικὲς γεύσεις, μὴ κάθεσαι νὰ σκέπτεσαι ἀπὸ ποιο μέρος σοῦ ἔρχονται, οὔτε νὰ στηρίζεσαι σ' αὐτές, οὔτε ν' ἀφήνῃς τὸν νοῦ σου νὰ βγαίνῃ ἀπὸ τὴν ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ σου, ἀλλὰ μὲ περισσότερη φροντίδα καὶ μὲ περισσότερο μῖσος τοῦ ἑαυτοῦ σου φρόντισε νὰ κρατᾶς ἐλεύθερη τὴν καρδιά σου ἀπὸ κάθε προσκόλλησι καὶ ἀπὸ πνευματικὴ ἀκόμη. Καὶ νὰ ἐπιθυμῆς μόνο τὸν Θεὸ καὶ ὅ,τι τοῦ ἀρέσει.

Παρόμοια καὶ ἡ ψυχρότητα καὶ ἡ ξηρασία τῆς εὐλάβειας προέρχεται ἀπὸ τὶς τρεῖς αἰτίες ποὺ εἶπαμε προηγουμένως: Ἀπὸ τὸν διάβολο, γιὰ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν νοῦ καὶ νὰ τὸν κατευθύνῃ ἀπὸ τὰ πνευματικὰ ἔργα σὲ ἔργα ματαιότητος καὶ ἡδονῆς τοῦ κόσμου. Ἀπὸ ἐμᾶς, ἀπὸ τὶς ἐπιθυμίες μας καὶ τὶς ἐξαρτήσεις ποὺ ἔχουμε ἀπὸ τὰ γήινα πράγματα καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιαφορία μας, καὶ ἀπὸ τὴν χάρι γιὰ τὰ ἐξῆς αἴτια: δηλαδή ἢ γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ αὐτὴ νὰ μάθουμε νὰ εἴμαστε πρὸ ἐπιμελεῖς καὶ νὰ ἐγκαταλείψουμε κάθε προσκόλλημα καὶ ἀσχολία ποὺ δὲν εἶναι τοῦ Θεοῦ, οὔτε τελειώνει στὸν Θεὸ ἢ γιὰ νὰ γνωρίσουμε στὴν πράξι ὅτι κάθε μας καλὸ προέρχεται ἀπὸ αὐτὸν μόνον ἢ γιὰ νὰ τιμῶμεν στὸ ἐξῆς περισσότερο τὰ χαρίσματά του καὶ νὰ εἴμαστε περισσότερο ταπεινοὶ καὶ νὰ προσέχουμε νὰ τὰ φυλάττουμε, ἢ γιὰ νὰ ἐνωνώμαστε ἀκόμη πρὸ δυνατὰ μὲ τὴν θεϊκὴ του μεγαλειότητα μὲ τὴν ὀλοκληρωτικὴ ἀπάρνησι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ἀκόμη καὶ σὲ αὐτὲς τὶς πνευματικὲς τρυφές, ὥστε νὰ μὴ χωρίσουμε στὰ δυὸ τὴν καρδιά μας ἔχοντας τὴν προσκολλημένη σὲ αὐτές, διότι τὴν θέλει ὁ Θεὸς ὅλη δική του ἢ καὶ διότι καὶ ὁ ἴδιος χαίρεται νὰ μᾶς βλέπῃ νὰ πολεμοῦμε μὲ ὅλες μας τὶς δυνάμεις χρησιμοποιοῦντας καὶ αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν χάρι του.

Λοιπὸν, ἂν καταλάβῃς ὅτι εἶσαι ψυχρὸς καὶ ξηρὸς καὶ δὲν ἔχεις τὴν εὐλάβεια καὶ τὴν ἀγάπη καὶ τὴν κατάνυξι ποὺ πρέπει στὰ θεῖα, ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου καὶ δὲς γιὰ ποιο σου ἐλάττωμα σοῦ ἀφαιρέθηκε ἡ παρόμοια εὐλάβεια, καὶ πολέμησε ἐναντίον ἐκείνου ὄχι γιὰ νὰ δεχθῆς πάλι τὴν αἴσθησι τῆς χάριτος, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀφαιρέσῃς ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου ἐκεῖνο ποὺ δὲν ἀρέσει στὸν Θεό. Ἄν ὅμως δὲν βρῆς τὴν αἰτία καὶ τὸ ἐλάττωμα, ἡ αἰσθητὴ σου εὐλάβεια, ἃς εἶναι ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια, δηλαδή ἡ πρόθυμη ὑποταγὴ στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ φρόντισε νὰ μὴν ἐγκαταλείψῃς γιὰ κανένα λόγο τὰ πνευματικὰ σου γυμνάσματα, ἀλλὰ νὰ τὰ ἀκολουθῆς μὲ ὅλη σου τὴν δύναμι, κι ἂν σοῦ φαίνωνται χωρὶς καρπὸ καὶ χωρὶς ὄφελος πίνοντας μὲ τὴν θέλησί σου τὸ ποτήριον τῆς πικρίας, τὸ ὁποῖο σοῦ δίνει μὲ τὴν ψυχρότητα τῆς εὐλάβειας καὶ τὴν στέρησι τῆς πνευματικῆς γλυκύτητας τὸ ἀγαπητὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Καὶ μὴ θέλῃς νὰ ἀκολουθῆς τὸν Ἰησοῦ μόνον ὅταν πηγαίνῃ στὸ ὄρος τὸ Θαβώριο, ἀλλὰ νὰ τὸν ἀκολουθῆς καὶ ὅταν πηγαίνῃ στὸ ὄρος τοῦ Γολγοθᾶ. Δηλαδή μὴ θέλῃς μόνο νὰ αἰσθάνεσαι μέσα σου τὸ θεϊκὸ φῶς καὶ τὶς πνευματικὲς χαρὲς καὶ γλυκύτητες, ἀλλὰ νὰ θέλῃς καὶ τοὺς σκοτισμοὺς καὶ τὶς λῦπες καὶ τὶς στενοχώριες καὶ τὰ πικρὰ φάρμακα ποὺ γεύεται ἡ ψυχὴ ἀπὸ τοὺς πειρασμοὺς τῶν δαιμόνων, ἐσωτερικοὺς καὶ ἐξωτερικοὺς. Καὶ ἂν καμμιά φορὰ ἡ παρόμοια ψυχρότητα καὶ ξηρασία συνοδεύεται ἀπὸ τόσες πολλὲς σκοτώσεις τοῦ νοῦ, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζῃς οὔτε τί νὰ κάνῃς, οὔτε ποὺ νὰ ρίξῃς τὸ βλέμμα σου (107)· παρ' ὅλα αὐτὰ μὴ φοβηθῆς, ἀλλὰ νὰ παραμείνῃς σταθερὸς στὸν σταυρὸ, μακριὰ ἀπὸ κάθε κοσμικὴ ἡδονή, τὴν ὁποία μπορεῖ νὰ σοῦ προσφέρῃ ὁ κόσμος ἢ τὰ κτίσματα. Νὰ κρύβῃς ἀκόμη καὶ τὸ πάθος σου αὐτὸ ἀπὸ κάθε πρόσωπο καὶ φανέρωσε τὸ μόνο στὸν πνευματικὸ σου πατέρα: ἀλλὰ καὶ σ' αὐτὸν νὰ τὸ φανερώσῃς ὄχι γιὰ νὰ ἐλευθερωθῆς ἀπὸ τὴν δοκιμασία, ἀλλὰ γιὰ νὰ σοῦ ἐρμηνεύσῃ τὸν τρόπο γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ τὴν ὑποφέρῃς ὅπως ἀρέσει στὸν Θεό (108).

Ἀκόμη τὶς προσευχὲς, τὶς θεεῖες μεταλήψεις καὶ τὰ ἄλλα σου γυμνάσματα καὶ τοὺς ἀγῶνες νὰ μὴν τὰ μεταχειρίζεσαι γιὰ τὶς θεϊκὲς γλυκύτητες καὶ γιὰ νὰ κατεβαίνῃς ἀπὸ τὸ σταυρὸ καὶ γιὰ τὴν ἐκκοπὴ τοῦ θελήματός σου: ἀλλὰ γιὰ νὰ παίρῃς δύναμι καὶ νὰ μπορῆς νὰ ἀνυψώῃς τὸ σταυρὸ γιὰ μεγαλύτερη δόξα τοῦ Ἐσταυρωμένου, ὄντας εὐχαριστημένος σὲ ὅ,τι θέλει αὐτός. Καὶ ὅταν καμμιά φορὰ ἀπὸ τὴν σύγχυσι τοῦ νοῦ σου δὲν μπορῆς νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ μελετᾷς ὅπως συνηθίζεις, μελέτα μὲ τὸν καλύτερο τρόπο ποὺ μπορεῖς, καὶ ἐκεῖνο ποὺ δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάνῃς μὲ τὸ νοῦ, προσπάθησε νὰ τὸ κάνῃς μὲ τὴν θέλησί σου καὶ μὲ τὰ λόγια, μιλώντας μὲ τὸν ἑαυτό σου καὶ μὲ τὸν Θεό, καὶ θὰ ἴδῃς θαυμάσια ἀποτελέσματα καὶ θὰ πάρῃ ἡ καρδιά σου κουράγιο καὶ δύναμι.

Λοιπὸν στὸν καιρὸ τοῦ σκοτασμοῦ τοῦ νοῦ σου μπορεῖς νὰ λές: «Ψυχὴ μου, γιατί λυπᾶσαι καὶ μὲ ἀναστατώνεις; Ἐλπισε στὸν Θεό: πάλι θὰ ὑμνήσω τὸν Σωτῆρα τῆς ὑπάρξεώς μου καὶ Θεό μου» (Ψαλμ. 42,6). Καὶ πάλι: «Γιατί Κύριε στέκεσαι ἀπὸ μακριὰ; Ἀπουσιάζεις στοὺς δύσκολους καιροὺς καὶ στίς θλίψεις;» (Ψαλμ. 9,2). «Μὴ μὲ ἐγκαταλίπῃς ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεός μου, μὴν ἀπομακρύνεσαι ἀπὸ ἐμένα» (Ψαλμ. 37,22). Καὶ θυμούμενος τὴν ἱερὴ διδασκαλία ποὺ ἐνέπνευσε ὁ Θεὸς τῶν θλίψεων στὴ Σάρρα, τὴν ἀγαπημένη γυναῖκα τοῦ Τωβίτ, νὰ τὴν μεταχειρισθῆς καὶ σὺ καὶ νὰ λές μὲ δυνατὴ φωνή: **«Αὐτὸ θὰ συμβῆ σὲ ὅποιον σὲ λατρεύει: ἡ ζωὴ αὐτῆ, ἂν εἶναι γιὰ δοκιμασία, θὰ στεφανωθῆ αὐτός ποὺ ὑπομένει: ἐὰν βρίσκεται σὲ θλίψι, θὰ ἐλευθερωθῆ ἀπὸ τὴν θλίψι. Κι ἂν πρόκειται νὰ καταστραφῆ (ἐν διαφθορᾷ ἔσται), δὲν μπορεῖ αὐτὸ νὰ γίνῃ χωρὶς τὸ ἔλεός σου, διότι δὲν χαίρεσαι γιὰ τὴν καταστροφὴ μας, διότι μετὰ τὴν θαλασσοταραχὴ προκαλεῖς γαλήνη, καὶ μετὰ ἀπὸ τοὺς θρήνους καὶ τοὺς κλαυθμούς, σκορπίζεις τὴν χαρὰ. Ὁ Θεὸς τοῦ Ἰσραὴλ, ἃς εἶναι τὸ ὄνομά σου εὐλογημένο στοὺς αἰῶνες τῶν αἰώνων»** (Τωβίτ).

Ἀκόμη νὰ θυμηθῆς τὸ Χριστὸ ποὺ ὅταν βρισκόταν στὸν κῆπο καὶ στὸ σταυρὸ γιὰ μεγαλύτερη δοκιμασία, κατὰ τὸ αἰσθητὸ μέρος ἦταν ἐγκαταλειμμένος ἀπὸ τὸν Οὐράνιο Πατέρα του. Ἔτσι καὶ σὺ μὲ τὴν

ἐνθύμησι αὐτὴ ὑποφέροντας τὸ σταυρό, θὰ πῆς μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά: «Κύριε, ἅς μὴ γίνῃ τὸ δικό μου θέλημα, ἀλλὰ τὸ δικό σου» (Ματθ. 26,39). Καὶ ἐνεργώντας ἔτσι ἡ ὑπομονή σου καὶ ἡ προσευχή σου θὰ ἀνυψώσουν τὶς φλόγες τῆς θυσίας τῆς καρδιάς σου καὶ θὰ φθάσουν μέχρι τὸν θρόνο τοῦ Θεοῦ, καὶ θὰ παραμείνης πραγματικὰ εὐλαβής, διότι ἡ ἀληθινὴ εὐλάβεια εἶναι μία ζωντανὴ προθυμία τῆς θελήσεως καὶ μία σταθερὴ ἀγάπη νὰ ἀκολουθῇ κανεὶς τὸ Χριστὸ μὲ τὸ σταυρὸ στοὺς ὤμους σὲ κάθε δρόμο ποὺ ὁ ἴδιος μᾶς προσκαλεῖ πρὸς τὸν ἑαυτό του, καὶ τὸ νὰ θέλουμε τὸν Θεὸ γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Θεό, δηλαδή, γιὰ τὸ ἔτσι θέλει ὁ Θεός. Γι' αὐτὸ ἂν ἤθελαν οἱ ἄνθρωποι νὰ μετροῦν τὴν προκοπή τους ἀπὸ τὴν ἀληθινὴ αὐτὴν εὐλάβεια καὶ ὄχι ἀπὸ αὐτὴν ποὺ φαίνεται μὲ τὶς αἰσθήσεις, δηλαδή ἀπὸ τὸ νὰ αἰσθάνωνται μόνο στὴν καρδιά τους τὴν πνευματικὴ γλυκύτητα τῆς χάριτος, δὲν θὰ ἔπεφταν στὴν πλάνη οὔτε ἀπὸ τὸν ἑαυτό τους οὔτε ἀπὸ τὸν διάβολο οὔτε θὰ θλίβονταν χωρὶς ὠφέλεια. Μάλιστα θὰ εὐχαριστοῦσαν τὸν Θεὸ γιὰ ἓνα τέτοιο καλὸ ποὺ τοὺς κάνει καὶ θὰ πρόσεχαν στὸ ἐξῆς νὰ ἐργάζονται μὲ μεγαλύτερο ζῆλο στὴν θεϊκὴ μεγαλειότητα ποὺ κυβερνᾷ τὸ σύμπαν καὶ ἐπιτρέπει τὰ παρόμοια πολλὰς φορές, γιὰ δικὴ του δόξα καὶ δικὴ μας ὠφέλεια.

Γι' αὐτὸ πλανῶνται μερικοὶ ποὺ μὲ φόβο καὶ φρόνησι ἀποφεύγουν βέβαια τὶς ἀφορμὲς τῶν ἀμαρτιῶν, ὅταν ὅμως ἐνοχλοῦνται πότε ἀπὸ φρικτοὺς καὶ ἄσχημους λογισμοὺς, πότε πάλι ἀπὸ ὄνειρα φοβερὰ καὶ αἰσχρά, συγχύζονται καὶ δειλιάζουν καὶ νομίζουν ὅτι ἐγκαταλείφθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ ἔτσι ἀπομακρύνθηκαν ἐντελῶς ἀπὸ τὸν Θεό. Καὶ ἔτσι μένουν πολὺ μαραμένοι καὶ σχεδὸν κοντεύουν νὰ ἀπελπισθοῦν, καὶ ἐγκαταλείποντας κάθε καλὴ ἄσκησι τῶν ἀρετῶν ἐπιστρέφουν στὴν Αἴγυπτο τῶν παθῶν καὶ δὲν ἀντιλαμβάνονται καλὰ τὴν χάρι ποὺ τοὺς κάνει ὁ Θεός, ἀφήνοντάς τους νὰ ἐνοχλοῦνται ἀπὸ τὰ πνεύματα αὐτὰ τοῦ πειρασμοῦ, γιὰ νὰ καταλάβουν τὴν ταπεινώσί τους καὶ νὰ τὸν πλησιάσουν ὡς ἀσθενεῖς καὶ ὡς ἄνθρωποι ποὺ ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ βοήθεια. Γι' αὐτὸ ἀχάριστα παραπονοῦνται γιὰ ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο θὰ ἔπρεπε νὰ εὐχαριστοῦν τὴν ἀμέτρητη ἀγαθότητά Του.

Ὅταν λοιπὸν συμβαίνουν παρόμοια, ἐσὺ ἐκεῖνο ποὺ ἔχεις νὰ κάνης εἶναι τὸ ἐξῆς: νὰ σκεφθῆς καλὰ καὶ νὰ συλλογισθῆς τὴν διεστραμμένη σου κλίσι, τὴν ὁποία ὁ Θεὸς θέλει νὰ γνωρίσης ποῖα εἶναι γιὰ τὸ δικό σου καλὸ: νὰ γνωρίσης ὅτι εἶσαι ἔτοιμος νὰ πέφτης σὲ ὁποιοδήποτε μεγάλο κακὸ καὶ ὅτι χωρὶς τὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ, θὰ εἶχες πάθει τὴν μεγαλύτερη καταστροφή. Ἐπειτα νὰ ἐλπίσης καὶ νὰ εἶσαι σίγουρος ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἔτοιμος νὰ σὲ βοηθήσῃ, ἐπειδὴ σὲ κάνει νὰ βλέπῃς τὸν κίνδυνο καὶ θέλει νὰ σὲ ἐλκύσῃ πρὸ κοντὰ του παρακινώντας σε νὰ προσεύχεσαι καὶ νὰ τρέχῃς κοντὰ του. Καὶ γι' αὐτὸ τοῦ ὀφείλεις νὰ τοῦ ἀποδίδῃς ταπεινὲς εὐχαριστίες. Καὶ ἅς εἶσαι σίγουρος ὅτι οἱ παρόμοιοι πειρασμοὶ ἢ βλάβημοι εἶναι ἢ πονηροὶ ἢ αἰσχροὶ λογισμοὶ ποὺ σὲ πειράζουν, καλύτερα ἐκδιώκονται μὲ μία καρτερία ὑπομονετικὴ καὶ μὲ μία ἐπιδέξια ἀποστροφή καὶ τέλεια καταφρόνησι, καὶ ὄχι μὲ μία ἀντίστασι ἐπιδέξια καὶ μὲ ἀντιρρητικὸ πόλεμο. Καὶ πρόσεξε τὴν πρώτη ὑποσημείωσι τοῦ ἱγ' κεφαλαίου τοῦ Α' μέρους.

Ἡ ἐξέτασις τῆς συνειδήσεως

Γιὰ τὴν ἐξέτασι τῆς συνειδήσεως σκέψου τρία πράγματα: τὰ σφάλματα τῆς κάθε μέρας, τὴν αἰτία τῶν σφαλμάτων αὐτῶν καὶ τὴν στενοκαρδία καὶ προθυμία ποὺ ἔχεις νὰ τὰ πολεμήσῃς καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀντίθετές τους ἀρετές. Γιὰ τὰ σφάλματα κάνε ἐκεῖνο ποὺ σοῦ εἶπα στὸ κοτ' κεφάλαιο (τί πρέπει νὰ κάνουμε ὅταν πληγωθοῦμε κ.λπ). Γιὰ τὴν αἰτία αὐτῶν ἀνάγκασε τὸν ἑαυτό σου νὰ τὴν πολεμήσῃς, νὰ τὴν κατατροπώσῃς καὶ νὰ τὴν ρίξῃς στὴ γῆ. Γιὰ τὴν προθυμία ποὺ χρειάζεται νὰ κάνῃς αὐτὸ καὶ νὰ ἀποκτήσῃς τὶς ἀρετές, δυνάμωσε τὴν θέλησί σου μὲ τὴν ἀπιστία τοῦ ἑαυτοῦ σου, δηλαδὴ μὲ τὸ νὰ μὴν ἔχῃς καθόλου θάρρος στὸν ἑαυτό σου, μὲ τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος στὸν Θεό, μὲ τὴν προσευχὴ καὶ μὲ τὸ μῖσος τῶν πράξεων τῆς κακίας καὶ μὲ τὴν ἐπιθυμία τῶν πράξεων τῆς ἀντίστοιχης ἀρετῆς.

Φρόντισε, ἀδελφέ, πάντοτε σὲ κάθε σου λογισμό, λόγο καὶ ἔργο νὰ ἔχῃς συνείδησι ἀκατάγνωστη, δηλαδὴ νὰ μὴ σὲ κατηγορῇ καὶ νὰ μὴ σὲ τύπτῃ ἡ συνείδησίς σου γιὰ κάποιο πρᾶγμα. Διότι ὅποιος ἐξετάζει στὸ βάθος τὴν ὀρθὴ καὶ ἀγία συνείδησι, δὲν μπορεῖ νὰ σφάλῃ ποτέ, ἢ ἂν σφάλῃ, νὰ μὴν διορθωθῇ. Διότι ἡ συνείδησις εἶναι ὁ φυσικὸς νόμος ποὺ ἔδωσε ὁ Θεὸς στὶς καρδιές τῶν ἀνθρώπων γιὰ νὰ τοὺς ὀδηγῇ πάντοτε σὰν λυχνάρι σὲ ὅλα τὰ καλά. Ὅπως εἶπε καὶ ὁ ἅγιος Νεῖλος: «Νὰ χρησιμοποίησῃς τὴν συνείδησί σου ὡς λυχνάρι γιὰ τὶς πράξεις σου». Καὶ ὁ Ἀπόστολος εἶπε ὅτι «οἱ ἐντολές τοῦ νόμου τοῦ Θεοῦ εἶναι γραμμένες μέσα στὶς καρδιές» (Ρωμ. 2,15).

Ἀπέναντι τεσσάρων πραγμάτων εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ διατηρῇς τὴν συνείδησί σου ἀκατηγόρητη: ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ἀπέναντι τοῦ ἑαυτοῦ σου, πρὸς τὸν πλησίον σου καὶ πρὸς ἄλλα πράγματα. Ὅσον ἀφορᾷ τὸν Θεὸ πρέπει νὰ ἐξετάζῃς τὴν συνείδησί σου ἂν φύλαξες ὅλα ἐκεῖνα ποὺ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ διαφυλάττῃς ἀπέναντί του. Δηλαδὴ ἂν διαφυλάττῃς ὅλες του τὶς ἐντολές καὶ τὶς πιὸ ἀσήμαντες (109)· καὶ ἂν τὸν ἀγάπησες καὶ τὸν ὑπῆρέτησες μὲ ὅλη σου τὴν ψυχὴ καὶ εἶσαι ἕτοιμος νὰ πεθάνῃς γι' αὐτόν, ὅπως εἶσαι ὑποχρεωμένος. Καὶ ἂν δὲν τὰ διαφυλάξῃς, φρόντισε στὸ ἐξῆς νὰ τὰ διαφυλάξῃς.

Ὡς πρὸς τὸν ἑαυτό σου θὰ διαφυλάξῃς ἀκατηγόρητη τὴν συνείδησί σου, ἂν δὲν ἀδιαφορῇς, ἀλλὰ κάνῃς ὅλο ἐκεῖνο τὸ χρέος ποὺ πρέπει καὶ εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν δύναμί σου, τόσο πρὸς τὸν Θεό, ὅσο καὶ πρὸς τὸν πλησίον καὶ πρὸς τὰ ἄλλα πράγματα. Καὶ ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ἂν δὲν πέφτῃς σὲ ὑπερβολές καὶ ἐλλείψεις, καταστρέφοντας παράκαιρα τὴν υγεία σου καὶ τὴν ζωὴ σου καὶ τὶς σωματικές σου δυνάμεις μὲ ὑπερβολικὴ καὶ ἀκανόνιστη ἄσκησι καὶ δὲν ἀποδίδῃς στὸ σῶμα τὸ δίκαιο μέτρο, φροντίζοντας γιὰ τὴν σύστασι καὶ συντήρησί του. Γιατὶ καὶ αὐτὸ εἶναι ἀντίθετο στὴ συνείδησι καὶ στὸν ὀρθὸ λόγο.

Ἀπέναντι τοῦ πλησίον θὰ φυλάξῃς καθαρὴ τὴν συνείδησί σου, ἂν δὲν κάνῃς κάτι ποὺ εἶναι ἀντίθετο στὴν ἀγάπη ποὺ χρωστᾷς ἀπέναντί του,

ἀποδίνοντας στοὺς μεγαλυτέρους σου καὶ ὁμοίους σου καὶ κατώτερους σου ἐκεῖνο πού πρέπει στὸν καθένα, σύμφωνα μὲ τὸν βαθμὸ καὶ τὸ ἐπάγγελμα καὶ προσέχοντας νὰ μὴ τοὺς σκανδαλίζης εἴτε μὲ λόγο, εἴτε μὲ ἔργο, εἴτε μὲ σχῆμα καὶ μὲ νεῦμα, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος: «Αὐτὸ προσέξτε, νὰ μὴ βάζετε πρόσκομμα ἢ ἐμπόδιο στὸν ἀδελφόν» (Ρωμ. 14,13) καὶ τὸ τοῦ Σολομώντος: «Νὰ σκέφτεσαι σωστὰ ἐνώπιον Κυρίου καὶ ἀνθρώπων» (Παρ. 3,4).

Ἀλλὰ κι ἂν σοῦ τύχουν μερικὰ πράγματα τὰ ὁποῖα δὲν εἶναι σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ἐπιτρέπονται καὶ βρίσκονται στὴν δική σου τὴν κρίσι, γι' αὐτὰ τὰ πράγματα λέγω, ἂν πληροφορηῖται ἡ συνείδησίς σου ὅτι τάχα εἶσαι δυνατὸς καὶ μπορεῖς νὰ τὰ φυλάξης ἢ ὄχι, σκανδαλίζεται ὅμως ἡ συνείδησις τοῦ ἀδελφοῦ σου πού εἶναι ἀδύνατος, εἶσαι ὑποχρεωμένος καὶ ἀπὸ αὐτὰ νὰ μὴ δώσης ἀφορμὴ σκανδάλου, ἀλλὰ νὰ ἀναπαύσης τὴν συνείδησι ἐκείνου: «Μὴν τρῶτε τὸ εἰδωλόθυτο (λέγει ὁ Παῦλος) γιὰ ἐκεῖνον πού σᾶς εἰδοποίησε καὶ γιὰ τὴν συνείδησι...». Συνείδησι ὅμως λέγω ὄχι τὴν δική του, ἀλλὰ τὴν συνείδησι τοῦ ἄλλου: «Γιατί νὰ ρυθμίζεται ἡ ἐλευθερία μου ἀπὸ ἄλλη συνείδησι;» (Α΄ Κορ. 10,28). Σὲ ὅσα ὅμως πράγματα εἶναι ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ καὶ σκανδαλίζεται ἡ συνείδησις τοῦ ἄλλου, τότε πρέπει ἐσὺ νὰ καταφρονῆς τὴν συνείδησι ἐκείνου καὶ νὰ μὴν παραβαίνης τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, ὅπως λέγει ὁ Μέγας Βασίλειος.

Ἀπέναντι τῶν ἄλλων πραγμάτων θὰ ἔχης τὴν συνείδησί σου ἀκατηγόρητη, ἂν ἔχης δίκαιο μέτρο καὶ δὲν χρησιμοποιοῖς ὑπερβολὲς καὶ ἐλλείψεις, τόσο στὰ φαγητὰ καὶ ποτὰ, ὅσο καὶ στὰ ἐνδύματα καὶ χρήματα καὶ στὴν περιουσία. Διότι πράγμα παρὰ συνείδησι ὑπολογίζεται ὄχι μόνον τὸ νὰ καταφρονῆ κανεὶς καὶ νὰ ἀφήνῃ νὰ καταστρέφονται τὰ εὐτελῆ φαγητὰ καὶ ἐνδύματα ἢ τὰ χρήματα καὶ τὰ περιουσιακὰ του στοιχεῖα, μὲ τὰ ὁποῖα μπορεῖ νὰ ἐξυπηρετήσῃ τις σωματικὲς του ἀνάγκες, ἀλλὰ καὶ νὰ θέλῃ καὶ νὰ ζητᾷ τρυφηλὰ φαγητὰ, μαλακὰ φορέματα καὶ χρήματα καὶ περιουσιακὰ στοιχεῖα πού δὲν εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ τὴν ἐξυπηρέτησί του.

Καὶ γιὰ νὰ μιλήσουμε γενικά, κάθε πρᾶγμα πού εἶναι ἔξω ἀπὸ τὴν ὀρθὴ λογική, λέγεται παρὰ συνείδησι. Γι' αὐτὸ καὶ σὺ ἀδελφέ, γιὰ κάθε τί πού πρόκειται νὰ κάνῃς μικρὸ ἢ μεγάλο, πρῶτα νὰ συμβουλευέσαι τὴν συνείδησί σου καὶ νὰ τὴν ἐξετάζῃς ὄχι ὅμως μὲ ἀμέλεια καὶ ἐπιφανειακά, ἀλλὰ στὸ βάθος καὶ μὲ πολλὴ φροντίδα καὶ ἀκρίβεια. Διότι ὅπως τὰ πηγάδια, ὅσο σκάβονται καὶ ἐξαντλοῦνται, τόσο καλύτερο καὶ γλυκύτερο νερὸ βγάζουν, ἔτσι καὶ ἡ συνείδησις, ὅσο περισσότερο ἐξετάζεται καὶ ξεσκεπάζεται ἀπὸ τὰ πάθη μὲ τὰ ὁποῖα εἶναι σκεπασμένη, τόσο καλύτερα μᾶς διδάσκει τί πρέπει νὰ κάνουμε.

Ἐπειδὴ ὅμως ὑπάρχουν καὶ διάφορες συνειδήσεις, ὄχι δηλαδὴ μόνον καλὲς καὶ καθαρὲς, ἀλλὰ καὶ κεκαυτηριασμένες, ὅπως λέγει ὁ Παῦλος, δηλαδὴ πονηρὲς καὶ ἀναίσθητες καὶ μολυσμένες ἀπὸ τὰ πάθη, καὶ στὴ συνέχεια, ἐξ αἰτίας τῆς ἀναίσθησις ἢ τοῦ μολυσμοῦ τους, ἢ καὶ διότι δὲν ἐξετάζονται μὲ πολλὴ φροντίδα, δὲν διδάσκουν πάντοτε σωστὰ καὶ καλὰ, γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ σωστὸ εἶναι νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι πάντοτε μόνο

στη συνείδησί σου, αλλά όσα αύτή σοϋ συμβουλεύει νά τά συγκρίνης, αν είναι σύμφωνα με έκεινα που διδάσκει ή Αγία Γραφή ή και νά τά φανερώνης στους Πνευματικούς, αν είναι σωστά, για νά μην πλανηθής.

Πρόσθεσα τὸ «ἢ διότι δὲν ἐξετάζονται οἱ συνειδήσεις με τὴν ἐπιμέλεια», διότι ἡ συνείδησις τοῦ ἀνθρώπου ὅσο κι ἂν εἶναι ἐμπαθὴς καὶ πονηρὴ καὶ ἀναίσθητη, ὅταν ὁμως ἐξετάζεται με ἀκρίβεια καὶ ἐπιμέλεια, δὲ σταματᾷ πάντοτε νὰ ἐλέγχει καὶ νὰ τύπῃ καὶ νὰ κατηγορῇ τὸν ἄνθρωπο, ὅτι ἀμαρτάνει καὶ ὅτι πρόκειται νὰ κολασθῇ διὰ τὴν ἀμαρτίαν του, ἂν δὲν μετανοήσῃ. Γιατὶ αὐτὴ βάλθηκε μέσα μας ἀπὸ τὸν Θεὸ ὡς ἀντίδικος, σύμφωνα με τὸ εὐαγγελικὸ πὸν λέγει: «Νὰ συμβιβασθῆς γρήγορα με τὸν ἀντίδικό σου» (Ματθ. 5,25): καὶ ἀψευδέστατος μάρτυρας, σύμφωνα με τὸ «Σὲ αὐτὸ συμφωνεῖ καὶ ἡ συνείδησί τους» (Ρωμ. 2,15): καὶ συγχρόνως εἶναι κριτὴς ἀπαραλόγιστος καὶ πάρα πολὺ δίκαιος καὶ πολὺ αὐστηρὸς καὶ λόγος ὀρθός: γι' αὐτὸ καὶ δὲν μπορεῖ νὰ σιωπήσῃ. Ἀλλὰ ὁ ἄνθρωπος ὅταν κυριευθῇ ἀπὸ τὰ πάθη καὶ θέλῃ νὰ κάμῃ τὴν ἐπιθυμίαν του χωρὶς κανένα χαλιναρι, ὅπως παρακούει καὶ παραβαίνει τὸ νόμο τοῦ Θεοῦ, ἔτσι παρακούει καὶ παραβαίνει καὶ τοὺς ἐλέγχους τῆς ἀγίας συνειδήσεως. Καὶ γιὰ νὰ μην ἐλέγχεται πλέον ἀπὸ αὐτὴν σὰν κάποιος ἄλλος Ἡρώδης κόβει τὴν κεφαλὴ τοῦ Ἰωάννου, δηλαδὴ δὲν ὑπολογίζει τὴν συνείδησί του καὶ παίρνει τὴν ἀπόφασιν νὰ κολασθῇ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Σολομώντας γνωρίζοντας αὐτὸ δὲν εἶπε ὅτι ἡ συνείδησις ὅταν ἐξετάζεται καλὰ δὲν ἐλέγχει τὸν ἀμαρτωλό, ἀλλὰ ὅταν ὁ ἀμαρτωλὸς φθάσῃ στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, καταφρονεῖ: «Ὅταν ὁ ἀσεβὴς φθάσῃ στὸ ἀποκορύφωμα τῶν κακῶν, τότε καταφρονεῖ» (Παρ. 18,3).

Ἀκόμη σὲ συμβουλεύω καὶ ἕνα ἄλλο πρᾶγμα πὸν ἀξίζει νὰ τὸ πληροφορηθῆς: Δηλαδὴ ποτὲ νὰ μην ἐμπιστεύεσαι στὴ συνείδησί σου, ἂν αὐτὴ καμιά φορὰ δὲν σὲ κατηγορῇ γιὰ κάποια ὑπόθεσί σου, διότι λέγεται συνείδησις γιὰ ἐκεῖνα μόνο πὸν ξέρουμε καὶ ὄχι γιὰ ἐκεῖνα πὸν δὲ γνωρίζουμε. Ἐπειδὴ σύμφωνα με τὸν Προφήτη Ἰερεμία «ἡ καρδιὰ εἶναι πρὸ βαθειὰ ἀπὸ ὅλα τὰ πράγματα» (17,9), καὶ μέσα σὲ αὐτὴν βρίσκονται κρυμμένα πολλὰ λεπτὰ πάθη, τὰ ὁποῖα καθόλου δὲν τὰ γνωρίζει ἐκεῖνος πὸν τὰ ἔχει, καὶ ἀπὸ τὰ ὁποῖα παρακαλεῖ ὁ Δαβὶδ νὰ καθαρισθῇ λέγοντας «καθάρισέ με ἀπὸ τὰ κρυφὰ πάθη» (Ψαλμ. 18,13), γι' αὐτὸ καὶ σὺ νὰ πιστεύῃς ὅτι ἡ καρδιά σου δὲν εἶναι ποτὲ καθαρὴ ἀπὸ τὰ κρυπτὰ καὶ λεπτὰ πάθη, τὰ ὁποῖα εἶναι γνωστὰ μόνο στὸ Θεὸ πὸν ἐξετάζει μόνος τὴν καρδίαν, ὅπως λέγει ὁ Σολομώντας: «Ἐσὺ ἐντελῶς μόνος γνωρίζεις τὴν καρδιὰ ὅλων τῶν ἀνθρώπων» (Γ' Βασ. 8,39). Καὶ νὰ ἔχῃς ὡς σίγουρο ἐκεῖνο πὸν λέγει ὁ Ἰωάννης ὅτι, δηλαδὴ, ὁ Θεὸς εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ τὴν συνείδησι τῆς καρδιάς μας: «Ὁ Θεὸς εἶναι ἀνώτερος ἀπὸ τὴν συνείδησί μας καὶ τὰ γνωρίζει ὅλα» (Α' Ἰω. 3,20).

Γι' αὐτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος γνωρίζοντας αὐτὸ ἔλεγε, ὅτι δὲ γνωρίζει νὰ τὸν ἐλέγχει γιὰ κανένα πρᾶγμα ἡ συνείδησί του, ἀλλὰ πάλι ἐξ αἰτίας αὐτοῦ δὲν νομίζει ὅτι εἶναι δίκαιος ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ: «Δὲν με κατηγορεῖ γιὰ τίποτε ἡ συνείδησί μου, ἀλλὰ αὐτὸ δὲν με ἀποδεικνύει ὅτι πραγματικὰ εἶμαι ἀθῶος» (Α' Κορ. 4,4).

Καὶ ὅσα καλὰ ἔργα καὶ ὅσες νίκες ἔχεις κατορθώσει, ἅς τις θεωρῆς ὑποπτες. Αὐτὰ σὲ συμβουλεύω νὰ μὴ τὰ σκέπτεσαι πολὺ μὲ τὴ συνείδησί σου, διότι ὑπάρχει κάποιος κίνδυνος κρυφῆς κενοδοξίας καὶ ὑπερηφανείας. Ἔτσι ἀφήνοντας πίσω ὅλα αὐτὰ καὶ ρίχνοντάς τα στὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, ὅποια καὶ ἂν εἶναι, ὁδήγησε τὸ λογισμό σου μπροστὰ στὸ δρόμο ποῦ σοῦ ἀπομένει γιὰ τὴν ἡμέρα ἐκείνη.

Μετὰ ἀπὸ αὐτά, ὅταν τελειώσῃ ἡ μέρα ἐκείνη, ἐξέτασε τὸν ἑαυτό σου, ἂν χρησιμοποίησες καλὰ ὅσα σοῦ ἔτυχαν. Καὶ γιὰ ὅσα ἔσφαλες, νὰ μετανοήσῃς καὶ νὰ ζητήσῃς ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ σὲ συγχωρήσῃ καὶ στὸ ἐξῆς προσπάθησε νὰ διορθωθῆς. Κατόπιν εὐχαρίστησέ τον γιὰ τὶς χάρες καὶ τὶς εὐεργεσίες ποῦ σοῦ χάρισε τὴν ἡμέρα ἐκείνη. Ἀναγνώρισε τὸν ὡς Ποιητὴ κάθε ἀγαθοῦ, καὶ περισσότερο εὐχαρίστησέ τον διότι σὲ γλύτωσε ἀπὸ τόσους ἐχθροὺς φανεροὺς καὶ μάλιστα ἀπὸ αὐτοὺς ποῦ δὲν φανερώνονται. Διότι σοῦ ἔδωσε καλοὺς λογισμοὺς καὶ ἀφορμὲς γιὰ τὴν ἀρετὴ καὶ γιὰ κάθε ἄλλη εὐεργεσία ποῦ δὲ γνωρίζεις ἐσύ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ´

Πῶς πρέπει νὰ προετοιμαζώμαστε ἐναντίον τῶν ἐχθρῶν ποῦ μᾶς πολεμοῦν κατὰ τὸν καιρὸ τοῦ θανάτου.

Ὅλη μας ἡ ζωὴ εἶναι ἓνας παντοτινὸς πόλεμος πάνω στὴ γῆ καὶ πρέπει νὰ πολεμοῦμε πάντοτε μέχρι τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ὅπως εἶπαμε στὸ 10^ο κεφάλαιο τοῦ α´ μέρους. Ὅμως ἡ κύρια κι ἡ πιὸ σπουδαία ἡμέρα τοῦ πολέμου εἶναι κατὰ τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου. Διότι ὅποιος πέσῃ κατὰ τὴν ὥρα ἐκείνη δὲν μπορεῖ πλέον νὰ σηκωθῆ. Καὶ γι' αὐτὸ μὴ θαυμάσῃς. Γιατὶ ἂν ὁ ἐχθρὸς τόλμησε νὰ πάῃ στὸν ἀναμάρτητο Κύριό μας στὸ τέλος τῆς ζωῆς του, ἴσως γιὰ νὰ βρῆ καὶ σὲ αὐτὸν κάποιο σφάλμα, ὅπως τὸ εἶπε μόνος ὁ Κύριος, «ἔρχεται ὁ ἄρχοντας τοῦ κόσμου, ἂν καὶ δὲν ἔχει πάνω μου καμμία ἐξουσία» (Ἰω. 14,30), πολὺ περισσότερο τολμᾷ νὰ ἔρχεται στὸ τέλος τῆς ζωῆς μας ἐναντίον μας ποῦ εἴμαστε ἀμαρτωλοὶ (110).

Γι' αὐτὸ ἐκεῖνο ποῦ πρέπει νὰ κάνῃς γιὰ νὰ βρεθῆς τότε καλὰ ἐτοιμασμένος, εἶναι τὸ νὰ πολεμῆς μὲ ἀνδρεία αὐτὸ τὸν καιρὸ τῆς ζωῆς ποῦ σοῦ δόθηκε: γιατί ἐκεῖνος ποῦ πολεμεῖ καλὰ στὴ ζωὴ αὐτὴ μὲ τὴν καλὴ συνήθεια ποῦ ἔχει ἀποκτήσει, εὐκόλα κερδίζει τὴν νίκη κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀκόμη νὰ σκέπτεσαι πολλές φορές τὸν θάνατο μὲ προσοχή. Γιατὶ ὅταν ἔλθῃ θὰ φοβηθῆς λιγότερο καὶ ὁ νοῦς σου θὰ εἶναι ἐλεύθερος καὶ πρόθυμος γιὰ τὸν πόλεμο. Οἱ ἄνθρωποι τοῦ κόσμου ἀποφεύγουν τὸ λογισμό αὐτὸ καὶ τὴν μνήμη τοῦ θανάτου, γιὰ νὰ μὴ κόψουν τὴν ὄρεξι καὶ τὴν ἐπιθυμία ποῦ ἔχουν στὰ γήινα πράγματα, στὰ ὅποια εἶναι προσκολλημένοι καὶ λυποῦνται ἂν σκεφθοῦν ὅτι θὰ τὰ ἐγκαταλείψουν. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν λιγοστεύει ἡ ἄτακτη κλίσι ποῦ ἔχουν στὰ πράγματα, ἀλλὰ ἀποκτάει περισσότερη δύναμι. Γι' αὐτὸ καὶ ὅταν πρόκειται νὰ χωρισθοῦν ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὰ τόσο ἀγαπητά τους

πράγματα, αίσθάνονται μεγάλη και ανεκδιήγητη λύπη και δοκιμάζουν ένα μεγάλο πόνο.

Λοιπὸν γιὰ νὰ κάνης ἐσὺ καλύτερα αὐτὴν τὴν ἀπαραίτητη προετοιμασία, πρέπει μὲ τὸ λογισμό σου νὰ βρεθῆς μόνος σου μερικὲς φορές, χωρὶς καμμία βοήθεια, ἐκτεθειμένος μέσα στὶς στενοχώριες τοῦ θανάτου καὶ νὰ σκεφθῆς ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ σὲ πολεμήσουν τὸν καιρὸ ἐκεῖνο. Ἐδῶ θὰ σοῦ μιλήσω γιὰ τὴν θεραπεία αὐτῶν, γιὰ νὰ μπορέσης νὰ ἀντιμετωπίσης καλύτερα ἐκείνην τὴν τελευταία στενοχώρια. Γιατὶ τὸ κτύπημα ἐκεῖνο κι ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ποὺ πρόκειται νὰ γίνῃ μία φορά, ὅποιος πρόκειται νὰ τὸν κάνῃ, πρέπει νὰ τὸν γνωρίζει καλά, γιὰ νὰ μὴ σφάλῃ κατὰ τὴ στιγμή ἐκείνη, διότι μετὰ δὲν ὑπάρχει τόπος γιὰ διόρθωσι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι΄

Ποιὲς εἶναι οἱ τέσσερες προσβολὲς ποὺ μᾶς φέρνουν οἱ ἐχθροὶ μας κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Καὶ πρῶτα ἡ προσβολὴ τῆς πίστεως καὶ ἡ θεραπεία της.

Τέσσερις εἶναι οἱ κυριώτερες προσβολὲς καὶ πιὸ ἐπικίνδυνες μὲ τὶς ὁποῖες συνηθίζουν νὰ μᾶς πολεμοῦν οἱ ἐχθροὶ μας δαίμονες κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ὁ πόλεμος ποὺ μᾶς κάνουν ἐναντίον τῆς πίστεως, ἡ ἀπόγνωσις, ἡ κενοδοξία καὶ τὰ διάφορα φαντάσματα καὶ οἱ μεταμορφώσεις τῶν δαιμόνων σὲ Ἀγγέλους φωτός.

Ὅσο γιὰ τὴν πρώτη προσβολὴ σοῦ λέγω ὅτι ἂν ἀρχίσῃ ὁ ἐχθρὸς νὰ σὲ πολεμᾷ μὲ τὰ ψεύτικα ἐπιχειρήματά του βάζοντας στὸ νοῦ λογισμοὺς ἀπιστίας, φύγε ἀμέσως ἀπὸ τὸ νοῦ σου στὴ θέλησί σου λέγοντας: «Πήγαινε πίσω μου Σατανᾶ, πατέρα τοῦ ψεύδους, διότι ἐγὼ δὲν θέλω καθόλου νὰ σὲ ἀκούσω, διότι μοῦ εἶναι ἀρκετὸ νὰ πιστεύω ἐκεῖνο ποὺ πιστεύει ἡ ἀγία μου ἐκκλησία».

Καὶ μὴν ἀφήσης καθόλου τόπο στὴν καρδιά σου στοὺς λογισμοὺς τῆς ἀπιστίας, ὅπως ἀναφέρεται: «Ἐὰν Πνεῦμα τοῦ ἐξουσιάζοντος, δηλαδὴ τοῦ ἐχθροῦ, σοῦ ἐπιτεθῆ, μὴν μετακινηθῆς ἀπὸ τὴν θέσι σου» (Ἐκκλ. 10,4). Αὐτοὺς τοὺς λογισμοὺς νὰ τοὺς θεωρῆς ὡς κινήσεις τοῦ διαβόλου ποὺ προσπαθεῖ τὴν ὥρα ἐκείνη νὰ σὲ σκανδαλίσῃ. Κι ἂν δὲν μπορῆς νὰ στηρίξῃς τὸ νοῦ σου, στάσου μὲ ἀνδρεία καὶ μένε σταθερὸς μὲ τὴν θέλησί σου γιὰ νὰ μὴν πέσης σὲ κανένα λογισμό ἢ καὶ σὲ κανένα ρητό της Ἁγίας Γραφῆς, τὸ ὁποῖο θὰ σοῦ προσφέρῃ ὁ ἐχθρὸς. Γιατὶ, ὅσα ρητά της Ἁγίας Γραφῆς κι ἂν σοῦ θυμίσῃ τὴν ὥρα ἐκείνη, εἶναι ἀκρωτηριασμένα (ἐλλιπῆ), προσφέρονται μὲ κακὸ σκοπὸ, ἄσχημα ἐξηγημένα κι ἂν ἀκόμη φαίνωνται καθαρὰ, καλὰ καὶ φανερά.

Κι ἂν ὁ πονηρὸς ὄφιν σὲ ρωτήσῃ καὶ σοῦ πῆ μὲ τὸν λογισμό τί πιστεύει ἡ ἐκκλησία, καταφρόνησέ τον ἐντελῶς καὶ μὴν τοῦ ἀποκριθῆς. Ἀλλὰ βλέποντας τὸ ψεῦδος καὶ τὴν πονηριά του καὶ ὅτι προσπαθεῖ νὰ σὲ πιάσῃ μὲ τὰ λόγια, πίστευε χωρὶς καμμία ἀμφιβολία μὲ ὅλη σου τὴν καρδιά. Σὲ

περίπτωσι πάλι πού εἶσαι δυνατὸς στὴν πίστι καὶ ἔχεις δυνατό λογισμό καὶ θέλεις νὰ κάνης τὸν ἐχθρὸ νὰ καταντροπιασθῇ, ἀπάντησέ του ὅτι ἡ ἀγία μου ἐκκλησία πιστεύει στὴν ἀλήθεια. Κι ἂν σοῦ πῆ ποιά εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια, νὰ τοῦ ἀπαντήσης: ἐκεῖνο πού πιστεύει αὐτὴ. Πάνω ἀπὸ ὅλα κράτα τὴν καρδιά σου πάντοτε σταθερὴ καὶ προσεκτικὴ καὶ στραμμένη πρὸς τὸν Ἐσταυρωμένο λέγοντας: «Θεέ μου, Ποιητά μου καὶ Λυτρωτά μου, βοήθησέ με γρήγορα καὶ μὴν παραχωρήσης νὰ πέσω ποτὲ ἀπὸ τὴν ἀλήθεια τῆς ἀγίας σου πίστεως. Ἀλλὰ εὐδόκησε, ὅπως μὲ τὴν χάρι σου γεννήθηκα στὴν ἀλήθεια αὐτὴ, ἔτσι νὰ τελειώσω καὶ τὴν θνητὴ μου ζωὴ σ' αὐτὴν πρὸς δόξαν τοῦ ὀνόματός σου».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΑ΄

Ἡ προσβολὴ τῆς ἀπογνώσεως καὶ ἡ ἰατρεία της.

Ἡ δεύτερη προσβολὴ μὲ τὴν ὁποία ὁ πονηρὸς προσπαθεῖ ἐντελῶς νὰ μᾶς καταβάλλῃ, εἶναι ὁ φόβος πού μᾶς προξενεῖ μὲ τὴν ἐνθύμησι τῶν ἁμαρτιῶν μας, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ νὰ γκρεμισθοῦμε στὸν βυθὸ τῆς ἀπογνώσεως καὶ τῆς ἀπελπισίας.

Ἐσὺ λοιπόν, ἀδελφέ μου, καὶ στὸν κίνδυνο αὐτόν, κράτησε τὸν ἑαυτό σου σταθερὸ σ' αὐτόν τὸν βέβαιο κανόνα, δηλαδὴ ὅτι ἡ ἐνθύμησις τῶν ἁμαρτιῶν μας τότε εἶναι ἀπὸ τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ καὶ ἀποσκοπεῖ στὴ σωτηρία μας, ὅταν σὲ ταπεινῶνῃ καὶ σὲ κάνῃ νὰ αἰσθάνεσαι πόνο στὴν καρδιά καὶ λύπη, διότι λύπησες τὸν Θεό, καὶ ὅταν σὲ κάνῃ νὰ ἔχῃς ἐλπίδα καὶ θάρρος στὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ. Ὅταν ὅμως ἡ ἐνθύμησις αὐτὴ σὲ ἐνοχλῇ καὶ σὲ ὀδηγῇ σὲ ἀπιστία καὶ μικροψυχία καὶ σὲ κάμνῃ νὰ σκέπτεσαι ὅτι εἶσαι κολασμένος καὶ ὅτι γιὰ σένα δὲν ὑπάρχει πλέον καιρὸς σωτηρίας, γνώριζε ὅτι προέρχεται ἀπὸ τὸν διάβολο. Γι' αὐτὸ ταπεινώσου καὶ ἔλπιζε περισσότερο στὸν Θεό. Καὶ μὲ τὸν τρόπο αὐτόν θὰ νικήσης τὸν ἐχθρὸ μὲ τὰ ὅπλα του καὶ θὰ δοξάσης τὸν Θεό.

Ναί, πρέπει ἀδελφέ, νὰ λυπᾶσαι κάθε φορὰ πού θυμᾶσαι τὶς ἁμαρτίες σου καὶ νὰ πονᾶς πού ἔχασες τὴν χάρι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ὅμως νὰ ἔχῃς θάρρος στὸ πάθος του καὶ νὰ ζητᾶς συγχώρεσι. Ἀκόμη ἂν σοῦ φαίνεται ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς σοῦ λέγει ὅτι δὲν εἶσαι ἀπὸ τὰ πρόβατά του, ἐσὺ μὲ κανένα τρόπο δὲν πρέπει νὰ χάσης τὴν ἐλπίδα καὶ τὸ θάρρος πού ἔχεις σ' αὐτόν, ἀλλὰ ταπεινὰ νὰ τοῦ λέγῃς: «Ναί, ἔχεις δίκαιο, Θεέ μου, νὰ μὲ ἀποδοκιμάσης γιὰ τὶς ἁμαρτίες μου. Ἀλλὰ ἐγὼ ἔχω μεγαλύτερο θάρρος στὴν εὐσπλαχνία σου ὅτι θὰ μὲ συγχωρέσης. Γι' αὐτὸ καὶ ζητῶ ἀπὸ σένα τὴν σωτηρία αὐτοῦ τοῦ ταλαιπώρου πλάσματός σου, τὸ ὁποῖο καταδικάσθηκε βέβαια ἀπὸ τὴν κακία του, ἀλλὰ λυτρώθηκε μὲ τὴν τιμὴ τοῦ ἀγίου αἵματός σου. Θέλω, λυτρωτά μου, νὰ σωθῶ, γιὰ δόξα δική σου μὲ τὴν ἐλπίδα τῆς ἀμέτρητης εὐσπλαχνίας σου. Γι' αὐτὸ καὶ ἀφήνομαι ὅλος στὰ χέρια σου καὶ ἄς γίνῃ σ' ἐμένα ὅ,τι σοῦ εἶναι ἀρεστό. Διότι ἐσὺ εἶσαι ὁ μόνος μου Κύριος. Κι ἂν ἀκόμη μὲ θανατώσης, ἐγὼ στηρίζω σὲ σένα τὶς ζωντανές μου ἐλπίδες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΒ΄

Ἡ προσβολὴ τῆς κενοδοξίας καὶ ἡ ἰατρεία τῆς

Ἡ τρίτη προσβολὴ εἶναι τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ἐκτιμήσεως μὲ τὴν ὁποία ἔχεις ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό σου καὶ στὰ ἔργα σου γιὰ νὰ σωθῆς. Γι' αὐτὸ πάντοτε καὶ ἰδιαίτερα ἐκεῖνη τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου μὴν ἀφήσης τὸν νοῦ σου νὰ σκεφθῆ οὔτε τὴν παραμικρὴ ἐκτίμησι τοῦ ἑαυτοῦ σου, οὔτε τῶν ἔργων σου, κι ἂν ἀκόμη κατῶρθωσες ὅλες τὶς ἀρετὲς τῶν ἀγίων. Ἀλλὰ ἡ ἐκτίμησί σου ἅς εἶναι στὸν Θεὸ ἐλπίζοντας καθαρὰ στὴν εὐσπλαγχνία του καὶ στὰ ἔργα τῆς ζωῆς του καὶ τοῦ πάθους του γιὰ νὰ σωθῆς. Πάντοτε μπροστὰ στὰ μάτια σου νὰ ξευτελίξης τὸν ἑαυτό σου, μέχρι τὴν τελευταία σου ἀναπνοή. Κι ἂν τύχη νὰ σκεφθῆς κάποιον καλὸ σου ἔργο, ἀναγνώριζε μόνον τὸν Θεό, ὅτι ἐκεῖνος εἶναι ποὺ τὸ ἔκανε καὶ ὄχι ἐσύ, καὶ ὅτι προῆλθε ἀπὸ ἐκεῖνον μόνον.

Νὰ προστρέξης, ναί, στὴν βοήθεια τοῦ Θεοῦ. Ἀλλὰ νὰ μὴν περιμένῃς νὰ τὴν λάβῃς τάχα ἐπειδὴ τὸ ἀξίζεις καὶ γιὰ τοὺς πολλοὺς σου καὶ μεγάλους ἀγῶνες ποὺ ἔκανες καὶ νίκησες. Στάσου πάντοτε σὲ ἕναν ἅγιο φόβο, ὁμολογώντας εἰλικρινὰ ὅτι ὅλες σου οἱ προβλέψεις καὶ οἱ προμήθειες καὶ ὅλοι οἱ κόποι καὶ οἱ ἀγῶνες σου θὰ ἦταν μάταιοι, ἂν δὲν βοηθοῦσε καὶ ἂν δὲν τοὺς ἔπαιρνε ὁ Θεὸς κάτω ἀπὸ τὴν σκιά τῶν πτερυγῶν του· νὰ ἔχῃς ὅλη σου τὴν ἐλπίδα μόνον στὴν ὑπεράσπισί του.

Ἄν ἀκολουθῆς αὐτὲς τὶς παραγγελίες, δὲν θὰ μπορέσουν οἱ ἐχθροὶ νὰ φανοῦν ἀνώτεροι ἀπὸ σένα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ θὰ σοῦ ἀνοιχθῆ ὁ δρόμος γιὰ νὰ περάσῃς μὲ χαρὰ ἀπὸ τὴν γῆ καὶ τὴν ἐξορία αὐτὴ στὴν ἐπουράνια Ἱερουσαλήμ, στὴν γλυκειὰ πατρίδα. Βλέπε καὶ τὸ λβ΄ κεφάλαιο τοῦ α΄ μέρους, ὅπου θὰ βρῆς ἐκτενέστερα τὴν ἰατρεία τῆς κενοδοξίας καὶ τῆς ὑπερηφανείας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΓ΄

Ἡ προσβολὴ τῶν φαντασιῶν καὶ ἡ ἰατρεία τῆς

Ἄν ὁ πονηρὸς καὶ πείσμων ἐχθρὸς μας, ποὺ δὲν κουράζεται ποτὲ νὰ μᾶς πειράζῃ, ἤθελε κάποτε νὰ σὲ πολεμήσῃ καὶ ἰδιαίτερα κατὰ τὴν ὥρα τοῦ θανάτου μὲ κάποιες ψεύτικες ἐμφανίσεις καὶ μὲ μεταμορφώσεις σὲ Ἄγγελον φωτός, ἐσὺ νὰ παραμένῃς σταθερὸς στὴν γνώσι τῆς ταπεινότητος καὶ τῆς μηδαμινότητος τοῦ ἑαυτοῦ σου. Καὶ νὰ πῆς μὲ σταθερὴ καρδιά καὶ τόλμη: «Νὰ μεταστραφῆς ἄθλιε στὸ δικό σου τὸ σκοτάδι, διότι ἐγὼ δὲν ἔχω ἀνάγκη ἀπὸ ὀράματα, οὔτε ἀπὸ τίποτε ἄλλο, παρὰ ἀπὸ τὴν εὐσπλαγχνία τοῦ Ἰησοῦ μου καὶ ἀπὸ τὶς δεήσεις καὶ ἰκεσίες τῆς Ἀειπαρθένου Μαρίας καὶ τῶν ἄλλων ἀγίων». Ἀλλὰ καὶ ἂν μὲ πολλὰ σημάδια καταλάβῃς ὅτι τὰ ὀράματα αὐτὰ εἶναι ἀληθινὰ καὶ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεό, παρ' ὅλα αὐτὰ ἐσὺ νὰ ἀποστρέφῃσαι πάντοτε καὶ νὰ τὰ

διώχνης ὅσο μπορεῖς μακριά σου. Καὶ νὰ μὴ φοβηθῆς μήπως δὲν ἀρέσῃ στὸν Θεὸ ἢ ἀποστροφή αὐτὴ πού κάνεις, σκεπτόμενος τὴν ἀναξιότητά σου. Γιατὶ ἂν τὰ ὄραματα αὐτὰ εἶναι ἀπὸ τὸν Θεό, αὐτὸς γνωρίζει καλὰ νὰ σοῦ τὰ ξεκαθαρίσῃ καὶ δὲν θὰ τοῦ κακοφανῆ ἂν δὲν τὰ δέχεσαι. Γιατὶ ἐκεῖνος πὺ δίνει τὴν χάρι στοὺς ταπεινούς, δὲν τὴν ἀφαιρεῖ ἀπὸ αὐτοὺς πάλι γιὰ πράξεις πὺ κάνουν οἱ ἴδιοι ἐξ αἰτίας τῆς ταπεινώσεως.

Αὐτὰ εἶναι τὰ πιὸ συνηθισμένα ὄπλα πὺ συνηθίζει ὁ ἐχθρὸς νὰ χρησιμοποιοῦ ἔναντίον μας ἐκεῖνην τὴν τελευταία ὥρα τοῦ θανάτου. Ἀλλὰ καὶ τὸν καθένα τὸν πολεμεῖ σύμφωνα μὲ τὶς προσωπικὲς του κλίσεις καὶ τὰ πάθη πὺ ἔχει, στὰ ὁποῖα γνωρίζει ὅτι συχνότερα ὑποκύπτει. Γι' αὐτό, ἀγαπητοί, προτοῦ νὰ πλησιάσῃ ἡ φοβερὴ ἐκεῖνη ὥρα τοῦ μεγάλου πολέμου, πρέπει νὰ ὀπλισθοῦμε ἔναντίον τῶν πλέον δυνατῶν παθῶν πὺ μᾶς κυριεύουν περισσότερο καὶ νὰ πολεμοῦμε μὲ ἀνδρεία, γιὰ νὰ διευκολύνουμε τότε τὸν καιρὸ ἐκεῖνο τὴν νίκη, πὺ μᾶς παίρνει κάθε ἄλλον καιρό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΔ΄

Ἡ πνευματικὴ εἰρήνη τῆς καρδιάς

Ἡ καρδιά σου, ἀγαπητέ, κτίσθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ μόνο γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτόν, δηλαδὴ γιὰ νὰ ἀγαπᾶται καὶ νὰ κατοικῆται ἀπὸ αὐτόν. Γι' αὐτὸ καθημερινὰ σοῦ φωνάζει νὰ τοῦ τὴν δώσῃς: «Υἱέ, δός μου τὴν καρδιά σου» (Παρ. 23,26). Ἐπειδὴ ὅμως ὁ Θεὸς εἶναι ἡ εἰρήνη πὺ εἶναι ἀνώτερη ἀπὸ κάθε νοῦ, πρέπει ἡ καρδιά πὺ πρόκειται νὰ τὸν δεχθῆ, νὰ εἶναι εἰρηνικὴ καὶ ἀτάραχη, ὅπως εἶπε ὁ Δαβίδ: «Ἐγενήθη ὁ τόπος σου ἐν εἰρήνῃ» (Ψαλμ. 75,2). Γι' αὐτὸ πρέπει πρῶτα ἀπὸ ὅλα νὰ στερεώσῃς τὴν καρδιά σου σὲ μία εἰρηνικὴ κατάστασι, ὥστε ὅλες σου οἱ ἐξωτερικὲς σου ἀρετὲς νὰ γεννιῶνται ἀπὸ τὴν εἰρήνη αὐτὴ καὶ ἀπὸ τὶς ἄλλες ἐσωτερικὲς ἀρετὲς, ὅπως εἶπε ἐκεῖνος ὁ μέγας ἡσυχαστὴς Ἀρσένιος: «Φρόντισε ὥστε ὅλη σου ἡ ἐσωτερικὴ ἐργασία νὰ εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ νικήσῃς τὰ ἐξωτερικὰ πάθη». Διότι κι ἂν οἱ σωματικὲς σκληραγωγίαι καὶ ὅλες οἱ ἀσκήσεις μὲ τὶς ὁποῖες ἀσκεῖται τὸ σῶμα εἶναι ἄξιες ἐπαίνου, ὅταν εἶναι μὲ διάκρισι καὶ μέτριες, ὅπως ἀρμόζει στὸ πρόσωπο πὺ τὶς κάνει, ὅμως ἐσὺ ποτὲ δὲν θὰ ἀποκτήσῃς καμμία ἀληθινὴ ἀρετὴ μόνο διὰ μέσου τῶν ἀρετῶν πὺ ἀναφέρθησαν προηγουμένως, παρὰ ματαιότητα καὶ κενοδοξία, ἂν καὶ οἱ ἀσκήσεις αὐτὲς δὲν παίρνουν δύναμι καὶ ζωὴ καὶ δὲν κυβερνοῦνται ἀπὸ τὶς ἐσωτερικὲς καὶ ψυχικὲς ἀρετὲς.

Ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἕνας πόλεμος καὶ πειρασμὸς συνεχῆς, ὅπως εἶπε καὶ ὁ Ἰώβ: «Δὲν εἶναι ἕνα πειρατήριον ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου πάνω στὴ γῆ;» (7,1). Λοιπὸν ἐξ αἰτίας τοῦ πολέμου αὐτοῦ ἐσὺ πρέπει πάντοτε νὰ εἶσαι ἄγρυπνος καὶ νὰ προσέχῃς πολὺ καὶ νὰ παρατηρῆς τὴν καρδιά σου νὰ εἶναι πάντοτε εἰρηνικὴ καὶ ἀναπαυμένη. Καὶ ὅταν σηκώνεται ὁποιοδήποτε κῦμα ταραχῆς στὴν ψυχὴ σου, νὰ παραμένῃς πρόθυμος γιὰ νὰ ἡσυχάζῃς καὶ νὰ εἰρηνεύῃς ἀμέσως

τὴν καρδιά σου μὴ ἀφήνοντάς την νὰ ἀλλάξη πορεία καὶ νὰ καταστραφῆ ἀπὸ τὴν ταραχὴ ἐκείνη. Γιατὶ ἡ καρδιά τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὅμοια μὲ τὸ βαρίδι τοῦ ὠρολογιοῦ καὶ μὲ τὸ τιμόνι τοῦ καραβιοῦ. Καὶ ὅπως ὅταν κάποιος βαρίδι τοῦ ὠρολογιοῦ ξεκρεμασθῆ ἀπὸ τὴν θέσι του ἀμέσως κινουῦνται καὶ ὅλοι οἱ τροχοί, καὶ ὅταν τὸ τιμόνι δὲν πάρη καλὴ στροφῆ, τότε ὅλο τὸ καράβι φεύγει ἀπὸ τὴν κανονικὴ του πορεία, τὸ ἴδιο συμβαίνει καὶ μὲ τὴν καρδιά: ὅταν μία φορὰ ταραχθῆ, ἀμέσως συγκινουῦνται ὅλα τὰ ἐσωτερικὰ καὶ ἐξωτερικὰ ὄργανα τοῦ σώματος καὶ ὁ ἴδιος ὁ νοῦς βγαίνει ἀπὸ τὴ σωστή του κίνησι καὶ τὸν ὀρθὸ λόγο του. Γι' αὐτὸ πρέπει πάντοτε νὰ εἰρηνεύης τὴν καρδιά σου, κάθε φορὰ πού τύχει κάποια ἐνόχλησι καὶ σύγχυσι ἐσωτερικὴ, εἴτε τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς, εἴτε σὲ κάθε ἄλλον καιρό.

Καὶ νὰ γνωρίζης τὸ ἐξῆς· τότε ξέρεις νὰ προσεύχεσαι καλά, ὅταν γνωρίζης νὰ ἐργάζεσαι καλὰ καὶ νὰ παραμένης εἰρηνικός, διότι καὶ ὁ ἀπόστολος παραγγέλλει νὰ προσευχώμαστε εἰρηνικά, χωρὶς ὀργὴ καὶ διαλογισμοὺς (Α΄ Τιμ. 2,8). Ἔτσι σκέψου ὅτι κάθε ἐργασία σου πρέπει νὰ γίνεται μὲ εἰρήνη, γλυκύτητα καὶ χωρὶς βία. Μὲ συντομία, ὅλη γενικὰ ἢ ἀσκησις τῆς ζωῆς σου πρέπει νὰ γίνεται γιὰ νὰ ἔχης εἰρήνη στὴν καρδιά σου καὶ νὰ μὴ συγχίζεται καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴν εἰρήνη αὐτὴ νὰ ἐκτελῆς ὅλα σου τὰ ἔργα μὲ εἰρήνη καὶ πραότητα, ὅπως ἔχει γραφῆ: «Τέκνο μου μὲ πραότητα νὰ ἐκτελῆς τὰ ἔργα σου» (Σείρ. 3,17), γιὰ νὰ ἀξιωθῆς τοῦ μακαρισμοῦ τῶν πράων πού λέγει: «Μακάριοι ὅσοι φέρονται μὲ πραότητα στοὺς ἄλλους, διότι αὐτοὶ θὰ κληρονομήσουν τὴν γῆ τῆς ἐπαγγελίας» (Ματθ. 5,5).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΕ΄

Ἡ φροντίδα πού πρέπει νὰ ἔχη ἡ ψυχὴ γιὰ νὰ εἰρηνεύη

Λοιπόν, πρὶν ἀπὸ κάθε ἄλλο νὰ ἔχης τὴν εἰρήνη αὐτὴν καὶ συστολή, ἀδελφέ, στὶς πέντε αἰσθήσεις σου: δηλαδὴ στὸ νὰ μὴν βλέπης, ἢ νὰ κινῆς τὰ χέρια σου ἢ νὰ ὀμιλῆς ἢ νὰ βαδίζης ταραγμένα, ἀλλὰ εἰρηνικά καὶ μὲ καλὰς κινήσεις. Γιατὶ ὅταν συνηθίσης νὰ διατηρῆς τὴν εἰρήνη αὐτὴ στὶς ἐξωτερικὲς σου κινήσεις, εὐκόλα καὶ χωρὶς κόπο θὰ κατορθώσης νὰ εἰρηνεύης ἐσωτερικά, ἐπειδὴ σύμφωνα μὲ τοὺς Πατέρες ὁ ἐσωτερικὸς ἀνθρώπος μετασχηματίζεται μὲ τὸν ἐξωτερικό. Συνήθιζε νὰ ἀγαπᾷς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ νὰ εἶσαι εἰρηνικός μὲ ὅλους, ὅπως παραγγέλλει ὁ ἀπόστολος Παῦλος: «Ὅσο ἐξαρτᾶται ἀπὸ ἐσᾶς νὰ ζῆτε εἰρηνικά μὲ ὅλους» (Ρωμ. 12,18). Πρόσεχε τὴν συνείδησί σου νὰ μὴ σὲ κατηγορῆ γιὰ κανένα πράγμα, ἀλλὰ νὰ εἶναι ἀναπαυμένη μὲ τὸν Θεό, μὲ τὸν ἑαυτό σου, μὲ τὸν πλησίον καὶ μὲ τὰ ἔξω πράγματα, ὅπως εἶπαμε στὸ ἡ΄ κεφάλαιο τοῦ μέρους αὐτοῦ. Καὶ μάλιστα νὰ μὴν σὲ κατηγορῆ ὅτι παρέλειψες κάποια ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ, γιατί ἡ διατήρησις τῆς καθαρῆς συνειδήσεως γεννᾷ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς: «Ἔχουν πολλὴ εἰρήνη ὅσοι ἀγαποῦν τὸ νόμο σου καὶ δὲ συναντοῦν ἐμπόδιο μπροστὰ τους» (Ψαλμ. 118,164). Συνήθιζε νὰ ὑποφέρης τὶς ὑβρεὶς χωρὶς ταραχὴ. Εἶναι, ναί, ἀλήθεια ὅτι θὰ ὑποφέρης πολὺ μέχρι νὰ ἀποκτήσης τὴν εἰρήνη αὐτὴ, διότι

εἶσαι ἀγύμναστος. Ἀλλὰ ἀφοῦ τὴν ἀποκτῆσης ἡ ψυχὴ σου θὰ βρῖσκη πολὺ παρηγοριὰ σὲ κάθε ἀντίθετη κατάστασι πού θὰ συναυτᾶ. Καὶ ἀπὸ μέρα σὲ μέρα θὰ μάθης καλύτερα τὴν ἄσκησι αὐτὴ γιὰ νὰ εἰρηνεύης πνευματικά.

Ὅταν πάλι δῆς τὸν ἑαυτό σου καμμιά φορὰ νὰ εἶναι στενοχωρημένος καὶ λυπημένος καὶ νὰ ἐνοχλῆται τόσο πολὺ, ὥστε νὰ μὴν μπορῆ νὰ ἔχη εἰρήνη μέσα του, τρέξε ἀμέσως στὴν προσευχὴ καὶ νὰ ἐπιμένῃς σ' αὐτήν, μιμούμενος τὸν Κύριό μας πού προσευχήθηκε στὸν Κῆπο τρεῖς φορές, γιὰ νὰ σοῦ δώσῃ παράδειγμα ὥστε σὲ κάθε σου θλίψι νὰ ἔχῃς ὡς καταφύγιο τὴν προσευχὴ, καὶ ὅσο λυπημένος καὶ ὀλιγόψυχος κι ἂν εἶσαι, δὲν πρέπει νὰ τὴν ἐγκαταλείπῃς, ἕως ὅτου βρῆς τὴν θέλησί σου σύμφωνη μὲ τὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ, καὶ στὴ συνέχεια νὰ τὴν βρῆς εὐλαβῆ καὶ εἰρηνικὴ καὶ συγχρόνως μὲ πολὺ θάρρος καὶ τόλμη, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ δεχθῆ καὶ νὰ ἐναγκαλισθῆ ἐκεῖνο πού προηγουμένως φοβόταν καὶ τὸ ἀπέφευγε. Διότι καὶ ὁ Κύριος ἐνῶ πρῶτα φοβόταν τὸ πάθος, μετὰ τὴν προσευχὴ ὁμως δέχθηκε θάρρος καὶ εἶπε: «Σηκωθῆτε, ἅς ἀναχωρήσουμε: νὰ, πλησίασε ἐκεῖνος πού θὰ μὲ παραδώσῃ» (Ματθ. 26,46).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΣΤ΄

Αὐτὴ ἡ εἰρηνικὴ κατοικία οἰκοδομῆται σιγὰ σιγὰ

Φρόντισε, ὅπως λέχθηκε, νὰ μὴ συγχυσθῆ ποτὲ ἡ καρδιά σου, οὔτε νὰ ἀναμιχθῆ σὲ κάποια ὑπόθεσι πού τὴν ἐνοχλεῖ, ἀλλὰ νὰ ἀγωνίζεσαι πάντοτε καὶ νὰ τὴν κρατᾶς εἰρηνικὴ καὶ ἀναπαυμένη. Καὶ ὁ Θεὸς πού σὲ βλέπει νὰ ἐνεργῆς ἔτσι καὶ νὰ ἀγωνίζεσαι, θὰ οἰκοδομήσῃ μὲ τὴν χάρι του στὴν ψυχὴ σου μία πόλι εἰρήνης. Καὶ ἡ καρδιά σου θὰ εἶναι ἕνας οἶκος τρυφῆς (χαρᾶς), ὅπως, κατὰ κάποιον τρόπο, ἐννοεῖται ἐκεῖνο τὸ ψαλμικό: «Ἱερουσαλήμ πού οἰκοδομεῖσαι ὡς πόλις» (Ψαλμ. 121,2). Αὐτὸ μόνο θέλει ἀπὸ σένα ὁ Θεός· κάθε φορὰ πού θὰ τύχη νὰ ταραχθῆς, ἀμέσως νὰ ἀλλάξῃς καὶ νὰ προσπαθήσῃς νὰ ἡσυχάζῃς καὶ νὰ εἰρηνεύῃς σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα καὶ τοὺς λογισμούς. Καὶ ὅπως δὲν οἰκοδομεῖται μία πόλις σὲ μία ἡμέρα, ἔτσι νὰ σκεφθῆς καὶ σύ, ὅτι, δηλαδή, σὲ μιὰ μέρα δὲν μπορεῖς νὰ ἀποκτῆσης αὐτὴ τὴν ἐσωτερικὴ εἰρήνη. Γιατὶ αὐτὸ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ οἰκοδομήσῃς γιὰ τὸν Θεὸ τῆς εἰρήνης ἕναν οἶκο καὶ ἕνα σκῆνωμα στὸν ὕψιστο καὶ νὰ γίνῃς ναός του. Καὶ νὰ γνωρίζῃς ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού θὰ οἰκοδομήσῃ τὸν οἶκον αὐτόν. Διότι ὁ κόπος σου διαφορετικὰ θὰ ἦταν μάταιος, ὅπως λέγει καὶ τὸ γραφικό: «ἐὰν ὁ Κύριος δὲν οἰκοδομήσῃ τὸν οἶκο, ἄδικα κοπίασαν ἐκεῖνοι πού οἰκοδομοῦν» (Ψαλμ. 126,1). Ἐκτὸς ἀπὸ αὐτὰ νὰ γνωρίζῃς ὅτι τὸ βασικὸ θεμέλιο αὐτῆς τῆς καρδιακῆς εἰρήνης εἶναι ἡ ταπεινώσις (111) καὶ τὸ νὰ ἀποφεύγῃς, ὅσο μπορεῖς, τὶς ταραχὲς καὶ τὰ σκάνδαλα. Γιατὶ καὶ στὴ Γραφὴ βλέπουμε ὅτι ὁ Θεὸς δὲν θέλησε νὰ τοῦ κτίσῃ ναὸ καὶ κατοικία ὁ Δαβίδ, πού εἶχε πολέμους καὶ ταραχὲς σχεδὸν σὲ ὅλη τὴν διάρκειά τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ ὁ υἱὸς του ὁ Σολομώντας, διότι, σύμφωνα μὲ τὸ ὄνομά του, παρέμενε εἰρηνικὸς βασιλιάς καὶ μὲ κανένα δὲν ἔκανε πόλεμο.

Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ ἀποφεύγῃ κάθε τιμὴ καὶ νὰ ἀγαπᾷ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν πτωχεΐα τοῦ Πνεύματος, μὲ τὴν ὁποία ἀποκτᾶται ἡ εἰρήνη τῆς ψυχῆς

Λοιπόν, ἀδελφέ, ἂν ἀγαπᾷς τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς, ἀγωνίζου νὰ εἰσέλθῃς σ' αὐτὴν ἀπὸ τὴν πόρτα τῆς ταπεινώσεως (γιατὶ δὲν ὑπάρχει ἄλλη εἴσοδος σ' αὐτὴν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ταπείνωσι). Γιὰ νὰ ἀποκτήσῃς ὅμως τὴν ταπείνωσι, πρέπει νὰ ἀγωνισθῆς καὶ νὰ κοπιᾷσῃς (καὶ ἰδιαιτέρως στὴν ἀρχή) στὸ νὰ ἀγκαλιάσῃς ὅλες τὶς θλίψεις καὶ ἐναντιότητες ὡς ἀγαπητές σου ἀδελφές, στὸ νὰ ἀποφεύγῃς κάθε δόξα καὶ τιμὴ, ἐπιθυμώντας νὰ καταφρονῆσαι ἀπὸ τὸν καθένα καὶ νὰ μὴν ὑπάρχη κανένας πού νὰ σὲ ὑπερασπίζεται καὶ νὰ σὲ παρηγορῇ, παρὰ μόνον ὁ Θεός σου. Βεβαίωσε καὶ στήριξε τὸ λογισμό αὐτὸ στὴν καρδιά σου, ὅτι δηλαδὴ μόνον ὁ Θεός σου εἶναι τὸ καλό σου, τὸ μόνο σου καταφύγιο, καὶ ὅτι ὅλα τὰ ἄλλα πράγματα εἶναι γιὰ σένα τέτοια ἀγκάθια, τὰ ὁποία, ἂν τὰ βάλῃς στὴν καρδιά σου, θὰ σὲ ζημιώσουν μὲ τὸν θάνατο. Ἄν σὲ ντροπιάσῃ κάποιος, δὲν πρέπει νὰ λυπηθῆς, ἀλλὰ νὰ ὑποφέρῃς μὲ χαρὰ τὴν ντροπή, ὄντας βέβαιος ὅτι τότε ὁ Θεός εἶναι μαζί σου. Καὶ μὴ ζητᾷς ἄλλη τιμὴ, οὔτε τίποτε ἄλλο νὰ γυρεύῃς, παρὰ νὰ ὑποφέρῃς γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ ἐκεῖνο πού προξενεῖ μεγαλύτερη δόξα.

Ἀγωνίζου νὰ χαίρεσαι ὅταν κάποιος σὲ βρίσῃ ἢ σὲ ἐλέγξῃ ἢ σὲ καταφρονῆσῃ, διότι κάτω ἀπὸ αὐτὴ τὴ σκόνι καὶ τὴν ἀτιμία βρίσκεται κρυμμένος μέγας θησαυρός. Καὶ ἂν τὸν δεχθῆς μὲ τὴν θέλησί σου, γρήγορα θὰ γίνῃς πλούσιος, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ οὔτε ἐκεῖνος πού σοῦ προξενεῖ αὐτὸ τὸ χάρισμα, δηλαδὴ ἐκεῖνος πού σὲ ἀτιμάζει. Μὴ ζητήσῃς ποτὲ νὰ σὲ ἀγαπᾷ κάποιος στὴ ζωὴ αὐτῆ, οὔτε νὰ σὲ τιμᾷ, γιὰ νὰ μπορέσῃς νὰ ἀφήνεσαι νὰ ὑποφέρῃς μαζί μὲ τὸν Ἐσταυρωμένο Χριστὸ καὶ κανένας νὰ μὴ σὲ ἐμποδίζῃ ἀπὸ αὐτό. Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν ἴδιο σου τὸν ἑαυτό, σὰν ἀπὸ τὸν μεγαλύτερο ἐχθρὸ πού ἔχεις. Μὴν ἀκολουθῆς τὴν θέλησί σου, οὔτε τὸν νοῦ σου, οὔτε τὴν γνώμη σου, ἂν θέλῃς νὰ μὴ χαθῆς. Γι' αὐτὸ πάντοτε νὰ κρατᾷς τὰ ὄπλα, γιὰ νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τὸν ἑαυτό σου. Καὶ ὅταν ἡ θέλησίς σου θέλῃ νὰ κλίνῃ σὲ κάποιο πρᾶγμα, ἔστω καὶ ἅγιο, ἀπόμουνωσέ τὴν πρῶτα καὶ ἀπογύμνωσέ τὴν καὶ τοποθέτησέ τὴν μόνη τῆς μπροστὰ στὸν Θεό σου, παρακαλώντας νὰ γίνῃ τὸ δικό του θέλημα καὶ ὄχι τὸ δικό σου. Καὶ αὐτὸ μὲ ἐγκάρδιες ἐπιθυμίες, χωρὶς καμμία ἀνάμιξι φιλαυτίας, γνωρίζοντας ὅτι δὲν ἔχεις τίποτε πού νὰ προέρχεται ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, οὔτε μπορεῖς νὰ κάνῃς τίποτε.

Νὰ φυλάγεσαι ἀπὸ τοὺς λογισμοὺς πού φέρνουν μαζί τους μορφὴ ἀγιότητος καὶ ζήλου πού δὲν ἔχει διάκρισι, γιὰ τὸν ὁποῖο λέγει σχετικὰ ὁ Θεός: «Νὰ προσέχετε ἀπὸ τοὺς ψευδοπροφήτες πού ἔρχονται πρὸς ἐσᾶς μὲ ἐνδυμασία προβάτου, ἐνῶ ἀπὸ μέσα εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί. Ἀπὸ τοὺς καρπούς τους θὰ τοὺς ἀναγνωρίσετε» (Ματθ. 7,15). Καὶ οἱ καρποὶ τους εἶναι ἡ ὅποια ἀνησυχία καὶ ἐνόχλησι πού ἀφήνουν στὴν ψυχὴ. Γιατὶ ὅλα αὐτὰ σὲ ἀπομακρύνουν ἀπὸ τὴν ταπείνωσι καὶ ἀπὸ αὐτὴν τὴν ἐσωτερικὴ

ήσυχία, με όποιο χρώμα και σχήμα κι αν είναι. Αυτό είναι οι ψευδοπροφήτες, οί όποιοι όντας ντυμένοι με σχήμα προβάτου, δηλαδή με την υπόκρισι του ζήλου, χωρίς διάκρισι, για να ώφελήσουν τον πλησίον, είναι πράγματι λύκοι άρπακτικοί, που άρπάζουν την ταπεινώσί σου και εκείνην την ειρήνη και την ήσυχία, που είναι τόσο άπαραίτητα σε όποιον θέλει να έχη σίγουρη πρόοδο πνευματική. Και όσο ή υπόθεσις αυτή έχει έξωτερικά περισσότερη επίφανεια και χρώμα αγιότητας, τόσο περισσότερο πρέπει να τó έξετάζης, και αυτό, όπως λέχθηκε, πρέπει να γίνεται, με πολλή ήρεμία και έσωτερική ήσυχία. Άν όμως καμμία φορά κάτι σου λείψη από αυτά, μη συγχυσθής, αλλά ταπεινώσου μπροστά στον Θεό σου και γνώρισε την άδυναμία σου και στο έξής να γνωρίζης καλά, γιατί μπορεί να τó έπιτρέπη ό Θεός ίσως για να ταπεινώση κάποια σου ύπερηφάνεια, που βρίσκεται κρυμμένη μέσα σου και δεν τó γνωρίζεις.

Άν πάλι αισθανθής καμμία φορά να κεντᾶται ή ψυχή σου από κάποιο δυνατò και φαρμακερò άγκάθι, δηλαδή από κάποιο πάθος και λογισμό, μην ταραχθής γι' αυτό, αλλά δείξε μεγαλύτερη προσοχή, για να μην περάση στα σπλάγχνα σου. **Γύρισε πίσω την καρδιά σου και με εύχαρίστησι βάλε την θέλησί σου μέσα στον τόπο τής ειρήνης και τής ήσυχίας, φυλάττοντας καθαρή την ψυχή σου άπέναντι του Θεού, τον όποιο θα βρίσκης πάντοτε στα σπλάγχνα σου και στην καρδιά σου για την όρθότητα τής γνώμης σου, όντας βέβαιος ότι τó κάθε τί συμβαίνει για να σε δοκιμάση, για να μπορής να καταλάβης τó συμφέρον σου και για να είσαι άξιος του στεφάνου τής δικαιοσύνης, που σου είναι έτοιμασμένος από την εύσπλαγχνία του Θεού.**

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΗ΄

Ή ψυχή πρέπει να διατηρηῆται σε νοερή μοναξιά και ήσυχία, για να φέρη ό Θεός την δική του ειρήνη μέσα της

Έπειδή ό Θεός των θεών και Κύριος των κυρίων έκανε την ψυχή σου για κατοικία και δικό του ναό, πρέπει να την τιμᾶς τόσο πολύ, ώστε να μην την αφήσης να ταπεινωθῆ και να κλίνη σε άλλο πράγμα· οί έπιθυμίες σου και οί έλπίδες σου ᾶς είναι πάντοτε στον έρχομό του Θεού, ό όποιος αν δεν βρῆ την ψυχή μόνη της, δεν θα έλθη να την έπισκεφθῆ. Αυτός την θέλει χωρίς λογισμούς, όσο μπορεί: μόνην έντελώς από έπιθυμίες και πολὺν περισσότερο **μόνη της από την θέλησί της**. Γι' αυτό δεν πρέπει έσὺ μόνος σου και χωρίς διάκρισι να σκληραγωγῆσαι, οὔτε να ψάχνης άφορμές γὰ να πάσχης για την άγάπη του Θεού, με μόνη την γνώμη τής δικῆς σου θελήσεως, αλλά με την συμβουλή του Πνευματικού σου πατρòς που σε κυβερνᾶ ως τοποτηρητῆς του Θεού, ώστε δια μέσου αυτού ό Θεός διατάσση και ένεργῆ στη θέλησί σου εκείνο που αυτός θέλει. Μην κάνης ποτέ εκείνο που θέλεις. Αλλά ᾶς κάνη ό Θεός εκείνο που θέλει σε σένα. Ή θέλησίς σου ᾶς είναι πάντοτε έλεύθερη από τον έαυτό σου, δηλαδή, έσὺ να μην θέλης ποτέ κανένα πράγμα, και όταν θελήσης τίποτε, ᾶς είναι τέτοιου είδους, ώστε κι αν δεν γίνη εκείνο που θέλεις, ιδιαίτερα τó

ἀντίθετο, νὰ μὴ λυπᾶσαι, ἀλλὰ ἄς μένη τὸ πνεῦμα σου τόσο ἥσυχο, σὰν νὰ μὴν θέλησες τίποτε.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἀληθινὴ ἐλευθερία τῆς καρδιᾶς καὶ μοναξιά, τὸ νὰ μὴ δεσμεύεται δηλαδὴ μὲ τὸν νοῦ ἢ μὲ τὴν θέλησί της σὲ κανένα πράγμα. Λοιπὸν ἂν δώσης στὸν Θεὸ τὴν ψυχὴ σου τόσο λυμένη, ἐλεύθερη καὶ μοναχὴ, θὰ ἰδῆς θαύματα ποὺ αὐτὸς θὰ ἐνεργήσῃ σ' αὐτήν, ἐξαιρετικὰ ὅμως καὶ ἰδιαίτερα τὴν θεϊκὴ εἰρήνη, ποὺ εἶναι τὸ δῶρο ἐκεῖνο, ποὺ μπορεῖ νὰ γίνῃ αἰτία νὰ χωρέσῃ ὅλα τὰ ἄλλα του χαρίσματα, ὅπως εἶπε ὁ μέγας τῆς Θεσσαλονίκης Γρηγόριος (112): Ὁ θαυμαστὴ μοναξιά καὶ ἀπόκρυφο ταμεῖο τοῦ Ὑψίστου! Μέσα στὸ ὁποῖο μόνον αὐτὸς θέλει νὰ ἀκούγεται καὶ ὄχι ἄλλοῦ καὶ ἐκεῖ νὰ ὁμιλῇ στὴν καρδιὰ τῆς ψυχῆς σου. Ὡ ἐρημιὰ καὶ ἥσυχία ποὺ ἐγινε παράδεισος! Ἐπειδὴ μόνον σ' αὐτήν δίνει ἄδεια ὁ Θεὸς νὰ τὸν βλέπουν ἢ νὰ τοῦ ὁμιλοῦν. «Παρελθὼν ὄψομαι τί τὸ ὄραμα τὸ μέγα τοῦτο», ἔλεγε ὁ Μωυσῆς, ὅταν βρισκόταν στὴν αἰσθητὴ καὶ νοητὴ ἔρημο τοῦ Σινᾶ (Ἐξοδ. 3,3). Ἀλλὰ ἐὰν καὶ σὺ θέλῃς νὰ φθάσῃς σ' αὐτό, μὲς στὴν γῆ αὐτὴ ἀνυπόδητος, γιατί εἶναι ἁγία. Ἀπογύμνωσε πρῶτα τὰ πόδια σου, δηλαδὴ τὶς διαθέσεις τῆς ψυχῆς σου, καὶ ἄς μείνουν γυμνὲς καὶ ἐλεύθερες ἀπὸ κάθε γῆινο πρᾶγμα. Μὴ βαστάσης, οὔτε σακκούλι, οὔτε ράβδο σ' αὐτὴ τὴν ὁδὸ, ὅπως παρήγγειλε ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς του (Λουκ. 10,4), διότι ἐσὺ δὲν πρέπει νὰ θέλῃς κανένα πρᾶγμα τοῦ κόσμου αὐτοῦ, σὰν αὐτὰ ποὺ ζητοῦν οἱ ἄλλοι. Οὔτε νὰ ἀσπασθῆς κανένα πρόσωπο στὴν ὁδὸ αὐτὴ, ὅπως παρήγγειλε ὁ Ἐλισσαῖος στὸ παιδάριό του (Βασιλ. 4,29) καὶ ἔλεγε ὁ Κύριος στοὺς μαθητὲς του (Λουκ. 10,4), ἔχοντας ὄλο σου τὸν λογισμό καὶ τὴν διάθεσι καὶ τὴν ἀγάπη μόνο στὸν Θεὸ καὶ ὄχι στὰ κτίσματα: «ἄφησε τοὺς νεκροὺς νὰ θάψουν τοὺς δικούς τους νεκρούς» (Ματθ. 8,22). Ἐσὺ προχώρα μόνος σου στὴν χώρα τῶν ζωντανῶν, καὶ ἄς μὴν ἔχη μερίδιο ὁ θάνατος μὲ σένα (μέρος μετὰ σοῦ ὁ θάνατος).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΙΘ΄

Ἡ φρόνησις ποὺ πρέπει νὰ ἔχουμε στὴν ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον, γιὰ νὰ μὴ μᾶς προκαλέσῃ ἐνόχλησι στὴν εἰρήνη αὐτῆ.

Ὁ Κύριος μᾶς εἶπε στὸ Εὐαγγέλιο ὅτι ἦλθε νὰ βάλῃ τὴν φωτιὰ τῆς ἀγάπης του στὴ γῆ, δηλαδὴ στὴν καρδιὰ καὶ μᾶς ἔδειξε πόσο θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἀνάβῃ αὐτὴ: «Ἦλθα νὰ βάλω φωτιὰ πάνω στὴ γῆ, καὶ δὲ θέλω τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ εἶναι ἀναμμένη αὐτή» (Λουκ. 12,29). Ἔτσι (ὅθεν) ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν ἔχει ὄριο, ὅπως δὲν ἔχει ὄριο καὶ μέτρο καὶ ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς ποὺ ἀγαπᾶται, ἡ ἀγάπη ὅμως πρὸς τὸν πλησίον πρέπει νὰ ἔχη. Γιατὶ ἂν δὲν τὴν χρησιμοποίησῃς μὲ τὸ μέτρο ποὺ πρέπει, μπορεῖ νὰ σὲ χωρίσῃ ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, νὰ σοῦ προξενήσῃ μεγάλη ζημία καὶ νὰ καταστρέψῃς τὸν ἑαυτό σου, γιὰ νὰ κερδίσης ἄλλους. Ναί, νὰ ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου, ἀλλὰ μέχρι τὸ σημεῖο ποὺ δὲν θὰ ζημιώσῃς τὴν ψυχὴ σου. Εἶσαι ὑποχρεωμένος βέβαια νὰ τοῦ δίνῃς τὸ καλὸ παράδειγμα, δὲν πρέπει ὅμως ποτὲ νὰ κάμνῃς κάθε πρᾶγμα μόνον γι' αὐτό. Διότι μὲ τὸν τρόπο αὐτόν, δὲν θὰ ἔκαμνες τίποτε ἄλλο, παρὰ θὰ προξενούσες ζημία

στὸν ἑαυτὸ σου. Νὰ κάνης ὅλα τὰ πράγματα σωστὰ καὶ ἅγια, χωρὶς νὰ ἀποβλέπης πουθενὰ ἄλλοῦ, παρὰ μόνο στὸ νὰ ἀρέσης στὸν Θεό.

Ταπεινώσου σὲ ὅλα σου τὰ ἔργα, καὶ θὰ καταλάβῃς πόσο λίγο μπορεῖς μὲ αὐτὰ νὰ ὠφελήσης τοὺς ἄλλους. Σκέψου ὅτι δὲν πρέπει νὰ ἔχῃς τόση πολλὴ θερμότητα καὶ ζῆλο τῆς ψυχῆς σου, σὲ σημεῖο πού γι' αὐτὸ νὰ χάνῃς τὴν ἡσυχία καὶ τὴν εἰρήνη τῆς καρδιᾶς (113)· νὰ διψᾷς πολὺ καὶ νὰ ἐπιθυμῆς δυνατὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι τὴν ἀλήθεια, ὅπως τὴν καταλαβαίνεις καὶ τὴν ἐννοεῖς ἐσύ, καὶ νὰ μεθύσουν ἀπὸ τὸ κρασί ἐκεῖνο πού ὑπόσχεται καὶ χαρίζει στὸν καθένα ὁ Θεὸς χωρὶς πληρωμῆ: «*Καὶ θὰ ἀγοράσετε χωρὶς χρήματα κρασί καὶ λίπος*» (Ἠσ. 55,1). Αὐτὴν τὴν δίψα γιὰ τὴν σωτηρία τοῦ πλησίον πρέπει νὰ τὴν ἔχῃς πάντοτε. Ἀλλὰ πρέπει νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴν ἀγάπη πού ἔχεις πρὸς τὸν Θεὸ καὶ ὄχι ἀπὸ τὸν ἀδιάκριτο ζῆλο σου. Ὁ Θεὸς εἶναι ἐκεῖνος πού μπορεῖ νὰ φυτέψῃ τὴν ἀγάπη αὐτὴν στὴ νοητὴ μοναξιά τῆς ψυχῆς σου, καὶ ὅταν θέλῃ, νὰ συγκεντρώσῃ τὸν καρπὸ. Ἐσὺ ἀπὸ μόνος σου μὴν σπείρῃς τίποτε, ἀλλὰ πρόσφερε στὸν Θεὸ τὴν γῆ τῆς ψυχῆς σου ἀγνή καὶ καθαρὴ ἀπὸ κάθε πρᾶγμα, καὶ αὐτὸς τότε, ὅπως θέλει, θὰ σπείρῃ μέσα της τὸν σπόρο, καὶ ἔτσι θὰ καρποφορήσῃ.

Νὰ θυμᾶσαι πάντοτε ὅτι ὁ Θεὸς θέλει τὴν ψυχὴ σου αὐτὴν μόνη καὶ ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε δεσμό, γιὰ νὰ τὴν ἐνώσῃ μὲ τὸν ἑαυτὸ του. Μόνον ἄφησέ τον νὰ σὲ ἐκλέξῃ καὶ μὴ τὸν ἐμποδίσης μὲ τὸ ἐλεύθερο αὐτεξούσιο πού ἔχεις. Νὰ κάθῃς χωρὶς νὰ ἔχῃς κανένα λογισμό γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνον πού πρέπει νὰ ἀρέσης τὸν Θεό, ἀναμένοντας νὰ σὲ καλέσουν γιὰ νὰ ἐργάζῃσαι. Γιατί ὁ οἰκοδεσπότης ἤδη βγήκε ἀπὸ τὸ σπίτι του καὶ ψάχνει νὰ βρῇ ἐργάτες γιὰ τὸ ἀμπέλι του, σύμφωνα μὲ τὴν παραβολὴ τοῦ Εὐαγγελίου. Διώξε μακριὰ σου κάθε φροντίδα καὶ λογισμό, ἀπογυμνώσου ἀπὸ κάθε μέριμνα τοῦ ἑαυτοῦ σου καὶ ἀπὸ κάθε ἀγάπη γιὰ τὰ πρόσκαιρα πράγματα, γιὰ νὰ σὲ ντύσῃ ὁ Θεὸς μόνος του καὶ νὰ σοῦ χαρίσῃ ἐκεῖνο πού δὲν μπορεῖς νὰ φαντασθῆς. Λησμόνησε ὅσο μπορεῖς ἐντελῶς τὸν ἑαυτὸ σου καὶ ἄς ζῆ στὴν ψυχὴ σου μόνον ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Ἀκόμη μὲ κάθε φροντίδα πρέπει νὰ καταπραύνης τὸν ζῆλο καὶ τὴν θέρμη πού ἔχεις γιὰ τοὺς ἄλλους, γιὰ νὰ σὲ φυλάῃ ὁ Θεὸς μὲ κάθε εἰρήνη καὶ γαλήνη. (Στοχάσου) Φρόντισε νὰ μὴ στερηθῇ ἡ ψυχὴ σου ἀπὸ τὸ δικό της κεφάλαιο (πού εἶναι ἡ εἰρήνη τῆς καρδιᾶς), γιὰ νὰ τὸ βάλῃ χωρὶς διάκρισι στὴ θέσι τῶν ἄλλων. Διότι μόνη πανήγυρις κατὰ τὴν ὁποία πρέπει νὰ ἐμπορεύῃσαι γιὰ νὰ γίνῃς πλούσιος, εἶναι ἡ ὑποταγὴ τῆς ψυχῆς σου στὸν Θεό, ἐλεύθερη ἀπὸ κάθε πρᾶγμα. Πλὴν ὅμως καὶ αὐτὸ νὰ τὸ κάνῃς χωρὶς νὰ τὸ ἀποδίδῃς στὸν ἑαυτὸ σου ἢ νὰ ἔχῃς τὴν ἐντύπωσι ὅτι κάνεις κάποιο πρᾶγμα, γιὰ τὸν Θεὸς τὰ κάνει ὅλα καὶ ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ σου δὲν θέλει τίποτε, παρὰ νὰ ταπεινώσῃσαι μπροστὰ του καὶ νὰ τοῦ προσφέρῃς ἐλεύθερη ἐντελῶς ἀπὸ τὰ ἐπίγεια τὴν ψυχὴ σου, ἐπιθυμώντας μέσα σου νὰ γίνῃται σὲ ὅλα στὴν τελειότητα καὶ γιὰ ὅλα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ψυχὴ ἀφοῦ ἀπογυμνωθῆ ἀπὸ τὴν θέλησίν της, πρέπει νὰ στέκεται ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ

Ἐλπίζοντας, ἀδελφέ, στὸν ἴδιο τὸν Θεό, πού σε προσκαλεῖ λέγοντας: «Δεῦτε πρὸς με πάντες οἱ κοπιῶντες καὶ πεφορτισμένοι, κἀγὼ ἀναπαύσω ὑμᾶς» (Ματθ. 11,29), δηλαδή ἐλάττε ὅλοι ἐσεῖς πού εἴσθε κουρασμένοι καὶ φορτωμένοι κι ἐγὼ θὰ σᾶς ἀναπαύσω, σ' αὐτὸ τὸ κάλεσμα λέγω τοῦ Θεοῦ πρέπει νὰ ἀκολουθῆς προσμένοντας τὸν ἐρχομὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Καὶ ρῖξε τὸν ἑαυτὸ σου ἀποφασιστικὰ μὲ κλεισμένα μάτια στὸ πέλαγος τῆς θείας προνοίας καὶ τῆς αἰώνιας εὐδοκίας, σὲ τρόπο πού νὰ φέρεσαι σὰν ἄψυχο ἀντικείμενο μόνον ἀπὸ τὰ δυνατώτατα κύματα τῆς θελήσεως τοῦ Θεοῦ, χωρὶς νὰ προβάλης κάποια ἀντίστασι σ' αὐτὰ μὲ τὴν δική σου θέλησι, γιὰ νὰ μεταφερθῆς στὸ λιμάνι τῆς τελειότητος καὶ σωτηρίας σου. Κάνοντάς το λοιπὸν αὐτὸ πολλές φορές τὴν ἡμέρα, ἀγωνίσου καὶ φρόντισε μὲ ὄση ἀσφάλεια μπορεῖς, ἐσωτερικὴ καὶ ἐξωτερικὴ, νὰ πλησιάσῃς μὲ ὄλες σου τὶς ψυχικὲς δυνάμεις, στὶς πράξεις ἐκεῖνες πού σε παρακινοῦν νὰ ἀγαπήσῃς τὸν Θεό, καὶ αὐτὲς εἶναι ἡ προσευχὴ καὶ ἡ παντοτινὴ μνήμη τοῦ γλυκυτάτου ὀνόματός του, τὰ δάκρυα πού προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, ἡ θερμὴ εὐλάβεια καὶ χαρὰ πρὸς αὐτὸν καὶ τὰ ἄλλα πνευματικὰ ἔργα. Καὶ αὐτὲς οἱ πράξεις ἅς γίνωνται πάντοτε χωρὶς τὴν βία καὶ τὴν καταπίεσι τῆς καρδιάς σου, γιὰ νὰ μὴ σὲ ἀδυνατίσουν μέσω τῶν ἀδιάκριτων καὶ ἐνοχλητικῶν γυμνασμάτων καὶ ἴσως σὲ σκληρύνουν καὶ σὲ κάνουν ἄτομο πού δὲν μπορεῖ νὰ δεχθῆ καὶ νὰ χωρέσῃ κάτι πνευματικὸ μέσα του. Γι' αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δέξου καὶ τὴν συμβουλή τῶν ἐμπειρῶν καὶ προπάθησε νὰ συνηθίζῃς πάντοτε νὰ βρίσκεσαι μὲ ἐπιθυμία στὴν μνήμη τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ἀπὸ τὴν ἀρχὴ μέχρι τὸ τέλος, καὶ στὴν θεωρία τῶν συνεχῶν καὶ ἀξιαγάπητων εὐεργεσιῶν του. Καὶ νὰ δέχεσαι μὲ ταπεινῶσι τὶς σταγόνες καὶ γλυκύτητες πού θὰ κατεβοῦν στὴν ψυχὴ σου ἀπὸ τὴν ἀνέκφραστη ἀγαθότητά του. Ὅλα αὐτά, καὶ ἰδιαίτερος τὰ δάκρυα (114), μὴν τὰ ψάχνῃς ἐσὺ μὲ τὴν βία, ἀλλὰ παράμενε ἡσυχος στὴν ἐσωτερικὴ σου μοναξιά, παρακαλώντας γι' αὐτὰ καὶ προσμένοντας νὰ γίνῃ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅταν ἐκεῖνος σοῦ τὰ δώσῃ, τότε θὰ εἶναι γλυκὰ καὶ καρποφόρα χωρὶς δικό σου κόπο. Γι' αὐτὸ καὶ θὰ τὰ δεχθῆς μὲ κάθε εὐχαρίστησι. Καὶ περισσότερο ἀπὸ ὅλα μὲ κάθε ταπεινῶσι. Τὸ δὲ κλειδὶ μὲ τὸ ὁποῖο ἀνοίγονται τὰ ἀπόκρυφα ταμεία τῶν πνευματικῶν θησαυρῶν τῆς γνώσεως καὶ τῆς θείας ἀγάπης, εἶναι τὸ νὰ γνωρίζῃς νὰ ἀπαρνηθῇς τὸν ἑαυτὸ σου σὲ κάθε καιρὸ καὶ σὲ κάθε περίπτωσι. Καὶ μὲ αὐτὸ τὸ ἴδιο κλειδὶ κλείνει καὶ ἡ θύρα τῆς ἀγνωσίας καὶ τῆς ψυχρότητος πού εἴχαμε μέχρι τότε.

Ὅσο μπορεῖς, νὰ ἀγαπᾶς νὰ στέκεσαι μαζί μὲ τὴν Θεοτόκο στὰ πόδια τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἄκουγε ἐκεῖνο πού θὰ σοῦ λέγει ὁ Θεός. Πρόσεχε, οἱ ἐχθροί σου (ὁ μεγαλύτερος ἀπὸ τοὺς ὁποίους εἶσαι ἐσὺ ὁ ἴδιος) νὰ μὴ σοῦ ἐμποδίσουν αὐτὴν τὴν ἀγία σιωπὴ. Καὶ ὅταν ἐσὺ ζητᾶς μὲ τὸ νοῦ σου νὰ βρῆς τὸν Θεὸ γιὰ ν' ἀναπαυθῆς σ' αὐτόν, μὴ ζητᾶς τόπους καὶ σύνορα μὲ τὴν ἀδύνατη καὶ στενὴ φαντασία σου (115). Γιατὶ αὐτὸς εἶναι ἀσύγκριτα ἄπειρος καὶ βρίσκεται παντοῦ σὲ ὅλα, μᾶλλον ὅλα τὰ πράγματα

βρίσκονται σ' αυτόν. Ἐσὺ θὰ τὸν βρῆς μέσα στὴν ψυχὴ σου (116) κάθε φορά πὸν πράγματι θὰ τὸν ἀναζητήσης, δηλαδή γιὰ νὰ βρῆς μόνον αὐτὸν καὶ ὄχι τὸν ἑαυτὸ σου. Διότι ἡ χαρὰ τοῦ Θεοῦ εἶναι νὰ βρισκεται μὲ μᾶς τοὺς υἱοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅπως προείπαμε, γιὰ νὰ μᾶς κάνη ἀντάξιους τοῦ ἑαυτοῦ του, χωρὶς νὰ ἔχη ἀπὸ ἐμᾶς κάποια ἀνάγκη.

Ὅταν διαβάζης ἢ μελετᾷς τὶς Ἅγιες Γραφές, μὴν τὸ κάνης αὐτὸ μόνο γιὰ νὰ τὶς ξεφυλλίζης, ἀλλὰ στὰ λόγια ἐκεῖνα πὸν θὰ βρῆς κατάνυξι ἢ ἀγάπη θεϊκὴ ἢ πνευματικὴ χαρὰ, ἐκεῖ νὰ σταματήσης καὶ νὰ ἀπολαύσης τὸν Θεὸ μὲ κάθε τρόπο πὸν αὐτὸς θέλει νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί σου. Καὶ ἂν ἐγκαταλείψης νὰ μελετήσης ἐκεῖνο πὸν εἶχες προγραμματίσει, μὴν ἀνησυχῆσῃς γι' αὐτό, διότι ὁ σκοπὸς καὶ τὸ τέλος ὅλων αὐτῶν τῶν ἀσκήσεων εἶναι νὰ ἀπολαύσης τὸν Θεό. Μὲ γνώμη ὅμως νὰ μὴν ἐπιλέξῃς ὡς κύριο σκοπὸ σου αὐτὴν τὴν παρόμοια ἀπόλαυσι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καλύτερα, γιὰ νὰ ἀγαπήσης τὸ ἅγιο θέλημά του, ἐπιθυμώντας νὰ μιμηθῆς τὰ ἔργα του σὲ ὅ,τι μπορεῖς. Ἔτσι, ὅταν βρῆς ἐσὺ τὸν σκοπὸ, δὲν πρέπει νὰ φροντίζης πλέον γιὰ τὰ μέσα τὰ ὁποῖα ὑποδεικνύονται, ὄχι γιὰ ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιὰ νὰ ἀποκτηθῇ αὐτὸς ὁ σκοπός. Παρόμοια καὶ ὅταν μελετᾷς κάποιο ἀπὸ τὰ πάθη τοῦ Χριστοῦ ἢ κάποιο ἀπὸ τὰ ἔργα του, σὲ ἐκεῖνο πὸν κατανύγεσαι περισσότερο, σὲ ἐκεῖνο νὰ σταματήσης, καὶ νὰ μελετήσης τὸν περισσότερο καιρό. Ἔνα ἀπὸ τὰ πολλὰ ἐπόδια τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἡσυχίας, ἀδελφέ, εἶναι τὸ νὰ φροντίζης καὶ νὰ ἀναγκάζης τὸν λογισμό σου ὅτι πρέπει νὰ διαβάσης κάθε μέρα τόσα καθίσματα τοῦ Ψαλτηρίου, τόσα κεφάλαια ἀναγνώσεως ἀπὸ τὰ ἱερὰ Εὐαγγέλια ἢ τὶς Ἐπιστολές, καὶ νὰ ταράσσεσαι ἂν δὲν τὰ περάσης μόνο, χωρὶς νὰ φροντίζης νὰ κατανυχθῇ ἡ καρδιά σου ἀπὸ αὐτὰ πὸν διαβάζεις ἢ νὰ λάβῃ ὁ νοῦς σου κάποιο πνευματικὸ νόημα (117), πράγμα τὸ ὁποῖο δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἀναζητᾷς τὸν Θεὸ φεύγοντας ἀπὸ τὸν Θεὸ καὶ νὰ θέλῃς νὰ ὑπηρετήσης τὸν Θεό, χωρὶς νὰ κάνης τὸ θέλημά του.

Ἄν πράγματι ἐπιθυμῆς στὴ ζωὴ αὐτὴ νὰ ζήσης ἐνάρετα καὶ νὰ φθάσης στὸ τέλος πὸν ἐπιθυμεῖς, μὴν ἔχῃς ἄλλο σκοπὸ παρὰ νὰ βρῆς τὸν Θεό· καὶ ὅπου θέλει αὐτός, ἐκεῖ ἄς φανερωθῇ. Καὶ τότε ἐγκατάλειψε τὸ κάθε πρᾶγμα καὶ μὴ προχωρᾷς μπροστὰ πλέον, **ὅπου ἐσὺ δὲν ἔχεις θέλημα**· ἀλλὰ λησμόνησε κάθε ἄλλο καὶ νὰ ἀναπαύεσαι μόνο στὸν Θεό σου· καὶ πάλι ὅταν θέλῃ ἡ μεγαλειότης τοῦ Θεοῦ νὰ κρυφθῇ καὶ νὰ μὴ σοῦ φανερωθῇ πλέον μὲ τὸν τρόπο ἐκεῖνον, τότε μπορεῖς πάλι νὰ ἐπιστρέψῃς καὶ νὰ τὸν γυρεύῃς ἀκολουθώντας τὰ γυμνάσματά σου καὶ πάλι μὲ τὸν ἴδιο σκοπὸ καὶ τὴν ἴδια ἐπιθυμία, δηλαδή διὰ μέσου αὐτῶν νὰ βρῆς αὐτὸν πὸν ἀγαπᾷς καὶ βρίσκοντάς τον, νὰ κάνης αὐτὰ πὸν εἶπαμε, ἐγκαταλείποντας κάθε πρᾶγμα καὶ ἀναπαυόμενος μόνο στὸν Θεό, γνωρίζοντας καλὰ ὅτι τότε ἐκπληρώνεται ἡ ἐπιθυμία του. Καὶ νὰ γνωρίζῃς καλὰ καὶ τὸ ἐξῆς, ὅτι δηλαδή πολλὰ πνευματικὰ πρόσωπα δὲν ἔχουν καρπὸ πνευματικὸ καὶ ἡσυχία, διότι ἀυξάνουν τόσο πολὺ τὶς πνευματικὲς τους ἀσκήσεις καὶ νομίζουν ὅτι δὲν κάνουν τίποτε, ἂν δὲν τὰ τελειώσουν ὅλα, τοποθετώντας σ' αὐτὸ τὴν τελειότητα καὶ γινόμενοι ἰδιόρρυθμοι καὶ ἀκολουθοῦν ἔτσι τὴν θέλησί τους: βασανίζονται οἱ ταλαίπωροι καὶ πολὺ κοπιάζουν, ποτὲ ὅμως δὲν φθάνουν στὴν ἀληθινὴ ἀναπαυσι καὶ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, στὴν ὁποῖα ἀληθινὰ βρισκεται καὶ ἀναπαύεται ὁ Θεός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΑ΄

***Δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ζητᾶ τροφὲς οὔτε κάτι ποὺ προξενεῖ ὄρεξι,
ἀλλὰ μόνον τὸν Θεὸ***

Νὰ διαλέγῃς πάντοτε τὰ βάσανα καὶ τὶς θλίψεις καὶ νὰ ἀγαπᾷς νὰ ἔχῃς χαρὰ μερικῶν φιλιῶν καὶ ὑπερασπίσεων ποὺ δὲ σοῦ προξενοῦν καμμία ὠφέλεια στὴν ψυχὴ καὶ νὰ χαίρεσαι νὰ εἶσαι ὑπὸ τὴν ἐξουσίᾳ ἄλλων καὶ νὰ ἐξαρτᾷσαι ἀπὸ τὴν θέλησι ἄλλων. Τὸ κάθε τί πρέπει νὰ σοῦ γίνεταί αἰτία καὶ λόγος νὰ πορεύεσαι πρὸς τὸν Θεὸ καὶ κανένα πρᾶγμα νὰ μὴν σὲ ἐμποδίζη ἀπὸ τὸν δρόμο αὐτόν. Αὐτὴ πρέπει νὰ εἶναι ἡ χαρὰ σου, δηλαδὴ τὸ κάθε πρᾶγμα γιὰ σένα νὰ ἀποτελῇ πικρία καὶ μόνο ὁ Θεὸς νὰ εἶναι ἡ ἀνάπαυσίς σου. Ὅλα σου τὰ βάσανα νὰ τὰ ἀναφέρῃς στὸν Θεό. Ἀγάπα του καὶ πρόσφερε τοῦ ὅλη σου τὴν καρδιά χωρὶς κανένα φόβο καὶ αὐτὸς θὰ βρῇ τρόπο νὰ σοῦ διαλύσῃ ὅλες τὶς ἀμφιβολίες καὶ νὰ σὲ ἀνορθώσῃ καὶ ἂν ἀκόμη ἔπεσες. Τελειώνοντας σοῦ λέγω ἐν συντομίᾳ: Ἄν ἐσὺ ἀγαπᾷς τὸν Θεό, θὰ λάβῃς κάθε μισθό. Πρόσφερε τὸν ἑαυτό σου σ' αὐτόν τὸν Θεὸ ὡς θυσία μὲ εἰρήνη καὶ μὲ ἡρεμία πνευματικὴ. Γιὰ νὰ συνεχίσῃς ὅμως καλύτερα τὴν πορεία καὶ νὰ παραμείνῃς χωρὶς κούρασι καὶ ταραχὴ, πρέπει σὲ κάθε σου βῆμα νὰ παραχωρῆς τὴν θέλησί σου στὴν θέλησι τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὅσο περισσότερο τὴν ὑποτάσσεις, τόσο περισσότερο θὰ λάβῃς. Ἡ θέλησίς σου πρέπει νὰ εἶναι διατεθειμένη μὲ τέτοιον τρόπο, ὥστε νὰ θέλῃς κάθε τί ποὺ θὰ τὸ θέλῃ καὶ ὁ Θεὸς καὶ νὰ μὴ θέλῃς τίποτε, ἂν δὲν τὸ θέλῃ ὁ Θεός. Πάντοτε καὶ σὲ κάθε σου ὑπόθεσι νὰ ἀνανεώνῃς τὴν πρόθεσι καὶ ἀπόφασι τῆς ψυχῆς σου, τὸ νὰ εἶσαι δηλαδὴ ἀρεστὸς στὸν Θεό. Πρόσεξε νὰ μὴν ἀποφασίσῃς ποτὲ γιὰ κανένα σου πρᾶγμα ποὺ πρόκειται νὰ ἀκολουθήσῃ ἔξω ἀπὸ ἐκείνην τὴν ὥρα στὴν ὁποία βρίσκεσαι, διότι δὲ γνωρίζεις τί θὰ προκύψῃ τὴν ἐπόμενη ἡμέρα» (Παρ. 27,1), ἀλλὰ νὰ κρατᾷς ἐλεύθερο τὸν ἑαυτό σου. Δὲν ἐμποδίζεται ὅμως κανένας γι' αὐτὸ νὰ προσέχῃ μὲ φρόνιμη ἐπιμέλεια σ' ἐκεῖνο ποὺ τοῦ χρειάζεται, σύμφωνα μὲ τὴν θέσι καὶ τὸ ἐπάγγελμά του. Διότι αὐτὴ ἡ προσοχὴ καὶ φροντίδα εἶναι σύμφωνα μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, καὶ δὲν ἐμποδίζει τὴν εἰρήνην, οὔτε τὴν ἀληθινὴν Πνευματικὴν πρόοδο. Σὲ ὅλες σου τὶς ὑποθέσεις νὰ ἀποφασίσῃς νὰ κάνῃς ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖς καὶ ἐκεῖνο ποὺ πρέπει καὶ εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ κάνῃς, καὶ μὴν ἐνδιαφέρεσαι καὶ ἀσχολῆσαι σὲ ὅ,τι συμβαίνει ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ἐκεῖνο ποὺ μπορεῖς νὰ κάνῃς πάντοτε, εἶναι τὸ νὰ προσφέρῃς τὴν θέλησί σου στὸν Θεὸ καὶ νὰ μὴν ἐπιθυμῇς περισσότερα, ἔχοντας πάντοτε τὴν ἐλευθερίᾳ αὐτὴ καὶ ὄντας ξεκομμένος ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη (τὸ ὁποῖο μπορεῖς νὰ ἔχῃς σὲ κάθε καιρὸ καὶ σὲ κάθε τόπο), θὰ χαίρεσαι τὴν εἰρήνην καὶ τὴν ἡσυχία. Στὴν εἰρήνην αὐτὴ τοῦ Πνεύματος συνίσταται τὸ μεγάλο ἐκεῖνο καλὸ ποὺ ἐσὺ ἀκοῦς ἀπὸ τὶς θεῖες Γραφές, καὶ ἡ ὁποία ἐλευθερία δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἡ παραμονὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ ἀνθρώπου στὸν ἑαυτό του, χωρὶς νὰ ἐξαπλώνῃ ἢ νὰ ἐπιθυμῇ νὰ ψάχνῃ κάποιο πρᾶγμα ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του. Ὅστε ὅλο ἐκεῖνο τὸ διάστημα κατὰ τὸ ὁποῖο ἐσὺ θὰ παραμένῃς μὲ τὸν τρόπο αὐτόν ἐλεύθερος, θὰ ἀπολαμβάνῃς συγχρόνως καὶ ἐκείνην τὴν θεϊκὴν καὶ ἀνεκδιήγητην χαρὰν, ποὺ εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι

μέσα μας, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος· «ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εἶναι μέσα σας» (Λουκ. 17,21).

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΒ΄

Ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ δὲν πρέπει νὰ ἀνησυχῇ καὶ ὅταν ἀκόμη αἰσθάνεται μέσα του κάποια ἀντίστασι γιὰ τὴν εἰρήνη πὺν προαναφέραμε

Νὰ γνωρίζης ὅτι πολλὰς φορές θὰ αἰσθανθῆς τὸν ἑαυτό σου νὰ ἐνοχλήται καὶ νὰ λείπη ἀπὸ μέσα του αὐτὴ ἡ ἀγία εἰρήνη καὶ γλυκεῖα μοναξιά καὶ ἀγαπητὴ ἐλευθερία, καὶ μερικὲς φορές μπορεῖ νὰ σηκωθῆ ἀπὸ τὶς κινήσεις τῆς καρδιάς σου μία σκόνη, πὺν θὰ σὲ ἐνοχλήσῃ στὴν πορεία πὺν πρόκειται νὰ ἐκτελέσης. Καὶ αὐτὸ σοῦ τὸ παραχωρεῖ ὁ Θεὸς γιὰ μεγαλύτερο καλὸ σου. Θυμήσου ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ πόλεμος ἀπὸ τὸν ὁποῖον οἱ ἅγιοι ἔλαβαν τὰ στεφάνια τῶν μεγάλων μισθῶν. Σὲ ὅλα ἐκεῖνα πὺν σὲ συγχίζουν πρέπει νὰ πῆς: «Κυρίέ μου, βλέπης ἐδῶ τὸν δοῦλο σου, ἄς γίνῃ σὲ μένα τὸ θέλημά σου. Γνωρίζω καὶ τὸ ὁμολογῶ ὅτι ἡ ἀλήθεια τῶν λόγων σου παραμένει πάντοτε σταθερὴ καὶ οἱ ὑποσχέσεις σου εἶναι ἀψευδεῖς καὶ σ' αὐτὲς ἐλπίζω. Ἐγὼ παραμένω μόνον γιὰ σένα». Εὐτυχισμένη, βέβαια, εἶναι ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη πὺν προσφέρεται μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ στὸν Κύριό της, κάθε φορά πὺν ἐνοχληθῆ ἢ συγχισθῆ. Καὶ ἂν παραμείνῃ ὁ πόλεμος αὐτὸς καὶ δὲν μπορέσης ἔτσι γρήγορα, ὅπως θέλεις νὰ ἐνώσης τὸ θέλημά σου μὲ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, μὴν δειλιάσης γι' αὐτὸ οὔτε νὰ λυπηθῆς. Ἀλλὰ συνέχισε νὰ προσφέρῃς τὸν ἑαυτό σου καὶ νὰ προσκυνᾷς καὶ θὰ νικήσης. Ρῖξε μία ματιὰ καὶ στὸν κῆπο πὺν ἦταν ὁ Χριστὸς σου καὶ πὺν τὸν ἀποστρεφόταν ἡ ἀνθρωπότητα λέγοντας: «Πατέρα, ἂν εἶναι δυνατό, ἄς παρέλθῃ τὸ ποτήριο αὐτὸ ἀπὸ ἐμένα». Ἀλλὰ ἀμέσως διέταξε νὰ βάλῃ τὴν ψυχὴ του σὲ μοναξιά καὶ μὲ ἓνα θέλημα ἀπλὸ καὶ ἐλεύθερο ἔλεγε μὲ πολὺ βαθειὰ ταπεινώσι: «ἀλλὰ ὄχι ὅπως θέλω ἐγὼ, ἀλλὰ ὅπως Ἐσύ» (Ματθ. 26,39).

Ὅταν βρίσκεσαι σὲ κάποια δυσκολία, μὴν ὑποχωρήσης καθόλου, ἂν δὲν ὑψώσης πρῶτα τὰ μάτια σου στὸ Χριστό, πάνω στὸ σταυρό, καὶ θὰ δῆς τυπωμένο ἐκεῖ μὲ μεγάλα γράμματα ὅτι κι ἐσὺ πρόκειται νὰ ὀδηγηθῆς στὴν θλίψι ἐκεῖνη· καὶ τὸν τύπο αὐτὸν ἀντέγραψέ του μὲ τὰ ἔργα στὸν ἑαυτό σου, καὶ ὅταν καμμιά φορά ἐνοχληθῆς ἀπὸ τὴν ἀγάπη τοῦ ἑαυτοῦ σου, μὴν δειλιάσης, οὔτε νὰ χωρισθῆς ἀπὸ τὸ σταυρό, ἀλλὰ τρέξε σὲ προσευχὴ καὶ δεῖξε ὑπομονὴ στὴν ταπεινώσι, μέχρις ὅτου νικήσης τὴν θέλησί σου καὶ θελήσης νὰ γίνῃ σὲ σένα τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ἀφοῦ ἀναχωρήσης ἀπὸ τὴν προσευχὴ, συγκεντρώνοντας μόνον τὸν καρπὸν αὐτόν, νὰ σταθῆς χαρούμενος. Ἀλλὰ ἂν δὲν ἔφθασε σ' αὐτὸ ἡ ψυχὴ σου, ἀκόμη παραμένει νηστικὴ καὶ χωρὶς τὴν τροφὴ της. Ἀγωνίζου ὥστε νὰ μὴν κατοικήσῃ στὴν ψυχὴ σου κανένα ἄλλο πράγμα, οὔτε γιὰ λίγο χρονικὸ διάστημα, παρὰ μόνον ὁ Θεός. Μὴν λυπᾶσαι καὶ μὴν πικραίνεσαι γιὰ κανένα πράγμα, οὔτε νὰ παρατηρῆς τὶς πονηριὲς καὶ τὰ κακὰ παραδείγματα τῶν ἄλλων, ἀλλὰ ἄς εἶσαι σὰν ἓνα μικρὸ παιδί, πὺν δὲν

ὑποφέρει ἀπὸ καμμία ἀπὸ τὶς πικρὶες αὐτές, ἀλλὰ τὰ ξεπερνᾷ ὅλα χωρὶς καμμία βλάβη.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΓ΄

Ποιά εἶναι ἡ ἐπιμέλεια τὴν ὁποία ἔχει ὁ διάβολος γιὰ νὰ ἐνοχλήσῃ τὴν εἰρήνην αὐτῆ τῆς ψυχῆς μας. Ἐμεῖς πρέπει νὰ ἀποφεύγουμε τὶς πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες του

Συνηθίζει ὁ ἐχθρὸς μας διάβολος νὰ χαίρεται σὲ κάθε μας σύγχισι καὶ ταραχὴ τῆς καρδιάς μας, ὅπως χαίρεται ὁ λύκος κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ χειμῶνα καὶ τῆς ἀνεμοταραχῆς. Γιὰ τὸν λόγο αὐτὸ προσπαθεῖ νὰ καταρουφᾷ τὶς ψυχές μας καὶ νὰ τὶς κάνῃ, ὅσο μπορεῖ, νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν ταπείνωσι καὶ τὴν ἀπλότητα· ἀκόμη νὰ ἀποδίδουμε στὸν ἑαυτό μας καὶ στὴν φροντίδα μας κάποια **ὑπόληψι** καὶ νὰ μὴν βλέπουμε τὸ ἔργο τῆς θείας καὶ λεγομένης προκαταρκτικῆς θείας χάριτος, χωρὶς τὴν ὁποία δὲν μπορεῖ νὰ πῆ κανεὶς τὸν Κύριον Ἰησοῦ Χριστόν, ὅπως λέγει καὶ ὁ Παῦλος: «Κανένας δὲν μπορεῖ νὰ πῆ τὸν Κύριον, Ἰησοῦν, παρὰ μόνον ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» (Α΄ Κορ. 12,3). Καὶ ἂν μπορούμε νὰ ἀντισταθοῦμε στὴν χάρι αὐτῆ μετὰ τὴν ἐλεύθερον θέλησί μας, δὲν μπορούμε ὅμως πάλι νὰ τὴν δεχθοῦμε χωρὶς αὐτὴ τὴν ἴδια τὴν χάρι, σὲ τρόπο ὥστε, ἂν κάποιος δὲν τὴν δεχθῆ, αἴτιος εἶναι ὁ ἴδιος· ἂν ὅμως κατορθώσῃ καὶ τὴν δεχθῆ, τότε δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ κανένα ἔργο χωρὶς τὴν χάρι αὐτῆ **ποῦ δίνεται ἀρχικὰ σὲ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους**. Προσπαθεῖ λοιπὸν ὁ ἐχθρὸς νὰ μᾶς κάνῃ νὰ κρίνουμε καὶ νὰ νομίζῃ κανεὶς ὅτι δείχνει μεγαλύτερη ἐπιμέλεια ἀπὸ τὸν ἄλλον καὶ δείχνει καλύτερη διάθεσι γὰρ νὰ δέχεται τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ· καὶ κατόπιν προσπαθεῖ ὁ ἐχθρὸς νὰ κάνῃ ὁ ἄνθρωπος τὰ καλὰ ἔργα μετὰ ὑπερηφάνεια, χωρὶς νὰ σκεφθῆ τὴν ἀδυναμία του, καὶ μετὰ τὸν τρόπο αὐτὸν δέχεται τὸν λογισμόν νὰ καταφρονῆ τοὺς ἄλλους. Γι' αὐτὸ λοιπὸν καὶ σὺ ἂν δὲν δείχνῃς μεγάλην προσοχὴν καὶ δὲν ἀλλάξῃς γρήγορα, ὥστε νὰ ντραπῆς καὶ νὰ ταπεινωθῆς καὶ νὰ καταφρονήσῃς τὸν ἑαυτό σου, ὅπως εἶπαμε, θὰ σὲ κάνῃ νὰ πέσῃς σὲ ὑπερηφάνεια σὰν τὸν Φαρισαῖον ποῦ λέγει τὸ Εὐαγγέλιον, ὁ ὁποῖος ἔκαυχάτο γιὰ τὰ καλὰ του ἔργα καὶ ἔκρινε τὰ κακὰ ἔργα τῶν ἄλλων.

Κι ἂν ὁ ἐχθρὸς μία φορὰ σὲ κυριεύσῃ μετὰ τὴν θέλησί σου, σίγουρα κατόπιν θὰ σὲ κυριεύσῃ πολλὰς φορές, καὶ θὰ σὲ γκρεμίσῃ σὲ κάθε εἶδος κακία. Καὶ ἔτσι θὰ πάθῃς μεγάλην ζημίαν καὶ θὰ κινδυνεύσῃς πολὺ. Γι' αὐτὸ καὶ μᾶς παρήγγειλε καὶ ὁ Κύριος νὰ ἀγρυπνοῦμε καὶ νὰ προσευχώμαστε: «Γρηγορεῖτε καὶ προσεύχεσθε, ἵνα μὴ εἰσέλθητε εἰς πειρασμόν» (Ματθ. 26,41).

Εἶναι λοιπὸν ἀπαραίτητον νὰ προσέχῃς, ὅσο τὸ δυνατόν περισσότερο, μετὰ κάθε λεπτομέρεια γιὰ νὰ μὴ σὲ κάνῃ ὁ ἐχθρὸς καὶ χάσῃς ἕναν τόσο μέγαλον θησαυρόν, ὅπως εἶναι ἡ εἰρήνη καὶ ἡ γαλήνη τῆς ψυχῆς. Γιατὶ μετὰ κάθε του δύναμι προσπαθεῖ νὰ διώξῃ ἀπὸ μέσα σου αὐτὴ τὴν ἀνάπαυσιν καὶ τὴν εἰρήνην τῆς ψυχῆς καὶ νὰ κάνῃ τὴν ψυχὴν νὰ ζῆ μετὰ ἀνησυχία καὶ

σύγχυσι, πράγμα στὸ ὁποῖο, γνωρίζει αὐτὸς ὅτι βρίσκεται ὅλη της ἢ ζημία καὶ ἢ καταστροφή. Διότι ὅταν μία ψυχὴ εἶναι εἰρηνικὴ τὸ κάθε της πράγμα τὸ κάνει μὲ εὐκολία, κάμνει καὶ πολλὰ ἔργα καὶ καλὰ ὅλα, ὑπομένει μὲ τὴν θέλησί της καὶ εὐκολὰ ἀνθίσταται σὲ ὅ,τι τῆς συμβῆ. Ἀντίθετα, ἂν εἶναι συγχισμένη καὶ ἀνήσυχη, κάνει λίγα ἔργα καὶ αὐτὰ ἀτελῆ σε μεγάλο βαθμὸ, κουράζεται εὐκολὰ καὶ τελικὰ ζῆ ἓνα μαρτύριο χωρὶς ὄφελος. Γι' αὐτὸ ἐσύ, ἂν θέλῃς νὰ νικήσῃς καὶ νὰ μὴ χαλάσῃ ὁ ἐχθρὸς τὸ ἐμπόρευμά σου, πρέπει νὰ προσέχῃς περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, νὰ μὴν ἐπιτρέψῃς νὰ ταραχθῆ ἡ ψυχὴ σου καὶ νὰ μὴν δεχθῆς νὰ παραμείνῃ συγχισμένη οὔτε μία στιγμή. Καὶ γιὰ νὰ γνωρίζῃς νὰ φυλάγῃς καλύτερα ἀπὸ τὶς πανουργίες καὶ τὶς ἀπάτες στὸ συμβᾶν αὐτό, κράτησε ὡς βέβαιο κανόνα τὸ ἐξῆς· ὅτι κάθε λογισμὸς ποὺ σὲ χωρίζει καὶ σὲ ἀπομακρύνει ἀπὸ τὴν ἀγάπη πρὸς τὸν Θεὸ καὶ γενικὰ ἀπὸ ὅλη τὴν ἐλπίδα σου στὸν Θεό, εἶναι ἓνας φοβερὸς ἄγγελος τοῦ ἄδη, καὶ σὰν τέτοιον πρέπει νὰ τὸν ἀπομακρύνῃς καὶ μὴν τὸν δέχεσαι οὔτε νὰ τὸν ἀκοῦς. Γιατὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ τὸ νὰ ἐνώνῃ σὲ κάθε περίπτωσι τὶς ψυχὲς πάντοτε καὶ μὲ κάθε ἀφορμὴ μὲ τὸν Θεό, ζεσταίνοντας καὶ δυναμώντάς τις στὴν γλυκειὰ του ἀγάπη καὶ βάζοντας μέσα τους νέα πεποιθήσι καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Θεό· ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ διαβόλου εἶναι τὸ ἐντελῶς ἀντίθετο.

Ἐπειδὴ αὐτὸς χρησιμοποιεῖ ὅλα τὰ μέσα καὶ τοὺς τρόπους ποὺ μπορεῖ γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτόν, δηλαδή, βάζει στὴν καρδιὰ φόβο παραπάνω ἀπὸ τὸν κανονικὸ, ἀξάνει τὴν συνηθισμένη ἀδυναμία τῆς ψυχῆς, δὲν ἀφήνει νὰ διατεθῆ οὔτε νὰ γλυκαθῆ ἡ ψυχὴ ὅπως πρέπει, οὔτε στὴν ἐξομολόγησι, οὔτε στὴν θεία μετάληψι, οὔτε στὴν προσευχὴ, ἀλλὰ τὴν κάνει νὰ μεταχειρίζεται ὅλα αὐτὰ χωρὶς θάρρος, χωρὶς ἀγάπη, ἀλλὰ μὲ φόβο καὶ σύγχυσι. Τὴν ἔλειψι τῆς αἰσθητικῆς εὐλάβειας καὶ τὴν στέρησι τῆς ἐσωτερικῆς γλυκύτητος, ποὺ συμβαίνει πολλὰς φορὲς στὴν προσευχὴ καὶ στὰ ἄλλα γυμνάσματα, κάνει τὴν ψυχὴ νὰ τὰ δέχεται μὲ μία ἀνυπόμονη λύπη, δίνοντάς της νὰ ἐννοῆ ὅτι αὐτὸ γίνεται ἀπὸ τὸν Θεό, ὄχι γιὰ νὰ τὴν δοκιμάσῃ, ἀλλὰ ὅτι μὲ τὸν τρόπο αὐτόν ὅλα της τὰ ἔργα εἶναι χαμένα καὶ εἶναι καλύτερα νὰ ἐγκαταλείψῃ τὶς πνευματικὲς τῆς ἀσκήσεις. Καὶ στὸ τέλος τὴν κάνει νὰ ἔλθῃ σὲ τόση μεγάλη σύγχυσι καὶ ἀπελπισία, ὥστε νὰ νομίζῃ πὼς ὅ,τι κι ἂν κάνῃ, εἶναι ἐντελῶς ἀνώφελο γενικὰ καὶ χωρὶς καρπὸ. Ἔτσι ἀξάνει μέσα της ὁ φόβος καὶ ἡ λύπη, καὶ νομίζει ὅτι ὁ Θεὸς τὴν ἐγκατέλειψε. Ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτὴ ἡ ἀλήθεια. Διότι ἂν δοκιμάζῃ ἡ ψυχὴ ξηρασία καὶ ἔλλειψι τῆς πνευματικῆς γλυκύτητος, μπορεῖ ὅμως πάντοτε νὰ κάμνῃ ἀναρίθμητα καλὰ ἔργα, ἀκολουθώντας μόνον τὴν ἀπλὴ πίστι καὶ ἔχοντας ὑπομονὴ καὶ καρτερίαν στὸ νὰ κάνῃ τὸ καλὸ, ὅπως μπορεῖ. Ἔτσι καὶ γιὰ νὰ τὸ καταλάβῃς καὶ σὺ καλύτερα αὐτὸ καὶ γιὰ νὰ μὴ σου γίνῃ αἰτία βλάβης τὸ καλὸ ἐκεῖνο καὶ ἡ ὠφέλεια ποὺ πρόκειται νὰ σοῦ δώσῃ ὁ Θεὸς μὲ τὴν στέρησι τῆς παρόμοιας εὐλαβείας καὶ γλυκύτητος, θὰ τοποθετήσω στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο τὰ καλὰ ποὺ προέρχονται ἀπὸ τὴν ταπεινὴ ὑπομονὴ (καρτερίαν), ποὺ θὰ δείξῃ κανεὶς κατὰ τὴν διάρκειαν αὐτῆς τῆς ξηρασίας τῆς εὐλαβείας, γιὰ νὰ τὰ μάθῃς καὶ σὺ καὶ γιὰ νὰ μὴ χάσῃς τὴν εἰρήνην γιὰ τὸν λόγο αὐτό, ἂν σοῦ συμβῆ νὰ βρεθῆς σὲ μία παρόμοια ξηρασία νοὸς καὶ λύπη τῆς καρδιᾶς, τόσο γιὰ τὴν στέρησι τῆς εὐλάβειας καὶ τῆς πνευματικῆς γλυκύτητος ποὺ εἶχες,

ὅσο καὶ γιὰ τὴν πικρία ποὺ γεύεσαι ἀπὸ κάθε ἐσωτερικὸ πειρασμὸ καὶ ἀπὸ τοὺς πονηροὺς λογισμοὺς.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΔ´

Ἡ ψυχὴ δὲν πρέπει νὰ συγχίζεται γιὰ τοὺς ἐσωτερικοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς

Ἄν καὶ εἶπαμε προηγουμένως, στὸ ζ´ κεφάλαιο, γιὰ τὴν πικρότητα καὶ τὴν ἐσωτερικὴ ξηρασία τῆς εὐλάβειας, ἀλλὰ καὶ τώρα θὰ ποῦμε ὅσα παραλείψαμε ἐκεῖ, δηλαδὴ ὅτι εἶναι πολλὰ τὰ καλὰ ποὺ προξενεῖ στὴν ψυχὴ ἢ πικρότητα καὶ αὐτὴ ἢ πνευματικὴ ξηρασία, δηλαδὴ ἢ στέρησις τῆς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ γλυκύτητος, ἂν τὰ δεχθοῦμε μὲ ταπείνωσι καὶ ὑπομονή, πράγματα ποὺ ἂν τὰ καταλάβαινε ὁ ἄνθρωπος, χωρὶς ἀμφιβολία δὲν θὰ τὸν ἐνοχλοῦσε αὐτὸ τόσο πολὺ καὶ δὲν θὰ λυπόταν τόσο ὅταν τοῦ συνέβαιναν γιὰτὶ θὰ δεχόταν τὴν πικρότητα καὶ τὴν στέρησι αὐτῆ, ὄχι ὡς σημεῖο μίσους ποὺ τοῦ δείχνει ὁ Θεός, ἀλλὰ ὡς σημεῖο μεγάλης καὶ ἐξαιρετικῆς ἀγάπης, καὶ θὰ τὴν δεχόταν ὡς ἐξαιρετὴ χάρι ποὺ τοῦ κάνει ὁ Θεός. Διότι οἱ παρόμοιες καταστάσεις δὲ συμβαίνουν σὲ ὅλους, παρὰ σὲ ἐκείνους ποὺ θέλουν νὰ δοθοῦν ὀλοκληρωτικὰ στὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ μποροῦν νὰ τοὺς ζημιώσουν. Καὶ γενικὰ δὲ συμβαίνουν στὴν ἀρχὴ τῆς ἐπιστροφῆς τους, ἀλλὰ ἀφοῦ ὑπηρετήσουν τὸν Θεὸ γιὰ κάποιον χρονικὸ διάστημα καὶ ἀφοῦ καθαρῶς μέτρια τὴν καρδιά τους μὲ τὴν ἱερὴ προσευχὴ καὶ κατάνυξι καὶ αἰσθανθοῦν ἐν μέρει στὴν καρδιά τους κάποια γλυκύτητα πνευματικὴ, θέρμη καὶ χαρά, καὶ ἀποφασίσουν νὰ ἀφιερωθοῦν ὀλοκληρωτικὰ στὸν Θεὸ καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσουν μὲ περισσότερη τελειότητα καὶ ὅταν ἤδη ἔχουν ἀρχίσει τὸ ἔργο. Γιατὶ ποτὲ δὲν βλέπουμε τοὺς ἁμαρτωλοὺς καὶ ἐκείνους, ποὺ εἶναι δοσμένοι στὰ πράγματα τοῦ κόσμου, νὰ παραπονοῦνται γιὰ παρόμοιους πειρασμοὺς. Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ ὅτι ἡ πικρότητα αὐτὴ εἶναι ἓνα τίμιον καὶ ἀκριβὸν φαγητό, μὲ τὸ ὁποῖο ὁ Θεὸς προσκαλεῖ ἐκείνους ποὺ ἀγαπᾷ νὰ τοὺς φιλοξενήσῃ. Καὶ ἂν στὴ γεῦσι μας δὲν εἶναι νόστιμον, παρὰ ταῦτα μᾶς ὠφελεῖ χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζουμε τότε ποὺ τὸ γευόμαστε. Γιατὶ ἡ ψυχὴ ποὺ βρίσκειται σὲ τέτοια ξηρασία καὶ πικρὴ γεῦσι καὶ ἔχει τέτοιους πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς, ποὺ μόνον νὰ τοὺς σκεφθοῦμε μᾶς ταρασσούν, ἅς φαρμακῶνουν τὴν καρδιά καὶ σχεδὸν παραλύουν ὅλον τὸν ἐσωτερικὸ ἄνθρωπον, μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο ἀποκτᾷ φόβον, μῖσος καὶ ἀποστροφή τοῦ ἑαυτοῦ τῆς καὶ ἐκείνην τὴν ταπείνωσι ποὺ μᾶς ζητᾷ ὁ Θεὸς καὶ ἐπὶ πλεόν ἀποκτᾷ θερμότερη ἀγάπη πρὸς τὸν Θεόν, ἀκριβέστερη προσοχὴ στοὺς λογισμοὺς, δυνατώτερον στομάχι γιὰ νὰ μπορῇ νὰ χωνεύῃ τοὺς πειρασμοὺς χωρὶς βλάβη καὶ γυμνασμένα αἰσθητήρια, γιὰ νὰ μπορῇ νὰ διακρίνῃ μὲ εὐκολία τὸ καλὸ καὶ τὸ κακόν, ὅπως εἶπε ὁ Παῦλος (Ἐβρ. 5,14). Ἡ ψυχὴ ὅμως ποὺ τότε δὲν καταλαβαίνει τὰ μυστικὰ αὐτὰ αἴτια, σιχαίνεται καὶ ἀποφεύγει τὴν πικρότητα ποὺ λέχθηκε, σὰν νὰ μὴ θέλῃ ποτὲ νὰ μείνῃ χωρὶς πνευματικὴ γεῦσι καὶ ἡδονὴ καὶ χωρὶς αὐτὴν κάθε ἄλλη ἄσκησι τὴν θεωρεῖ χαμένο καιρὸ καὶ κόπον χωρὶς προκοπή.

Οί πειρασμοὶ δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ ὠφέλειά μας

Καὶ γενικά, γιὰ νὰ καταλάβουμε ὅτι ὅλοι οἱ πειρασμοὶ μας δόθηκαν ἀπὸ τὸν Θεὸ γιὰ τὸ συμφέρον μας (118), πρέπει νὰ σκεφθοῦμε ὅτι ὁ ἄνθρωπος, ἐξ αἰτίας τῆς κακῆς κλίσεως τῆς διεφθαρμένης του φύσεως, εἶναι ὑπερήφανος, φιλόδοξος, στὸ ἔπακρο δοκησίσοφος καὶ ὑπερασπιστῆς τῆς ἰδικῆς του γνώμης, καὶ θέλει πάντοτε νὰ τὸν ὑπολογίζουν ὅλοι, περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο πὸ εἶναι στὴν πραγματικότητα. Αὐτὴ ὅμως ἡ ὑπόληψις εἶναι τόσο ἐπικίνδυνη γιὰ τὴν πνευματικὴ του πρόοδο, ὥστε καὶ αὐτὴ μόνον ἡ ὁσμὴ τῆς νὰ εἶναι ἀρκετὴ νὰ ἐμποδίσῃ τὸν ἄνθρωπο ὥστε νὰ φθάσῃ στὴν ἀληθινὴ τελειότητα. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Θεός, ὡς φιλόστοργος Πατέρας, πὸ ἔχει ἓνα ἀγαπητικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὸν καθένα καὶ μάλιστα γιὰ ἐκείνους πὸ δόθηκαν στὴν ὑπηρεσία του, φροντίζει πάντοτε μὲ τοὺς πειρασμοὺς πὸ ἐπιτρέπει νὰ μᾶς συμβαίνουν, ὥστε νὰ μᾶς βάλῃ σὲ μία τέτοια θέσι, πὸ νὰ μπορούμε νὰ βγοῦμε ἀπὸ τὸν φοβερὸ αὐτὸν κίνδυνο τῆς παρόμοιας ὑπολήψεως, καὶ σχεδὸν μὲ τὴν βία νὰ ἐρχόμαστε στὴν ἀληθινὴ ταπεινὴ γνῶσι τοῦ ἑαυτοῦ μας, ὅπως ἔκανε μὲ τὸν ἀπόστολο Πέτρο, στὸν ὁποῖον ἐπέτρεψε νὰ τὸν ἀρνηθῆ τρεῖς φορές, γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ γνωρίσῃ τὴν ἀδυναμία του καὶ νὰ μὴν ἔχη θάρρος καὶ ἐμπιστοσύνη στὸν ἑαυτό του: ὅπως ἔκανε καὶ μὲ τὸν ἀπόστολο Παῦλο, τὸν ὁποῖο ἀφοῦ τὸν ἀνέβασε μέχρι τὸν τρίτο οὐρανὸ καὶ τοῦ ἀπεκάλυψε τὰ θεϊκὰ καὶ ἀπόκρυφα μυστήρια, τοῦ ἔδωσε ἓναν φυσικὸ πειρασμὸ γιὰ νὰ γνωρίσῃ τὴν φυσικὴ χαυνότητα καὶ ἀσθένειά του, νὰ ταπεινῶνεται καυχώμενος στὶς ἀσθενειές του καὶ ἔτσι τὸ μέγεθος τῶν ἀποκαλύψεων πὸ δέχθηκε ἀπὸ τὸν Θεὸ νὰ μὴ τὸν κάνη νὰ ὑπερηφανεύεται, ὅπως λέγει καὶ ὁ ἴδιος, «μοῦ δόθηκε σκόλοπας στὴ σάρκα, Ἄγγελος τοῦ Σατανᾶ, νὰ χτυπάῃ, γιὰ νὰ μὴν ὑπερηφανεύωμαι» (Β΄ Κορ. 12,7).

Ὁ Θεὸς λοιπὸν συμπαθώντας τὴν ταλαίπωρη καὶ παράνομη κλίσι μας, ἐπιτρέπει νὰ μᾶς ἐπισκέπτωνται οἱ πειρασμοὶ πὸ μερικὲς φορές νὰ εἶναι τόσο φρικτοὶ καὶ φοβεροὶ μὲ διάφορους τρόπους, ὥστε νὰ ταπεινωθῶμαστε καὶ νὰ γνωρίζουμε τὸν ἑαυτό μας, μολονότι μᾶς φαίνονται ὅτι εἶναι χωρὶς ὠφελος. Καὶ στὸ σημεῖο αὐτὸ συγχρόνως δείχνει καὶ τὴν ἀγαθότητα καὶ τὴν σοφία του, ἐπειδὴ μὲ ἐκεῖνο πὸ τὸ θεωροῦμε ἐμεῖς περισσότερο βλαπτικὸ, μὲ ἐκεῖνο μας ὠφελεῖ, ἐπειδὴ ταπεινωθῶμαστε περισσότερο, πράγμα τὸ ὁποῖο εἶναι τὸ πιὸ ἀπαραίτητο ἀπὸ ὅλα στὴν ψυχὴ μας. Ἔτσι, ἂν γενικά ὅλοι οἱ πειρασμοὶ προξενοῦν ταπείνωσι, πρέπει νὰ ταπεινῶνεται καὶ ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ πὸ αἰσθάνεται στὴν καρδιά του τοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς πὸ προαναφέραμε καὶ τὴν τόση ἀνευλάβεια τῆς πνευματικῆς χαρᾶς καὶ γλυκύτητος καὶ νὰ σκέπτεται ὅτι αὐτὰ συμβαίνουν γιὰ τὶς ἀμαρτίες του καὶ ὅτι δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρχῃ κάποιος πὸ νὰ ἔχη τόσο **ἡλαττωμένη** τὴν ψυχὴ καὶ νὰ ὑπηρετῆ τὸν Θεὸ μὲ τόση χλιαρότητα, ὅπως εἶναι ἡ δικὴ του ψυχὴ, καὶ ὅτι τέτοιοι λογισμοὶ δὲν συμβαίνουν σὲ ἄλλους, παρὰ σὲ

ἐκείνους πού εἶναι ἐγκαταλειμμένοι ἀπό τόν Θεό καί γιά τόν λόγο αὐτό καί ὁ ἴδιος εἶναι ἄξιος ἐγκαταλείψεως.

Νά τί κέρδος προέρχεται κατόπιν ἀπό αὐτούς τούς ταπεινούς λογισμούς: Ἐκεῖνος πού προηγουμένως δέν νόμιζε ὅτι ἔχει κάποιο κακό, τώρα νομίζει ὅτι εἶναι ὁ πιό παράνομος ἄνθρωπος τοῦ κόσμου καί ὅτι εἶναι ἀνάξιος ἀκόμη καί αὐτοῦ τοῦ χριστιανικοῦ ὀνόματος. Βέβαια ποτέ δέν θά μπορούσε νά σκεφθῆ τόσο χαμηλά γιά τόν ἑαυτό του (*εὐτελεῖ ἔννοιαν*), οὔτε νά ἔλθῃ σέ τόση βαθειά ταπείνωσι, ἄν δέν τόν ἀνάγκαζαν ἡ μεγάλη θλίψις καί οἱ ξεχωριστοί ἐκεῖνοι πειρασμοί καί πικρότητες τῆς καρδιάς, πού εἶναι μία εὐεργεσία πού δίνει ὁ Θεός στήν ζωὴ αὐτῆ στήν ψυχὴ ἐκεῖνη πού ἀφιερώνεται σ' αὐτόν ταπεινωμένη, γιά νά τήν ἰατρεύσῃ μέ ἐκεῖνα τὰ φάρμακα, μέ τὰ ὁποῖα αὐτός μόνος γνωρίζει καλά ὅτι εἶναι ἀπαραίτητα γιά τήν υἰγεία καί τήν καλή της κατάστασι.

Ἐκτός ἀπό τούς καρπούς αὐτούς πού προξενοῦν στήν ψυχὴ μας οἱ παρόμοιοι πειρασμοί καί ἡ ἔλλειψις τῆς εὐλαβείας, ὑπάρχουν ἀκόμη καί ἄλλοι πολλοὶ καρποί. Γιατί ὅποιος εἶναι στενοχωρημένος ἀπό αὐτούς τούς ἐσωτερικούς πειρασμούς, σχεδόν ἀναγκάζεται νά πλησιάσῃ τόν Θεό, καί προσπαθεῖ νά κάνῃ ὅ,τι εἶναι σωστό γιά τήν θεραπεία τῆς θλίψεως καί τῆς καρδιακῆς πικρίας καί γιά νά μπορέσῃ νά ἐλευθερωθῆ γρήγορα ἀπό τέτοιο νοητὸ μαρτύριο. Πηγαίνει ἐξετάζοντας τήν καρδιά του, ἀποφεύγοντας κάθε ἁμαρτία καί κάθε ἄλλο παραμικρὸ ἐλάττωμα πού τόν ἀπομακρύνει ἀπό τόν Θεό μέ ὁποιοδήποτε τρόπο. Καί ἔτσι ἐκεῖνη ἡ θλίψις, τὴν ὁποία αὐτός νόμιζε τόσο ἀντίθετη καί ζημιογόνα, κατόπιν αὐτῆ ἡ θλίψις, τοῦ γίνεται σὰν ἓνα κέντρο, ἀπό τὸ ὁποῖο ξεκινᾷ καί ἀναζητεῖ τόν Θεό μέ περισσότερη θερμότητα, καί ἀπομακρύνεται ἀκόμη περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού νομίζει ὅτι δέν εἶναι σύμφωνο μέ τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Καί γιά νά μιλήσω ἐν συντομίᾳ, ὅλες οἱ θλίψεις καί τὰ βάσανα πού ὑποφέρει ἡ ψυχὴ σ' αὐτούς τούς ἐσωτερικούς πειρασμούς καί ἐλλείψεις τῶν πνευματικῶν τρυφῶν καί εὐχαριστήσεων, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα φιλικὸ καθαρτήριο μέ τὸ ὁποῖο τὴν καθαρίζει ὁ Θεός, ἄν τὰ ὑπομένῃ μέ ταπείνωσι καί ὑπομονή: καί αὐτὰ μπορούν νά μᾶς κάνουν νά λάβουμε στὸν οὐρανὸ ἐκεῖνο τὸ στεφάνι πού ἀποκτᾶται μόνον μέ τὸ μέσο αὐτῶν. Καί ὅσο μεγαλύτερα εἶναι τὰ βάσανα, τόσο πιὸ ἐνδοξος εἶναι καί ὁ οὐρανός.

Ἀπὸ αὐτὰ εἶναι φανερό ὅτι ἐμεῖς δέν πρέπει νά συγχιζώμαστε καί νά λυπούμαστε τόσο γιά τούς ἄλλους ἐξωτερικούς πειρασμούς πού μᾶς ἔρχονται, ὅσο καί γιά τούς προλεχθέντας ἐσωτερικούς, ὅπως κάνουν ἐκεῖνοι πού ἔχουν λίγη πείρα στὰ παρόμοια καί ὅ,τι τοὺς συμβαίνει τὸ ἀποδίδουν ὅτι τοὺς ἔρχεται ἢ ἀπὸ τὸν διάβολο ἢ ἀπὸ τὶς ἁμαρτίες τους καί ἀτέλειές τους, καί τὰ σημεῖα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ, τὰ νομίζουν ὡς σημεῖα μίσους, καί τὶς εὐεργεσίες καί τὶς δωρεές του τὶς θεωροῦν ὅτι εἶναι δοκιμασίες καί κτυπήματα, πού βγαίνουν ἀπὸ μία ὀργισμένη καρδιά καί ὅ,τι κάνουν εἶναι χαμένο καί χωρὶς μισθὸ καί ὅτι ἡ ζημία αὐτῆ δέν θεραπεύεται. Διότι ἄν πίστευαν ὅτι ἀπὸ τούς παρόμοιους πειρασμούς δέν προκύπτει καμμία ζημία, ἀλλὰ μεγάλη ἀπόκτησις ἀρετῶν, ἄν ἡ ψυχὴ τους τοὺς μεταχειρισθῆ καί τοὺς δεχθῆ μέ εὐχαρίστησι, καί ἄν πίστευαν ὅτι αὐτοὶ εἶναι μόνο μία ἐνθύμησι τῆς στοργικῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ πρὸς

ἐμᾶς, δὲν θὰ μπορούσαν νὰ ταρασσῶνται καὶ νὰ χάνουν τὴν εἰρήνη τῆς καρδιάς τους, γιατί θλίβονται ἀπὸ πολλοὺς πειρασμοὺς καὶ λογισμοὺς παράξενους καὶ βλάσφημους καὶ βρίσκονται σὰν ξηροὶ καὶ χλιαροὶ καὶ χωρὶς εὐλάβεια στὴν προσευχὴ καὶ στὶς ἄλλες πνευματικὲς ἀσκήσεις ποὺ κάνουν.

Μάλιστα τότε μὲ μία νέα ἐπιμονὴ θὰ ἤθελαν νὰ ταπεινώσουν τὶς ψυχές τους ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ ἀποφασίζουν σὲ κάθε περίπτωσι νὰ ἐκπληρώσουν τὸ θεῖο θέλημα μὲ ὅποιοδήποτε τρόπο θέλει ὁ Θεὸς καὶ νὰ τὸν ὑπηρετήσουν στὸν κόσμον αὐτὸν καὶ νὰ φροντίζουν νὰ φαίνονται εἰρηνικοὶ καὶ ἡσυχιοὶ, νομίζοντας ὅτι δέχονται κάθε πρᾶγμα ἀπὸ τὸ χέρι τοῦ οὐράνιου Πατέρα, στὸ χέρι τοῦ ὁποῖου βρίσκεται αὐτὸ τὸ πικρὸ ποτῆρι ποὺ τοὺς δίνεται. Διότι εἴτε ἀπὸ τὸν διάβολο εἶναι ἡ ἐνόχλησις αὐτῆ καὶ ὁ πειρασμὸς ποὺ ὑποφέρουν, εἴτε ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους, εἴτε γιὰ τὶς ἀμαρτίες τους, εἴτε γιὰ κάθε ἄλλο λόγο, πάντοτε καὶ σὲ ὅλα ὁ Θεὸς εἶναι ποὺ τὰ παραχωρεῖ μὲ διάφορα μέσα, ὅπως κρίνει σωστὸ, γιὰ νὰ μὴν φθάσης σὲ ἄλλο κακὸ, παρὰ σὲ ἐκεῖνο μόνο τῆς ποινῆς καὶ τιμωρίας, τὸ ὁποῖο πάντοτε αὐτὸς ἐπιτρέπει νὰ ἔρχεται γιὰ ὠφέλειά σου. Καὶ ἂν τὸ κακὸ τοῦ πταίσματος, δηλαδὴ ἡ ἀμαρτία ποὺ γίνεται, γιὰ παράδειγμα, ἀπὸ τὸν πλησίον, εἶναι ἀντίθετη στὸ θέλημά του, αὐτὸς ὅμως καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν μεταχειρίζεται γιὰ τὴν δική σου ὠφέλεια καὶ σωτηρία, ἂν ἐστὶ τὴν ὑπομένης χωρὶς ταραχὴ. Ἔτσι ἀντὶ νὰ λυπηῖσαι καὶ νὰ ἀνησυχῆς, πρέπει νὰ τὸν εὐχαριστῆς μὲ ἐσωτερικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίασι, κάνοντας ὅ,τι μπορεῖς μὲ ἐπιμονὴ καὶ καρτερία, χωρὶς νὰ χάνης τὸν καιρὸ καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ νὰ χάνης καὶ πολλοὺς καὶ μεγάλους μισθοὺς, ποὺ θέλει ὁ Θεὸς νὰ ἀποκτᾷς μὲ τὴν ἀφορμὴ ποὺ ἐπιτρέπει νὰ ἔρχεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΣΤ΄

Ποιά ἰατρεία πρέπει νὰ μεταχειριζώμαστε γιὰ νὰ μὴν ἐνοχλούμαστε στὰ σφάλματα καὶ τὶς ἀδυναμίες μας

Ἄν κάποτε πέσης σὲ κάποιο σφάλμα συγγνωστὸ ἢ στὰ λόγια ἢ στὰ ἔργα, δηλαδὴ νὰ συγχισθῆς μὲ κάποιο γεγονός ποὺ θὰ σοῦ συμβῆ, ἢ κατακρίνης ἢ ἀκούσης νὰ κατακρίνουν ἄλλοι, ἢ φιλονικήσης μὲ κάποιον ἢ δείξης ἀνυπομονησίαν ἢ περιέργειαν ἢ ὑποψίαν ἄλλων ἢ πέσης σὲ ἀμέλεια, δὲν πρέπει πλέον νὰ συγχίζεσαι οὔτε νὰ ἀπελπίζεσαι καὶ νὰ λυπᾶσαι συλλογιζόμενος ἐκεῖνο ποὺ ἔκανες, ἄλλοτε νομίζοντας ὅτι δὲν πρόκειται νὰ γλυτώσης ἀπὸ τέτοιες ἀδυναμίες, ἄλλοτε ὅτι οἱ ἀτέλειές σου εἶναι αἰτία αὐτῶν καὶ ἡ ἀδύνατη προαίρεσίς σου, καὶ ἄλλοτε βάζοντας στὸ νοῦ σου ὅτι δὲν βαδίζεις πραγματικὰ στὴν ὁδὸ τοῦ Πνεύματος καὶ στὴν ὁδὸ τοῦ Κυρίου, καὶ φορτώνεις μὲ χίλιους φόβους τὴν ψυχὴ σου σὲ κάθε τι ποὺ συμβαίνει ἀπὸ λύπη καὶ μικροψυχία σου.

Ἔτσι τί ἀκολουθεῖ; Τὸ νὰ ντρέπεσαι νὰ σταθῆς μπροστὰ στὸν Θεό, τὸ νὰ μὴν ἔχης θάρρος σ' αὐτόν, σὰν νὰ μὴν τοῦ φύλαξες τὴν πίστι ποὺ ἔπρεπε καὶ τὸ νὰ πέφτης καὶ νὰ χάνης τὸν καιρὸ σκεπτόμενος τὰ πράγματα αὐτά, ψάχνοντας πόσο παρέμεινες στὸ κάθε πταῖσμα καὶ ἂν

συγκατατέθηκες, ἂν θέλησες αὐτὰ ἢ ὄχι, ἂν ἀπέβαλες τὸν λογισμὸ ἐκεῖνον καὶ τὰ παρόμοια. Καὶ ὅσο περισσότερο λυπᾶσαι τόσο περισσότερο αὐξάνει ἡ ἀνορεξία καὶ ἐνόχλησις καὶ ἀνησυχία γιὰ νὰ ἐξομολογηθῆς. Ἀλλὰ καὶ ὅταν πηγαίνης στὴν ἐξομολόγησι, ἐξομολογεῖσαι μὲ ἕναν φόβο ἐνοχλητικό, καὶ ἀφοῦ πάλι πολὺ ξοδέψης καιρὸ στὴν ἐξομολόγησι, πάλι δὲν μπορεῖς νὰ ἔχῃς ἀναπαυμένο τὸ πνεῦμα σου, γιὰτὶ νομίζεις ὅτι δὲν τὰ εἶπες ὅλα. Καὶ ἔτσι περνᾷς μιὰ ζωὴ πικρὴ καὶ ἀνήσυχη μὲ μικρὸ καρπὸ χάνοντας τὸν καιρὸ σου. Καὶ αὐτὸ ὅλο γίνεται γιὰ νὰ σκεπτώμαστε καλύτερα τὴν φυσικὴ μας χαυνότητα καὶ γιὰ νὰ μὴν ξέρουμε τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖον ἡ ψυχὴ μας πρέπει νὰ ἀσχολῆται (**πραγματεύομαι**) μὲ τὸν Θεό: δηλαδὴ καλύτερα νὰ μεταχειρίζεται ταπεινὴ μετάνοια καὶ ἐπιστροφή πρὸς τὸν Θεό, ὅταν πέση σὲ κάποιον ἀπὸ τὰ συγγνωστά καὶ μὴ θανάσιμα ἁμαρτήματα, παρὰ νὰ λυπᾶται γι' αὐτὰ καὶ νὰ στενοχωρῆται τόσο πολὺ καὶ νὰ ταράσσεται.

Εἶπα συγγνωστά ἁμαρτήματα γιὰτὶ μόνο σ' αὐτὰ εἶναι συνηθισμένη νὰ πέφτῃ ἡ ψυχὴ ἐκεῖνη ποὺ ζεῖ σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο ποὺ ἐδῶ ὑποθέσαμε, μιλώντας μόνο γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν Πνευματικὴ ζωὴ καὶ ζητοῦν νὰ προοδεύσουν πνευματικὰ καὶ βρίσκονται χωρὶς θανάσιμα ἁμαρτήματα. Γιὰτὶ γιὰ ἐκείνους ποὺ ζοῦν ἀπλῶς καὶ ὡς ἔτυχε καὶ μὲ θανάσια ἁμαρτήματα λυπώντας κάθε τόσο τὸν Θεό, χρειάζεται ἄλλου εἴδους συμβουλὴ καὶ παραγγελία καὶ δὲν εἶναι γι' αὐτοὺς τὸ φάρμακο αὐτὸ ποὺ εἶπαμε· οἱ παρόμοιοι πρέπει νὰ ἐνοχλοῦνται καὶ νὰ κλαῖνε μὲ πόνο καὶ νὰ ἔχουν μεγάλον συλλογισμόν ἐξετάζοντας πάντοτε τὴν συνείδησί τους καὶ νὰ ἐξομολογοῦνται γιὰ νὰ μὴ λείψουν ἐξ αἰτίας τῆς ἀδιαφορίας τους ἀπὸ τὴν ἀναγκαῖα ἰατρεία καὶ σωτηρία τους.

Λοιπὸν θέλοντας νὰ ποῦμε γιὰ τὴν εἰρήνη καὶ τὴν ἡσυχία ποὺ πρέπει νὰ ἔχῃ ἐκεῖνος ποὺ δουλεύει καὶ ὑπηρετεῖ τὸν Θεό, λέμε ὅτι αὐτὴ ἡ ἐπιστροφή καὶ μετάνοια γιὰ νὰ εἶναι ὅλη **ἀποθεμένη** στὴν ἐλπίδα πρὸς τὸν Θεό, πρέπει νὰ ἐννοῆται ὄχι μόνο γιὰ τὰ ἐλαφρὰ καὶ καθημερινὰ πταίσματα, ἀλλὰ ἀκόμη καὶ γιὰ τὰ μεγαλύτερα καὶ βαρύτερα καὶ συνηθισμένα, στὰ ὁποῖα καμμιά φορὰ πέφτει ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ ὄχι μόνο ἀπὸ ἀδυναμία καὶ χαυνότητα, ἀλλὰ μερικὲς φορές καὶ ἀπὸ κακία καὶ προαίρεσι (119). Διότι ἡ συντριβὴ ποὺ κάνει τὴν διάνοια τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου νὰ ταράσσεται καὶ νὰ ἀπορῆ, δὲν θὰ ὀδηγήσῃ ποτὲ τὴν ψυχὴ σὲ τέλεια στασιμότητα, ἂν δὲν ἐνωθῆ μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ τὴν ἀγαπητὴ ἐλπίδα τῆς εὐσπλαχνίας καὶ ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸ κατὰ πρῶτον εἶναι ἀπαραίτητο καὶ ἀναγκαῖο γιὰ ἐκείνους ποὺ ἐπιθυμοῦν ὄχι μόνον νὰ βγοῦν ἀπὸ τὶς ταλαιπωρίες τους, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀποκτήσουν μεγάλον βαθμὸν ἀρετῶν καὶ μεγάλη ἀγάπη καὶ ἐνωσι μὲ τὸν Θεό· πράγμα τὸ ὁποῖο μὴ θέλοντας νὰ ἐννοήσουν πολλοὶ πνευματικοὶ ἄνδρες, παραμένουν πάντοτε μὲ μιὰ καρδιὰ καὶ μὲ ἕνα νοῦ σχεδὸν ἀπελπισμένοι, ποὺ τοὺς κρατεῖ καὶ δὲν τοὺς ἀφήνει νὰ προχωρήσουν ἐμπρὸς ἢ νὰ γίνουν δεκτικοὶ τῶν μεγαλυτέρων χαρισμάτων, τὰ ὁποῖα ἔχει ἐτοιμάσει γι' αὐτοὺς ὁ Θεὸς καὶ μέρα μὲ τὴν μέρα ζοῦν πολλὰς φορές μιὰ ζωὴ ἄθλια καὶ ἀνώφελη καὶ ἄξια γιὰ νὰ τοὺς κλαίῃ κανεῖς. Διότι δὲν θέλουν παρὰ νὰ ἀκολουθοῦν τὴν δικὴν τους φαντασίαν, μὴ δεχόμενοι τὴν ἀληθινὴν καὶ σωτήριαν διδασκαλίαν ποὺ τοὺς κατευθύνει διὰ μέσου τῆς βασιλικῆς ὁδοῦ στὶς ὑψηλὰς καὶ σταθερὰς χριστιανικὰς ἀρετὰς καὶ στὴν

εἰρήνη ἐκεῖνη πού ἄφησε ὁ Χριστὸς στὴ γῆ λέγοντας: «Σὰς ἀφήνω εἰρήνη· τὴν δική μου εἰρήνη σὰς ἀφήνω» (Ἰω. 14,27).

Ἀκόμη ὀφείλουν οἱ παρόμοιοι κάθε φορὰ πού θὰ βρεθοῦν σὲ κάποια ἐνόχλησι γιὰ κάποια ἀμφιβολία, νὰ δέχωνται τὴ συμβουλὴ τοῦ Πνευματικοῦ τους πατρὸς ἢ ἀπὸ κάποιον ἄλλον πού τὸν θεωροῦν ἱκανὸ νὰ τοὺς δίνη παρόμοιες συμβουλές καὶ νὰ ἀφιερώνωνται σὲ αὐτὸ καὶ νὰ ἀναπαύωνται πλήρως. Καὶ ἐν συντομία, γιὰ νὰ τελειώσουμε τὸν λόγο, ὅσο γιὰ τὴν ἐνόχλησι πού προέρχεται ἀπὸ τὶς ἐλλείψεις, ἀκολουθεῖ τὸ ἐπόμενο κεφάλαιο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΚΖ΄

Ἡ ψυχὴ πρέπει νὰ εἰρηνεύῃ καὶ νὰ προσδεύῃ χωρὶς νὰ χάνῃ καιρὸ

Κάνε ἐκεῖνα πού σοῦ εἶπα στὸ κοστ' κεφάλαιο τοῦ πρώτου μέρους, δηλαδὴ ὅλες τὶς φορὲς πού θὰ δῆς τὸν ἑαυτό σου νὰ πέφτῃ σὲ κάποιο ἐλάττωμα ἀπὸ τὰ συγγνωστά, μικρότερο ἢ μεγαλύτερο καὶ χίλιες φορὲς τὴν ἡμέρα νὰ τὸ κάνῃς αὐτὸ καὶ πάντοτε μὲ τὴν θέλησί σου καὶ ἐν γνώσει σου, μὴ συγχισθῆς μὲ ἐνοχλητικὴ λύπη καὶ μὴ ταραχθῆς, οὔτε νὰ χάνῃς πολὺ καιρὸ ἐξετάζοντάς το, ἀλλὰ ἀμέσως γνωρίζοντας ἐκεῖνο πού ἔκανες, ταπεινώσου, καὶ βλέποντας τὴν ἀδυναμία σου, νὰ στραφῆς μὲ ἀγάπη στὸν Θεό σου καὶ μὲ τὸ στόμα ἢ καὶ μὲ τὸν νοῦ, νὰ πῆς πρὸς αὐτόν: «Κυριέ μου, ἐγὼ ἔκανα σὰν αὐτὸς πού εἶμαι. Καὶ ἀπὸ ἐμένα δὲν μπορούσε κανεὶς νὰ περιμένῃ τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὰ τὰ ἐλαττώματα καὶ ἄλλα ἀκόμη. Καὶ δὲν θὰ παρέμενα μόνο σ' αὐτά, ἂν δὲν ἦταν ἡ ἀγαθότητά σου νὰ μὲ βοηθῆ καὶ νὰ μὴ μὲ ἐγκαταλείπῃ. Σ' εὐχαριστῶ γι' αὐτό, γιατί μὲ ἐλευθέρωσες, καὶ πονῶ γιὰ ἐκεῖνο πού ἔκανα, μὴ ἀνταποκρινόμενος στὴν χάρι σου. Συγχώρεσέ με καὶ δός μου τὴν χάρι ὥστε νὰ μὴ σὲ λυπήσω πλέον, καὶ νὰ μὴ μὲ χωρίσῃ κανένα πράγμα ἀπὸ σένα, τὸν ὅποιον πάντοτε θέλω νὰ ὑπηρετῶ καὶ νὰ ὑπακούω». Καὶ ἀφοῦ κάνῃς αὐτό, μὴ χάνῃς τὸν καιρὸ νὰ σκέπτεσαι ἢ νὰ νομίζῃς ὅτι ὁ Θεὸς δὲν σὲ συγχώρεσε. Ἀλλὰ μὲ πίστι καὶ ἀνάπαυσι προχώρα μπροστά, ἀκολουθώντας πάντοτε τὰ συνηθισμένα σου γυμνάσματα, σὰν νὰ μὴν ἔπεσες σὲ κανένα σφάλμα.

Αὐτὸ πρέπει νὰ τὸ κάνῃς ὄχι μία φορὰ, ἀλλὰ ἂν εἶναι ἀνάγκη καὶ ἐκατὸ φορὲς, καὶ σὲ κάθε στιγμὴ καὶ μὲ τόσο θάρρος καὶ ἀνάπαυσι τὴν τελευταία φορὰ, ὅπως καὶ τὴν πρώτη. Γιατί μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν τιμᾶς πολὺ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ, τὸν ὅποιο πάντοτε ὀφείλεις νὰ ἐννοῆς ὅτι εἶναι ὁλος ἀγαθὸς καὶ ἀπείρως σπλαγχνικὸς καὶ περισσότερο ἀπὸ ἐκεῖνο πού μπορείς ἐσὺ νὰ σκεφθῆς. Καὶ ἔτσι δὲν θὰ ἐμποδισθῆ ποτὲ ἡ πρόδοός σου καὶ ἡ ὑπομονή σου καὶ ἡ πορεία σου πρὸς τὰ ἐμπρός. Γι' αὐτὸ μὴ χάνῃς τὸν καιρὸ σου ἄδικα καὶ τὸν καρπὸ.

Μπορεῖς ἀκόμη νὰ μένῃς εἰρηνικὸς, ὅταν πέφτῃς σὲ κάποιο ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω ἐλαττώματα, ἐνεργώντας μὲ τὸν ἐξῆς τρόπο: Μὲ τὸ νὰ

παρακινησαι με κάποια έσωτερική σου ενέργεια στο να αναγνωρίσης την άθλιότητά σου και να ταπεινώνεσαι μπροστά στον Θεό. Και με μία άλλη ενέργεια· με το να αναγνωρίσης την έλεημοσύνη του Θεού που έκανε σε σένα και να τον αγαπῃς και να τον έξυψώνης περισσότερο, με την βοήθεια που θα σου δώσει ο Θεός. Σε αυτό που είπαμε πρέπει να προσέχουν εκείνοι που ένοχλοῦνται και άποροῦν και διστάζουν, όταν τύχη να σφάλουν, να ιδουν πόσο μεγάλη είναι η τύφλωσί τους, επειδή προχωρώντας με τόση ζημιά τους, χάνουν τον καιρό. Γι' αυτό, και αναφέρουμε σ' αυτούς αυτή την είδησι, που είναι ένα κλειδί, με το οποίο μπορεί η ψυχή να ανοίγη μεγάλους θησαυρούς πνευματικούς και σε λίγο καιρό να πλουτήσει με την χάρι του Κυρίου μας Ίησοῦ Χριστού, στον Όποιον πρέπει κάθε δόξα, τιμή και προσκύνησις μαζί με τον Άναρχο Πατέρα του και το Πανάγιο Αυτόο Πνεῦμα τώρα και πάντοτε και στους άτέλειωτους αίῶνες. Αμήν.